

Processus iudiciarius panormitani

Johannes <Urbach>

Parisius, Millesimo quinge[n]tesimo octauo

De hisq[ue] expediunt[ur] i[n] pri[m]a p[er]te iudicij.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70756](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70756)

6
etiā p̄petit post litiscontest. s̄ quibus in spe. de dis
la. s̄. i. x. de p̄paratoria de q̄bus suo loco patebit.

Processus iudicium dividit in tres p

tes. ¶ Istis premisis venio ad p̄positū sc̄z ad des
claratōez p̄cessus et ordinis iudiciarij regulati to
tū ip̄m p̄cessum dividēdo in tres partes. sicut etiā
dividit specu. in pte sc̄da in principio pars prima
a prima vocatione siue citatione incipit et durat vs̄
q̄ ad litis p̄te. exclusiue. sc̄da pars incipit a litis cō
testatione et durat vs̄q̄ ad sn̄iam diffinitiuā exclusi
ue. tertia incipit a sn̄ia diffinitiuā et durat vs̄q̄ ad
ei⁹ effectuale executionē si nō fuerit appellatū. a l̄s
fuerit appellatū suspēdit̄ executio quousq̄ applla
tiōis cā fuerit finita. s̄ iureiu. veniētes cū suis cor.

De hisq̄ expediunt̄ in p̄ia pte

iudicij. ¶ In prima parte expediuntur illa que oc
currūt circa cōpetētā vel incōpetētā iudicis et ei⁹
iurisdictionē. v̄z an iurisdictionē habeat in reū vel
non. et si habeat an sit declinabilis vel recusabilis
Item circa personaz actoris legitimā an h̄eat p̄so
nā standi in iudicio vel nō. deabilitate et ydoneitas
te p̄sone rei non queritur nec disputat̄ q̄z ex quovo
catur ad iudiciū qualiscūq̄ sit se defendere potest.
Unde dicitur si diabolus esset in iudicio vt reus nō
esset defensio sibi deneganda cuz sit iuris et equita
tis naturalis de excep. cū inter. An dicit ibi Inno.
q̄ reus nō h̄z firmare vel legitimare p̄sonam suam
in iudicio sed hoc ip̄o firmabit q̄ vocatus est cū ne
cessario habeat respondere de iudi. c. intelleximus
Et iudicium redditur in inuitū. ff. de x̄borum obli
ga. inter stipulātez et hoc in reo necessario. Itē que

fitur i eadez parte de persona procuratoris an pos
test stare i iudicio de proba. post cessionē vel an ha
beat sufficiēs mādatū. de pcura. c. i. ⁊ similia expe
ditur ibidem. Item de loco iudiciū an sit tutus et
ydoneus reo de appella. ex parte. et est primū Item
de forma libelli d iudicijs examinata. De his ⁊ cō
similibus visuz est preuie quasi de preābulis ad iu
diciū Item queritur de cōpetētia vel incompetētia
fori de legitimatione vel abilitate personarum i ius
di cicio iteruenientū de ydoneitate vel refutatione
loci. Item de aptitudine vel ineptitudine libelli suf
ficientia vel insufficientia mādatoꝝ procuratorum
et huiusmodi ⁊ nō tractātur ibi que sunt negociū pnc
cipalis verū regulariter hoc dico ideo quia fallit i
certis casibus de quibus in. c. i. de litis contesta. li.
vi. qui patebunt i processu. In secūda parte pertra
ctatur negocium pncipale vt ibi videbimus Terc
tia parte sponitur finis ipsi negocio per sētentiam
ff. de re iudi. l. i. ⁊ condēnatū producitur ad effectū
executione de re. iu. cum aliqbus de offi. dele. que
renti. Sed anteq̄ inchoemus pcessū. Scienduz q̄
actor debz adire iudicē rei. C. de iurisd. oīz iudiciū
tur ordinem qz est regula de hoc tradita in .c. cum
sit generale de fo. compe cū concor. sed hoc fallit in
multis casibus in quibus sortitur reus non forum
sui iudicis de quibus in. c. vlti. de fo. cōpe. ⁊ maxie
est de cōsuetudie q̄ clerici trahunt laycos ad iudis
cē ecclesiasticū i cā ciuili per. c. cū sit iā alle. Et nos
tat berū. i. c. si. clericis eo. ti. i vlt. glo. et Guil. i spes
cu. de compe. iud. eden. s. i. in pnc. Item potest reus
iurisdictionē nō sui iudicis i se prorogare tacite de
fo. compe. dilecti scilicet contrahendo vel soluere p
mitten. et teneē respōdere i certo loco et ti. signifi-

casti hoc vey de iudice ordinario sec^o de delegato
de offi. iu. dele. p. r. g. Ad hoc tñ cleric^o q^o valeat ius
risdictionē nō sui iudicis i se progare plura requi
rūtur que concurrere debent vt in dicto. c. significa
sti et ibi notātur. In autēz q^o semel progando p^o
penitere r iudiciū iudicis progati declinare. recur
rendum est ad. c. i. de iudi. r que ibi notari consue
uerūt. ¶ Additio Et adnotata p legistas i. l. si con
nenerit r in. l. cum quedā puella. ff. de iuris: oim iu
dicū: Sed quis sit competens iudex alicuius.

¶ Diuisio iudicium

Pro isto ē aduertēdū put dicit. Guil. i spe. par
te. i. ti. i. Iudiciū alij delega. alij ordinariū alij
auditores alij assessores alij arbitrariū alij arbitra
tores. Vel potest dici distiguendo duo membra tā
tum. scilicet q^o omnis iudex aut est delegatus aut ē
ordinarius. quidam tamē est mixtus sicut auditor
palatij apostolici qui nec est delegatus nec ordina
rius sed p^oas eius se hz ad vtrūq^o qz habet ordina
riam in cognoscendo et delegatā i pronunciano
vt notatur in clemen. auditor de rescrip. Et quod
in spe. ponit Guil. auditorem itelligi de eo cui cer
tus articulus cause expēdiēd^o cōmittit. Et si Guil.
intelligit de articulo habēte cause cognitionem an
nexam tunc talis auditor est delegat^o. Si de nudo
articulo nō hñte cause cognitionem vt est exami
natio testium tūc nō est iudex talis auditor sed nus
dus minister. d quo in. c. sup questionē. de offi. dele.
in cle. auditor. e. ti. Et ideo nō debet poni istud mē
brū scz de assessore quē nō oportet iter iudices enu
merare qz proprie iudex nō est vt suo loco patebit.
Similiter arbiter vel arbitrator pprie non est ius
dex: qz priuata persona pōt arbiter eligi. sz p actuz

privatorum non datur iurisdictio alias eam non habenti. ut patet de foro compe. si diligē. r. c. significasti. sed ideo speculator enumerat eum inter iudices. quia arbitria redacta sunt ad instar iudiciorum ut in. l. i. ff. de arbit. ¶ Item arbitrium est voluntarium sed iudicium redditur in inuitum. ut. s. dictum est. Delegatus est qui ex alterius commissione alicuius cause recipit iudiciales cognitiones. de offi. dele. super et ille si est a principe delegatus alium subdelegat. ¶ Additio. Et ideo si est delegatus a proconsule. l. cum pro. s. i. ff. de iudicis. l. delegatus. ff. de officio proconsulis et le. r. idem in delegato ad universitatem causarum. l. i. ff. quis r. a quo. appe. ¶ An subdelegatus est cui causa vel aliqua pars cause a delegato secundo loco committitur ut ibi r. sic subdelegatus dicitur delegatus. Conservatores etiam et executores sunt delegati. de offi. dele. c. i. r. vl. li. vi. Ordinarius est qui iure suo vel principis beneficio universalem iurisditionem exercere potest. ff. de iurisdictio. iu. l. more maiorum r. sequenti. papa ergo est ordinarius singulorum. xi. q. iiii. cuncta per mundum. r. c. per principalem. Item episcopus in sua dioecesi et dominus temporalis in cuius territorio quis domicilium habet. ut in. l. heres absens. ff. de iudic. de foro. compe. c. vl. isti sunt ordinarii r. competentes iudices domini temporales non fundant intentionem suam de iure communi contra homines in territorio suo sicut episcopi r. dioecesibus suis per quo notatur in. c. super eo de parrochiis et in. c. i. de reli. domini. Item inferiores possunt esse ordinarii et habere ordinariam iurisditionem ex privilegio vel ex consuetudine de offi. ordi. cum ab ecclesiario de foro. compe. cum contigat. Archiepiscopus non est iudex ordinarius subditorum suffraganeorum suorum sed solum in dioecesi sua r. super suffraganeos habet ordinariam potestatem. ut in. c. pastoralis. de offi. or. ¶ An

non potest adiri per simplicem querelā ad tps sub
ditis suffraganeoz nisi in casibus vt ibi. Item lega
tus est ordinarius in puincia sibi decreta vt in. c. i.
de offi. dele. vi. ¶ Additio. Et sic in eadem diocesi
pnt concurrere tres ordinarij / scz papa / legatus et
eps no. in. c. si a sede de prebendis lib. vi.

¶ Quando actor primo debet incipere eundo ad
iudicem.

Sed qualiter adeundo iudicē actor debz se ha
bere tractat. Guil. in spec. de ppe. iudi. ad. §.
vifo / qz si est ordinarius actor p se vel p procurato
rem accedit ad eum hora congrua ⁊ cum cedit pro
tribunali / non quādo legit vel quādo est indiuis
nec in via. ⁊c. Et si factum suū coram eo pponat p
se si est discretus / alioquin per aliuz de iudi. pasto
ralis / et petat aduersariuz citari ad iudiciuz seu vo
cari ad causam de iudi. c. i. quia per citationē debet
inchoari pcellus. Est enim citatio fundamentū ac
principium ordinis iudiciarij insti. de pena temere
liti. §. si. de quo in glo. c. ecclesie sancte marie. de cō
sti. sicut litis contesta. est fundamentum ipsius li
tis seu iudicij de quo dictū est supra quia omnium
actionum instituendarum principium ab eadē par
te dicti constituitur que est de in ius vocando vt di
ctū est supra in. §. si. insti. de pena. ti. liti. Si iudex
est delegatus / a ccedat ad eum vbicūqz iuentat ipz
quia certo loco seu consistorio quandoqz caret in lo
co tamen honesto et hora congrua / de offi. dele. p su
luit pro quo notatur in ca. quis de appel. in clemē.
litteram cōmissionis sibi p̄sentet ⁊ tunc incipit iu
risdictionem habere de appel. vt debitus requirēs
eum humiliter vt mandatum apostolicuz exequetur

b. i.

do aduersarium citet & sine mora decretam citationem obtineat ad effectum iurisdictionis perpetuam do. de offi. dele. gratum & an per subdelegationem perpetuetur iurisdictione. recurrendum est ad notata c. quis de offi. dele. li. vi. ¶ Item facit ipsam citationem ab ordinario vel dele. decretaz citius exequi contra aduersarium per ipsum aduersarium coram alio iudice possit preueniri ut legitur & notat. in allega. c. ut debitus. Ad intelligentiaz istius aduertendum est qd in pluribus ordinarijs est quando qd gradualitas / quandoq; accumulatio fori. ut notatur in. c. cum ab ecclesiarum de offi. ordin. & in. c. cum contingat de fo. compe. & ubi est pluralitas iudicum per modum accumulationum / locus est preuentioni ut qui primo citat sit iudex / alias secus / idem in delegato & ordinario ut in. c. ut debitis supra alleg. & ista preuentio fit per citationem ut ibi potest etiam fieri preuentio per domicilij mutationem de foro compe. proposuisti. ¶ Item ad effectum litispendentiam inducendi acceleret ad procurandum citationem aduersario intimari. Ex quibus collige tres citationis effectus.

¶ Quotplex sit citatio

Iudex ergo ad petitiones actoris habet decernere potest esse citanda & potest fieri huiusmodi citatio per litteras iudicis vel viva voce / viva voce fit multipliciter / quibus per ipsum iudicem quod ore proprio citat / quibus per tabellionem quod per nuntium potest fieri ut postea dicitur: ergo fortius per tabellionem & potest ipse tabellio talem citationem per ipsum factam testari & scribere se citasse quibus per partem in vim tamen puocationis ad causam de appel. cum sit in. c. bone. quibus per nuntium de offi. dele.

9
prudentiaz de appel. cuz parati / de quoi spe. de ci
tationibus. §. sequitur / et nota in. c. qm de pba. Fit
etiam vt dixi per literas et quid debent continere
littere citationu patebit inferi? et ponit etia Huil.
in spectu. ti. de citationibus. §. iam citatione. Et po
test etiam addi tertiu membru vel tertius modus
citandi vt dicit Jo. an. in additi. spec. u. de citationi.
§. sequit videlicet q fit citatio ipsa re vt cum p so
na capitur et tutor ducit ad iudiciu de qua scripsit
Jo. an. inc. romana. §. contrahentes de foro com
pe. lib. vi. ¶ Additio. Fit etiam citatio per editum
cle. pria. §. iudi. l. cōsentance. C. quō et qñ et ibi bar.
et bal. in. ij. nota fit etia citatio per pclama. et voce
preconis autes qui semel. C. quō et qñ iudex Fit et
per sonum cāpane vt in actibus vniuersitatis bar.
l. ii. C. decurio. libro. x. Si ergo iudex est delegatus
cui acceditur. Rescripta seu litteras commissionis
suscipiat reuerenter et deuote qz per salutationem
et benedictionem inducuntur effectus de quibus i
phemio sexti.

¶ Quomodo presentatur et recipitur rescriptum
apostolicum.

Qualiter presentator in presentandoz iudex i
recipiendo et inspiciendo rescriptuz dz se has
bere / tradit Huiller. in spetu. de rescrip. presentati
one. §. i. in prin. et dicit sic q debet fieri hoc modo.
Assit em publicus notari? vel due persone ydonee
et in eorum presentia impetrator rescriptu aposto
licum presentet iudici dicens. Pāpa vos salutat et
hanc litterā et suā bñdictionē vobis mittit / mandat
q scōz eius tenorem pcedatis. Iudex autem ipm
reuerēt birreto deposito ac capite icliato suscipiat
b. ij.

si clausum est quod fit quicquid cuius scribitur. sic caute
ipsum aperiat ut filium cum bulla littere ex una par-
te adhereat sicut prius vtrique adhereat. nam si bul-
la ex toto alteraretur / nulla prius ei fides relin-
ditur. de crimi. falsi. c. licet. Post hoc confestim ipsum
legat et totum tenore et bullam et ceram et stilum et sigil-
lum diligenter inspiciat. quia iudicatum oportet cun-
cta rimari et reze ordinem plena inquisitione discute-
re. xxxv. q. v. iudicatum de fide instru. cum iohannes. et
si inueniat ipsum falsum vel viciosum / ipsum reiciat nec
ei fides adhibeat. ix. di. si ad sacras imo si evidens
falsitas est afferentes capiatur / ut de crimine falsi
audientia. xix. di. in memoria sed tamen in lris de sim-
plici iusticia non presumit de facili falsitas. de cri. fal.
ca. i. His ergo diligenter inspectis si sine vicio ille
iudex viderit ipsum recipiet et precipue notario si ps-
eum requirat ut tam de preservatione quam de receptione
fiat publicum instrumentum.

¶ Quomodo notarius debet cautus esse in factis suis
Et dicitur in l. notario hic bona doctrina dicens
sitque cautus notarius ut ipse diligenter inspiciat
nam cum opus eius in suo instrumento asserere se vidisse
integrum et incorruptum. si post contrarium appareat eius
instrumentum non immerito redarguitur falsitate / nisi vi-
cium probetur postea subsequutum. Caveat et notari-
us ne falsum asserat / de fide instru. inter dilectos. In-
ter actorem etiam et reum hoc cautum esse dicitur. nam si falso re-
scripto utitur gravissime punietur. quod dicitur ut de
crimi. fal. ad falsariozum. ¶ Additio. Et plus punietur
qui utitur falso rescripto quam qui utitur simplici fal-
so instrumento. l. maiorem. C. de fal. Et et iudex si scien-
ter talis rescripti auctoritate procedit. ut eo. si. sup.

eo et. c. q̄. granī / ⁊ reus fatuus est si per huiusmodi
rescriptum se permittat conueniri / vt eo. ti. per. to-
tū de pcura. c. in nostra / et quomodo super p̄senta-
tione et receptione rescripti fieri debet ad mādatū
iudicis instrumētū per tabellionē / ibi etiaz tractat
Sui. Et q̄ totus tenor rescripti scribat̄ inter acta
per notariū vel duas p̄sonas ydoneas / vt de p̄ba.
qm̄ contra. et scribet notarius sub hec forma. ¶ In
noīe dñi amen. Anno hora. in oppido diocesi. in cu-
ria talis prepositi / et coraz eodē domino preposito
in meos notarij publici ⁊ testiū ifra scriptoz. ⁊c. cō-
stitutus clericus v̄l laycus talis diocesis rescriptū
apostolicū vel litteras apostolicas cuius vel quaz
tenor iferius scribit̄. Na ipsi? dñi pape bulla plum-
bea et cordula canopis pendēte more Romane cu-
rie bullatas / sanas / integras / ac illesas / ac omni-
p̄sus vicio / ac suspitione carentes p̄dicto dño pre-
posito presentauit / cunoz humiliter requīsiuit q̄tū
in causa sue causis huiusmodi sibi cōmissis aduersi?
talem procedere et eūdē citare seu l̄as citatorias
contra ipsū sibi decernere et concedere ⁊ institū fa-
cere dignaretur quod quidē rescriptū vel quas qui-
dem litteras idem dominus prepositus ad se rece-
pit reuerenter vidit et perlegit ac eius vel earuz te-
nores in actis cause sibi conferri mandauit et cita-
tionis litteras contra p̄fatum fieri decreuit.

¶ Tenor rescripti ponatur in actis
¶ Tenor autē rescripti seu litterarū cōmissiōis
talis est. Jo. ep̄s seruus seruoz dei. ⁊c. q̄n er-
go tenor rescripti redactus est in actis fidem facit
etiam si rescriptū perderetur. de quo in. c. cuz in iu-
biij

re de offi. dele. de priuile. in. c. cum olim cūsimilib?
Et sciendū est q̄ tabellio debet predicta conscribere. qz officium est tabellionis oīa que occurrunt in iudicijs secundum iudicis preceptū sigillatim ⁊ ordinate scribere ⁊ partibus exemplar tradere exemplar traditorū retinere / vt no. per hosti. de pba. qm̄ contra si tñ fit citatio p̄ nunciū scribat sic notari?
talīs iudex iniūxit tali nuncio suo vt talem citaret ad petitionē et instantiaꝝ talis tali die. no. in. c. qm̄ contra supra allegato

C Forma citationis iudicis delegati.

Forma citationis iudicis delegati est tal. **M.**
Decanus ecclesie talis dyoce. iudex cause et partibꝝ infra scriptis vel iudex ad infra scripta a sede apostolica specialiter deputatus. Aniuersis ⁊ singulis abbatibus / prioribꝝ decanis diuinorū rectoribus clericis ⁊ notarijs publicis quibuscūqꝫ p̄ ciuitatē ⁊ dyocesiz talis ac talis vbiqꝫ constitutis ⁊ specialitꝝ tali ab tali plebano salutē ī dño ⁊ mandatis nostris imo verius apostolicis firmiter obedire literas sanctissimi in xpo patris ⁊ dñi nři dñi p̄ diuina p̄uidētia pape secūdi eius vera bulla plūbes cū cordula canopis p̄dēte more romāe. curie bullatas sanas / itegras / ⁊ illesas ac oī prius vicio et suspitione carētes nobis in notarij publici testiūqꝫ infra scriptorū presentia per talem in eisdem litteris nominatū p̄ntatas nos cū ea qua decuit reuerētia moueritis recepisse quaruz tenor dinoscitur eē talis. Jo. ep̄us seruus seruorū. ⁊c. post quarū quidē l̄raz p̄ntationē ⁊ receptionē fuimus p̄ pdictas. **M.**
hūiliter req̄siti vt in causis nobis delegatis aduersꝝ

talē ex aduerso in eisdē lris pncipalit noiatū pces
dere. citatorias lras p eū decernere et iusticiam sibi
ministrare dignaremur. Mos igit decan⁹ iudex p
dictus volētes apostolicū mādatum exeq vt tene
mur. vobis et vrm cuilibet i virtute scē obedientie et
sub excoicationis snia quā in vos et quēlibet vřz p
sentis mādati cōtēptores vel neglectores i his scri
ptis triū tñ dierū canonica monitione preuia feris
m⁹ firmiter et districte picipētes mādam⁹ quōs ac
cedatis quo ppterea fuerit accedēdū. et pfatū. Itē
publice citare curetis quē et nos pemptorie citam⁹
p presentes vt die tali vel vt die. xij. a presentiu in
sinuatione vel publicatione computando quorum
dierū quattuor p primo quattuor p. ij. et reliquos
quattuor dies p. iij. et peremptorio termio ac moni
tione canonica assignamus cōpareat p se vř p suffi
cientē procuratorē i curia habitiois nre hora tali
corā nobis tali de iustitia respōsur⁹ citātes et eun
dē ad omēs actus iudiciales i iure observari p sue
tos gradatim et successiue vsq ad sententiā diffini
tiuam inclusiue cum in terminatione q siue compa
ruerit siue nō nos nichilominus quod iustum fue
rit faciemus. diem autē vestre citationis ac formā
et quicquid feceritis i pmissis nobis per vras patē
tes litteras harum seriem litterarum continentes
aut instrumentum publicum fideliter rescribatis.
Datum et actum tali loco tali anno modo sub sigil
lo. Sciendū q ista forma cōmuniter frequentatur
Quis sub alijs verbis ponat specu. in ti. de cita. s.
iā de citatione. x. viso. et ista forma sonat de vnico
iudice delegato.

Quis dant ples iudices delegati vnico rescripto

Sed quicquid datur plures scilicet duo vel tres et iste
quicquid datur simpliciter de offi. dele. causa / quicquid
cum diuersis clausulis. quia quicquid cum clausula quod si non
omnes interesse poterunt duo aut unus vestrum nichilominus
minimus exequatur de offi. deleg. prudentiam / in princi.
r. c. cum super. r. quicquid cum clausula quod si ambo interesse
non poteritis alter vestrum nichilominus exequatur
et hoc quando sunt duo iudices ut in. d. c. prudentiam i.
. s. idem. quicquid cum clausula quibus vos vel duo / vel unus
vestrum. r. prima clausula ponitur in rescripto appella
tionis cui contradicitur in audientia litterarum contra
dictarum / quicquid partes non conveniunt in unum iudicem
quia tunc dantur tres cum clausula. quibus si non omnes i
teresse poteritis / r. quelibet partium elegit unum et
cancellaria dat tertium r. tunc omnes tres habent procedere
nec duo habent procedere nisi tertius se excuset ut
in. d. c. prudentiam / ultima clausula frequentatur
in litteris consensu torum quando dantur consensu
tores ecclesiis vel universitatibus studiorum quia
tunc ponitur clausula quibus vos vel duo aut unus
vestrum. r. c. et tunc quilibet insolidum procedere potest
a principio secunda forma per quam dantur duo iu
dices cum clausula quod si non ambo / hodie non est in usis
quando ergo dantur plures iudices cum predictis clau
sulis. tunc de huiusmodi clausulis debet fieri mentio in cita
tione sic. W. decanus ecclesie talis. r. c. iudex vel con
servator / venerabilis r. circumspectis viris magistris
doctoribus et scholaribus universitatis talis. r. c. una
cum certis nostris in hac parte collegis cum clausula
quibus vos vel duo aut unus vestrum. r. c. a sede apo
stolica delegatus. Quod autem delegatus quo ad nomen
debet premissi r. preponi. patet quia ipse representat p

sonā domini pape de offi. dele. cū olim euz concoz.
 Et quando sūt plures delegati tūc maior rō dignior
 debet pponi de quo i specu. de cita. §. iā de citatio-
 ne. x. preal. Circa quod mouet vnū dubiū facti po-
 namus quod causa delegata fuit oliz epō Leodiēsi
 nūquid postea cū ecclesia ista fuerit metropolitica
 ipse factus archiep̄s pcedere poterit in causas pri-
 corā eo inchoata Jo. an. addi. spe. ti. de dele. §. licet
 x. restat tenet q̄ sic etiā si nomē p̄p̄riū eēt expressū
 in cōmissione. Ratio quia p dignitatē archiep̄ales
 nō desinit esse ep̄s. vñ r papa vocat se ep̄m. vt in. l.
 eos in fi. C. de excusa. li. x. in fine. Istud dubiū mo-
 ueri potest ppter ludētes ad scatos nam vt ibi dē
 Jo. an. p eandē legem fuit iudicatur q̄ qui in ludo
 scatorū cōuenit mactare sociū cū pedona. mactet eū
 cum pedona facta regina erit victor p quo Jo. an.
 in addi. spe. vbi supra. plures rōnes adducit. dicit
 tñ ibi q̄ padue audiuit p̄nūciari p̄trariū. Cōcordā-
 do distinguit dicēs primū pcedere qñ cōuētio fuit
 facta de certa pedona secus qñ de certa non est cō-
 uētus. ¶ Additio. ¶ Et nota q̄ si delegatio fuerit
 facta sub nomine dignitatis talis delegatio trāsit i
 successorē. c. quoniā abbas. de officio delegati que
 regula fallit in aliquibus casibus. primo fallit i cō-
 missione facta legato qz illo mortuo v̄l reuocato nō
 cognoscit successor cū dignitas illa dicat in totū ex-
 tincta secūdū panor. r ymo. in. dētō. c. qm̄ abbas. et
 idē dicūt quidā de delegatione facta vicario ep̄i. et
 de hoc dic. vt p panor. in dētō. c. fallit etiā in delega-
 tione facta canonico. qz talis nō trāsit in successorē
 cū canonicus proprie nō dicatur h̄re successorē vt
 nota. i. c. q̄ sicut de electiōe. r hoc t̄z bal. in. l. si p̄les

C. de cōdi. insertis gemy. i. c. statutus de rescrip. li. vi. ymo. in cle. ij. de rescrip. an aut ē compromissum factū sub nomine dignitatis transeat ad successorē vide p bal. in. c. i. x. sed ponit de iuestitura in maritū fac ubi concludit q non. Item i forma mādat d legatus omnibus. r super illos habet iurisdictionē q̄tum ab hoc. qz a's sua iurisdictione nō potest bene explicari. de offi. dele. c. i. r. c. p̄terea. de quo in specu. ti. de cita. §. iam de citatione. x. quid si de delegat' excommunicat. r sequen. An autem tenor rescripti debeat totus insēri in citatione legitur r notatur in c. ij. d dila. Et no. Jo. ten. i glo. iij. q. ij. c. si ep̄us ubi concludit hoc fieri cōmuniter r a's nō valere citationem de hoc no. in. c. veniens de accu. super vl. glo. Sed nūquit debet mittere citator rescriptum bullatū citato. r respōdētur q non vt no. in. d. c. ij. de dila. Aliqui etiā inserunt in citatione libellū de quo. in. c. ij. iam alle. Item in forma citatur re' ad respōdendū actori de iusticia. Aliqui citant primo ad dicendum cōtra cōmissionē quicquid dicere seu opponere volērint contra eam r iste r̄minis seruatur in curia pro substantiali. Item q iudex possit r debeat cōminari pbat in. c. cum ex litteris de rescriptu. in inte. r in specu. ti. de cita. hoc viso. x. item iudex. Item in forma citationis opponitur q̄ executor debet rescribere diem r horam. de hoc no. i specu. ti. de cita. §. vl. vers. si vero mandata iudex delegatus. quandoqz non procedit p si sed causam sibi commissam subdelegat. r tūc erit forma subdelegationis ista.

C Forma subdelegationis.

Nos decan⁹ ecclesie iudex cause ⁊ partiu infra
 scriptaru a sede ap. spāliter delegatus hono
 rabili viro tali. salutē in dño. litteras sanctissimi in
 xpo p̄ris. ⁊c. noueritis nos recepisse sub hac forma
 verborū Johānes ep̄us. ⁊c. sed quia nos tam n̄ris
 q̄ ecclesie nostre negocijs legitime prepediti cogni
 tioni ⁊ decisioni negocij huiusmodi ad presens va
 care ⁊ intendere cōmode nō ualemus idcirco de ve
 stra legalitate plurimuz confisi vobis in hac pte cō
 mittim⁹ vices nostras donec eas ad nos duxerim⁹
 reuocandas. Et aliqui subiungunt mandatū vide
 licet. madantes vobis q̄tū i negocijs huiusmodi
 procedatis secūdū traditā a sede ap. nobis formaz
 ⁊ al̄s p̄ vt de iure fuerit p̄cedēdū. in cuius testimo
 niū litteras p̄ntes fecimus nostri sigilli appensioe
 muniri. datum. ⁊c. **H**ic aduertendū ē q̄ licet ponat
 in forma subdelegatiōis sed quia nos tam nostris
 ⁊c. tamē potest fieri subdelegatio pro sola volūtate
 dato etiā q̄ nō fuerit aliquo legitimo impedimēto
 prepeditus delegatus. d̄ offi. dele. pastoralis vt ibi
 p̄ Anno sed si velit. maliciose se exponere. tunc sub
 delegatum cōpellere nequit ad causā recipiēdam si
 de malicia constat/ vt ibi et potest fieri et iuris p̄tis
 bus eo. ti. sup̄ questionū ⁊ subdelegat⁹ delegati ha
 bētis iurisdictionē. habebit etiā cōp̄tionē al̄s de
 lusoria videret ei⁹ iurisdictione. e. ti. ex l̄ris / delega
 tus autē subdelegatū sui college nō tenet admittere
 re de quo i. c. corā. eo. ti. Item dicit⁹ i formā mitti
 mus plenaria ⁊c. vel donec. ⁊c. i isto ē magna diuer
 sitas q̄ si ē delegat⁹ si p̄r tūc cēsēt subdelegat⁹ i to
 to. ⁊ si ip̄e subdelegat⁹ incipit vti iurisdictionē nō p̄t a
 delegato reuocari. Itē si a subdele. fuerit appellatū

tūc si est datus non in totum appellatur ad delegatum datum cum clausula appellatione remota et non ad papam vt in .c. cum te. eo. ti. Et idem si solā executionem sententie sibi reseruauit / vt in .c. si delegatus in fi. de offi. dele. lib. vi. Sed fallit in duobus casibus in quibus non appellat ad delegatum sed ad papam. de quibus in .c. si is cui / et .c. si a subdelegato eo. ti. lib. vi. et quādo est vnicus delegatus an potest pluribus subdelegare. nō in .c. cū te. eo. ti. allega. dicit in forma mandantes et .c. quia delegatus potest compellere subdelegatū. ad causā suscipiendam / nisi constet q̄ ex malicia sed velit exonerare vt dictum est. ¶ Additio. ¶ Et sic habes vnū casum in quo quis non cogit acceptare officium iudicandi / alius casus ē in .l. sancimus in fi. C. de aduocatis diuersorū iudi. alius est in .l. vnica. C. qui pro sua et in .c. romana. ff. i. de foro compe. li. vi.

¶ Item dicitur in forma in cuius testimoniu et nā subdelegatio probat per lras delegati solo sigillo suo sigillatas.

¶ Forma reuocationis iudicis subdelegati.

DAduz lris apostolicis hmoi nobis pñtatis ac per uos cum debita reuerentia vt decuit receptis nos forma et tenore earundem diligens inspectis attendentes q̄ pro tunc arduis et legitimis nostre ecclesie ac alijs prepediti negocijs earū executioni debite prout voluissimus intendere nō poteramus vobis dominis .n. et .n. supradictis et vrm cuilibet i hac parte comissim⁹ vices nostras donec eas ad nos duceremus reuocādas prout i nostris litteris de super confectis plenius cōtinet. Et quis

De executione presenti huiusmodi litterarum apostolicarum personaliter prout tenemur intendere volumus idcirco propter hanc certas alias causas animi nostri ad hec mouentes huiusmodi per nos vobis factas commissiones tenore presentium duximus reuocandas ac omnes et singulas causas coram vobis aut altero vestrum in vim huiusmodi per nos vobis factas commissiones quolibet inter quascumque et super quecumque intentas in statu quo coram vobis aut altero vestrum tempore notificationis huiusmodi nostre reuocationis fuerint et existant ad nos ex certa scientia aduocauimus et aduocamus per presentes. Que omnia et singula vobis omnibus et singulis supra dictis et alijs quorum interest aut sua interesse putant tenore presentium intimamus et ad vestrum et cuiuslibet vestrum noticiam. etc.

Forma citationis iudicis ordinarij et declaratio eiusdem.

Officialis curie episcopalis Leodensis plebano seu rectori ecclesie talis. Salutez in domino vobis in virtute sancte obedientie firmiter et districte precipiendo mandamus quatenus accedatis quo propterea fuerit accedendum et talem ad nostram presentiam citare curetis. quem et nos citamus per presentes ut tali die compareat in iudicio legitime coram nobis querimonius talis finaliter responsurus. Datum die tali nostro sub sigillo. Talis forma est breuis quia eius iurisdictio iam est radicata et fundata a iure ex quo est iudex ordinarius proprius et naturalis ipsius citandi. unde non oportet in citatione exprimere causam ex qua competat sibi iurisdictio seu quare habeat iurisdictionem super eum sicut facit delegatus quando recipit re

scriptū ap̄licum. r̄. vt in forma. Item talis citatio
dirigit plebano in cuius parrochia degit ip̄e citan
dus r̄ h̄z domicilium er cōmittit sibi citatio fienda
posset tñ ip̄m vocādo dirigi r̄ ad eū mitti. sed qz tu
tius est citationē p̄ aliū fieri qui de hoc testificet qz
p̄ citatū posset occultari. de quo i spe. de citatōe. §.
tam de citatione. x. et igit̄ r̄ notat de dolo r̄ cōtu. c.
vl. Cōmittit ergo alijs vt citent vt p̄ eorum relatio
nē constet de citatione vt ibi no. Itē in forma cita
tionis ponit̄ x̄bū p̄emptoriū. s̄z enī p̄ emptoriū eo
q̄ disceptatōes p̄mit̄ ita dicit. l. r̄ tertiū. ff. de iu. et
p̄mit̄ disceptatōes. l. vltra non patit̄ aduersarium
terginersari de quo p̄ Jo. an. in addit. spe. ti. de cita
§. viso Aduertēdū est q̄ in prima citatione non est
mittēdū p̄emptoriū vt in. l. consentaneū. C. quomo
do r̄ qñ in auc. qui semel. nisi fuerit ex cā vt in. l. cō
tumacia. ff. de re iu. debz ḡ reus tribus citari editis
et tūc tertiū editū ē p̄emptoriū et si nō exprimat̄
vt no. iij. q. ij. in sūma. Sed qz ex cā pōt vocari reus
vnico edicto p̄emptorio v̄z p̄pter distantia viarum
vel si res celeritatē desiderat vt in. c. cuz ex litteris
de resti. in inte. r̄ sic venit in vsū q̄ cōmuniter iu
dices mittit̄ nisi vnā citationē r̄ p̄empto. r̄ valet
nec propter hoc solū p̄t appellari vt dicit Inno. in
alle. c. ij. de dila. vbi dicit q̄ sola p̄emptoria assigna
tio prima. vice facta non est causa sufficiens ad ap
pellādū / debet tamen tenere istud p̄emptoriū cō
petentia intersticia. r̄ interualla tēporū vt. xxiiij. q.
iij. de illicita r̄ no. in. c. i. de dila. r̄ q̄ta temporū in
terualla continere v̄z arbitrabit̄ iudex ex distantia
viarū negocij personarū ac temporis qualitate
vt i. c. cñ v̄l lris de resti. in inte. no. in. c. i. de dila. de

quō etiam in spe. ti. de citatione. §. nūc de temporū
 Si tamen fierent tres citationes / tūc si reus in pri
 mo citationis termino non venit reputatur contu
 max quo ad hoc vt tenes̄ actori comparenti ad ex
 pensas vt no. p. pcura. querelā et in specu. ti. de ex
 pen. §. iuxta X. sed queritur. Sed pro contumacia
 hmoi nō iferuntur alie pene p̄tumacie qz talis non
 constituit contumax quo ad hoc vt posset p̄ tanto
 excōicari vel missio contra eū fieri vt not. in. c. vl. de
 dolo r̄ p̄tu. nisi i p̄ia citatione responderet se non
 venturum. qz tunc contumacia esset notoria. Si er
 go in citatiane nō esset Xbū pemptoriū citatus nō
 cōparens excōicari non pōt nec patietur missionez
 saltē si citatio non est añ iudicium Quid aut̄ de ci
 tationibus iudicialibus que occurrūt i p̄cessu iudi
 cū faciendū postea patebit. Sed qñ citatio est vnica
 r̄ pemptoria lz tres terminos cōtineat sufficit r̄
 vno termino parere. et solū post vltimuz erit locus
 pene de hoc i specu. de cita. §. viso. et p̄ Jo. in addi.
 spe. de p̄cessibus executorū ¶ Additio. Unū tamē
 nota q̄ quando statutuz requirit tres citationes i
 aliquo actu / puta i bannimentis vel alijs actibus
 tunc nō sufficeret r̄ vnica pemptoria. ita t̄ bal. i
 l. cessante. C. quomodo r̄ qñ r̄ in c. i. de milite vassa
 lo qui contumax est. Nota etiam q̄ vbi ad penā in
 currendam ius exigit trinā monitionē non suffice
 ret vnica lz pemptoria. glo. sing. i cle. vnica r̄ Xbo
 tertio de vita r̄ honesta. Item d̄r in forma vt talis
 die compareas si ponitur in citatione compareas
 feria sexta vel die mercurū intelligitur de proxima
 feria sexta vel die mercurū per legem eundez. ff. de
 verbo. obliga. X. hoc notatur in. c. exposuit de dilas

Si autem dies illa sit variata in qua citatus est reus
an arte eum ad veniendum siue comparandum. hoc potest
contingere dupliciter / vel ibi exprimitur in citatione
compareas tali die dominico / vel non exprimitur. sed dicitur com-
pareas .x. die in ista die incidit dies feriata. Inno.
in .c. vlti. de feriis post recitationem opinionum videtur
placere finaliter quod licet in citatione exprimat error
ror dicendo compareas die dominico ut extunc in causa pro-
cedamus siue error tacite insit puta dicitur in cita-
tione compareas die .x. et ille in die dominico incidit quod
semper citatus tenetur comparere. Ratio quia in citatione
duo videntur mandata / quod tali die compareat et si
illa die non dicitur vel non potest. nichilominus videtur
sibi mandatum ut compareat quod citatus potest. Hosti. tenet
contrarium / et cum eo videtur tenere. Richar. de senis. Jo.
calderi. videtur dicere quod si error tacite insit. tunc te-
neat citatio quia tenuit a principio. Et licet tunc casus
superueniens mandatum suspenderit / non tamen ex to-
to relaxat. et ita sequenti die tenetur comparere. secus
si error expressus est quia tunc negat citationem tenere.
Ad hoc evitandum hodie iudices sunt cauti in citationibus
sic dicentes. Decima die compareas si iuridica
fuerit alioquin prima die iuridica sequenti. unde consu-
luit. Jo. an. i. c. vi. de feriis / quod hanc cautelam iudices
servent maxime quia posset esse quod apud iudicem non esset dies
feriatus et apud citatum esset ut ibi patet per textum
quem singuli episcopi servare debent et ita servent curiales et
quoscumque alii iudices maxime delegati. An autem teneat ci-
tatio et ardet in casu converso ut si fiat citatio die fe-
riato ut citetur reus ad diem non feriatus. ibi etiam
no. per docto. finaliter Jo. an. vult in novel. quod teneat
talis citatio et distinguit triplicem actum in citatione

Primus artus e pcepti de citado: secundus e illius
 pcepti executio videlicet ipsius citatis actus tertius
 est pcessus inchoatus ex tali citatione. primus actus
 ut dicit non requirit cause cognitione et ideo pot
 fieri die feriato vt. l. C. u. feri de se. ad actus eadem
 ratione similiter pot fieri die feriato. tertius actus
 est quandoq inchoatiu pcessus iste cu habet cause
 cognitione tali die non potest expediri remittit ad
 spe. de cita. s. i. v. itez q citatio. Jo. de cal. tenet coz
 trariu: et inter alias rationes mouetur quia citatio
 est de pcessu etiaz per se et principaliter vt de pba
 qm pro hoc facit qz ptale actus iurisdictionis perpetua
 tur. ex quo ergo est actus iudicialis vt no. de offi.
 dele. licet non debet fieri die feriato: forte hoc tuti
 us et ira seruatur. Quando autem fit citatio vt deci
 ma die comparat. an tunc dies receptionis seu i
 sinuationis litteraru citationis coputetur in numero
 dieru expressorum in citatione. notat. Guil. in spe.
 de cita. s. viso. v. penul. et de dila. s. i. sed pone et te
 net q non reputetur. Item si i forma citatois non
 est apposta certa hora videlicet copareas die tali
 tali hora scilicet vesperaru vel tertiarum ex quo no
 est pfixa certa hora debet iudex expectare resu ad
 finem diei vsq ad illam horam que incumbit ante
 noctis tenebras expedire de offi. dele. consuluit de
 gratia tamen potest eu expectare i diem sequentem
 vt ibi. Item nec de loco fit mentio qz ordinarius
 certum habet auditorium: vt supra dixi. secus e de
 delegato qui debet certu locu assignare de rescrip
 e. cum olim in fine. Itz dicitur in forma copareas
 legitime. Unde potest comparere per se vel per pro
 curatorem. vt postea patebit. Et delegatus no pot

ci

regulariter quem citare vt personaliter corā eo cōpareat. hoc tamen fallit ī casibus de quibus in. c. i. de iudi. li. vi. Item vt in forma querimonis talis responsurus et nō expmitur causa ppter quā citat sed per talem citationez non iduct litispendentia vt ī clemen. iij. vt lite penden. ad hoc ergo q̄ faciat litispendentiam ad effectū vt nihil pōt inouari requiritur q̄ citatio sit iſtruens scilz q̄ per eam constet sup quo debeat reus cōueniri. itē q̄ a competente iudisse sit facta / et q̄ perueniat ad noticiā citati vt ī clemē. i. vt lite penden. de hoc tamē an ī citatione sit causa expmenda et quare fiat vide Jo. an. i. ad di. specu. §. i. super verbo. item q̄ ī ea nulla causa et ibi videtur tenere q̄ expmenda sit causa ppter multas rationes quas ibi adducit sed cōlter nō seruātur. Itē citatur solū vt respondeat querimonis actous in causis in q̄bus potest procedi lite non cōtesta de q̄bus supra feci mētionem potest tñ reus a pncipio citari ad totam causam qz ad pcedēduz r̄ pcedi vidēdū ī tali causa ad om̄s r̄ singulos act̄ incumbentes seruatis terminis debitis r̄ consuetis vsqz ad sniam diffinitiuaz iclusue cuz oibus r̄ singulis actis actitatis et scriptis litteris et munimētis quibus ī negotio huiusmodi vti itendit et se iurare cū terminatione vt siue compareat vt preferatur siue nō nichilominus ī causa p̄dicta put iustus fuerit ipsius citati cōtumacia seu absētia nō obstāte procedemus vt eo vltorius nisi per valuas ecclesie p̄dicte citato. et quādo talis est causa priuilegiata r̄ eo modo citatur. non oportet eum postea ad singulos actus de nouo citari alias si nō est causa priuilegiata in processu. vel si est talis sed non est citat

18
tus isto modo solum querimonis responsurus tunc
oportet ipsum ad singulos actus vocari / vt videtur
dicere Guil. in specu. de cita. §. viso. Dicit tamen
ibi Jo. an. in addi. q. hoc procedit ubi iudicium est remo-
tum a loco cita. puta in curia / quia esset difficile ci-
tationem pro singulis actibus mittere / potest proce-
di ad examinationem cause et diffinitionem si pars non
venerit. si autem venerit aut procurator citabitur
ad singulos actus etiam si in vno fuerit contumax
de quo plenius per Jo. an. in addi. specu. de citatio-
ne. §. viso. super versi dominus autem meus. De
comminatione quod debeat fieri dixi et remisi super
forma citationis delegati. Non tamen comminatio
talis facienda est de necessitate nec habet vim per-
emptoriam nisi alias peremptorium exprimat de quo
in specu. de citatione. §. viso. versi. sed queritur in
fine citationis ponitur data nec subscribitur testi-
bus. sed sufficit litteram citationis esse sigillatam
sigillo iudicis siue sit ante iudicialis siue de iudici-
ali vt notatur. c. quonia de pbatio. Citationes tamen
que emanauerunt de curia rediguntur per tabellio-
nem in publicam formam et hoc est tutius in arduis
maxime coram delegato et tantum decreto citatio-
nis et eius forma que tamen potest extendi prout vi-
sum fuerit expedire.

¶ Quomodo citans cui commissa est citatio facien-
da debet se habere.

¶ Hinc videamus de actu ipsius citantis quali-
ter ille debet se habere cui committitur citatio
c. ij.

facienda p litteras vel vna voce. qz debet accedere
ipsum citandū & citare scdm q sibi est iunctū. si citan-
dus copiā sui facit. si nō pōt eū habere psonaliter.
de hoc ptestet & de diligētia sup hoc facta. semper
em citandus est quis psonaliter si inuenitur. de eo q
mittit in pos. c. vl. si nō. inuenitur citetur pcurator
eius si quē dimisit quē tenet dimittere si se absētet
maxie si semel est citatus. de pcura. dilect^o de eo q
mit. i. pos. causa rei seruā. c. vlti. si pcuratorē nō di-
misit. tunc fiat citatio ad domū & requant amici. de
quo in. c. causā q de dolo & cōtu. i. glo. & in. c. vl. e. ti.
et i. c. vl. de eo qui mittit in pos. Item in ecclesia in
cui^o parrochia degit & morat cū popul^o cōuenit ad
diuina/vel si tradit formacerta i citatione vtz vt
tali die & tali loco publice. ista est seruāda/ vt i. l. si
diligēter. ff. mādati & i. c. cū dilecta de rescrip. vt in
citationib^o q emanāt a curia i quibus scribit si ei^o
copiā habere poteritis alioqui i domo habitatiōis
sue & i ecclesia cathedrali. Istō tñ debet citatus itra
re domū citandi eo inuito. de quo i. spe. ti. de cita. §.
sequit^r x. sed an res & i clemē. causaz de elec. Et di-
cit absēs qui est extra puinciā/ vt ibi no. qdū er-
go quis copiā sui facit nō ē citandus ad domū. qz ad
citationē ad domū recurrit quasi ad vltimum refu-
giū/ vt no. l. hosti. de do. & cōtu. causam que nisi i ca-
sibus in quibus etiam sufficit prima vice & qñ locū
habeat citatio ad domū/ vide per Inno. & alios in.
c. vlti. de eo qui mittitur i pos. imo non sufficeret de
nunciare procuratori si ipse est presens. ita t3. Ain-
cen. in. c. vlti. de dolo. et cōtu. Et qñ locus citandi nō
potest tute adiri/ papa mādat citationē fieri p edi-
ctū de quo de iudi. c. i. i clem. & pōt ille cui cōmittit

citatio faciēda per aliū citare / vt tenet gof. ⁊ hostf.
 in. c. vl. de eo qui mittit in possidet ibi petrus et ab
 bas tenēt hūm ⁊ debet fieri citatio claris verbis
 An autez credat nuncio afferenti se citasse tractat
 Huil. i spe. ti. de cita. §. sequitur. ⁊. sed nūquid cre-
 detur ⁊ se ⁊ consulit q̄ iudex quilibet maxime dele-
 gatus p̄sente actore ⁊ tabellione iniūgat nuncio q̄
 ipse talē reum ex parte sui citet sub tali forma scilicet
 cet q̄ tali die ⁊ loco cōpareat pemptorie in tali cau-
 sa corā eo respōsurus ⁊c. datuz ⁊ actū ⁊c. tūc ille no-
 tarius p̄ceptū iudicis ⁊ mādatū nuncio factū redi-
 gat in actis / q̄ dato q̄ nuncio credat sup actu cita-
 tionis per eū facto / non tñ credit sup cōmissione si-
 bi facta vt ibi dicit Jo. an. in addi. Nam Goff. tras-
 ctādo de edicto si quis in ius vo. ⁊c. dicit q̄ ad hoc
 q̄ locus sit huic edicto sex esse necessaria / quorū se-
 cūdū ponit q̄ de mandato iudicis facta sit citatio /
 ⁊ hoc ponit ppter multos malos nūcios q̄ suo mā-
 datovocāt iterdū ⁊ p hoc q̄ dicit Jo. an. i addi spe.
 in loco statū alle. reprobat q̄ i multis foris seruat
 q̄ p̄ceptū de citādo nūcio factū nō scribit sed quā-
 do scribitur relatio citationis dicit sic. retulit talis
 nūcius se de mandato iudicis citasse talem / scribat
 credo notarius in actis quō talis iudex cōstituit ta-
 lē nūcium suū ad citationes i tali causa faciēdas
 q̄ nūcius iurauit corporaliter tacto euangelio scō
 vēs ambaziatas ⁊ citationes in eadē causa sibi per
 iudicē ipositas ⁊ iponēdas fidelit̄ facere ⁊ referre
 Et ibi etiā. Jo. an. in addi. spe. in isto dubio an cre-
 datur nuncio etiam publico ⁊ iurato super citatiōi-
 bus vel an potius standuz sit iuramento partis vo-
 lentis iurare se non esse citatā recitat diuersas opi-
 cū.

nones qđ senserint doctores circa hoc practici. Ho
stie. in summa in rubrica de stu. §. ij. ver. quid si ab
sens. tenet finaliter hoc relinquendus esse arbitrio
iudicis qui personarum negocij qualitatem p̄set
vel credat vel negandi citatū iuramentum deferat
ad suā innocentia ostēdendā. Et hoc placet Johā.
addi vt supra propter graue periculum quod timet
p̄bo viro eo non citato ex dicto villis ribaldi / nō ta
mem hoc est sic arbitrarium sicut illud de quo in. c.
consulit hoc est sic arbitrarium sicut illud de quo in.
c. consulit de offi. dele. de quo non licet querulari /
vnde si iudex hoc casu male arbitretur / potest per
grauatum appellari quādoq; enim videmus iudic
es pessimos sicut ⁊ n̄cios. ¶ Additio. ¶ Sed q̄
ritur an credatur nuncio si dicat se passum iniuriā
a parte citata vel fuisse saluatum cum lapidibus.
Jo. an i addi. specu. ti. de cōtumacia. §. i. in magna
additione tenet q̄ non sicut etiam non creditur de
commissione qz respōsio partis non est de substan
tia citationis / cum citatio possit subsistere etiam si
pars taceat ⁊ nichil respondeat ⁊ hoc tenet antho.
⁊ ymo. in. c. cum parati de appel. ⁊ philippus peru
sio ibidem. Quando vero citatio fit per litteras p̄
bat facta citatio hoc ip̄o vt citator remittat l̄ras ci
tationis seu p̄missionis sibi facte apponēdo ibi suū
sigillum ⁊ hoc habet generalis consuetudo / ita no.
per hostien. in. c. quoniam de proba. tamen melius
est q̄ litteras suas scribat diem et formam citatio
nis facte / maxime quando fit citatio vt die. x. vel
xij. compareat.

¶ Quomodo citatur capitulum

Qualiter autem citari debeat capituli. no. in .c. bone delecti. i. quia ipsum capitulum capitulariter congregatum citari debet si potest convocari et si non potest convocari et nolunt congregari tunc faciet homo quod potest. unde citetur publice in ecclesia / ut ubi dicitur in glo. que sic incipit et sic citantur etiam singuli non tanquam singuli sed tanquam illi ex quibus constituitur capitulum / et qui una cum aliis faciunt capitulum alias citatio non valeret / quia causa capituli non est causa singulorum vel econverso. xij. q. ij. q. manumittitur et no. in .c. bone iaz alle.

Facta citatione.

Facta citatione si sit per nuncium / redeat nuncius ad iudicem referendo sibi in presentia tabellionis qualiter ubi et quando / et ad quid reus citatus et ista nuncii relatio est in actis scribenda. et potest sic scribere notarius. Anno tali die tali coram tali iudice in mei notarii presentia talis nuncius retulit se citasse tale et personaliter apprehensus et inuentus / vel si non fuerit apprehensus retulit se dixisse procuratori tali vel sue familie quod tali die et tali hora compareat coram predicto domino iudice ad procedendum et procedi videndum in tali causa que vertitur inter ipsum et talem super tali re / vel ad iurandum vel iurati videndum de calumnia / vel ad videndum iurare testes etc. ille vero cui committitur citatio facienda per litteras solet in cedula affixa citationi vel in ipsa citationis carta a tergo scribere sub hac forma. Ego. Th. plebanus cognosco me litteras pretes tali die publice

c. iij

tali intimasse et esse fideliter executum ipsum citan-
do prout recipit in mandatis. In cuius testimonium
figillum meum presentibus est appensum. vel sic. Ego
rector talis ecclesie secundum formam presentis man-
dati citavi talem tali die iuxta presentium litterarum
continentiam et tenorem in cuius testimonium. r. c.
vt prius. Atrum autem ordinarius potest citare sub-
ditum suum extra iurisdictionem suam per nuncios vel
per litteras no. in. c. romana in. s. contrahentes de fo.
compe. li. vi. Quia citatus per iudicem et de ipsius
mandato debet in termino coram ipso iudice comparere et si
non compareat contumax reputabitur et hoc si est suus or-
dinarius iudex ille qui citat seu qui citare facit siue man-
dat vel delegat et hoc exprimitur in citatione vt dictum
est vel etiam si non vt non dictum est suus prius ordinarius
habet tamen alias ordinariam iurisdictionem et in cita-
tione exprimitur etiam causa que si vera esset deberet
coram eo respondere vt quod dixit ipsum contraxisse
vel deliquisse in terra que est de iurisdictione citantis
de qua plene per docto. in. c. ii. de dila. alias si non compa-
reat contumax reputatur. Si vero citatio esset talis que
non artaret ad veniendum nec per consequens inferret
contumaciam sicut est cita. temeraria que non artat
citatum vt in. c. bone. ii. de elec. concor. clemetina pa-
storalis de re iudi. x. notorium. ¶ Et multi sunt casus
in quibus citatus venire non potest nec tenetur de quo
in glo. in ca. veniens de accu. p. Jo. an. et sup. ea. Et so-
let de hoc tradi vna generalis regula. i. c. ii. de dila
videlicet quod ubicumque in citatione ponitur aliquid in-
iustum vel inhonestum vel tale quod certum est cita-
to competere exceptionem declinatoriam iudicij vt si
citatur spoliatus quod respondeat spoliator in causa

uili vel aliter in causa criminali/ vel militi alterius
negocium procuranti. ex quo talis error exprimitur
in citatione. ire non tenetur citatus. et ideo si alius est
notorium secundum aliquos/ de quo est dicendum ut
ibi Aliqui distinguunt quod aut ipso iure deficit iurisdic-
tio citantis tunc citatus si illud est notorium venire
non tenetur nec valet processus contra eum. aut
ope exceptionis potest citatus se subtrahere a iurisdic-
tione citantis et tunc tenetur se presentare et com-
parere et excipere et alias tenebit processus contra eum
de quo per Jo. an. in addi. spe. de cita. §. i.

¶ Additio. **¶** Et nota circa istam materiam videlicet
an citatio arret citatum ad comparandum quattuor
regulas quas ponit bal. in. l. ij. ff. si quis in ius vo-
catus non ierit. prima est talis quando cum citatur hanc
intentionem fundatam de iure communi ibi citatus debet
comparere. secunda regula est talis. ubicumque citatus
non habet intentionem fundatam de iure communi ibi ci-
tatus non tenetur comparere tertia regula est citatio
que est elidibilis iuris presumptione potest esse sic
iustificata quod citatus tenetur comparere ut notat. In
no. in. c. ij. de dila. quarta regula est ubicumque citatio
continet manifestum vicium vel errorem vel impossibilitatem
citatus non tenetur comparere siue hoc concernat
iurisdictionem siue sit vicium loci vel temporis ut in di-
cta. l. ij. ff. si quis in ius Et omnia ista notant per.
Inuo in dicto ca. ij. ubi singulariter examinat ma-
teriam.

¶ Quis dicitur contumax.

¶ Adde contumax. dicitur ille qui tribus edictis
vel uno peremptorio citatus non venit vel ve-

nit sed nō obedit vel illicitatus recedit ita disti-
gnit Guil. in spe. de cōtu. §. i. sed host. in sū. sic disti-
nit. Est erga iudicē v^l prelatū cōmissa inobediētia
et dicit cōmissa quia non semper obediēdū est de q̄
de tempo. ordinā. c. ad aures in glo. ij. et sup ea. Et
diuersi sunt modi contumacie. de quo in. c. ij. de do.
et contu. in glo. et super eo in. c. quoniā frequenter
vt lite non contest. §. i. quia si latitat vel impedit ne
citatio ad eū perueniat v^l minus comparet. de quo
in spe. de contumacia. §. i.

¶ Contumacia est multiplex.

Item multiplex est contumacia. aliqua est ha-
et vere que alias dicitur euidentis v^l notoria vt
quando citatus respondet se nō v^leturū nec q̄ porta-
bit pedes. et an sufficiat hoc dicere extra iudicium
qz si in iudicio hoc diceret eēt indubitātū/et alia se-
ptē dubia circa hoc pulchre tractat Jo. an. in addi.
spe. de cōtu. §. i. Secūda contumacia est vera a pres-
umpta vt qz apprehēsus ē r citatus psonaliter sed
nō venit intermino. ista dicitur esse vera eo respectu
quia apprehensus personaliter psumpta tamen di-
citur qz in non veniendo pōt forte excusari per alie-
quod impedimentū. ¶ Additio Item dicitur
vt picit bal. in. l. falsus. C. de furtis. Tertia ptuma-
cia est ficta vt quia nō est apprehēsus personaliter
sed citatus ad domū de quo etiā in clementi. vnica
de dolo et contu. in glo. magna. r valēt ista sciri p-
pter sequentia et maxime ad istud quia pro ptuma-
cia obligatur cōtumax ad restitutionē expensarum
sz qualitas predicta videlicet si est ptumax euidentis

seu notorius aggranatur ex tali qualificatione ex
 duobus ad expensas. nō dico ad restituendas / sed
 prius restituendas ante q̄ absoluat. de senten. ex
 cōmuni. venerabilibus. §. secus. li. vi. secunda i co
 q̄ nō habet beneficiū velocis redditus vel aduēt⁹ co
 raz iudice de quo Jo. an. in addi. specu. x. supra al
 le. Si igitur actor est contumax punitur vt in. c. a
 ctor de do. r cōtu. li. vi. qz soluit expēsas r cū hoc nō
 admittit ad aliā citationē nisi ad cautionem faciat
 q̄ velit de cetero fideliter cōparere vt ibi / pōt etiam
 tūc reo instante r docere volēte de iure suo pcedi ad
 diffinitiuā sententiā lite nō contes. de quo in. c. cau
 sam q̄ de dolo r p̄tu. r qualiter tūc sit pcedendū r i
 quib⁹ citationibus vocādus sit actor p̄tumax vide
 plene p̄ Inno. et alios l. c. i. vt lite non cōtes. ¶ Ad
 dicitio. Itē contumacia actoris dicitur maior q̄ con
 tumacia rei / vt notatur l. c. primo de dolo r conu.
 li. vi. Sed si reus ē p̄tumax penas habet qz potest
 excōicari. Vel si talis est cā in qua potest fieri miss
 sio et i qua pcedi non potest lite nō contes. Sed si ē
 cā i qua pcedi potest lite non cōtesta. ex priuilegio
 iuris vel hoīs vt supra dixi. de quo i clemen. dispē
 ditasz de iudi. r i clemen. sepe. de verbo signi. tunc
 pcedi potest i p̄cipali ad receptionem testiu r dif
 finitiuam sententiā i contumacis penā rei ita tū q̄
 reus citetur ad singulos actus / de quo etiā. §. dixi
 r sic cōseruatores dativniuersitatibus studioz pce
 dere p̄nt i p̄cipali contra contumaces cum de spe
 ciali mandato p̄ncipis pcedere dnt simpliciter r de
 plano r c. possūt tū si volūt p̄tra reū p̄tumacē pcede
 re r excōicare vt missioez sicut ali⁹ iudex facē. r rlo
 lqz citatōis adueniēte. actor p̄p̄eat p̄ se l p̄ p̄curato

rem suū. si talis est causa ī qua constitui potest. pcurator: cū litteris citationis / et faciat fidem iudici de executione seu insinuatione citationis facta reo p modū quē dixi accusando cōtumaciā et absentiam ipsius citati petendo p nunciari eū contumacē et reputari contumacē et contra eū tanq̄ contra contumacem pcedi / vt .C. de iudi. pperādym. §. et si qdē et nota per Guil. in specula. de conu. §. sequit. et de comparatione ī termino et faciet oīa redigi et scribi in actis de proba quoniā et iudex pronuntiabit seu reputabit eū contumacem sic dicendo / talem p nos ade mandato nostro citatū in diem hodiernā ad instantiam talis super re vel causa tali et sufficienter expectatū nec per se nec per pcuratorē comparētē nec comparere curētē / ad petitionē et requisitiones ipsius actoris v̄l sui pcuratoris comparētis et eiusdem absentis cōtumaciā accusantis ac petētis ostēdere per nos contumacē reputari. reputamus put est merito contumacē. Et iuxta istam formā etiaz scribat tabellio anno dñi .m. .cc. .die tali hora tali corā tali iudice comparauit talis actor vel talis eius pcurator qui procurator mandatum procuratorium cuius tenor inseritur produxit vna cū litteris citationis et alijs litteris sigillo tali signatis vel instrumentis sup executionē vel intimatiōe citationis eiusdē confectis quorū similiter tenores infra continētur et talis citati non cōparentis contumaciā accusauit petēs eū per ipsum iudicē p nunciari et reputari cōtumacē / vel sibi decerni contra eū lras oportunas quē diuti⁹ expectatū ipse iudex contumacē reputauit et lras dicereuit ptra eū oportunas. Nec est vis an sic scribat tabellio in persona sua an ī persona iudicis

isto modo tales non cōparentē diu tūsus expectatū
 reputamus contumacē. de hoc de conuersi. cōiuga
 dudum. de fide instru. c. i. r. ij. r ita debet actor com
 parere in termino corā iudice r contumaciā rei accus
 sare. si etiā actor non comparet tūc fiet cōpensatio
 cōtumacie actoris cā contumacia rei: vt no. de dolo r
 cōtu. actor lib. vi. Si autē reus nō cōparet et iudex
 etiā est absens vel impeditus ita q si cōparuisset non
 fuisset pcessum in causa an reputat cōtumax r cō
 demnari debeat in expensis ē glo. notabilis i. c. vl.
 de dolo r contu et est glo. vl. Et potest iudex a qua
 pena vult incipere vel ab excōicatione vel missione
 vt i. c. tue. vt lite nō cōtesta. r ibi notat. et debet iu
 dex a principio esse contētus alterutra pena q ma
 gis timef / vt eo. ti. quoniā. s. vl. in fine. Honestum
 tamen esset vt a missione iciperēt. quia prius recur
 redū est ad res q ad psonas vt ibi notat. Iudex er
 go pcedēdo ad missionē contra contumacē i actio
 ne reali puta super equo vel fundo / decernat actor
 re esse mittēdū in possessionē rei petite causa custo
 die / r fiet missio p hec verba. Decernimus cōstitui
 mus vel mittimus vel iubem⁹ te esse possessore ta
 lis rei causa custodie / r volumus q talis noster mi
 nister ponat te actualiter in possessionē. Et talē mi
 nistrū debet dare iudex vt hec impleat et ei referat
 qn factū sit ita dicit. Anno. de eo q mit. in pos. c. vl.
 Et licet Anno. ponat etiā missionis formam illa tū
 placet host. et Jo. an. i. nouel. Et ex tali missione ex
 prio decreto iudicis actor talis possessor erit rei sz
 pmutabilis. qz si re⁹ venerit corā iudice isra annuz
 r cautionez prestet de stando iuri et restituat expē
 sas actori ipse possessionem recuperabit vt i. c. qm

frequenter .§. in alijs / vt lite non contes. Et dato
q actor missus i possessōez ppter potētiam rei vel
dolum non potest possessionem corporaliter adipi
sci adhuc iuri dispositione videtur possidere ad ef-
fectum prescriptōis annalis. vt i. c. contigit. de vos
lo. 7. contu. Si vero reus non venerit ifra annū pre
stando cautionē vt dcm̄ est et restituendo expensas
actor etiā circa secundū decretū p anni decursum
verus erit possessor secundū cōmunem opinionez
vt in alle. §. in alijs 7 ibi no. de vo. 7. contu. contin-
git / reus non auditur postea nisi sup. pprietate il-
lius rei. si aut̄ est actio personalis puta q agit cer-
ta cōditōe ex mutuo 7 recusē cōtumax. mittef actor
i possessōez rez mobiliū cōtumacis si talis habeat.
alioqn i possessionem imobilium pro modo 7 men-
sura debiti declarari in libello actoris. Quod etiā
habet declarare iuramento 7 an hoc sufficiat vl' re-
qratur pbatio p testes vel istrumenta tractat guil.
in specu. de contu. §. seqtur. versū. item quod d̄ de
offi. iudi. §. vi. vbi per Jo. an. i addi. specu. super. x.
tertio dicēdū 7 sup. x. sexto querēdū 7 vsq; ad q̄tū
tempus tūc audietur reus super illis rebus i quas
missio facta est legitur 7 notatur vt lite nō cōte. qm̄
.§. vi. in fi. 7 ibi i glo. fi. et super ea quia auditur do-
nec iterueniat secundū decretū. post secundū vero de-
cretū an et qm̄ audiatur 7 refert an p secundū decre-
tū sit adiudicata possessio actori an res sit adiudi-
cata i solutū. si est adiudicata possessio auditur. sed
actor habebit cōmodū donec p̄cipale sit finitūz si
res iudicata est i solutūz p̄clusa est via reo quia tūc
nou. audif. 7 ista h̄nt locū i contumacia ante litem
cōte. Quid aut̄ sit cōtumacia post lite contes. cōtra

23
cta et qualiter pcedetur patebit loco suo et iste est
vnuus modus secundū. quem pcedit contra contu-
macem tamen non debet et iudex multū festinare ad
faciendum missionem de do. et contu. cōtingit in p̄
ma glo. ¶ **A**dditio. Quid si actor petat fūduz aut
decem / vel quid si agatur conditione ex. l. ii. C. de
rescinden vende qualiter debeat fieri missio in pos-
sessionē vide per bal. in auctentica. ea que iurat. C.
de bonis auctorita. iudi. possi. quid si et agatur que
rela inoffi. testa. qualiter fiat missio vide per bald
ibidem et si agatur pro iuribus incorporalibus q̄
liter debeat fieri missio vide per bar. in. l. si prius.
ff. de noui operis nunciacione. ¶ **P**onitur etiā cō-
tumacia per pignoris captionem talis modis de
quo inspecula. de contuma. §. vltimo. Et q̄ iudex
ecclesiasticus potest imponere multam habere de
penis licet no de dolo et contu. c. i. Et de multa po-
nūt. Hostiē. specialē rubricam in summa de sen. et re
iudi. et de ea tractat specu. in ti. de sen. §. ii. et est et
quarta

¶ **Q**uomodo contumax excōicatur p cōtumacia
Sed autem iudex vult in fligere cōtumaci penā
excommunicationis sic procedat contra euz
habet enim eum monere q̄ adhuc obediat cōparē
do infra certum terminum competentem et contu-
maciam suam expurget / et, si iudex est delegatus /
potest scribere sub ista forma

¶ **F**orma monitionis ad expurgandum contumaciā
coram iudice delegato subsequēte excōicatione

¶ **I**n. Decanus talis ecclesie iudex cause et parria
infra scriptarum a sede apos. specialiter delegatus

Uniuersis et singulis dñis/prepositis decanis. rē.
qui presentibus fuerint requisiti. Salutē in dño et
mandatis nostris imo uerius apostolicis firmiter
obedire nuper auctoritate apostolica nobis in hac
parte cōmissa citauimus et citari fecimus talem ut
tali die pro termino peremptorio sibi assignato cō
pareret in tali loco lñe corā a nobis querimonis
talis rñsurus sed qz idem citatus in termino hñoi
sufficiens expectatus comparere contēsit/ vnde pre
dicto. III. actore vñ eius pcuratore corā nobis i ter
mino p̄dicto cōparente et predicti citati uon compa
rentis cōtumaciam accusante et petente ipm p nos
contumacē reputari et p cōtumacia hñoi cōtra eū
p̄cedit ipm reputam⁹ put erat merito contumacē
et contra eū duxim⁹ put iustū fuerit p̄cedendū. id
circo uobis oibus et singulis coniunctim et diuisim
in uirtute sancte obediētie et sub pena excōis quaz
in uos et quēlibet uestrū si mandatū hñoi nostruz
neglexeritis uel cōtēpseritis adimplere canonicā
tū triū diez monitione premissa i his scriptis fieri
mus. firmiter et districte precipiēdo mādatos quos
accedatis quo propterea fuerit accedēdū et memo
ratū. III. contumacē publice et diligenter moneatis
quē et nos p̄. p̄tozie p̄ntibus admonemus / ut in
fra. xij. dies p̄tinuos a monitione hñoi p̄putandos
p̄dictā suā purgādo cōtumaciam iuri pareat corā
nobis / aut cū p̄fato. III. actore amicabiliter uñ i iu
re se p̄ponat alioquī ipm p cōtumacia hñoi excōi
camus i dei nomine in his scriptis quē sic excōica
tum publice infra missarum solēnia corā ipsa mul
titudine populi de ambone nunciatis diem. rē. ut i
forma citationis. Dat. rē. diem vestre excōis. rē.

Declaratio forme.

Ista forma ponit narratio quod reus fuit et
 tatus et non comparuit fuit eius contumacia
 accusata sed ista verba que sunt narrativa non pro
 bant. ut in clemen. litteris de proba. ergo oportet ut
 de hoc constet per magistrorum cause seu per acta scripta per
 tabellionem et ideo dictum est supra quod omnia redigi de
 bet in actis. Item in forma monet reus ante excōi
 cationem quia semper sententiam excōmunicationis et
 etiam alias sententias censure precedere debet moni
 tio. alias ipsa sententia excōmunicationis est in iu
 sta ex ordine et eam proferens habebit penas de
 quibus in c. sacro de senten. excōi. li. vi. Et quoniam sic fert
 sententia excōmunicationis premissa monitione vel
 sub conditione si monitus putauerit suam iniustam
 seu monitionem vel preceptum debet appellare infra
 tempus monitionis vel a conditione ad hoc ut ap
 pellatio suspendat sententiam excōmunicationis de quo
 in c. preterea de appel. Et debet monitio habere tem
 poris intervalla competentia. Unde aliquando po
 nitur in monitoriis ut infra. xij. quorum quattuor
 per primo. iij. per secundo et reliquos quattuor dies
 per tertio precepto termino ac monitione. canonica
 assignamus. de quo in c. constitutionem. de senten.
 excōi. libro. vi. sufficit tamen sine tali expressione si
 alias sit competens terminus.

**Quomodo decernitur excōmunicatio contra col
 legium aut universitatem.**

Contra collegium vel universitatem est pro
 cedendum quia universitas vel collegium non
 potest excōmunicari ut in c. romana. §. universitate
 de senten. excōmuni. li. vi. tunc debet collegium vel
 di.

vniversitas interdicti. vnde dicitur tunc in forma
in singulares personas excommunicatiōis in capi-
tulum vel conuentum suspensionis. et in ecclesias
vel monasteria interdicti sententiam ferimus / vel
vniversitatez ipsam interdicimus. Si autē est epis-
copus vel superior puta archiepiscopus primo de-
bet suspēdi. scilicet ad ingressū ecclesie. Deinde cres-
cente contumacia interdicti tertio excommunicari
vt in. c. ij. de offi. dele. li. vi. ¶ Additio. Quid si nō
feruetur huiusmodi forma an valeat excommuni-
catio lata contra episcopū vel archiepiscopum pro
prima contumacia glo. singularis i capi. ij. de offi.
dele. li. vi. tenet q̄ valeat licet alij contra. Subiun-
gitur in mandato exnunc prout extūc ⁊ extūc. put
ex nunc si hoc non oportet vt not. in. c. preterea. ij.
de appel. et in cle. vnica de concess. preben. super x̄
bo exnunc. Itē dicitur in forma quem excōicam⁹
in his scriptis ⁊c. qz sententia excōicationis debet
fieri in scriptis. de sen. excom. c. i. li. vi. Sed q̄ dica-
tur de sententia in his scriptis credit. Huil. in spe. ti.
de senten. prola. §. nunc autē. ⁊. ⁊ non quod non
sit necessarium. Consuluit tamen q̄ dicatur.

¶ Quomodo proceditur ad aggrauationem
DEinde si excōmunicat⁹ perseuerat in sua cō-
tumacia iudex pcedet ad aggrauationē sē-
tentie vt crescente cōtumacia crescere debet ⁊ pena
vt lite non contesta quam in fine: et tunc solet scri-
bi sub ista forma.

¶ Forma aggrauationis iudicis delegati.

¶ **M:** Talis iudex tali rectori salutem in domino
vudum auctoritate apostolica nobis in hac parte

commissa si est delegatus / talem citauimus et cita
 ri fecimus in terminum talem ad instantiam talis
 et qz in termino huiusmodi comparere contumaci
 ter non curauit / nos in eum p cōtumacia huiusmo
 di tulimus sententiā excōicationis et ipsum māda
 mus excommunicatū publice nunciari Sed qz idē
 H. in h̄mōi sua cōtumacia perdurando predictaz
 excommunicationis sententiam temere contemnit
 ac damnabiliter in ea perseuerat quare cuz cresce
 te contumacia merito crescere debet ⁊ pena. vobis
 r̄c. mandamus qt̄s predictum. H. excommunica
 tuz singulis diebus dominicis et festiuis accensis
 candelis et demum extinctis in terram p̄iectis so
 nibus campanis publice in ambone coram popuz
 lo denunciatis et faciatis tanq̄ excommunicatum
 eum ab omnibus artius euitari. Datū et actū. r̄c.

C Forma excommunicationis cum monitiōe pre
 uia iudicis ordinarij.

S Ed ordinarij iudices breuif scribūt hoc mo
 do. H. preposit⁹ r̄c. ⁊ officialis tali rectori r̄c
 Salutem in domino. Quia talis citatus a nobis i
 fra certum terminum ad instantiaz talis non com
 paruit / quare vobis mandamus quantinus eum
 peremptorie moneatis. vt adhuc infra octo dies cō
 tinuos a receptione presentium computādos. se cū
 predicto. H. amicablem vel in iure cōponat. alio
 quin ipsum excommunicamus in dei nomine i his
 scriptis quem sic excōmunicatuz publice de ambo
 ne nunciatis. Datum nostro sub sigillo

C Forma aggrauationis iudicis ordinarij.
 D. ū.

Officialis ꝛc. vel iudex ꝛc. plebano tali ꝛc. qꝛ tꝛ
lis excōmunicatus a nobis ꝑ contumacia ad
instantiam. talis huiusmodi sententiaz non formi
dat. quare vobis mandamus quatinus ipsum exc
communicatuz singulis diebus dominicis accēsis
candellis et pulsatis campanis publice de ambo
ne nunciatis datum ꝛc. Et si adhuc non curat pare
re iuri et petere absolutionem. tunc dirigitur aliud
mandatum sub ista forma.

¶ Reaggrauatio.

Officialis ꝛc. licet talē dudū excōmunicauimꝰ
ꝑ cōtumacia aggrauatione subsecuta ad istā
tiam. ꝛc. ipse tñ hmoi sententias temere sustinet aē
mo idurato quare vobis mādamus qꝛis eum ex
cōicatum et aggrauatū publice sicut prius nūcie
tis ihibēdo omnibus ꝛ singulis vestris parrochia
nis ne eidē excōicato emendo/vēdendo/sal aquā.
ignē/cibum: vel potum ministrando/vel alias quo
uis genere communionis prohibite participēt quo
uis modo contra facientes minoris sententiā excōi
cationis quā per hāc icurrunt fore ligatos publice
nūcietis. Vel sic alioquin contra ipsos ꝑ excōicatio
nis sentētiās ꝛ alias penas ꝑut expediēs fuerit ꝑ
cedemus. Et sciēdū ꝑ ꝑticipātes cum excōicato re
gulariter icurrūt minorem excōicationeꝛ cū sit ve
niale de quo ī c. cum sacris qđ metus causa. et ibi
plene per Jo. an. ī cōmēta. sunt tamen aliquę ꝑso
ne ꝑuilegiate super communionē. sic ꝑ licite cuz ex
cōmunicato participāt de quibus ī c. quoniā mul
tos. xi. q. iij. ꝛ ī certis casibus quia iam eis licite ꝑ
alias personas cōmunicatur. de quibus in. c. si vō
de senten. excom. cum cōcor. **¶** Additio. **¶** Et cō

munitur assignatur talis versus. At ille lex humile
res ignorata necesse. Hec anathema quidem faciunt
ne possit obesse. q. de cla. vt i. c. qm multos. xi. q. iij.

Et licet participantes etiam ante iudicis inhibi-
tionem incurrant minorem tamen inhibitiō ista sit
vt alij illas penas magis timeant / nam plus timeri
solet quod specialiter iniungitur q̄ quod generalis-
ter imperatur arg. l. item apud labeones. §. hoc edi-
tum. ff. de iniurijs. Itē ex hac consurgit contēptus
maior vitz quoniā contra prohibitionem iudicis fa-
cit vt no. in. c. alle. sacris cōmunicātes tamē excō-
municato nō possunt propter hoc excommunicari
maiori excōicatione / nisi primo nominatim et in spe-
cie moneantur iuxta formā et dispositionē. c. consti-
tutionē de senten. excōi. lib. vi. Postea si nec potest
contumax a sua contumacia reuocari. solet iudici
cessatio a diuinis q̄ diu fuerit presens excommuni-
catus et istā etiā precedere debet monitiō. xij. q. ij.
indigne / et tunc scribatur sub ista forma.

Forma suspensionis diuinorum.

Officialis etc. quis talis etc. dudū a nobis sit ex
cōicationis sententia pro contumacia ad instan-
tiaz talis inodatus diuersis aggrauationib⁹ subse-
cutis idē tamen. Itē. sententias huiusmodi et penas
contēnens eas temere sustinet et in eis perfordescit
aio indurato seu obscurato / vnde sua exigente con-
tumacia magis aggrauare spellimur / vel contra ipz
rigidius pcedere oportet idcirco vobis mādamus
qt̄s proconsules et cōsules maiores ipsius oppidi
talīs vlt̄ iuratos et potētestalis loci publice monea-
tis vt infra dies octo p̄dictū. Itē. excōicatū ab eorū
consortio participatione et communione eijciāt pe
dij

nitus et excludat vel quatuor in eis est ipsum inducantur
ad sancte matris ecclesie gremium redeat iuri pareat
coram nobis / et beneficium absolutiois curet. obtinere
alioquin quod diu et quoties idem excoicatus in ecclesia
vestra vel eius terminis presens fuerit moras traxerit.
domicillum et mansionem habuerit / cessetis et cessari
faciatis ab officio diuinorum. que sic suspendimus
in dei nomine in his scriptis datum. ¶ **Additio.** ¶ **Nota**
tamen quod interdicto apponendo non sunt certa verba sicut
re determinata sed sufficit dicere. nos propter talem
causam regnum vel castrum vel ecclesiam talem / suspen-
dimus interdicio vel alia verba equipollentia ut
no. i. c. sane de offi. dele. et i. c. non est vobis de sposa.
Aduertendum est tamen quod pro pecuniario debito non
potest fieri interdictum generale / ut in extrauaganti
puidetur bonifa. viij. et an predicta cessatio cessatur
specialis vel generalis tractatio cal. titulo de citati. in
tractatu de censuris ecclesie iuxta fi. Et in predicta forma
monetur maiores loci quia per sententiam huius
modi per quam inducitur cessatio etiam ipsi puniuntur. sed
quia principaliter fertur sententia contra contumacem.
ideo etiam ipse deberet prius moneri. ut supra al-
legatum est. Tamen predicta forma in formis ordina-
torum frequenter sed iste forme non sunt ita precise quia
mutantur secundum diuersitatem fori. tamen conueniunt in effe-
ctu et est filius et consuetudinem cuiuslibet fori per practi-
cam sequi. Solent etiam isti processus aggrauationum dila-
tari diuersis modis scribendo sic. Unde contra ipsum
sua contumacia exposcente ad penas grauiores proce-
dere nos oportet. ut que timor dei a malo non reuo-
cat coherceat saltem seueritas ecclesiastice discipli-
ne. de vita et honesta. cleri. c. ut clericorum. ¶ **¶** **¶** sic cur

nos dudum talē pro contumacia ad instantiā talis
duximus vinculo excommunicationis innodandū
ipse tamen contēptis ecclesie clauibus tanq̄ iobe
dientie filius adhuc in graue salutis anime sue p̄
iudiciumz scandalum fidellum pertinaciter in sua
contumacia perseuerat. ideo ne de sua posset cōtu-
macia gloriari et ne facti sui peruersitas alijs z fa-
ctum suum transeat presumptoribus i exemplum
sed potius pena ipsius sit metus alioruz igitur zc.
Et maxime quando ordinarius procedit ad corre-
ctionem excessuū solet scribere isto modo videlicet
Idcirco ne facilitas venie alijs incentiuuz tribuat
delinquēdi. vt no. in capi. allega. vt clericorū. Item
si ea que male vsurpantur vel perpetrantur omitti-
mus excessus viam alijs apperimus / vt. xxv. q. ix.
loci **N**el sic quia ferro abscindenda sunt vulnera q̄
fomentorum non sentiunt disciplinam. lxxxii. di.
plurimos. Item vt aliū eius exemplo a similib⁹ ar-
ceantur. de vita et honestate clericorum. clericus.
Item ne facti pueritas alijs transeat in exēplū
Item vbi maior est culpa maior exerceri debet
z vindicta de hereti. c. excommunicamus. §. credē-
tes. **I**tem vbi magis exceditur. est seuerius vin-
dicandum. **I**tem vt pena vnus sit metus alteri
us. vt in. l. capitalium. §. famulos. ff. de penis.

¶ Quando cōtumax pro contumacia
suspenditur ab officio et beneficio.

¶ lū

Protest etiā pcedi cōtra cōtumacez ad suspēſio
nem ab officio et beneficio. et qualis ordo sit
ſeruandus in infūctione penarum notatur in. c. cū
non ab hoīe. de iudī. quia alius est ordo quando pe
ne ſint infligēde p cōtumacia et alius qñ pro cri
mine/ vt ibi no. in glo. vlti. ⁊ ſuper ea. et de tāto ma
ior est cōtumacia q̄to a re minori inſurgit/ vt in. e.
c. cū non ab hoīe. Item ſi comparer coram iudice/
non tamē vult reſpōdere nulla cauſa iuſta ſe excus
ſante/ vel illicentiatus. recedit reputabiſ cōtumax
vt dixi ſupra in deſcriptione cōtumacie Item debz
citatus tēpeſtiue arripere iter. quia ſi tarde arripit
iter ex impedimento ſibi in via contingente non ex
cuſabitur ita collegit ab in. c. cū in veteri de elec. et
ibi per Jo. an. ſuper penu. glo. Et ſi citat⁹ mittit p
curatorem ⁊ ille nō comparet ſed contumax efficiſ
propter talē contumaciā procuratoris nō debet do
minus contumax reputari/ ſed tunc quādo dñs eā
ſcit et non purgat/ vt in. c. i. vt lite non conteſt Et vt
ſententia excommunicationis pro contumacia p
curatoris iuſte feratur cōtra dominum. dāt ibi ho
ſtien. conſilium q̄ iudex anteq̄ ſententiam ferat ſi
gnificet domino contumaciā procuratoris assignā
do ſibi terminū ad eum purgādū/ ne poſſet preten
dere ignorantiam. ¶ Additio. ¶ Quando vero cō
tumacia procuratoris noceat dño ⁊ que dicatur cō
tumacia procuratoris vel cōtumumacia domini. vi
de per bar. ⁊ bal. i. l. prima. §. ſi procurator. ff. ſi quis
ius dicenti non obtempe. Et licet nō poteſt dñs ex
communicari propter contumacias procuratoris vt
dictum eſt. poteſt tamen contra ipm miſſio fieri: vel
condēnabitur etiā parti in expenſis. vt dicunt. Hoj

24
stien. et Inno. in. c. alle. vt lite nō contest. sed domi-
nus habz actionē ptra procuratorē. de h^o ibi plene

Quō contumax cōparet et petit absolutionem.
Deinde si contumax sic excoīcatus veniat cor-
rā iudice et velit stare iuri et petit absolutionē
debet absolui recepta cautione q̄ iuri pareat vt. i. c.
qua fronte de app. et ad hoc est pars citanda pro q̄
lata est sententia excoīmunicationis dato tamen q̄
non vocetur tenet absolutio. de quo ibi no. et de iu-
di. c. i. et ī specu. de cōtumacia. §. si. Xli. sed pone dis-
cūt tamē petrus abbas et eglor^o q̄ pars ex hoc gra-
uata poterit appellare hoc precipue quando excoī-
municat^o est pro manifesta culpa quia tūc debuisset
precedere satisfactio. et recurratur de ista mate-
ria ad glo. ample. in. c. ex litteris de offi. dele. de sy-
mo. ad aures de verbo. signi. ex parte cum cōcor. vt
lite nō contesta quoniā. §. in alijs. Sciendum est et
q̄ si excoīmunicatus staret per annum pertinaciter
ex hoc surgeret cōtra eum suspicio q̄ male sentiret
de articulis fidei et sic inducit suspicionē heresis / et
ex tali suspitione que est probabilis potest excom-
municari / et si tūc iterum in tali excoīmunicatio-
ne lata pro suspitione huiusmodi perseveraret per
annum iudicabitur hereticus de quo de purga. c. in-
ter de penis grauē. xi. q. iij. rursus / et. c. quicunq̄. v.
de tamē de hoc in. c. cū contumacia de hereti. li. vi.
Si autem citatus propter infirmitatez vel aliaz ius-
tam causam impeditur ita q̄ venire non potest ad
mandatum iudicis et causa est ardua in qua non te-
netur constituere procuratores debet mittere excus-
satozem si impedimentū est temporale et ipse est ta-

lis q̄ per se in iudicio stare potest. de quo i. c. quere
lam de procu. vbi plene de hoc. Si causa est modi-
ca. debet mittere procuratorem Si autem ipse cita-
tus iuit vel misit procuratores ⁊ detentus fuit ipse
vel procurator in via aut alias impeditus si ex fa-
cto alicuius hoc contingeret habet actionem cōtra
dolose detinentem seu impediētē si est soluendo si
non est soluendo restituitur ex clausula generali. ff
ex qui cau. maio. in inte. resti. vl. sed et si. §. vlti. de
quo in. c. litteris de resti. in inte. et in. c. cuz berthol-
dus. de re iudi. per Innocen.

Caso se habebit reus citatus q̄si comparet
Reus ergo si comparet. tūc licet superbus hu-
milis ⁊ licet melancolicus hilariter se debz iu-
dici presentare ne iudicem eo exasperet. Et compa-
rere debet in loco ad quem citatus est/ vel vbi per
iudicē ius reddi consuevit. Et si est iudex delegat⁹
vel alias non est iudex p̄p̄ius ipsius v̄ ordinari⁹
ipse non statim in eum vel iurisdictionē eius cōsen-
tiat sed premittat protestationem q̄ per talē com-
paritionem vel actum facienduz coram eo non ve-
lit in ipsam tanq̄ in suum iudicem competentē aut
in ipsius iurisdictionem. consentire nisi inq̄tum te-
netur de iure de quo i spe. de compari. §. hoc quoq̄
Et aduertat ille qui p̄testationem facit q̄ illā clau-
sulam vel additionē scilicet nisi inq̄tum de iure te-
neor non omittat vnde dicit Innocē. in. c. cumana
de electione q̄ factus est qui comparet corā iudice
ordinario vel delegato et p̄testatur q̄ non consen-
tit in eius iurisdictionem. quia potest iudex ex hoc
eū p̄nūciare contumacem. de iudi. c. i. de x̄bo. sig.

24
ex parte .i. quis noluit stare iuri. et sic potuit excom-
municari. secus si addat in ptestatione nisi in qtuor
de iure debeo secundum eum. Et si reus comparet
p pcuratorem. petat actor vt pcurator doceat de
mandato pcuratoris quod ipse ostendere debet et
no occultare de apel. sepe in prin. Et si procurator
producit mandatum pars aduersa petat copiam et
inducias liberandi super eo. et idem est si actor per
procuratorem comparet. tunc reus vel procurator
eius petat copiam ipsius et terminum ad impugna-
dum si videtur sibi expedire. Reus etiam vel pcur-
ator ipsius si iudex est delegatus petat copiam si
ibi fieri sue iurisdictionis de offi. dele. cu. in iure pe-
tat etiam originale rescriptum sibi fieri vel exhibe-
ri vt ibi no. et similiter terminum dari ad dicendu
et ad opponendum si voluerit contra rescriptum et
iudex habet illa decernere. alias eet locus appella-
tioni put spe. de hoc tradit formas in trac. de libel.
concep. in. ti. de appel. in. vi. forma. ¶ **Ad ditio.**
¶ Quia iudici delegato dicenti se habere mandatu
a papa non creditur nisi quatenus de commissione
sua et mandato fidem facit. vt in. c. cum in iure. de
officio delegati. et in. l. vnica. C. de mandatis prin-
cipum et ista omnia sic per partes vel eorum pcur-
atores petita ac per iudicem decreta et admissa p
notarium cause debent in actis conscribi. Et potest
sic scribere notarius.

¶ Notarius omnia acta per partes in
iudicio registrare debet hoc modo.

Anno domini. die tali cōparauit corā tali. ius
dice talis clericus vel laicus vel talis ipsius
pcurator qui mandatum procuratoriu infra scri
pti tenoris produxit et talis ad sui instantiā in die et
horam huiusmodi citati. querimonis ipsius respō
surus contumaciā accusabit. petens eum reputar i
contumacem. Ex aduerso comparuit iudice adhuc
pro tribunali sedente talis principalis vel talis ei
pcurator et nomine procuratorio petens rescriptū
aplicum originale sibi exhiberi ac eius et pcurato
rii predicti copiam ei decerni et tradi et competentē
terminum ad dicendū contra rescriptum ad man
datum huiusmodi si sibi cōpetierit assignari cui iu
dex ipse rescriptum originale exhibuit ipsiusqz man
dati si petit sibi copiam fieri decreuit. et talē diem ad
impugnādum p̄dicta q̄ termino pemptorio assigna
uit. Vel in persona iudicis sic pōt formari āno dñi
et. cōparauit talis corā nobis et. Qui exhibuimus
decreuimus. et assignauim⁹ terminū vt in forma p̄
cedēti. In terio ergo ad p̄dicta assignato. sic actor
pcuratoriu rei vel si reus pcuratoriu actori v̄ res
scriptū v̄ iurisdictionē iudicis impugnare potuerit
ex aliqua cā impugnet. Et q̄ possit opponi contra re
scriptū vel mādatū pcuratorij tractat. Guil. in spe.
de rescrip. presen. et de pcura. et de iudi. compe. ad i.
Et si non competit sibi exceptio contra predicta pe
tat sibi edī libellum et istuz regulariter actor edere
tenetur. vt in. q. i. offerat. de libel. obla. c. i. Et dico
regulariter quia fallit in casibus qui ibi notantur. et
per hoc reus non consentit in iudicez vt no. in. c. in
ter monasterium de re iudi nisi per alium actum ta
lis consensus presumatur. vnde vtilē est semper de

hoc potestari/ vt dixi supra.

Forma procuratorij sub sigillo constituentis
In nomine domini amen. et cetera. Modo co-
 sueto. Nota qd mandatus procuratorij potest etiam
 probari per litteras constituentis sigillo suo sigil-
 latus de procuratori. ex insinuatione de censi. sopi-
 te no. i. clemen. prima de procuratoribus. Et ille est
 specialis casus in quo sigillum priuati facit idem.
 Et quando in litteris suis constituens ei dat procu-
 ratorium debent littere ille dirigi iudici vel aduer-
 sario de quo in speculato. de procurato. §. ratione au-
 tem forme. versicu. ii. Tunc autem erit ista forma
 Honorabili viro officiali vel iudici tali talis quic-
 qd poterit seruicij reuerentie et honoris in causa seu
 causis que vertitur aut verti speratur inter me ex
 vna et talem ex altera partibus i iudicio coram vo-
 bis modis et formis melioribus et efficacioribus
 quibus possum et debeo facio/creo/constituo et or-
 dino meos veros et legitimos procuratores et ce.
 vt in forma alia.

Declaratio forme mandati procuratoris.

Et constituitur etiam procuratorium apud a-
 cta et potest constitui procurator clericus vel
 laicus vt in capitulo primo de procurato. i. respon-
 so libro sexto. et procurator constitutus potest ad
 litis contestatio. libere reuocari postea non licet ni-
 si in casibus de quibus i capitulo secundo de pro-
 cura. li. vi. Et in qua etate possit constitui habetur in
 ca. qui generaliter eo. ti. li. vi. Item et absens et p-
 sens potest constitui eodem titu. licet libro sexto.

Additio. Et si absens constituatur procurator
 an recipiendo instrumentum procurationis videatur

acceptare mandatum et ad possit cogi ad defendē-
dum ipm dictū constituētē vide in cle. p̄ma de pro-
curato et semel dixerit se nolle suscipere mādatū s̄b
bi presentatū poterit adhuc hoc nō obstāte suscipe-
re dño tñ in sua p̄ma voluntate manente vt in. c. lē-
cet de p̄cu. l. vi. Itē in forma mādati ponitur clau-
sula insolidū/ vñ sine tali clausula pluribus p̄cura-
toribus constitutis vnus sine altero non est admit-
tēdus nisi in cā electionū et i alijs causis sp̄halibus
vbi iudex potest ydoneorē eligere vt in. c. si duo de
p̄cura. lib. vi. Subditur clausula q̄ non sit melior
cōditio occupātis et. quis sit istius clausule effectus
habetur in. c. si duo. iam alle. vbi de hoc Et vt habe-
tur in forma constituitur p̄curator ad agendū et de-
fendendū vnde si actor constituit p̄curatorē soluz
ad agendum et non ad defendendū. p̄curator ta-
lis defendere cogitur vel saltem satisfacere de defē-
dendo. vt dicitur et no. de p̄curato. qui ad agendū
l. vi. in glo. et in specu. eo. ti. §. i. x. Item opponitur
valet tamē si dicat ad agendum et ad excipiēdū cō-
excipere sit defēdere vt no. in. c. imperator de iura.
calū. Item si reus constituerit ad agendum tantuz
condemnādus esset actori in expensis de procura-
to. constitutus. Item dicitur ad dandum et recipiē-
dum libellum litem contestandam. et ista et similia
que sunt de substantia ordinis iudiciariū potissime
exprimi debent. si tamen aliquorum talium non ef-
set facta specificatio per hoc non viciaretur ex quo
dicitur primo ad agendum et defendendum. est ta-
men illa exprimeri cautum/ et ita seruator. Itē dicitur
in forma ad p̄standū iuramētū de calūnia. et.
et nisi hoc exprimeretur non admitteretur ad h̄mōs

turamentum p̄standuz de iura. calum. c. vlti. ll. vl.
 Sunt ergo aliqui actus p̄ quorū exercitio p̄ procura
 torem fiendo requiritur speciale mandatū qui enu
 mercatur l. c. ad agendū de procura. li. vi. Item dicitur
 eitur in forma ab interlocutoria vel diffinitiva ap
 pellandum hoc posset immo tenetur pcurator etiā
 si non esset exp̄ssuz quia tenetur appellare vel signi
 ficare hoc domino q̄ appellet si velit. non tamen te
 netur p̄sequi appellationē nec potest nisi continea
 tur hoc in mandato. Item dicitur alium vel alios
 substinendum hoc potest pcurator ante litis cōtes.
 nisi habeat specialiter in mandatis. Postea potest
 etiam si non contineatur in mandato vt in. c. i. ti. d̄
 procura. secundo responso. li. vi. de quo ibi. Datur
 autem in forma potestas substitutū reuocādi alias
 sine tali clausula vl̄ potestate tradita nō potest sub
 stitutum reuocare vt in. c. iij. de pcurato. libro. vi.
¶ Additio. **¶** Quid si substitutio n̄ teneat an possit
 substituens reuocare substitutum vel causam per se
 assumere dicit q̄ sic vt per gemi. in dicto. c. iij. de pro
 cu. Item subditur clausula et generaliter omnia et
 singula et cetera. per istā clausulā quīs ḡnalem ex
 verbo generalitatis huiusmodi non potest illa que
 requirūt speciale mādatum exercere. de quo in ca
 pitulo qui agendū de pcura. lib. vi. Item subiungi
 tur p̄missio ipse constituens et cetera. hoc debet cō
 tineri in mandato actoris qui constituit procurato
 rem. et clausula que sequitur scilicet iudicio fisti. iu
 dicatum solui et cetera pertinent ad reum qui h̄z ca
 uere p̄ suo pcuratore p̄ iudicato soluēdo et iudicio
 fistēdo de quo de pcur. c. mādato. sed vtrūq̄ ponit̄ ī
 mādatis qz vterq̄ cōstituit ad agēdū et defēdēdū

Et dicitur quicquid p ipsos pcuratores factū fue-
rit nā si diceret quicquid p eos legitime factuz fue-
rit non valeret qz etiaz quod dolose fecit pcurator
volet ⁊ nocet dño suo / vt i. l. si pcurator ⁊. ff. de dos-
lo no. vt lite non ptest. c. i. de quo. Jo. an. in. c. si. de
dila. in nouel. ⁊ no. in cle. i. de pcura. Et sciēduz q
ille qui scienter ⁊ sine ptestatione recipit instrumē-
tū vel litteras sue pcuracionis i quibus cōstituens
cauet p ipō sup iclusis i mādato cogit constituētes
defendere / vt in clemē. i. de pcura. Et aliquādo cō-
stituitur quis pcurator ad omnes causas gñaliter
et corā quibuscūqz iudicibus vel iudicijs. de pcura
ca petitio e. ti. qui generaliter li. vi. Aliquando ad
certā causā coram certo iudice. Aliquando manda-
tum limitat ad certos actus tantū sicut placet con-
stituēti. Itē constituit pcurator ad iudicia vt etiaz
visū est. etiā quādoqz ad negotia et ad iudicia qñqz
simpliciter. quādoqz ad rem ppriā ⁊ sub certa for-
ma quotiens constituētes abesse contigat. Et si sim-
pliciter constitutus est si tūc dñs postea per se i ea-
dem causa comparet vt causam tractet censetur p-
curatorem reuocare nisi ptestetur. de quo. in. c. pe-
nul. de procu. li. vi. Interueniūt qñqz alie psonē in
iudicio noīe alieno vicz noīe actoris vel rei ⁊ qñqz
sine mandato. cum cautione tamen de rato vt con-
iuncta psona / vñ consors eiusdem litis et que cen-
seatur coniuncta persona no. de rescriptis nō nulli
in fine cum remissionibus aliquando sine cautione
vt tutor vel curator. et quomodo ille qui procurat
causam collegū dicitur syndicus vel yconomus ⁊
quid sit yconom⁹ vel defensor orphanatrophus ca-
staldus ⁊c. poni. guil. in spe. in parte priā in rubro

de his qui alii. no. in iudicio interueniunt. et in ru. se
 et non est vis in noie an vocetur quis procurator vlt
 syndicus in. c. petitio de pcura. sed bn est vis in mo
 do constituendi qz qtuus ad hoc bene curat de quo
 p Inno. in. c. imperator et in. c. cum causam de iura
 men. calum. Et dz esse procurator instructus vt dica
 tpe suo Et qz vt dictum est si impugnatur p euz iu
 risdicctio iudicis pcuratorium actoris nec aliud ap
 ponit reus vel apponere potest cōtra citationē vel
 aliam positionem sed videt se destitutū exceptioni
 bus que pnt opponi ante libel. obla. vel si cōpetant
 sibi aliq̄ue exceptiones/ vult tamen eas reseruare
 et an hoc possit vel tutum sit dicam loco suo circa
 materiam exceptionum dilatoriarum.

¶ Reus petat libellum
 offerri per actorem.

Petat libellus reus quez actor tenetur offerre
 d libel. obla. c. i. imo si ab eo nō petatur iudex
 ex officio suo faciet eum dari vt ibi et ibi est casus
 in quo supplere potest defectū contra ea que habē
 tur in. c. bone de postul. prela. ratio est ne sibi illud
 datur quia taliter iudicium nō valeret potest tamen
 iudex ante dationē libelli facere et iubere factuz p
 poni verbo per actore vel suum pcuratorem de iu
 di. pasto. et eo audito statim reum interrogare sup eo
 et si reus cōfiteretur. iudex precipiet ei q̄ satisfaciet
 et per talem confessionem non fit litis contestatio
 ex quo datio libelli non precessit. ita dicit ber. in. c.
 dudū. ii. de elec. in glo. q̄ incipit sed pone q̄ reus nō
 em tūc fertur sentētia diffinitiuā sed fit pceptuz reo
 vt soluat debituz ifra certum tempus. secus si esset
 libellus oblatuz et subsequeretur confessio tunc de

e. i.

beret ferri sententia. et ita seruator. et istam consue-
tudinē commēdat Guil. in spe. de libel. obla. qz p
eam possēt lites minui quod semper fieri dicitur de do.
et contu. c. finem. ¶ Additio ¶ Et aduerte qz ex ta-
li precepto facto in confessum oritur actio in factū
vt in l. si. §. necessitate et ibi bal. C. de bonis libe.
Et offertur libellus ppter actorē propter iudicem
et reum propter actorē vt ius suum declaretur
propter reum vt sciat an sedere velit vel contē-
dere. propter iudicē vt sciat qualiter debet ferre
sententiā q̄ secundum petitionem in bello ferenda est
de symo. l. 3. hely. ita no. in ca. i. de libelli obla.

¶ Que debeat continere libellus.

Et debet cōtinere libellus nomē actoris et rei
iudicis et causam implicantiē facti et inferētē
conclusiuam petitionem. vnde dicit Jo. de lig. qz li-
bellus est silogismus iuristarum. Et dicit hostiē. qz
libellus multa debet continere. sufficit tamen de cōsue-
tudine approbata q̄ appareat in libello q̄s petat a
quo quid et qualiter / corā quo. vnde. §. Quis quid
coram quo iudice petatur a quo. Recte cōpositus
quisqz libellus habet Et dicitur libellus ista cōtinere cla-
re qz debet esse sine omni obscuritate / vnde caueat
aduocatus formando libellum de nimia generalit-
ate ita qz non ponat ibi vel de quo emp. et ven. c. 6.
Item non ponat dictionem si tuz sit conditionalis
incerta. Item caueat a verbo duplici pregnanti et
amphibologico / et ab omni dubio et obscuro. Item
dicitur libellus esse breuis.

¶ Quid sit libellus.

Est enim libellus i. pposito breuis scriptura intentionem actoris continens contra aduersarius necessario inferens et concludens. vt notanter dicit Lampliozem. C. de appel. et eo. ff. c. i. caueant libellorum dictatores verbosis assertionibus vti scilicet ea solum scribant que compendiosa narratione possunt causas explicare vnde dicitur libellus diminutiuum a libro ppter sui breuitatem. vt dicit Guil. in spec. de libel. concep. §. in prin. sicut codicillus a codice. pot etiam dici libellus a libra i qua ponderatur iusticia sicut dicit Hof. Quod autem dicitur qd i quibusdam causis non sit necessarius libellus. petitio tamen in actis debet scribi. vt in clemen. sepe de verbo sig. In quo ergo differunt libellus et petitio cum etiam petitio continere debeat intentionem actoris et esse clara et certa et talis qd concludat necessario intentionem ad hoc vt secundum eam sententia certa ferri possit alias non esset apta.

Quomodo differunt libellus et petitio.

Dicendum est in hoc qd i libello componendo seruanda est forma sed illa que formam respiciunt omittuntur in petitione vnde ipsa debet esse simplex admodum memorialis et in hoc alleviatur actor ita dicit pau. de liza. in alle. clem. sepe. et in omni causa siue civili siue criminali libellus est offerendus. siue actio sit personalis siue realis siue mixta Item et in offi. iudicis quod loco actoris proponitur vnde in omni causa dabitur nisi ius dicat ipsum vel disponat non esse dandum de quo plene in. c. i. de libel. obla

Diuisio actionum.

c. ij.

Aduertendum est q̄ omnium actionum m̄di
duo sunt membra q̄z alie sunt reales ⁊ alie p
sonales. vt insti de acti. §. omnium vt lit. nō contes.
qm̄. §. in alijs. Quidam tamē his duobus mēbris
volunt addere tertium. Actionum alie sunt in rem
alie in psonam / alie mixte vt sunt familie here. cōi
diuidendo finiu reg. vt insti. de actio. §. quid ē Sz
dicendum est q̄ sunt duo membra et illud tertiu cō
tinetur sub primo sc̄z in rez. ⁊ hoc q̄n agitur ad rea
les presentationes vel sub secundo quādo agitur ī
psonam et ad personales p̄sentatiōes vt no. ī iure
statim alle. Inq̄tuz ergo actiones mixte dātur ad
rem res sequentur et naturam realium. Inq̄tū ad
personales presentationes sequētur personaz ⁊ na
turam personalium Reales actiones sunt que rez
comitantur. Unde sciēdum est q̄ rerum alie sūt cor
porales / alie īcorporales. res corporales sunt ī tri
plici d̄ra. q̄z q̄dam sunt immobiles vt fundus vl̄ p̄
diuz alie mobiles vt liber vestis alie sunt se mouē
tes vt equus que tamen noīe mobiliuz cōtinentur
Additio. **U**trū autem actiones seu annui red
ditus computentur inter mobilia vel īmobilia. vi
de p̄ bar. in. l. mouentiū. ff. de verborū significatiōe
et ibi p̄ alex. in addi p̄ bal. in. c. i. de feudi. cogniti
one et per bal. in. c. i. de pace tenēt per glosam in. l.
iubemus de sacrosctis eccl̄ijs ⁊ ī. c. querelā de ele.
Pro istis rebus corporalibus cōpetit actio realis
sc̄z rei v̄dicatio. vt q̄n ego ago contra aliquē q̄ nō
est mihi aliquo modo obligatus neq̄ ex contractu
neq̄ ex delicto neq̄ ex quasi delicto sed quia possi
det rem meā mobilē vel īmobilez vel se mouētē
ideo ad istam rem competit mihi actio contra euz

Pro incomparabilibus competit etiā actio realis
 sed nō rei vēdicatio qz incorporalia non possidētur
 s; corporalia possident / vnde cōpetit p eis cōfessori a
 de quo de iudi. examinata de verbo. signi. abbate.
 Personales actiones sūt que comitant psonam &
 dicūt obligatā psonam & ista obligatio surgit & iū
 citur quattuor modis. Causat em̄ ex contractu vel
 quasi contractu / & ex delicto vel quasi delicto / vt in
 sti. de obli. cum rubrica se et nota de rescrip. dispen
 dia. li. vi. Exemplū de obligatione q̄ nascitur ex cō
 tractu sicut in contractibus mutui vēditionis / loca
 tionis / et in verborū et litterarū obligationibus.
 De quasi cōtractu exemplū. vt in actionibus nego
 cior gestorū. rure / & similibus. Exēplū de delicto vt
 in actione furti damni dati / rapine / et iniuriarum
 Ex quasi delicto vt in iudice male iudicāte. & in pū
 ciēte de pinaculo quod nocuit. Ex istis nascit oblig
 gatio ex obligatiōe actio vnde contractus delictuz
 vel quasi delictū est mater obligationis obligatio
 vltterius est mater actionis / & sic talis actio est filia
 & neptis ad contractū / sic ergo auia est contractus
 obligatio filia. & actio neptis et obligatio est ius p
 pter quod est actio et actio ppter quod fit prosecu
 tio litis de quo insti. de actio. in p̄cipio. Actionuz
 alie sūt vniuersales alie generales. alie pticulares
 seu singulares. Actio vniuersalis est quando vnuz
 ius deducit i iudiciū cui subiciunt pticularia suppo
 sita. Vnde quattuor sūt vniuersales actiones que
 cōpetūt p hereditate. quia hereditas cōplectit vni
 uersū ius defūcti vt. l. hereditas. ff. de verbo signi.
 ita. dicit. Inno in. c. conquerente de offi. ordi. et sūt
 ille petitio hereditatis. familie herciscunde & cete.

actio ex testamento cōpetens pro hereditate ex trebelliano restituenda / et actio exēpto cōpetit quādo tota hereditas emitur. Actio generalis est quando generaliter p pluribus suppositis agitur vt ē actio tutelae / negotiorū gestorū et similes. Actio singularis est quādo p aliqua re vel aliquibus reb⁹ singularib⁹ actio dirigif / de quo etiā de libel. obla. c. ii. et in specu. de actio. et peti. §. ii. Secūdu naturā et qualitatem actionē hūmōi debet formari libellus. et aliter specificatio fit in vna q̄ in alia / qualis ergo specificatio in qualibet istarū exigitur patet in sequētib⁹.

Forma libelli in actione reali et hoc in petitorio

Libellus ergo in actione reali sic constituit **C**oram vobis honorabili viro domino decano ecclesie sancte marie talis diocesis / iudice cause et partium infra scriptarū a sede ap. specialiter delegato **E**t si est ordinarius / coram vobis honorabili viro dño epō vel archiepō vel officiali / sic pponit pcurator et pcuratorio nomine. **A.** talis clerici v^{el} layci talis diocesis conquerendo in iure aduersus. **B.** talem clericum vel laycum talis diocesis et quecumq; alium in iudicio pro eo legitime interuentē / dicit q̄ licet fundus et campus etc. in tali oppido talis diocesis situs cuius confines inferius conscribunt ad memoratus. **A.** pertinerent et pertineant / tamē predictus. **B.** eundem fundus per tot annos detinuit et occupauit prout detinet et occupat / fructusq; qui ex eo pro tempore huiusmodi peruenerūt recepit et sibi imburseuit ac puenientes recipit et imburseuit / et huiusmodi fundus occupare et predicto. **A.**

liberum et vacuum dimittere et assignare seu restituere cum fructibus ut premititur inde preceptis contradicit in periculum anime sue / quare agit et petit procurator predictus prefato nomine / quatenus cognitio quantum sufficit de premissis pronuncietis decernatis et declaretis supradictum fundum ad antedictum pertinuisse ac pertinere predictumque. **B.** eum indebite ac illicite occupasse ac occupare / ac ipsum fundum eidem. **A.** ad iudicandum fore et ad iudicetis / predictumque. **B.** ut fundum huiusmodi **A.** liberum et vacuum dimittat restituat et assignet / et fructus ut prefertur perceptos vel eorum valorem quem ad tot libras denariorum pro singulis annis estimat vestra tamen et aliorum quorum interest estimatione salva tradat seu persolvat condennandum et compellendum esse ac condennetis et compellatis per vestram definitivam sententiam censuram ecclesiasticam / et alia remedia oportuna hec petit constitutis et divisim una cum expensis actus vel factis ac fructus tempore litis percipiendis ad probationem necessariam et non ultra se astringens salvo nichilominus iure addendi / minuendi. **rc.** **L**ines vero sunt sales.

¶ Declaratio forme libelli.

Declaratio materie huius libelli et circa ipsius formam multa subtilia difficilia a doctoribus solent tractari / et magna est questio legistarum a quibus principis causetur rei vindicatio / sed dicitur communiter quod a domino actoris et possessione rei. **Itē sciendum quod circa presentem declarationem libelli aliq**
 e iij

occurrunt/et an possidenti ⁊ detinenti ratione detentio-
tionis competat rei vindicatio no. p. io. an i. addi.
specu. de cessi. acti. §. i. Mo. etiā p. doctores moder-
nos i. c. examinata: de iudi. Item an rei vindicatio
est formāda ex pte rei qz ex possessiōe iudex pōt ad
actū supponere reū obligatū de quo p. spe. de acti.
⁊ peti. §. ii. x. sed quā vocas. plen^o p. cy. de ista mas-
teria. C. de alie. mu. iu. fac. l. vnica. An p̄rio i. actio-
ne reali exprīmēda ē res que petitur i. libello. de li-
belli oblati. c. ii. et etiā eius q̄litas vt cū petit terra
debet exprimi an sit aratario vel vineata. si autem
petit materia i. signata puta massa / dicat qualitatē
vidz an sit aurum vel argentū ⁊ etiā exprimat pōdus
si sit signata exprimat numerū de quo ibi plene per
Hostien. ⁊ Jo. an. de quo etiā qualis dz fieri specifi-
catio in spe. de libel. concep. §. iuxta x. itē ⁊ ē tex. in
.l. si i. rem. ff. de rei vendica. Itē nō valet in actione
reali si fundus vel p̄diū habet p̄prium nomen ⁊ nō
exprimit. et duo fundi prope vel maxime vicini de-
bet enim res designari p. cōfinia / et si necesse fuerit
subisci oculis iudicis vel aduersarij vt ibi notatur
Item dicit in libello q. licet fundus ap. A. p̄tinuit
⁊ p̄tineat et nō addendo p̄tinet an sufficit no. de cā
poss. ⁊ proprie. cū ecclesia in glo. de resti. spoli. cum
ad sedē in. iij. glo. Itē pōt addi i. libello p̄tinuit ei
iure dominiū vel quasi vt in. c. abbate sane de re iu-
di. li. vi. ⁊ quidā dicūt alias libelluz nō esse admittē-
dum cum verbum p̄tinere latam habet significatio-
nem / vt in. l. p̄tinere. ff. de verbo. signi. no. in. c. cum
ecclesia de causa pos. Sed Huil. in spe. de cā posses.
⁊ proprie in. §. sequitur videre. x. alie sunt reales ad-
mittit talē libelluz p. c. inter dilectos de fide i. stru.

cum similibus et dicit ibi. Jo. an. in addi. q̄ cōmuni
 ter libellarij cum admittūt et in libello non exp̄mi
 tur causa petendi quia hoc nō oportet ī reali pōt tñ
 si vult causā exprimere de re iudī. c. abbate. li. vi. et
 an tutius sit cām exp̄mere an nō no. de libel. obla.
 c. ij. de ordo cogni. ca. si. p̄ Jo. an. nam tutius est vno
 respectu cām exprimere. quia si ex illa causa agens
 succumbat potest eandē rem petere ex alia causa et
 nō stabit exceptio rei iudicate quia licet ratione do
 minij fiat cōdēnatio. non tñ generaliter sumpti. sed
 ad causaz exp̄ssam licet remotā de cā pos. c. si. vt di
 cit. Jo. cal. cōtra cy. et pe. in. c. ij. de libel. obla. sec⁹ si
 nullā causam expressit qz tūc videt̄ om̄e ius suū in
 iudiciū deduxisse. vnde succumbēs preterea nō au
 ditur sed alio respectu tutius est nō exprimere cau
 sam certā. de quo in. c. abbate sane de re iudī. li. vi.
 vbi de hoc. Quid iuris si cause que erāt ī principio
 deserunt pendente lite vel non erant a principio sed
 supuenerūt en ex causa h̄mōi debet fieri cōdēnatio
 vel absolutio. et licet sint multi modi acquirēdi do
 minij vt in li. de rerū diuisi. §. singulorū / et. ff. de ac
 quiren. re. do p̄ totum / tamē multū est difficilis ei⁹
 p̄batio. vt .l. cū is. C. de proba. vnde dato q̄ nullā
 causam exprimat actor in libello ī actione reali ad
 huc tñ vt debeat obtinere oportet constare p̄ cōfes
 sionē vel p̄bationē de aliquo modo vel causa que
 sufficiat ad dominiū rei acquirendum et transferen
 dum pro tāto est consiliū legis q̄ q̄diu quis potest
 intentare possessoriū non ager de proprietate vt in
 .l. is. ff. de rei vendi. et sequēte / et no. bern. i. c. eccle
 sia / de cau. poss. et pprie / et etiā in spe. de acti. et pe.
 §. sequitur. v. si autem. Videamus exempluz quo

modo difficilis est probatio domini / quia si ex causa
sa emptionis dicatur q̄s domin⁹ alicuius rei oportet
concurrere primum q̄ contractus precessit / secū
de q̄ precium numeretur vt fides de eo habeatur
vel alias satisficiat / tertio q̄ traditio rei sequatur
quarto q̄ venditor fuerit dominus. Ista ergo oīa
p̄bari debent quod difficile est potest tamen quis
intentare publicianam in qua leuiores sunt p̄bati
ones qz nō est necesse p̄bare venditore z fuisse dñm
qz publiciana competit ex causa emptionis vel eius
insubet alterius iusti. tituli rez bona fide ab aliquo
accep̄. credens eū dñm fuisse licet in veritate nō es
set de quo spe. de cā pos. in rubrica de p̄prietate. §.
nunc dicendū et in. ca. abbate sane de re. iudi. li. vi.
Item dicitur in libello q̄ res detinentur / si hoc in li
bello non esset expressum an in fine litis reus esset
absoluendus. Hoffre. tenet q̄ non z reprehendit iu
dices qui hoc facit et distinguit qz aut possidet aut
non: si possidet est condemnāndus. si nō possidet ad
huc quia se liti obtulit condemnandus est ac si pos
sideret illud dictū gof. ponit Jo. an. in addi. spe. de
causa pos. i rubrica de p̄prie. §. i. Quo ad conclusio
nē seu petitionē libelli vbi primo petitur p̄ iudices
declarari rem ad A pertinere et sibi adiudicari. et.
S vt restituat vt vacuum tradat seu dimittat ad iu
dicari verbū adiudicari exponūt. Jo. mo. et archi. i
c. abbate sane d̄ re iudi. li. vi. ubi adiudicare id ē ad
se spectare et dicūt q̄ ad iudicatio fit p̄prie in actio
nibus que mixtam habēt causā vitz si res alicuius
que ab alio detinētur petūtur restitui / sed iure ciuī
li petit quia rem ad se pertinere declarat. Conclus
sio ergo libelli oīs cōprehēdit et ita solet fieri. z ita

verbū restitui nō p̄tinet solū ad possessoriū s̄ ad pe-
 titoriū etiam vt bo. de do. et conu. c. ii. et in spe. de
 acti. et peti. §. sequitur et ibi per Jo. an. in addi. spe.
 et de litis contes. c. fi. x. hoc autem et nota. i. ca. iter
 dilectos de fide instru. in princi. quia aliud est resti-
 tuere rem aliud possessiones rei. Item petitur in li-
 bello res cum fructibus a t̄pe occupationis p̄ceptis
 bone fidei possessor lucratur fructus ante litis con-
 testationem factos et p̄ceptos. Unde ista petitio est
 intelligenda secūdm distinctiones iuris cōmunis
 de quo i. spe. de fruc. et interesse. §. i. de hoc p̄ Jo. an.
 in addi. de causa pos. et pp̄rieta. i. rubrica. ¶ Addi-
 tio. ¶ An autem et quando bone fidei possessor
 male fidei teneatur de fructibus et a quo tempore
 vide p̄ legistas in. l. fructus. ff. de rei ven. et in. l. cer-
 tū. ff. de rei ven. et p̄ canon. i. c. grauis de resti. spoli-
 atorū. Quomodo autem p̄cedit petitio expensarū
 litis et quomodo sup hoc ferri debet sententia cū sit
 generalis incerta et de futuro no. d̄ p̄cura. auditis
 de libelli obla. c. ii. de sequestrati. pos. c. i. cū simili-
 bus. Item in fine libelli ponitur p̄statio q̄ ad p̄-
 bationes necessariam se r̄atum astringit de iudi. ex-
 hibita de p̄bati. licet x. idē quoq̄ no. in specu. d̄ ex-
 cepti. §. viso x. porro de libel. cōcep. §. vltimo item
 consueuerunt fieri. Item dicitur in fi. salvo iure ad-
 dendi r̄c. de fide instru. inter dilectos in pri. Est ta-
 men sciendū q̄ aduocatus circa libelli conceptio-
 nem debet tria aduertere. Primum q̄ pauca et nō
 superflua effundat si tamen ibi ponatur superflua
 dummodo libellus alias sit aptus non viciatur no-
 ta de iudici. examinata. Secundum q̄ ponat ne-
 cessaria et vtilia / que probata suā iuuāt intentiones

Tertium q̄ ponit generalia et se nō artet vt ī p̄ces
su plures vias ⁊ diuerticula plura habz ad fugien
dum suaz intēsiōnē de qua ⁊ de quibusdā alijs cau
telis ī specu. de libel. cōcep. §. ultimo. De cautelis
vero circa p̄tectionem et receptionē libelli haben
dis no. in specu. de libel. cōcep. §. sequit̄. Itē ī libel
lo nō exprimit̄ nomē actionis vidz vt si diceret̄ ad
hoc p̄pono rei v̄dicationē. nam hoc nō est necessi
tas maxime secūdum canones. vt ī. c. dilecti. de iu
di sed sufficit p̄poni factū. debet tñ exprimi tale qd
p̄ quod actionis natura cognoscatur. vt ibi no. et ī
spe. de acti. et peti. §. i. Item nō est necesse q̄ p̄s sub
scribat diē p̄rectionis vt per talem subscriptionē
constet de die dati libelli. s̄ hoc fit per tabellionem
qui subscribit diē p̄rectionis libelli et dilatiōes
datas de quo etiā in spe de libel. concep. §. i. ⁊. nec.

¶ Forma libelli in actione personali.

In personali actiōe formatur sic libellus. Co
rā vobis ⁊c. q̄ licz p̄dicto. B. prefato. A. in.
x. libris denariorum talis monete vel talis paga
mentiv̄el dena. torum currentiuz ⁊ communiter da
tiuoz in tali loco teneat̄ ex causa mutui ⁊ obliga
tus existat. Vel sic. Licet̄ idēz. B. A. me. memorato
teneatur ī to. l. bris denariōrū quas idem. A. eidez
B. mutando enumeravit vel quas bona fide depo
suit apud eum tamen huiusmodi debitum vel depo
situm sibi reddere contradicit. quare agit ⁊ petit p̄
curator̄ predictus q̄t̄is p̄cognito quātuz sufficit
de premissis nunciatis / decernatis / ⁊ declaratis su
p̄dictū. B. A. prefato in expressa pecuniarū sūma

ex causa p̄dicta teneri eumq̄ eidez. A. in h̄mōi debi
to condemnandum / r̄ ad ipsius solutionē compul
sendum fore ac cōdemnetis et appellatis per ve
stram diffinitiuam sententiam et censuram eccle
siasticam. Nec petit vna cum expensis litis ad sup
fluum p̄bationē se non astringēs vt supra. In isto
libello in actione personali exprimitur causa peten
di mutuum vel depositum vel huiusmodi. et hoc est
necesse in .c. vlt. de libel obla. Et quia ponitur in li
bello saluo iure addendi &c.

De emendatione et mutatione libelli.

Sciendum q̄ aliud est mutare aliud emēdare
libellū / r̄ cōiter dicitur q̄ mutare est omī sub
lata veteri actione p̄ponere nouaz / quasi dicere q̄
mutare sit substantia remota vel detrahere quanti
tati petite vt in specul. de libel. concep. §. nunc osten
damus tamen alij dicunt q̄ emendare est defectuz
in forma sup̄pere. Q̄n̄ ergo vel vsq̄ ad quod t̄ps li
tis potest mutari vel emēdari libellus potest dici q̄
si actor vult mutare hodie non p̄t qz necesse h̄t p̄
sistere ablato libello. si vult emendare eo modo qz
petit plus modo vult petere minus hoc potest vsq̄
ad sententiam si autem econuerso. vt qz petiuit mi
nus vult petere plus p̄t vsq̄ ad litis contestatio
nē. postea nō sine nouo libello. d̄ quo t̄n̄ plene not.
de libe. obla. c. ij. et in specul. de libe. concep. §. n̄ sic
ostendam⁹ per Jo. an. in additi. ¶ Additio. ¶ De
hoc t̄n̄ an. r̄ q̄n̄ liceat emendare vel mutare libellū
vide in .l. edita. C. de eden. r̄ i. c. exaiata de iudicijis
Et libellus primus in actione reali cōceptus est in

petitorio: unde qz aliud est iudicium possessorium
et aliud proprietatis siue petitorium vt de cau. pos. et
propeta. per totum intentatur quandoqz solum pos
sorium quandoqz vtrumqz simul etiam in eodem li
bello ab eadē parte et qñ possibilis sit cōcursus pe
titorij et possessorij in eodem libello no. in c. cuz di
lectus et in capitu. pastoralis de causa possessionis
et proprietatis.

¶ Tres sunt species possessorij.

Et possessorij tres sunt species scz adipsē de
retinēde et recuperāde de quo plene in c. pas
toralis de cau. pos. in glo. nota. ad intelligentiam
et sup ea ī specu de cau. possessio.

¶ Forma libelli ī possessorio recuperande.

Inde interdico recuperande qd cōpetit spolis
to q̄ spoliatores pōt sic formari libell⁹. Coraz
vobis rē. Et lz dictus. A. p̄ plura t̄pa fuit ī posses
sione talis domus vel predij ī tali loco situati cui⁹
confines rē. Prefatus tamen. B. de possessiōe hu
iusmodi anno tali mēse tali A. violenter expulit et
temere possessione domus vel predij eundez spolia
uit quā domum idem. B. ab eo spoliationis tēpore
detinuit et occupavit detinet et occupat in aīe sue
graue piculum. Et sic Quia licet rē. tamen idem
B. eundē a possessione domus vel pdij huiusmodi
p̄ talem spoliari fecit et eum de possessione ipsa eius
mādavit et expelli v̄ sic. Quis licet A. rē. tñ. D. no
mine et contēplatione ipsius. B. supradicti predij
euz. A. possessione ipsius domus spoliavit quā spo
liationem ipse. B. eo modo et nomine suo factaz rē

tam et gratam habuit et habet se de bonis vel pres
 dicti pdij possessione intermittendo. Vel sic q licet
 et. tñ idem A cuz esset i possessione domus pdicte
 per. D. violenter spoliatus / et de possessione ipa. eie
 ctus memoratus B domum hñoi ab eodē deiecto
 re recepit sciens pdictū A possessione ipsi⁹ p eūdez
 B vt premittitur spoliatum quare agit et petit pro
 curator dictus nomine quo supra quatenus cogni
 to q̄tum sufficit de pmissis pnuncietis decernat⁹ et
 declarat⁹ possessionē domus pdicte vel predij mi
 chi violēter ablatam fuisse et esse restituēdam cum
 fructibus exīde a tempore spoliationis predicte et
 tra pceptis et q̄ p̄cipi potuerunt ac damnis et iteres
 se quos fructus p singulis annis ad cētū maldra
 filiginis talis mensure dāna vero et iteresse ad tot
 libras estimat spoliatus supradictus / vestra iudi
 ciali moderatōe salua pdictumq̄. B. ad premissa
 eidem ad condemnandum et cōpellendū fore ac cō
 demnetis et compellatis per vestram diffinitiuam
 sententiam et. vt supra.

¶ Declaratio forme.

In isto libello p̄mo narratur quomodo a spo
 liatus est per B possessione domus vel predij
 Et ita competit a spoliato contra. B. spoliatozem
 interdictum vnde vi. de rest. spolia. i litteris et i. c.
 cū ad sedē et. c. grauis cū si. Secūdo q̄ A fuit spoli
 atus de mādato B p D Tertio q̄ fuit spoliat⁹ p D
 noie et p̄teplatōe B et ip̄e B hñoi spoliatōem ratā
 habuit. vñ oēs isti tenēt iēdicto vñ vi. vt i. c. cuz ad
 sedē. s. alle. quarto q̄ A fuit spoliat⁹ p D lz ñ noie
 B. vel mādato eius tamē B. rē huiusmodi a. D de
 lectore scienter recepit vñ tenetur etiā iēdicto vñ

vi: vt i. c. cū ad sedē. s. alle. Quarto q̄ a fuit spolia-
tus per. D. lz non nomine. B. vel mandato eius tñ
B. rem hñoi a. D. deiectore scienter recepit. vnde
tenet etiā interdicto vnde vi. p. decre. sepe. de resti-
tu. spolia scdm vnū intellectū eiusdem capituli. se-
cundum alium intellectuz conditione ex eadez de-
cre. Et sic conclusio libelli est cōmunis ad quolibz
illoruz ad quālibet em narrationem hñoi apta est
petitio conclusua predicta. Et hñoi interdicto est
necessaria allegatio ⁊ p̄batio duorum v3 possessio-
nis et deiectionis de offi. dele. in. c. consolationib⁹
⁊ hoc qñ intentatur iterdictuz contra spoliatozem
sed qñ contra ipsum q̄ mandauit tunc p̄bati opor-
tet mādaturum / vel cōtra eum q̄ ratum habuit. tunc
oportet etiaz p̄bati rati habitationez q̄ spoliatio ip-
sius nomine vel contemplatione fuit facta qz ratū
q̄s habere non potest quod suo noīe non est gestuz
de regu. iuris. Ratus li. vi. vel si contra eum q̄ non
spoliavit vel mādauit nec ratum habuit sed sciēter
rem recipit ibi etiam oportet p̄bare sciētiaz. Vnde
dicit Host. notan. in dicta decre. sepe q̄ si scientiam
allegat eam p̄bare debet et cum graue sit illam p̄-
bare / p̄ tanto laudat ip̄e q̄ ponatur conditio ex ca-
none reintegrande. iij. q. i. per quod auxiliuz subue-
nitur ei qui possessionē qualitercūqz amisit sunt tñ
eiusdem canonis diuersi itellectus. vt ibi no. in ca.
cum ad sedem. et in. c. sepe. s. alle. Itē in libello. pe-
titur possessionem restitui qz melius pronunciat iu-
dex in interdicto possessionem restituendam q̄ rez
restituendā de quo in spe. de resti. spoli. s. i. Et hoc
per Jo. an. i. c. cū ad sedem sepius alle. Item petit
res cum fructibus perceptis et q̄ percipi potuerūt

nota in. c. grauis. de resti. spoli. Item cum damnis et interesse vt ibi ec. debentur hoc casu fructus a tē pore deiectionis vt ibi notatur. ¶ Additio. ¶ An autē s̄ agentem iterdicto vnde vi possit obijci q̄stio dñi vide ī capitu p̄rio de restitu. spolia. et ī capitu. ad decimas eodem titu. lib. vi.

¶ Libellus ī causa spoliū super rebus mobilibus.

Sicut autē quis spoliatur rebus mobilibus potest sic formari libellus. Corā vobis rē. q̄ anno mense rē. predictus. B. A. prefatum in tali loco vel itinere constitutū inuasit eumq̄ rebus suis videlicet vestimētis pecunijs et alijs quas deferebat temere defraudauit rē p̄cauit huiusmodi ab eo rapiendo et sibi auferendo violenter quas ad tot libras denariorum talis monete estimat vestra iudiciali salua taxatione / quare agit et petit procurator predictus precognito rē. pronuncietis decernatis rē declaratis predictum. B. spoliatozem temerariū ad restitutionem rerum predicarū seu estimatiōnem earum pretaxatas teneri. A. supradicto. rē ad hoc euz cōdemnādum et cōpellendum fore. necnō cōdemnetis rē. In tali libello rē cōsimili nō oportet specificationē fieri rē expressionē singulariū rerum qz p̄bata violētia per testes res p̄batur p̄ iuramētū violentiam passi de quo de his que vi metus ve cau. sunt. c. vlti. de ordi. cogiti. c. ij. cum similibus Item exprimitur tempus locus qz tale iterdictum infamat et includit iniuriam. Unde spoliatus pōt petere satisfactionem rē emendam p̄pter iniuriam vt. s̄. dixi. etenim illorum expressio est fienda in libello. licet cuilibet agatur. de p̄curatori. tue. Item

f. i.

qz i libello ponuntur verba gerundia / v3 raplen-
do auferendo rē. Sciendum q̄ qdā aduocati reo-
rum recipiunt talem libellum non pcedere Ratio
secundum eos / qz gerundia nichil ponunt sed posi-
ta determinat. sed hoc non videtur verum qz gerū-
dia etiā ponūtur et resoluūtur in verba. vt no. ff. de
eden. in glos. sup rubrica Item em̄ est dicere dāna-
uit rapiendo ac si diceretur dānauit r rapuit. Itēz
i sententijs ponuntur gerūdia vt patet de re iu. ad
apostolice ibi d̄ i auctoritate apostolica firmiter
ihibendo / quare ergo non ponerentur i libello cuz
sententia debeat esse conformis libello de symo. li-
cet hely. cum si et notat Jo. an. in addi. spe. de libel-
concep. §. nunc restat.

Libello oblato reus petat copiam r terminū ad
dicendum contra.

Ilibello ergo oblato r porrecto iudiciū p acto-
rem vel ei⁹ pcuratorē re⁹ v⁹ ei⁹ pcurator pe-
tat copiam iherendo protestationi de non consētiē-
do i iudicem vt supra si talis est iudex cuius iuris-
dictio non est fundata et sibi dari seu concedi indu-
cias. Et vocātur huiusmodi inducie deliberatorie:
et de iudicijs citatorijs / deliberatorijs / preparato-
rijs / et iudicatorijs no. iij. q. ij. i summa sed de istis
et alijs. xx. speciebus iudiciarū i speculo de dilati-
o. §. i. Et iudicie deliberatorie de quibus ad presens
sunt tps. xx. diez a iure taxate vt. iij. q. iij. cap. offe-
ratur non tñ sic sunt statute i tali numero diez quī
iudex possit eas abbreviare vel plongare attentis
circūstātis negociū psonaz r distantia locorum rē.
Tamen iudicias a lege statutas iudex minime pōt

abbreviare vel prolongare nota de procurato. dilect.
 de appel. cū sit romana et in regula indultum de re
 gu. iu. li. vi. Atrum autem iste iudicie sint de substā
 tia sicut libell' no. p. Jo. xvij. q. iij. vroz. per Anno.
 et Hostien. de libel. obla. c. i. Et cōmuniter dicūt do
 ctiores q' sunt d' substātia si petantur qz licet iudex
 possit illas artare ex causa nō tamē potest eas reo
 inuito penitus abnegare no. in ca. de vlla. et in cle/
 men. sepe de verbo. sig. in glo. sed tamen cū petitio
 iudex ergo decernere habz et dare seu fieri mādāf
 copiam libelli reo sub expensis actor' de quo i spez
 cu. de libel. obla. Et potest reo cōcedere iudicias vt
 dixi. statuendo sibi terminum ad omnes dilatorias
 exceptiones pponēdas post quem non audiet reū
 super dilatorijs exceptionibus nisi i tribus casibus
 vt in capitulo pastoralis de exceptoni. ¶ Additio.
 ¶ An autēz iudex possit assignare certuz terminū
 ad pponēdas omnes exceptiones peremptorias
 vide per pancrmi. i palle. cap. pastoralis. Et ista
 omnia sunt per tabellionem conscribenda in actis
 sub hac vel simili forma. Anno quo supra tali die
 comparuit in iudicio corā iudice p'dicto tali sp'net
 palis vel talis eius pcurator et libellū in scriptis
 obtulit infrascripti tenoris. Ex aduerso talis pnci
 palis vel talis eius pcurator coram p'dicto dño iu
 dice eo adhuc sedente p tribunali cōparens predi
 cti libelli copiam decerni et terminum competētē
 ad deliberandum sibi postulauit per ipsum domi
 num iudicem assignari. cui ipse dominus iudex co
 piam libelli fieri et sibi dari per me notariuz decre
 nit iudicias petitas sibi concedendo et talē diez ad
 pponēdum omnes dilatorias exceptōes sibi fore
 f. ij.

fitam competentes alioqui dicto libello respondē
do p termino de consensu ipaz partium vel earuz
pcuratoz peremptorie assignauit. Data r acta sūt
hec rē. Coraz ordinario tabellio breuiter solet sub
scribere diez porrecti libelli r dilationē reo datam
isto modo Exhibito tali libello per talem actorem
vel procuratorē tale i presentia talis rei vel pcura
toris ipsius rē. Anno die tali. Respondebitur p p
te ipsius rei vel ponētur omnes dilatorie excepti
ones vel declinatorie die tali rē.

¶ Quomodo reus debet con
sulere aduocatū super libello.

S Equitur quomodo aduocatus sit consulēd⁹
reus accepto libello et obtentis super eo idu
cijs consulat aduocatum super eo. Et in deliberan
do quomodo debz se habere reus. de hoc tradit do
ctrinam fulgidam. Guil. in spe. de acti. et peti. §. in
anterioribus. Et si reus conuenitur actione reali.
et ipse rem petitam reo non possidet nec detinet ve
niet in termino statuto coram iudice dicendo se nō
possidere nec detinere rem in libello et res est expe
dita quia tunc dimittetur. ff. de rei ven. l. in rem de
appel. ex pte de quo de excep. c. pe. v. re iud. c. abba
te sane. l. vi ¶ Additio. ¶ Et si dixerit se non possi
dere et possit conuinci v̄ mēdatio perdet cōmoduz
possessionis r transfertur in aduersariuz vt in. l. si.
ff. de rei vendi. et si tpe litis cōtestati. non possideat
sed tempore sententie reperitur possidere debet cō
demnari. l. sin autem. §. possidere. ff. eodem titulo
¶ Si autem possidet nomine alieno habet paratū
auxiliū vt in. c. quoniam frequēter. §. alle. i. §. q
si super/ quia facultatez nominandi dominum ha

bet se excusandi. vt ibi / sed si possid et nomine proprio tunc offerendo se defensionem videat si aliquas habeat exceptiones contra actorem vel procuratorem vel contra libellum et eius formam. illas enim in termino sibi assignato omnes proponat / vt nota. in allegato capitulo pastoralis.

¶ Exceptiones sunt multiplices.

Dico quo notandum quod exceptionum diuerse sunt species. alie sunt peremptorie / alie dilatorie. alie anormale et alie mixte / vt nota de exceptioni. c. exceptionum in glo. et per hostien. in summa eo. titu. §. ii. plenius in spe eo. ti. §. ii. et. iij. et ibi in addi. tanguntur etiam alie diuisiones. quia alie peremptorie: alie temporales / alie personales / alie reales de quo ibi etc. De peremptoriis videbimus suo tempore / de dilatoriis ad plene videndum. Unde dicuntur dilatorie quia cause differunt in situ. eo titu. §. appellantur. Et dilatarum alia dilatoria iudicij / alia solutionis Dilatoria iudicij est multiplex quia alia competit ratione iudicij / alia ratione actoris. alia ratione rei ipsius excipientis / vt quia est legatus vel alias habet ius reuocandi domum de foro competentis capitu. vlti. Alia ratione procuratoris / alia ratione rescripti / alia ratione loci / alia ratione fori de quo in spec. de excepti. §. i. v. dilatorie vero. Et ille regulariter proponende sunt ante litem contestata. postea non nisi in certis casibus de offi. dele. insinuante. et quando plures competunt que illarum primo debet proponi. vide in alle. c. pastoralis de excep. et in .c. inter monasterium de re iudi. et magna est inter doctores difficultas de exceptione recusationis an illa debeat esse prior tamen i. an dicit ibi in nouella conclusiue
f iij

et omnis exceptio p quam iurisdictione iudicis vene-
gatur precedit exceptionē recusationis. vtilis enī
ē talis exceptio recusationis / s; nō necessaria. Alias
autē exceptiones que nō afficiūt iurisdictionē iudi-
cis pcedat recusatio / et hoc dicit tenēdū post factū
ante factū consultit cū Hof. cuius opinio ibi habet ī
glo. quicūq; / si autē reus habet exceptionem indu-
centem nullitatem iurisdictionis puta p quā reddē-
tur rescriptū nullū vel psona iudicis inhabilis vt
si dicatur rescriptū impetratū ab excomunicato p
pter quod est nullum regulariter. de rescriptis. c. i.
li. vi. vel iudicem excomunicatū fuisse tempore im-
petrati rescripti in quē non cadit iurisdictione / vel cō-
similē exceptionē. illam primo proponat qz primo
mittenda est securis ad radicē id est ad iurisdictionē
nem vt. iij. q. vi. §. exceptio. s; si nō habet talē sed ha-
bet aliam ptra psonā iudicis actoris et procuratoris
tūc primo exceptionē recusationis pponat ptra iu-
dicem / vt no. in. c. pasto. et in. c. inter. §. alle. vñ ppo-
nat eas simul disiunctim vel subalternatim / et hoc
melius / et illā de suspecto pmo psequatur vt in. d.
c. pasto. no. Quomodo autē recusatur ordinarius
et corā quo pbanda sit exceptio legit et no. de foro
competen. si quis contra clericū / et in. c. licet de ap-
cuz speciali. Quomodo autē delegatus recuset ha-
betur de offi. dele. sup questionū / et i eo. ti. si contra
vnuz li. vi. cū cōcor. ¶ Additio. Ex quibus autem
causis possit iudex recusari tanq̄ suspectus vide p
Philippuz d̄ perusio in ca. postremo de appello. q̄
ponit. xl. causas sufficientes ad talem recusationē
pponendam.

¶ Quid sit recusatio.

Est recusatio a iudice v[el] a iurisdictione decli-
 natio p[er] exceptionē suspitiōis oppositā ⁊ lz ex
 vna sola cā iudex recuset puta qz suspect[us]. iij. q. v.
 qz suspecti vt lite nō p[ro]f. accedēs. i. ⁊. ij. Illi[us] tñ su-
 spitiōis multe sūt cause. ⁊. xvij. enumerātur i. c. le-
 gitima de ap. li. vi. ⁊ pōt sic formari recusatiōis ex-
 ceptio q̄ in scriptis ē p[ro]ponēda de quo tñ in ca. qm̄
 de p[ro]ba. Forma exceptionis recusationis. Corā vo-
 bis dño iudice tali p[ro]ponit p[ro]curator p[ro]curatorio
 noīe talis ⁊ dicit p[ro]tra p[ro]sonā v[est]ram excipiēdo q[ui] cuz
 talis aduersari[us] suus vester sit ⁊ sanguineus v[el] do-
 mesticus v[el] familiaris ⁊c. vos ex cā h[uius]mōi estis sibi
 maxime suspectus v[el] vehemēter suspect[us]. ⁊ qz picu-
 losū est corā suspecto iudice litigare: ratio dicitur vt
 vos ⁊ iudiciū v[est]rū recuset ⁊ causā h[uius]mōi suspicionis
 p[ro]baturū se offert corā arbitris quos cōiter eligere
 vna cū aduersario ē parat[us] ⁊ si cōmunes simul con-
 uenire nō p[ro]nt talē nominat ⁊ eligit p[ro] p[ar]te sua ⁊ hoc
 qm̄ iudex recusat[us] est ordinari[us] vel delegat[us] vnicus.
 si vero ē delegat[us] habēs collegā ⁊ dati sunt cū clau-
 sula q[ui] si ābo ⁊c. tūc corā collega p[ro]bāda ē exceptio
 recusatiōis. vñ tūc dicat excipiēs ⁊ causas suspitio-
 nis h[uius]mōi se offert corā collega v[est]ro legitime p[ro]ba-
 turū. similiter sicut alias simpliciter recurrit ad arbi-
 tros ⁊ i. c. si p[ro]tra vnū de offi. dele. li. vi. Et ibi qm̄ de
 legatus vel officialis ep̄i recusat vel si est subdele-
 gatus tūc debz fieri probatio corā delegato vt in. c.
 sup[er] q̄stionū de offi. dele. §. quem vero ⁊. §. si. de quo
 plene no. i. c. cū speciali de ap. Et ordinari[us] recusa-
 tus pōt causā alteri cōmittere cuz assensu recusato-
 ris ⁊ actoris / vel causā ad supiorē remittere de fo-
 cōpe. i. q̄s cōtra clericū et ca. cū speciali de appella-
 tu

f uij

Et an hoc possit delegat⁹ & qñ habetur in ca. iudex
de officio dele. li. vi. Et quod dicit iforma exceptio-
nisq; recusans offert probationem cause recusatio-
nis et petit electionem arbitrorū dicit inno. in. c. cñ
speciali. §. alle. q; hoc non est necesse/ sed iudex hz
ex eo inquirere de quo ibi. et hoc quando reus recu-
sat. Potest etiā actor recusare iudicē nō tñ delega-
tuz quē impetrauit ex veteri causa sed ex supueniē-
ti. de offi. dele. in sinuante. & c. sup questionū. ordia-
riū potest recusare vt in. c. alle. si quis contra cleri-
cū de fo. compe. & tunc actor sic potest formare suā
recusationē. Ru. Forma recusatiōis ordinariū. Do-
mine episcope ego vellez cōuenire aduersariū meū
talem subditum vestrum. sed quia ille est cōsangu-
neus vel amicus vester specialis & vos tāq; nimis
faues eidē mihi estis ex huiusmodi causa suspect⁹
ideo suplico quatenus causam hmōi alij cōmittas-
tis/ seu michi detis delegatum &c. Quomodo autē
pcedatur in articulo recusationis legitur et habet^r
de offi. dele. suspicionis. de ap. cñ speciali. et e. ti. le-
gitima. li. vi. cñ remissionibus suis: & de arbitris su-
per hoc eligēdis qui arbitri iuris appellant i. c. ab
arbitris de offi. dele. vi. Si vero reus non habet ex-
ceptiones contra personā iudicis. videat an sibi cō-
petant ille exceptiones videlicet contra psonaz acto-
ris an sit minor vel excōmunicatus. &c. et tales ex-
ceptiones que pñt fieri cōtra actores ponit Suil. in
spe. de acto. §. i. Vel contra foruz vel cōtra locuz vt
§. dixi. Potest ergo sic excipere contra actorem.

Forma exceptionis contra actorem

Procurator nomine procuratorio discreti viri
B. contra **A.** in iudiciū & causam vocaticoraz

vobis domino episcopo vel officiali rē. pponit rō
 cit excipiēdo q̄ p̄fatus. **A.** est ī pupillari etate cōsti
 tutus quare in iudicio esse et agere nō potest nec de
 bet admittit p̄ se stando in iudicio p̄sequatur cau
 sam. idcirco petit p̄vōs decerni / declarari r̄ p̄nū
 ciari p̄dictum. **A.** personam standi in iudicio non
 habere nec ad agendum amittendum esse condem
 nando eum p̄dicto. **B.** in expensis.

C Forma exceptionis
 contra libellum.

U El contra libellū sic potest excipere re⁹ exci
 piēdo pponit p̄curator p̄curatorio noīe taz
 lis contra p̄tensum libelluz sibi corā vobis honora
 bili domino decano iudice vel officiali. rē. p̄ p̄te ta
 lis oblatum. et dicit q̄ huiusmodi libellus p̄tensus
 obscurus est generalis saluus / dubius / confusus r̄
 in eptus. r̄ alias rē. q̄ ad eum. p̄ parte p̄dicti rei.
B. minime est respōdendū maxime ex eo q̄ ī eo nō
 exprimitur causa petendi cū inde datus sit ī actiōe
 p̄sonali / vel ex eo q̄ res petita minime specificatur
 per confinia vel alias sic q̄ reus valeat deliberare
 vel quia manifestam continet contrarietatez vel in
 eptitudinem. ideo per iudicem ex officio reiciēdus
 est r̄ laniandus quare petit p̄curator p̄dictus no
 mine quo supra. quatenus p̄nūciatis / decernatis
 et declaretis p̄assignato libello tanq̄ obscuro in
 epto et in certo p̄ parte dicti rei nō fuisse nec esse re
 spondendum. ip̄sumq̄ libelluz p̄tensum esse reij
 ciendum et repellendum. r̄ p̄dictuz reū a vestra
 instantia iudicij absoluendum fore reijciatis et ab
 soluatis. ip̄sum actorē sibi in exp̄sis propter ea fa
 ctus condemnandum r̄ condemnatis soluo iure ad

bendi rē. Quod tamen causa petendi in psonali ē
exprimenda patet de libel. obla. c. vlti. In reali res
est exprimenda et p confinia significanda / vt de lib.
oblato. c. ii. vt. s. dictū est. Et sciendū est q̄ cautuz
est petere sic. Unde nō debet petere reus q̄ actor s̄
claret libellū obscurū vel ineptū emēdet quia sic in
strueret ipm actorem / sed petat vt. s. et tūc secūduz
formam hmoi petitionis habet interloqui iudex vt
no. de libel. obla. ca. vlti. et in spe. de libel. cōcep. §.
sequitur videre. X. item recepto r. §. ad hui⁹. X. cau
tus etiā sic. Et qualiter r. ex quib⁹ causis impugna
ri possit libellus ponit guil. de libel. cōcep. §. iuxta
¶ Additio. **¶** Et nota q̄ libellus debz cōtinere no
men actoris. item res petitas nomē iudicis nomē
actōis vel saltem talē factum ex quo resultari pos
sit actio apta. nomen rei conuenti vt in spe. de libe.
concep. §. iiii. vnde datur cōiter X. sus. Quis quid
corā quo iure petat r. a quo. Recte ppositus quisq̄
libellus habet. Vel sic reus vult declinari foruz iu
dicis vt quia est laycus et causa est pphana r. corā
ecclesiastico iudice cōuenitur potest sit exipere.

¶ Forma exceptionis contra forum.

Procurator nomine pcuratorio talis rei ppo
nit et dicit excipiendo q̄ cum causa in preten
so libello pro parte actoris coram vobis honorabi
li viro domino officiali oblato proposita civilis sit
et pphana ipseq̄ reus cum laycus sit paratus co
ram suo iudice seculari respondere cuius forum a
ctor sequi debet: idcirco libello predicto et sup cau
sa huiusmodi p̄tensa coram vobis respondere non

tenetur sed ad suū iudicē fori secularis videlicet ta-
 lis est remittendus / quare petit p vos renunciari de-
 cerni & declarari p̄dictū reū ad respondēdū libello
 p̄assignato vel alias litigandū sup causa huiusmōd
 p̄dicta corā vobis non teneri / sed ipsū ad p̄dictum
 suū competētē iudicem remittendū fore condemnā-
 dum sibi actorem in expēsis. Ista exceptio p̄batur
 p. c. nouit de iudi. & in. c. sit de foro compe. & c. licet
 et ex tenore eo. ti. ¶ **A**dditio ¶ Nota tamē q̄ mul-
 ti sunt casus i quibus laycus cogitur respōdere co-
 ram iudice ecclesiastico de quibus. vide. xvi. qui po-
 nitur p̄ eūdez panoz. in. c. licet ex suscepto de iudi-
 cijs. Si ergo termino dato ad deliberādū reus op-
 ponat exceptionē dilatoriā de premīssis vel aliam
 actor vel eius p̄curator petat eius copiā sibi decer-
 ni per iudicem & terminū competentē ad replicā-
 dū assignari / quod habet facere iudex. & hoc scriba-
 tur p̄ tabellionem in forma consueta. Forma acto-
 ris i actis signatorū. Termino predicto adueniēte
 videlicet tali die comparuit corā p̄dicto domino iu-
 dice sedente p̄ tribunali ad ius reddendum. talis
 reus vel eius p̄curator exceptiones obtulit quarū
 tenores inferius continentur petens illas admittē
 talis actor vel ipsius procurator comparuit ex ad-
 uerso earūde exceptionū copiaz sibi decerni & dari
 petens / ac terminū cōpetentem ad replicandū con-
 tra eas sibi assignari. cui iudex p̄fatus copiā p̄dictā
 decreuit / & diē talē ad replicādū & dicendū p̄tra ex-
 ceptiones si voluerit sibi assignauit p̄ termino per-
 emptorio Corā ordiario scribere solet tabellio bre-
 uiter i fine exceptionū isto modo. Exhibitis his ex-
 ceptionibus p̄ talem reum vel eius p̄curatorē in p̄

sentia talis actoris v[el] sui pcuratoris anno tali die
tali; p[re]sentibus talibus respondebit vel contra eas
replicabitur p[er] parte actoris die tali qu[od] terminuz
de vtriusq[ue] ptis cōsensu duximus ad hoc p[re]figendū
Actor ergo in termino sibi ad dicendū p[ro]tra exceptio
nes statuto potest exceptionē replicando elidere v[el]
delicet exceptionem recusationis isto modo

¶ Replicatio contra exceptiones
recusationis iudicis.

Contra exceptiones p[re]tensas oppositas p[er]
parte talis rei corā vobis honorabili viro
d[omi]no iudice/vos ex tali causav[er] suspectū re
cusando p[ro]ponit pcurator no[m]i[n]e pcuratoris talis a
ctoris ⁊ d[icit] replicādo q[uod] exceptiones huiusmodi fri
uole ⁊ frustratorie nō sūt admittēde/ nec ipse reus
vos neq[ue] p[er]sonam vestram potest rationabiliter res
cusare/cū ⁊ si p[re]dictus actor sit cōsanguineus vester
tamen quia ipse reus etiam est vester consanguis
neus idcirco pars affectiōis causa huiusmodi suspi
tionem tollit. Vel sic licet ipse actor vester dicat a
micus vel consanguineus/quia tamē si inter vos ⁊
eum est aliqua amicitia/ illa est levis et modica et
talis non est p[ro]pter quā debeatis vt suspectus re
cusari/cum omnis amicitia sit sufficiens causa ad
iudicem recusandum quare petit pcurator predi
ctus quatenus p[re]assignatis exceptionibus non ob
stātibus p[re]sūctis/decernatis ⁊ declaretis libello
predicti actoris fuisse et esse respondendum ⁊ in cā
huiusmodi procedenduz ad vltiora. ipsumq[ue] re
um ad hoc cogendum fore atq[ue] cogatis ⁊ eum pre
dicto actori in expēsis legitimis condēnetis. Ista
replicatio colligitur ex notatis i[ur]c. accedens vt li[ber]

te non contest. et ex notatis in. c. postremo de sp. in glo. ¶ Additio. ¶ An autē exceptio recusationis possit tolli per principem et an valeat sententia lata per iudicem suspectum vide p panoz. ⁊ fely. in. c. cum inter de exceptio.

¶ Replicatio contra exceptiones declinatorias fori.

Qontra exceptiones declinatorias fori potest actor sit replicare. Replicatio cōtra exceptōes p̄sas talis rei pcurator nomine pcuratorio talis actoris proponit et d̄t q̄ exceptiones huiusmodi p̄teuse nec pcedūt nec sunt admittende s̄ tanq̄ frustratorie et frivole repllende nam l̄ conuentus sit laicus et causa pphana locus autem domicilij rei est de vestra iurisdictione temporalis. Vel sic. de cōsuetudine tamen lōgeua et prescripta legitime vobis iurisdictione cōpetit ⁊ cognitio in hac pte. Vel sic ipe tamen secularis iudex rei sup hoc sepius p pte actoris humiliter req̄situs ipsi actori iusticiā ministrare recusavit. Quare petit ⁊c. vt. s̄. in prima replica. Ista replicatio fundatur sup. ca. licet de fo. cōpe. ⁊. c. si duobus de appel. cuz si Et si reus petit copiam terminum ad duplicandum vel sic renunciat duplicationi ⁊ perit interloq̄ d̄z totum scribi per tabellionem in actis in forma solita.

¶ Quid sit replicatio.

Quid sit replicatio ⁊ quomodo deat esse talis q̄ afficiat/tollat / seu elidat/ seu viciat exceptionē sicut exceptio ip̄am actionem vel actum cui opponitur plene. no. p Jo. an. i decre. a nobis de ex

cep. i. commen. et i. c. ult. de ordi. cog. Et ubi q. repli-
catio est allegatio actoris per quam resolvitur exce-
ptio insti. de repli. in prin. vel latius sumendo obs-
mittatur verbum actoris / unde replicatio est et exce-
ptio et dicitur quasi exceptionis exceptio. ff. e. l. pe-
nul. Et tantum de exceptionibus dilatoriis et exce-
tionibus iudiciis. De dilatoria solutiois quomodo dicitur
ante. li. contes. pponi et si de ea cōsuet oportetq. dif-
ferenda sit solutio / et tūc impedit processus et inducie
duplicabūtur qz petūt plus tēpe de plus peti. c. vni-
co. Si non constet p̄babitur post litis contest. p. In-
no. et abbatē et alios in. c. pastoralis de exceptio. in
spe. de excep. §. nunc videndum restat ip̄ri. et post
ea formā videbitis. Est etiam exceptio anormala
quasi sine regula qz non sequitur normā aliarum exce-
ptionū / qz i. quilibet pte litis et post litis p̄tes. et etiam
post sn̄iam pōt opponi ut i. cle. unica de excep. et eo.
ti. pia. li. vi. Si tñ reus aliquas pponit et alias ma-
liciose et dolose obmittat v3 ut actor fatigetur. tunc
cōdēnabitur actori in expensis ut in. c. exceptione
de excep. Et potest eadez exceptio bis opponi. sed
ultra duas vices non opponitur ut in. c. pia. eo. ti.
li. vi. ¶ Additio ¶ Que autem dicantur exceptio-
nes anormale et quo tēpe debeāt pponi vide p. spe-
cu. §. i. de anormale. Potest ergo. sic opponi. et for-
mari talis exceptio anormala.

¶ Forma exceptionis anormale.

Procurator talis rei pponit excipiēdo et ubi
q. vos dñe iudex ad instantiam talis actoris
i. causa quā mouet vel mouere itendit tali reo corā
vobis pcedere non potestis nec euz ad agendū seu

causam iustas psequendz debetis admittere seu ad
 dire nec ipse pot iudicio stare tanq actor p eo qz
 p talem iudicem ordinariuz vel delegatu vel aucto
 ritate talis canonis est maioris snia excōicationis
 innodatus quare petit pdictus pcurator p vos p
 nunciari decerni z declarari pdictū excōicatu esse
 repellendū ab agendo z repellatis rē. Et in ista ex
 ceptione excōmunicationis debet expmī nomē ex
 cōicatoris z qualitas excōicationis alias nō est ad
 mittenda z debet pbari ista ifra dies octo apertif
 simis documentis alioquin debet excipiēs condē
 nari in expensis qz frequenter maliciose consuevit
 opponi vt in. c. predicto pia. de except. in vi. vbi de
 ista excep. plene no. Et qz tam ille q̄ alie exceptōes
 consueuerūt opponi maliciose ad litis ptractionē
 vel progationē. vnde iudex pot cogere excipiētē
 vt p̄stet iuramētū q̄ eas maliciose nō pponit de q̄
 in spe. de excep. c. ij. x̄ potest etiam iudex nam hoc
 iuramētū de malicia potest in quacunq̄ parte litis
 iudex exigere qn̄ sibi videt expedire vt de iura cal.
 c. ij. vlt. respon. li. vi z contra aduocatū maliciose
 exceptiones tales pro eis confugiētē vidēdū est
 i spe. de exceptio. §. viso. ver. hanc iḡ circa finem.
¶ Additio. **¶** Et aduerte qz h̄mōi excōis exceptio
 non tm̄ pot pponi ad impediēdū processum sed et
 ad ipediendū executionē sententiē vt in dicto. c.
 pia. Contra vero predictam exceptionē excōicatio
 nis potest replicare actor isto modo.

¶ Replicatio contra ex
 ceptionem anormalem.

Quā vobis honorabili dño iudice rē. pcura
 tor tal actor p̄tra exceptōes p̄pte tal rei sibi

oppositas replicando pponit et dicit quod predicta ex-
ceptio oppositas non est vera nec admittenda quia licet pre-
dictus actor alias per talem iudicem fuit excōicatus ipse
tamen ab eadem sententia est per ipsum iudicem absolutus
ad quod probandum litteras absolutorias producit et pe-
tit per vos pronūciari predicta exceptione non obstan-
te in causa esse procedendum et procedi ad ulteriora. Vel
sic. Coram nobis. etc. Et dicit quod preassignata exceptio
non procedit sed frivola est et frustratoria nec eius
pretextu debet actor ab agendo precludi cum ipsa excōi-
cationis prentensa sententia quam allegat nulla est et ir-
rita ipso iure eo quod intolerabilem continet errorem/
vel pro eo quia ante sententiam eandem assertam ipse actor
ab ea predicto iudice eam proferente ex causa legitima appel-
lauit. Vel quia ipsa sententia est per non suum iudicem la-
tata. Item replicationes probantur de arbitrio in causa nouit
de consue ad nostram de sententia eccōicatus per tuas cum simi-
libus de iudicio. ad si clerici concor. Reus autem potest
duplicare dicendo contra replicationem pro parte ta-
lis actoris contra exceptiones talis rei oblatas pro-
ponit procurator ipsius rei duplicando et dicit quod ipsa
replicatio prentensa est irrita et inualida nec exce-
ptionem ipsius veram et legitimam afficere poterit vel vi-
ciare/cum ille a quo actor se absolutum asserit/absolu-
tionis tempore minime habuit absolutionis potesta-
tem quare petit procurator ipsius rei predictis suis exce-
ptionibus inherendo per vos pronūciari et fieri put
in ipsis exceptionibus est petitus in actorem sibi in ex-
pensis condēnari. Propositis ergo exceptionibus res-
plicationibus/duplicationibus/et aliquam triplicatio-
nibus et quadruplicationibus/tandem partes ulte-
rioribus super hoc altercationibus renunciant et pe-

tunc interloq̄ super exceptione vel replicatōe sua
 Iudex p̄ suā interlocutoriā p̄nūciabit sup̄ exceptio
 ne an obstet vel non vel si super ea inducte sunt p̄
 batōes an sit probata vel nō. quia tales exceptōes
 dilatorie dicūtur emergentes / 7 super illis est pro
 nūciandū lz super incidenti non sit necesse pronun
 ciari / de quo plene de ordi. cogni. c. i. 7 an sit p̄nū
 ciandum sup̄ exceptione rei vel replicatione actoris
 no. ple. i. predicta decreta. s. nobis d̄ excep. qz si
 exceptio est emergens tunc q̄tuncq̄ sequat̄ repli
 catio / duplicatio / triplicatio t̄c. satis erit super ex
 ceptione p̄nunciandum / vt no. ibi. ¶ Additio. Et
 aduerte q̄ omnis exceptio concernens processū di
 citur emergens. illa vero que concernit factū p̄ci
 pale seu que opponitur ad ip̄m factū p̄ncipale dici
 tur incidens vt no. panor. in. c. i. de ordi. cogni. i. fi.
 Et etiam vt dixi exceptio mixta / vt si reus dicat se
 debitum petitū sub conditōe promisse videlicet si.
 T. ascenderit capitoliū t̄c. 7 ista vocatur mixta. qz
 dubiuz ē an sit dilatoria an pemptoria. naz si exta
 bat conditio erit dilatoria si nunq̄ extabat eru per
 emptoria. Nū ergo sit opponenda an ante litē con
 testa. vel post tangit Sui. in spe. ti. de excep. §. fi.

¶ Sequitur de exceptōibus peremptorijs.

Exceptōes autē peremptorie ante li. contes. re
 gulariter locus non habēt sed post Excipiun
 tur tres casus / videlicet quando excipitur de re ius
 dicata transacta vel finita iste tres pemptorie sunt
 priuilegiatē. quia ante litis contes. opponi possunt
 7 ipsam litem contes. īpediunt vt in. c. i. de lit. con

§. i.

test. li. vi. Et si habent naturam p̄iudicialē que p̄o
cessui p̄iudicat. Et quō quattuor modis dicitur po
sitiō v̄l exceptio p̄iudicial' no. de ord. cogn. c. i. vbi
de hoc insti. de ac. §. p̄iudiciales ⁊ in. c. exceptionis
de lit' contest. li. vi. Aduertēdum ē ergo q̄ sūt aliq̄
exceptōes peremptorie q̄ proponi p̄nt ⁊ probari an
te litē prest. ⁊ post vsq̄ ad conclusionē cause vt sunt
p̄dicte tres p̄uilegiate. ¶ **Aditio.** ¶ An autē ex
ceptio peremptoria opposita ī vim dilatorie vt ad
missa possit iterum opponi in v̄i peremptorie vide
p̄ bar. i. l. eleganter ī fi. ff. §. conditōe īdebit' ⁊ ī es.
venēs de testibus Aliq̄ sunt q̄ non possunt āte li.
cōtest. opponi. sic vt lit' cōtest. īpediant s̄z soluz poss
li. cōtest. vsq̄ ad sn̄iam seu p̄clusionem ⁊ istud est re
gulare. Item sunt alique que etiaz post sn̄iaz pos
sunt opponi ⁊ probari etiam si a sententia non fue
rit appellatus sicut est exceptio compensationis de
qua de or. cog. c. vlt. §. fi. īstru. cum Johānes ī spe.
de appel. §. vlt. x. sed nunquid ī causa vnde excep
tionum p̄ptoriaru alique sunt que non stant per
se sed stant īq̄tum concernunt p̄ncipales actiones
vt exceptio pacti de non agēdo ⁊ similes tales non
opponuntur post s̄tētiam nisi in causa appellatio
nis quia vis seu effectus illarum tollitur per sentē
tiam. Alie sunt que sunt p̄ se sic q̄ de sui natura nō
concernunt p̄ncipales actōes. si vis illarum nō tol
litur per sententiam. sicut exceptio compēsationis
⁊ ideo opponitur etiam post sententiam de quo ta
men dicendum vt no. de ord. cogn. c. vi. Et casus in
q̄bus opponitur exceptio pemptoria post s̄tētiam
ponit Huil. ī spe. §. excep. §. dicto. x. vbi autē a sen
tētia Hostiē. ī sum. e. ti. §. quando. x. ī casibus tamē

et de sen. & re iud. sub Rubric. de re iudi. §. quanta.
 Nec occasione peremptorie. Item quod peremptorius
 alique dicuntur prope exceptiones / alie defensorie
 Proprie exceptiones dicuntur que ipso iure tollunt
 obligationem naturalem & civilem & illam ope exceptio
 nis elidunt vel destruunt. unde melius exceptioes
 elisorie quam peremptorie vocarentur. quia non primunt a
 ctionem sed elidunt ut exceptio pacti de nouo pete
 do imperpetuum & iureiurandi & similes. Defensorie
 vocantur que ipso iure tollunt & primunt omnem actio
 nem ut solatio / acceptilatio. de quo in spe. de excep.
 in prin. Item si defendant reum non tamen excludunt vel
 elidunt actiones cum nulla sit actio suborta. Aliq
 tamen ut Fran. Xcelleñ. volunt dicere quod differentia
 horum huiusmodi respicit solum usum & modum duplicem
 loquendi quo rei utuntur dicendo excipiendo pro
 no vel ad iuris mei defensionem propono / vel ut dis
 cit ipse / defensio potest dici que reum probabiliter de
 fendit. sed exceptio que realiter elidit. de quo per lo.
 an. in. d. c. de excep. li. vi. in nouel. Si ergo reo defi
 ciunt dilatorie / si habeat aliquam de peremptorijs pri
 uilegiatis litis contestationem impedientibus. potest
 se ad illam conuertere & opponere eam ante li. con
 test. Et erit tunc forma exceptionis ista.

Forma exceptionis peremptorie.

Curam vobis honorabili viro domino officiali p
 curator percuratorio nomine talis rei proponit & ut
 excipiendo quod illa vice iter predictum actorem & reum
 prefatum coram tali iudice ipsius rei petende debet & super pre
 teso debito per ipsum actorem ab eodem reo etiam ex

G.ij.

eadē causa tunc petito vel de & sup re i pretensio ip
sius actoris libello petita / quam actor ad se gñalt
ter vel ex cā tali tunc etiam asseruit pertinere exti
tit litigatum / et ipse actor ab eodem iudice sniam
dissiniuam reportauit per quam reus ipse ab ei⁹ i
petitione fuit absolutus: que sententia appellatōe
non suspensa in rem trāsiuit iudicatā. Vel sic. Co
ram vobis &c. vsq̄ extitit litigatus / & tandē partes
ipse sponte & libere super huiusmodi questione & li
te trasegerunt / sic q̄ ipsa causa p̄ transactōem sopi
ta & est extincta vnde ipse actor nunc sopitam eo
modo questionē resuscitare & reformare p̄sumens
super hoc obstante sibi re iudicata vel transactione
predicta audiendus non existit / quare p̄dictus p̄cu
rator petit p̄ vos p̄nūciari decerni & declarati p̄fa
tum actorē sup petitione sua & cā h̄mōi non esse vl
terius audiendum nec ad agendum fore admittē
dum p̄dictum actorem reo in expensis condēne
tis legitimis. Ita debet peti quando exceptiones
iste opponuntur ante litis contestationē & tunc etiaz
secundum istam petitiōis formam habet iudicis p̄
nuntiatio fieri vt no. in. c. i. de li. contest. li. vi. Pro
pter quod tutius esset exceptōem talē deferre post
litis contestationē. quia tunc absolueretur sup p̄i
cipali vt ibi nota de quo in speculato. de exceptioni
bus. §. p̄dicto i vltima carta. ¶ Additio. ¶ An au
tem super istis exceptionibus pemptoris & opposi
tis ante litis contestationē debeat lis contestari vt
de l. c. i. d. excep. li. vi. Ad hoc aut vt obstet exceptio
rei iudicate plura habēt concurrere / videlicet q̄ idē
sit corpus seu quāritas idē sit modus petēdi eadē
conditio personarum & q̄ reus possedit rē post sen

sentiam petitam ab eo vt no. in. c. penul. de excep. z
 in alle. c. i. de li. contes. li. vi. Item ad validitatem z
 efficaciam exceptionis transactionis requiritur q
 tra/actio tenuerat. Replicatio actoris cōtra excep.
 pemptorias rei. R. Unde potest actor ptra p̄dictas
 exceptiones replicare sic dicendo pcurator talis a
 etoris replicando contra p̄tensas exceptiones talis
 rei pponit et dicit q licet alias inter ptes sup eadē
 re vel eodem debito fuerit coram tali litigatum et
 sententia lata diffinitiva nec p̄appellationē suspēs
 sa: quia tamen ille coraz quos ptes litigabant nul
 lam habuit iurisdictionem vel sententia diffinitiva
 per eum lata fuit et est nulla ex tali causa vel actor
 tunc rem vel debituz petebat ex alia causa / vel agē
 di modus est variatus / quia tunc agebatur ad hoc
 nūc autez ad illud agitur / vel transactio p̄assigna
 ta dolose est irrita z nulla ex tali causa. zc. de quib⁹
 replicationibus no. in. c. alle. de excep. li. vi. z i spe.
 de excep. §. dicto de hoc quoq; notādū. ¶ Additio
 ¶ Et aduerte quia si dolus actoris dederit causam
 transactioni talis transactio dicitur nulla secus ex
 dolo rei vt est rex. in. l. in summa. ff. de condi. in debi
 ti iuncta. l. ij. C. de transac. An iste exceptiōes pem
 ptorie p̄uilegiare opponi possunt post terminū dila
 toriarū late tractat Jo an. in addi. spe. de dila. §. i.
 z sibi placet q sic per rationes quas ibi adducit

¶ Modus reconuentionis

SI vero nec p̄dicte exceptiones pemptorie reo
 competant sed habet aliquā exceptionē con
 tra actorem / potest eum coram eodem iudice recō

§. ij.

venire siue iudex sit ordinarius v^l delegat⁹ de mu-
tu. peti. c. de rescriptis dispēdia li. vi. Offerat ergo
reus tūc actori libellū reconuentionalē añ li. ptes.
qz reconuētio habet fieri ante li. ptes. ⁊ postea non
habet locū nisi pmissa ante li. contes. ptestatiōe de
reconuētiōe faciēda statim post li. contes. secūdū
cōmunē doctorū opīniōnē / licet innocē. ⁊ ber. viden-
tur tenere eam fieri posse etiā post li. cōtesta. ⁊ ante
conclusionēz cause. et ista opīniō cōmuniter repro-
batur en. alle. ca. i. de mutu. peti. quia reconuētiō vt
dicit io. de lignia. est verbū respectiuū concernens
conuētiōnē et respectiua sunt simul tempore / etiaz
pbat hoc ordo rubricaz et tunc oblato libello reco-
uentionali huiusmodi cause sic iure conuentionis
⁊ reconuētiōis illa queate vicissim scz mutuis vicis-
bus tractande sunt et sub illa sententia termināde
de or. cog. ca. ij. et. c. i. statim alle. ita qz lite contesta-
ta super libello actoris p reum / actor etiā statiz cō-
stabitur / et primo iurabitur super conuentione / se-
cūdo sup reconuentione / ⁊ sic de singulis terminis
et actibus in causis huiusmodi seruādis vt ibi no-
et alias. Si tñ iudex alias q̄ per reconuētiōnē ē iu-
dex circa obseruationem talis vicissitudinis sibi al-
tior est potestas ⁊ habens. de quo per Jo. an. in ad-
di. spe. de reconuen. §. videndū. Si autem neglexit
reus actorem reconuenire ante li. contes. vel in cō-
tinenti post ptestatione prius facta / vt est dictum
tunc si causa pendet coram delegato et reus vult a-
ctori mouere actionem quia hoc non potest via re-
conuentionis / oportet ipsuz rescriptum ad eūdem
iudicem impetrare / vt in. d. ca. dispendia. de rescri.
li. vi. sed si causa est coram ordinario tūc reus pote

rit reconuenire actorem coram eo quicumque/etiam si
 sit ordinaris partis vtriusque/sed tunc cessabit vicif-
 situdo processus quia quilibet lis cause currit in arte sua
 In ceteris tamen casibus non admittitur reconuentio/
 ut si actor convenit rem possessorem/scilicet interdicto vnde
 vi non poterit actor per eum conveniri nisi de alia spo-
 litatione: ut in. c. vlti. de or. cog. Et ibi etiam no. de
 spoliatioe in modum exceptionis opposita. et in. c. is.
 de or. cog. et in. c. frequens de resti. spo. li. vi. hoc est ve-
 rum actore invito sed eo consentiente procedit recon-
 uentio ut resti. spo. c. i. Et casus in quibus non pro-
 cedit reconuentio no. de arbi. cum dilectus in glo. super
 ea. ¶ **Aditio.** ¶ An autem agens criminaliter pos-
 sit conveniri civiliter vel econtra an conventus in iu-
 dicio summario possit reconuenire in plenario vel
 econtra vide per Panor. in. c. primo de mutuis pet.
 et an clericus possit reconueniri coram iudice layco ut
 de p. panor. in. c. ar. si clerici de iudi. An autem actor
 debeat habere inducias deliberatorias super libel-
 lo reconventionali. no. de mu. peti. c. i. et dicitur quod sic
 si voluerit unde maliciosi aduocati reorum aduenien-
 te termino quod debet respondere libello actoris si de-
 ficiunt ei exceptiones tunc ad progandum libellum. cotes. por-
 rigunt libellum reconventionalem ut sic non respon-
 deant libello actoris donec actor eorum libello se pa-
 ratam offerat respondere et sic si actor velit statim
 respondere renunciando deliberatorijs predicta ma-
 licia non iuuabit

¶ Sequitur de lris contestatione.

Expedita isto modo prima parte processus seu or-
 dinis iudicarij veniam ad scdas nunc inchoa
 g. iij

plone videlicet ipsius iudicij seu litis qz habet fieri
per li. contes. c. unico. Si igitur reo deficiunt excepti
ones dilatorie vel pemptorie privilegiate et ipse nec
potest nec vult actorē recouenire debet in termino
statuto libello respōdere. Et ad hoc vt li. cōtestatio
debite fiat actor vel eius pcurator habet pponere
contenta in libello / et iudex eis ppositis vel etiam
ipse actor interrogare reum virū pposita in libello
credat esse vera z petita fieri debere. z sic reo rñden
te fit. li. contes. z hoc ē quod dicit tex. i. c. unico de li.
ptes. qz p petitionē i iure ppositā z rñsionē secutam
fit li. contes. vnde nō sufficit libellū esse oblatum et
respōsionē p reum factā ad hoc vt inducta sit li. con
testa. qz libellus non loquit. p. l. unicā. C. de li. ptes.
requirit ego qz actor contēta i libello suo proponat
si tñ iuenitur i actis oblatum libellus ad scriptā suf
ficiens ei' respōsio ppositionē z interrogationem
psumitur interuenisse. vt no. i. alle. c. unico de li. con
test. Et qz interueniat ppositio z interrogatio raro
iuenitur seruari in practica / de quo i spe. de li. ptes.
. §. i. v. si igit. ¶ Additio. An autē litis contestatio
possit omitti de consensu ptium tenet bar. qz non in
autēti. sufferat. C. de litis cōtest. do. car. in cle. sepe
de verborum significatione / z no. in. c. de causis de
offi. dele. Et est li. contesta. fūdamētū iudicij p peti
tionē in iure ppositā z congruā respōsionē ad iu
dicis interrogationē secutam aīo litē contetandī
factā quo omissio si in figura iudicij pcedatur vexā
tur inanibus laboribz z sumptibus litigāes z illā
diffinitionē que est hosti. ipse p singula nembra de
clarat z ponit post eum. Jo. an. in. c. unico de li. con
testo. et fit communiter per reum ista sub forma

¶ Forma verborum in quibus fit litis contestatio

Procurator et procuratoris nomine A. respondēdo pretenso libello talis actoris narrata putatur narratur negat iste vera. et dicit petita in ipso fieri non debere. aīo litem cōtestādi et tūc scribat tabello litis cōtestationē esse factā hoc modo. Anno tali die et c: Coram tali iudice predicto eo s. dente pro tribunali comparuit tali actor v[el] eius procurator ac petitionem suā in ipsius libello contentaz verbo p[ro]posuit. et dñs p[re]dictus vel actor seu ipsius procurator talem reum vel ipsius procuratorem sup[er] propositis et petitis an ea crederet fore vera petita fieri debere interrogavit. qui interrogationis h[uius]m[od]i respōdēs narrata et proposita i[nter] eo negavit esse vera/ et dicit petita fieri nō debere animo litē cōtestandi. Vel si respōsionē suā fecit et in scriptis obtulit i[nter] hec verba. Talis procurator. Litisq[ue] cōtestatiōe sic facta iudex ip[s]is p[ar]tibus vel procuratoribus p[ar]tisi ad p[re]standum vel ad p[re]stari videndū huiusmodi calumnie iuramentum diē talez pro termino assignavit. S[ed] et tabello ordinarij sic solet scribere/ talis re[us] vel talis procurator in presētia talis actoris vel procuratoris respondendo libello actoris negavit narrata i[nter] ip[s]o putatur narrantē esse vera. et dicit litē cōtestādo petita fieri nō debere et iurabit de calumnia diē tali. Et p[er] ista rei respōsionē ad narrata et petita i[nter] libello exprimitur animus scilicet aīo litem cōtestādi. et c. ut patet i[nter] forma. Si tamē fit responsio ad solā narrationē vel ad solā causam ex qua petitur dicitur p[er] de. et Hosti: et Jo. an. q[ue] facta est litis contestatio. q[ui]a p[er] negationem cause sequitur negatio effectus et nega

lis narratis negatur conclusio que sequitur ex narra-
tis. Quod autē non sit necessaria declaratio vel ex-
pressio animi videlicet q̄ dicat reus animo litē con-
testandi est decisum in rota. q. xviii. que incipit itez
si pars rea / et determinat guil. in spe. de li. contest.
§. i. x̄f. quid si ponuntur / quia presumitur animus
ex quo sunt verba apta ad litis contestationē nō tñ
per et valet litem contestari si diceret ea ad iudicis
in structionem deberet de hoc p̄testari. de quo d̄ fo-
rocompe. c. si clerici / et no. in alle. c. unico de li. con-
testa. et p̄ p̄dictam responsionē formaliter et cōmu-
niter fit talis contestatio. An autem p̄ responsionē
iuris / vt si reus dicat volo vel nolo litigare vel con-
tendere / vel non credo me debere / sed si debeo pa-
ratus sum soluere. Vel dicit ad actorē tu mētiris p̄
gulam / vel respondit de credulitate rē. lis fit p̄ hoc
contestata / no. in alle. c. unico. de li. contesta. et in
spe. §. i. ¶ **Aditio.** ¶ Et caue quia per peti. ionem
in iure p̄positam et responsionē secutam ex inter-
uallo non inducitur litis contestatio vt tenet Bar.
in. l. p̄ma. C. de litis contesta. Et si reus confiteretur
si libellus precessit per talē responsionem est facta
litis cōtestatio de quo de electi dudū. Et dixi alias
circa materiam libellorum / quod tamen quidaz le-
giste impugnant d̄ quo plene per Jo. an in additi.
specula de litis contesta. §. i. super vers. si reus non
negat.

¶ Sequitur de iuramento calumnie.

¶ **Q**uia vt dictū est facta litis p̄test. iudex affi-
gnet partibus terminum ad iurandū de cas

calumnia/ qz illud ex ordine statim succedit cum in ipso litis exordio sit prestandū de iura. calū. c. p̄mo et exponitur ibi id est post p̄mum litis exordiuꝝ scilicet immediate post litis contesta. eodem ti. cū causam / si tamen non fuerit iuratus in exordio poterit postea in quacunqꝝ parte litis prestari / vt eo. titu. .c. i. lib. vi. etiam si in tota causa omissum fuerit tascite p̄ hoc nō viciatur processus / vt ibi in responso secundo. Et q̄ dicitur iuramentum calumnie debz sub intelligi scilicet vitande sicut dicit̄ habeat vnusquisqꝝ suam propter fornicationem scilicet vitandam non committendam. xvi. di. verum.

¶ Quid sit calumnia

Est autem calumnia quando quis scienter iniuste agit vel resistit vt in. l. i. ff. ad turpilianum. §. calumnie. iij. q. iij. §. notandumz habet hoc iuramentum quinqꝝ capitula que ponit Ber. de iura. cal. c. i. in quarra glosa de hoc ponit ibi versus. Iudex ergo faciat iurare actorem p̄moucl etus p̄curatorem habentem tamen ad hoc speciale mādātum sub hac forma.

¶ Forma iuramenti calumnie ad actorem

A iurabis q̄ calūniose non petis sed q̄ te credis et estimas iuste petere / v̄l secūdū alios dicit tu iurabis te litem istam calumniādi animo nō mouisse: nec mouere nec moturum esse. Item q̄ veritatem super his de quibus interrogaberis respōdebis et eam non negabis. Item q̄ non vteris sciē

tee. falsa pbatone. Item q̄ nō corrupisti nec corrup-
pes iudicem vel tabellionez. Itē nec dedisti nec da-
bis nec pmisisti nec pmittes aliquid p te v̄l p iter
positam psonam p hac causa vt sentētia feratur p
te/nisi illis psonis quibus iura dare pmittit. Item
q̄ dilaciones nō petes gratia litis differēde/et occlu-
dendo dicat iudex/et ita iuras sicut ego dixi veruz
et ita seruabis sic te deus adiuuet et hec sancta vel
euangelia. Consultit th̄ Guil. in spec. e. ti. §. nunc di-
camus in p̄n. q̄ vltimuz puta de dilacione ad euita-
tionem p̄iurij multozum omittatur.

¶ Forma iuramenti calumnie.

D E inde iudex conuertendo se ad reum vel ei⁹
pcuratorē dicat sibi. et tu iurabis q̄ putaste
petitioni actoris iuste contradicere/et ita veruz esse
et te obseruaturum in defendendo sicut ille iurauit
iu agendo sic te deus adiuuet et c. In omnibus autē
iudicijs vbi vterq̄ gerit psonam vtriusq̄ scilz acto-
ris et rei vt de p̄ba. ex litteris: vterq̄ p̄stet iuramē-
tū actoris et rei ptes vero vel pcuratores earum se
breuiter expediendo dicant ego iuro iuramētuz d̄
calumnia cum omnibus capitulis et suis clausulis
sic me deus adiuuet et c. omīssa exp̄ssione capituloz
Et iurauit pcuratores in animas dominorū suoz
et non in pprias/ sed quia pcurator calumniari po-
test sicut dominus. vnde pcurator etiam iurare d̄
bet in animam ppriam/ de iura. calū. c. ij. respōso.
ij. li. vi. vnde dominus non incurrit p̄iuriū. ex facto
procuratoris nisi ip̄e dominus sit in culpa. de quo
in. c. vlti. de iureiu. in. vi. et in cle. ij. de procu. in vlti.
glo. Et iuramentum istud de calumnia est inuentū

vt eliciatur veritas. Item vt timore iuramenti litis
gantiam temeritas compescatur. Item vt iuramē
ti timore iurans immemor sue salutis quo ad alia
pitula non afficiatur / et ita nota. de iura. cal. ceterū
i. glosa secunda et sup ea.

¶ Quattuor genera iuramento
rum que pstantur in iudicio.

Est aduertendū q habem⁹ quattuor genera
iuramētōrū q pstantur a ptribus in iudicio/
vz iuramentum de malicia quod potest deferre iudex
quando sibi videbitur expedire vt etiā tactū ē
circa exceptōes. Item iuramētū de calūnia et illō sta
tū pstanti d3 post li. cōtest. vt dcm ē. s. et pstant hodie
tam i spūalibus q i civilibus / vt de iuramēto cal.
c. i. li. vi. responso. ij. ac etiam in criminalibus. de
quo tñ sunt opīniones vt no. e. ti. c. i. Item iuramē
tum de veritate dicēda quod i spūalibus prestatur
Item decisoriuū iuramētū quod defert iudex acto
ri i supplemētuz pbatōnū vñ reo ad suā inocētā
ostēdēdam vñ ē pars parti. Juxta formam. c. vlt.
de iureiu. **¶** Additio. **¶** Et aduerte quia iudex nō
deferat huiusmodi iuramētuz vbi subest iusta cau
sa deferendi potest appellari vt tenet bart. in. l. ad
morēndi. ff. de iureiu. Formam autem iuramenti
quod pstat a iudice ponit Guil. in specu. eo. ri. s.
restat. s. sed pone. Et si aliqua partium recusaret
prestare iuramentum illud patietur penas de qua
in capitulo vltimo de iuramento calumnie. Et ta
bellio predicta scribat i actis sub hac forma die ta
li anno quo supra pparuerūt i iudicio coram domi
no iudice supradicto ipso in loco suo solio pro tri
bunali sedēte talis actor vel talis ipsius pcurator

ru
da
er
p
em
lu
uz
del
di
its

el
ste
sse
uit
tū
cto
ē
se
s
lis
oz
oz
po
e
so.
cto
uo
ti.
rū

Ex una parte et reus vel eius procurator ex altera parte
et ibidem partes huiusmodi vel earum procuratores / primo actor vel suus procurator / deinde reus vel suus
procurator cum capitulis et clausulis suis calumnie iuramentum presterunt / quo preterito predictus dominus
iudex actori prefato vel suo procuratori die tale ad ponendum et articulandum ac parti rei ad fieri videndum in causa huiusmodi per termino assignavit. Notarii vero
diarioz breuiter scribunt more solito scilicet die tali anno
tali iuratum fuit per partes vel earum procuratores
de calumnia articulabitur die tali.

Terminus ad ponendum et articulandum.
Termino ergo predicto adueniente actor habebit offerre positiones et articulos / et istos usus longeus in causis admisit / ut cle. sepe. de verbo. sig. Sunt ergo ab usu inducte positiones et postea per ius canonicum approbatae scilicet a tempore. Greg. ix. quia ante eum de positionibus non habemus expressus ius sed per eum in c. dudum. ij. de ele. et in c. unico de li. co. testa. Et qualiter vocantur aliquando tituli. aliquando interpositiones / quandoque capitula. et c. no. de causa posse. si cum ecclesia de test. presentium. li. vi. et in cle. sepe de verbo. sig. Et fiunt positiones ad faciliorem litium expeditionem propter partium confessiones et articuli ad clariorem probationem ut dicitur in cle. sepe al. Et positionis plures sunt expositiones quarum aliquas ponit Suil. in spe. de positi. §. i. et aliqua no. de confessis. c. i. li. vi. in glo. i. et super ea. Et quomodo dicitur positio. eo quod super positionibus lis ponitur velut super fundamento quia eis confessatis vel negatis lis alterius procedit vel non / ibi est no. p. io. an. in nouella

Articulus autem dicitur quod artat. id est arte ponitur et artat ad respondendum ut in causa positum. scilicet alle. super glo. articulus et est nomen diminutivum designans aliquid particulare a genere suo per debitas circumstantias de iur. de hoc de off. deleg. super questionum.

Additio. **E**t adverte quod huiusmodi positiones possunt fieri non tantum in causa principali sed etiam in causa appellationis ut in bal. in l. fi. §. in refutatoribus. C. de app. Et nota. Jo. an. i. addi. spe. de tes. §. nunc videndum in principio. quod ars articulandi inter causidicos summum et gradum in curia romana et maxime in beneficiis devolutis. unde consuluit ipse ibi quod caveant curiaz intrantes quod truncus sunt magni magistri ne suo capite in principio hanc artem assumant sed antiquis advocatis assistant. vel etiam habeant procuratores expertos et ibi Jo. an. circa eum. §. insistat et pulchre etiam illam materiam tractat. Et positiones et articuli istius iusto litis seu iudicii ordine seu loco sunt scilicet post li. contes. et iuramentum calumnie super principali tamen quos sunt faciende prebationes si fieri possunt de quo in spe. de posi. §. iiii. in principio. quod si reus habet probari exceptiones vel actor replicaciones suas habet redigere exceptiones seu replicaciones in positiones et articulos.

Modus formandi positiones.

Hae formas igitur positionum hac via perveniunt. Nam formas eas habeat libellum per oculos et ex eius tenore sumat et formet eas et diligenter consideret quod habeat necesse probare et super omnibus quae probare velit faciat positiones nec valet positio aut est confessio nisi fiat super re de qua agitur. de quo in spe. de positi. §. v. ubi generaliter autem. de quo et de confes. ca. primo et secundo li. vi.

Forma positionum super pmo
libello. s. i. actione reali.

In actione ergo reali sicut visus est. s. i. forma p
ma libelli / ordine positōes suas actor. Posses
siones et articulos infra scriptos ac cōtenta et scripta
in eis oīa et singula dat facit et exhibet corā vobis
honorabili dño iudice. **A.** procurator procuratorio
nomīe actoris medio suo iuramēto ī tali cā et c. qbus
oībus perit sigillatim p talē reū responderi p iura
mētū sufficiēter et clare p verbū credit vel nō credit
offerēs se ad pbandū negata / ad supfluā tñ pbatī
onē se nō abstrigēs. **I**mpmīs ponit et pbare inten
dit q anno tali tpe cōtractus de quo infra / talis **A.**
ī campo talis loci talē fundum / cuius confines spe
cificentur / habuit ad eum pertinentem. **I**tem q idē
A p̄dicto de mense tali fundū p̄dictum. **B.** actor ip̄
dicti ementi vendidit pro p̄cio tot florenoz. **I**tem
q ipse. **B.** actor p̄cū p̄p̄statū p̄dicto suo v̄ditōri
numeravit realiter et psoluit / vel ponacax si non est
facta solutio q v̄ditōr de precio fidē habuit et c. ut
in forma libelli. **I**tem q **A** v̄ditōr memoratus fū
dum p̄dictū et eius possessionem realiter tradit. **B.**
emptōri antedicto. **I**tem q **A** reus p̄dictus eun
dē fundum in tali tēpore detinuit occupavit detinet
et occupat / fructusq ex eo proueniētes p̄cepit et euz
B. actori restituere liberū et vacuum dimittere seu
assignare cum fructibus p̄ceptis refragatur ī perī
culū anime sue. **I**tem q de p̄missis omībus et sin
gulis fuit et est publica vox et fama. **D**at etiā libel
lum pro parte sua oblatum compositionibus et ar
ticulis ac p̄ducta et p̄ducenda ī huiusmodi causa ī
q̄tū faciūt pro parte sua et non ultra nec non de no

raris signis et sigillis salvo iure addendi / minuendi
 supplendi et declarandi ut moris est. Et positiones
 sunt formande ut intentionem ponent fundent considerata
 rata natura propositae actionis. Si igitur actor agit
 de dominio rei petite hinc considerare que sunt neces-
 saria in probatōe dñi et q̄ sunt ista tactum est. s̄. cir-
 ca p̄mum libellū ut no. Guil. i spe. de loca. §. nūc ali-
 qua. x. vbi. Si agit publiciana consideret q̄ sunt ne-
 cessaria in ea. et sic de alijs de quo in spe. de posi. §.
 v. ad fi. Et debent fieri positiones de contentis in li-
 bello vel ad ea p̄tinētibus et iudex d̄z considerare eas
 an faciant ad cām v̄l non ut postea patebit et no. in
 ca. i. de confes. li. vi. Et debent dari positōes per ius-
 ramētum et q̄ dat; cōtrarias incurrit piurium de quo
 de iureiu. c. vl. li. vi. ¶ **Aditio.** Quid si respōdēs
 positioni hodie d̄t vnum cras d̄t oppositum an cēs-
 seatur piurus Arch. t̄z i. c. fi. de iureiu. li. vi. q̄ non
 quod ē verum in iuramēto calumnie et respōsione d̄
 credulitate / secus in iuramēto de veritate secunduz
 Geminia. i. d. c. et rōnez vide ibi p̄ euz. Tabellio sic
 scribat anno tali die tali talis actor v̄l talis eius p̄-
 curator cōparauit coraz dño iudice añdicto ac posi-
 tōes et articulos obtulit infra scriptos quibus per
 partē aduersam r̄nderi et ad eā ad hoc cogi postula-
 uit. Ex aduerso p̄dicto dño iudice adhuc p̄ tribuna-
 li sedēte / talis reus vel talis procurator suus p̄pa-
 ruit corā eo et positionū et articulorū p̄dictorū copiaz
 sibi decerni ac terminum ad dicēdū contra vel re-
 spondendū eisdem competentem petit assignari.
 p̄dictus ergo dñs iudex copiā h̄mōi p̄dicto reo v̄l
 eius p̄curatori fieri decreuit et eidem talem addis-
 cēdum contra positōes et articulos h̄mōi vel eis re-
 h̄. i.

pondendum pro termino assignavit Si coram ordi-
nario scribat sic tabellio. Exhibitis his positionibus
et articulis per talem actorem eiusve procuratorem in pre-
sencia talis rei vel procuratoris talis anno tali die ta-
li respondebit vel ipse impugnantur per reum vel eius
procuratorem die tali. Et huiusmodi assignatione termi-
norum aliquando non exprimitur peremptorio. quia isti termi-
ni peremptorii intelliguntur sed non exprimitur ut in ca.
pastoralis de excep. nisi fieret citatio vel assignatio
ad sententiam audiendam ut suo loco patebit.

¶ Forma positionum et articulorum.

Positiones et articulos. etc. vi. §. In primis igitur
ponit et probare intendit quod. A. actor predictus
prefato. B. reo mutuavit vel mutui causa numeravit
x. libras denariorum talis monete. Item quod idem. B.
debitor huiusmodi mutuatas sibi pecuniam predictam ad
suo creditori soluere promisit in tali termino et loco
bona fide. Item quod huiusmodi debitor ipse. B. debitor an-
tedicto suo creditori. a. in prefato termino elapso du-
dum soluere neglexerit et hodie ministrare et deo si-
bi satisfacere contradicit indebitum. Item quod de premis-
sis omnibus et singulis fuit et est publica vox et fama
Insuper dat libellum ut in precedenti forma.

¶ Forma positionum in actione depositi.

In actione depositi sic concipiuntur positiones. In
primis ponit et probare intendit quod. a. actor pre-
fatus penes. B. predictum reum deposuit decretales
Item quod huiusmodi depositus liber decretalium scriptus fuit
in certis edimis seu in pergamento Item quod glosas habuit

ordinarias ac apparatus. Ber. prepositi papienfis
 compilatoris glosarum decretalium. Itē q̄ habuit
 de sup corium rubeū album vel nigrū. Itē q̄ scōs
 q̄nternus sicicipiebatur. Item q̄ tertij q̄nterni p̄n
 cipia erat tale. Item q̄ memoratus B. p̄dictum li
 brū decretaliū ex cā depositū ad se recepit. Itē q̄ ip
 sum librum p̄dicto depositeo idē depositearius red
 dere contradicit. Itē q̄ de p̄missis oibus ⁊ singulis
 rē. Et dat libellum. rē.

Forme positionum i actione
 possessorū recuperandi.

In possessorio recuperando seu interdictionū vt
 fiant sic positiones ⁊ articuli. in primis ponit
 ⁊ probare itēdit q̄ anno tali die tali rē. actor predi
 ctus talē fūdū v̄l domū cui⁹ cōfines ifra describun
 tur possidet. Itē q̄. B. p̄dict⁹ p̄dicto anno ⁊ die eū
 dem. A. sic i possessione reali existente d̄ domo seu
 fūdo h̄mōi ⁊ eius possessione violēter expulit ⁊ eie
 cit. Itē q̄ domū seu fundū h̄mōi ac eius possessio
 nem a parte eiectionis seu spoliationis p̄dicte deti
 nuit et occupavit ⁊ possessionē eandē cū fructibus
 inde p̄cepti ⁊ q̄ p̄cipi potuerunt p̄dicto. A. spoliato
 restituere cōtradicit. Itē q̄ dāna p̄pter hoc p̄dict⁹
 sustinuit spoliatus ex tali cā. rē. Itē q̄ fruct⁹ p̄cepti
 ⁊ q̄ p̄cipi a tali t̄pe verisimiliter potuissent ⁊ percipi
 ānuati p̄sueuerūt valēt tot maldra talis mēsure
 Dāna vero ⁊ iteresse ad tot libras denariorū ipse
 spoliat⁹ estimat salua t̄n v̄ra iudiciali taxatōe. item
 q̄ de p̄missis oib⁹ et singulis. rē. ⁊ dat libellū rē. ⁊
 sic fiunt positiones ⁊ articuli mēbrati ⁊ disticte qz
 articulus est pars itētionis vt no. de testi. p̄ntium
 h. ij.

Forma positionum contra illum q̄ mandauit fieri spoliatorem vel eam ratam habuit.

Sciatur contra eum q̄ non spoliavit sed spoliarum mandauit vel spoliationem ratam habuit vel rem spoliatam recepit scienter a deiectione sic conepiatur positioes. Imp̄mis ponit et probare intendit procurator p̄dictus q̄ tali t̄pe. Et rez talē possedit. Item q̄ talis B eodē t̄pe. et tali die veniens eūdem A possessore de possessione eiusdem rei expulit violēter et eiecit Item L. spoliationem et eiectionem eandem p̄ eodē B fecit et fieri mandauit Vel si non mandauit L ratam habuit ponatur sic. Item q̄ spoliationem et eiectionem h̄moi idem. B fecit noie et contēplatione L rei p̄dicti. Item q̄ ipse L. eandē spoliationem sic suo nomine et contēplatione facta gratam et ratam habuit. Item q̄ rem huiusmodi ipse L ad se recepit et ea a tempore eiectionis et spoliationis predicte hucusq̄ detinuit et occupauit et detinet et occupat Vel sic conuenitur reus qui scienter rez recepit ab abiectore p̄missis duobus p̄mis articulis puta de possessione et de spoliatione semp̄ronij ponatur. Idem q̄ p̄dictus B prefataz rem spoliatam a p̄dicto semp̄ronio deiectione et spoliatore recepit. Item q̄ ipse B sciuit p̄dictū. L. re huiusmodi p̄ semp̄ronium fuisse resse spoliatus. Pro formis positionum in diuersis materijs habeatur recursus ad spe. ti. de testi. §. nunc videndum. Et in tractatu libelloz / vbi quasi per singulos titulos i materijs formatur positioes sup libellos. Et etiaz aliq̄ positioes formatur de confes. c. i. lib. vi. in glos. magna vbi de materia positionū et ca. se. Demō res

spondendi ad articulos **Ru.** Factis autem et oblatis
 positionibus reus si sunt pertinentes / clare et certe
 hec ad eas respondere / de testi. presentium li. vi. immo
 si interrogatus sup positionibus et iussus responde
 hoc facere recusat / habentur positiones p confessatis
 nisi rationabilis causa recusantem excuset ut in. c. ij.
 de confes. li. vi. et que sit causa rationabilis no. ibi i
 glo. puta si positio est supflua q non facit ad causas
 vel obscura incerta / captiosa de facto alieno / imper
 tines vel iuris rē. ut ibi notatur ponēs em debz po
 nere certū / et respondēs debet certū respondere ut
 no. in iuribus allegatis. et ca. ij. de confes. li. vi. in p
 dicta. gl. ¶ **Additio.** ¶ **Aduerte tñ q** recusās res
 pondere positionibus non semp habet p confesso
 s; requiruntur plura copulatiue que tangunt ca. ff.
 de confessi. li. vi. Et quod dicit ponit et pbare intēs
 dit hoc hodie est in usu / alias positiones dabantur
 pmo sic dicendo. Ponit talis rē. et si negabūtur il
 le positiones postea dabuntur articuli sic dicendo.
 Talis intendit pbare rē. hodie ergo simul fiūt. ita
 q positiones negate succedūt loco articuloꝝ et in
 tentionez pbandi de quo etiam in specu. de testi. s.
 tunc videndum in principio cum remissionibus

¶ **Exceptiones contra positiones et articulos.**

In termino igitur predicto: puta ad dicendū
 contra positiones et articulos vel eis respon
 dendum statuto solent quandoq; dari exceptiones
 cōtra positiones et articulos sub hac forma. Cōtra
 positiones et articulos pretensos oblatos p talem
 actorem vel talem ipsius procuratoꝝ in causa ta
 h iij

li. 7c. Procurator pcuratorio nomine talis rei ppo-
nit et dicit excipiendo q̄ huiusmodi pretense positi-
tiones et articuli sūt generales nimis obscuri incer-
ti indeterminati dubij multipliciter indefiniti iuris
captiosi et de facto alieno in prinētes / et sic tales q̄
minime relevant ponentē probati v̄l cōfessati ⁊ eis
inquantum dantur nō est pro pre rei respondendū
in q̄tum vero offerūtur vt articuli nullatenus sunt
admittēdi vt ex eorum patet inspectione euidenter
et latius si fuerit opus deducet. quare p̄dictus pcur-
ator rei petit p̄ vos p̄nunciari / decerni / ⁊ declara-
ri positiones et articulos p̄assignatos nō esse ad-
mittēdos sed repellēdos et reiciēdos fore ac reijci-
et repelli / et partes ream ab instātia iudicij absolui
et actorem sibi in expensis legitimis condemnari
saluo iure addendi minūēdi ⁊c. Quando tamē po-
sitiōes ⁊ articuli sunt obscuri imp̄tinentes. et in ad-
missibiles sic q̄ p̄bati nō releuarēt ponentes dicit
to. an. in. c. dudū. ij. de electione q̄ in caute facit ad
necatus partis alterius si petit declarari articulos
vel a principio dicit eos nō esse admittēdos v̄l etiā
si formet interrogatoria talia q̄ p̄ testes habeat de-
clarare. Iudex tamē potest examinare positiones
et articulos et imp̄tinentes repellere et quando de
imp̄tinentia non constat in dubio tūc potius habz
admittere vt no. de testi. p̄ tuas ⁊ de cōfes. c. ij. li. vi.
de appella. cū speciali. §. porro. x. excessu quoq̄ vn-
de consueuerūt fieri responsiones ad positiōes sal-
uo iure imp̄tinentium: et non admittendorū de quo
in spe. de posi. §. vii. x. si vero certū est. ¶ Additio.
Nota tamen q̄ licet iudex admiiserit positiones tal-
uo iure imp̄tinentiū ⁊ non admittendarū tū si con-

stat de imptinentia potest instari penes iudicem ut
 reijciatur ut no. do. car. in cle cōstitutionem. §. fi. de
 electiōe. Possunt ergo fieri respōsiōes ad positiōes
 formatas sup libello ī actione reali iūb hac forma
 Rēsiones ad positiōes ī actiōe reali. Ru. Procura
 tor pcuratorio noīe seu re saluo iure imptinentiū
 nō admittēdoꝝ positiōnū ⁊ arttuloꝝ ptensoꝝ acto
 ris sic q̄ rēsiones quas forsitaz ad imptinētes ⁊ ī ad
 missibiles positiōes h̄mōi fieri contingit p non fa
 ctis habeant dat facit exhibet medio suo iuramēto
 īfrascriptas rēsiones. Ad p̄mā positiōē p̄tensam q̄
 sic īcipit. in p̄mis ponit pcurator predicti. B. ⁊ c. res
 pōdeo ad eā non credit. Ad secūdaꝝ nō credit. Ter
 tia dependet ex sc̄da ⁊ ea negata negatur ⁊ quarta
 Ad q̄ntā credit se fūdū ⁊ ei⁹ restitutionē seu assigna
 tionē iuste p̄tradicare ⁊ finalit̄ credit de p̄fessatis ⁊
 negat de negatis. Et licz positiōes p̄dicte sint p ma
 iori pte de facto alieno qz tñ faciūt ad cāz ideo ē ad
 eas r̄ndēdū qz siue sūt de facto p̄prio siue de facto
 aduersarij dz eis r̄ndere ut di. io. an. in addi. spc. de
 posi. §. vj. itē. s. dz ī rēsionib⁹ ad p̄tia ⁊ quartam po
 sitiōes q̄ dependēt a negatis qz qñ positiō depēdet
 a negata nō debet aliter ad eā rēsio fieri. vñ ex quo
 negat cōtract⁹ emptiōis seu vēditiōis negant alia
 inclusa v̄l necessario p̄currētia ad talē p̄tractū: vt p̄
 cū nūeratio. traditio. rei ex tali cā facta ⁊c. Et qñqz
 positiō dependet a negata / aliqñ a cōfessata no. de
 confes. c. ij. li. vi. sup glo. puta. Et q̄ sit rēsio p x̄bz
 credit vel non credit hoc p̄cedit ex vi iuramenti de
 calūnia / sed si iuramentuz est de veritate. artat per
 verbū scio vel non scio tamē iurans de veritate est
 interrogandus et etiā respōdere tenetur de credu
 litate: vt no. p. Dof. i. l. c. litteras de iur. ca. ⁊ cōfessio
 h. iij

de credulitate eque preiudicat sicut confessio de veritate ut no. de iure / ex litteris in glo. si. et de iura. ca. lū cām. De stilo tñ curie iurat quis dicere veritatē quam scit vel credit / si respondeat p verbuz dubito an sufficiat no. alie. c. cū causam in glo. ij. et super ea Quid etiā iuris sit si cū actor petit centum rñdeat reus se sub conditiōe pmissē / an videatur pure cōfessus no. p archi. et io. an. de confes. c. i. li. vi. Ista responsio est in pte cōtra respondentē scz in q̄tū confitetur se pmissē in pte pro eo in q̄tū dicit sub cōditiōe pmissē et statur cōfessionī contra confidentē. et ergo videtur fundata intentio actoris p talem cōfessionem nisi reus pbet conditionē / sed in contrarium facit quia responsio ē vnica et vnū constructū ergo actor aut totuz approbat aut refutat et q̄ vult approbare pro se debet etiam contra se approbare Finaliter credit Jo. an. q̄ re iuste. peteret declarari p actorē an ponat ipm pmissē pure an sub conditione sic cessaret ipsa pplexitas. Archid. tñ dicit q̄ reus pōt negare se pure pmissē. Forma actū i actis scribendorum Bu. Istum tñ actum respōsionum factarū scribat tabellio hoc modo die tali anno tali rē. talis reus vel talis pcurator eius coram prefato dño iudice in solito loco suo ad reddenduz iura p tribunali sedente camparens respōsiones ad positiones et articulos talis actoris ibidē pparētis infra scripti tenoris ibidē obtulit hñoi respōsiones fecit medio suo iuramento / quibus respōsionibus sic factis et receptis actor p̄dictus vel pcurator suus sibi dilationē competentē ad pducēdū testes p sua intentione fūdata assignari postulauit / cui p̄dictus dñs iudex talem diem vel vnum mēse

pro termino et dilatione ad testes producendos assignavit. Vel sic scribat notarius ordinarius factis et exhibitis responsionibus predictis per talem rem vel talem ipsius procuratorem anno tali die tali in presentia talis actoris vel talis ipsius procuratoris producentur testes per actorem per prima dilatione die tali. etc.

De istis autem dilationibus per testibus producendis debentur alias aut dantur tres dilationes vel una tantum. et ita speciosa quod infra illam potest fieri productiones non de dila. c. ij. gl. ij. et super ea et postea videbimus.

Pars autem contra quam fit productio testium dat interrogatoria et dantur super articulis volentis producere testes et formantur secundum circumstantias cause et personarum et testium de proba. licet de testi. cum causam r. c. per tuas ubi de hoc et de testi. presentium li. vi. et ibi ponitur forma eorum.

Datis ergo articulis per alteram partium pars contra quam dantur petit terminum ad dandum interrogatoria et iste terminus: ut probant iura alle. et etiam generalis consuetudo: dandus est fiant ergo isto modo super articulis in reali. Forma interrogatorio super articulis in acti. reali. Ru.

Interrogatoria infra scripta dat facit et exhibet procurator procuratorio nomine talis secundum que omnia et singula petit singulos testes partis adverse interrogari et interrogationem huiusmodi cum responsionibus testium ad eas in actis redigi et conscribi alioquin de inualitudine depositionum et quod sibi non preiudicent ac alias prestat ut est moris. Diligenter ergo et non perfunctorie testes ipsi examinentur et ab eis procedentur super quolibet articulo queratur de singulis circumstantiis. Queratur enim a quolibet teste de ipsius etate. fide. fama. statu. et conditione. an sit nobis

Interrogatoria dantur designatis actis superioribus.

Nota modum interrogandi

quāta Inter
rogatoria.

lis vel plebeius. itē quātū hēat ī bonis. itē an p̄ce
vel precio gratia vel odio vel favore testificet. item
v: rū ei datū sit aliqd vel p̄missū. item si hēat sp̄e q̄
sibi def vt p̄ illo testificet itē an sit excōicat̄ maio
ri. itē vtrū amicus: familiaris vel ei⁹ socius p̄ agui
neus: affinis: vel subdit⁹ p̄ducentis v⁹ ei⁹ s̄ quem
p̄ducit̄ inimic⁹. itē an sit īstruct⁹ qd̄ ponere debeat.
itē an sup hoc p̄cordauit cū testib⁹ suis. itē vtrū sit
subornat⁹. itē quā ptē vellet in cā h̄mōi obtinere et
cui plus faueat specialit̄. Si dixerit testis verū esse
qd̄ ī primo articulo continet̄. tūc interrogetur de cā
scientie scz vñ sciat testis fūdū ad A. p̄tinuisse r̄quō
et qn̄ A. dñm ei⁹ acquisierit r̄ de fructib⁹ alias
p̄finib⁹ eiusdē fūdū. itē circa scōz articulū q̄rat̄ si te
stis dixit eū eē verū: de cā sciētie an testis p̄sens fue
rit in p̄tractu r̄ q̄ cū eo erāt vel fuerūt p̄ntes r̄ quot
nūero: r̄ ad qd̄ fuerūt tibi itē de loco cōtract⁹. ī qua
domo. r̄ an domus sit t̄rea lapidea v⁹ lignea. r̄ in q̄
pte dom⁹. itē de t̄pe scz de āno: die. mēse. r̄ hora. itē
de forma ipsi⁹ cōtract⁹ an purus fuerit seu cōditio
nalis seu modalis r̄ p̄ que v̄ba celebrat⁹ r̄ si p̄ditio
nalis seu modalis: querat̄ an p̄ditio postea extitere
et purificata fuerit vel modus seruat⁹. itē an testis
nouerit p̄sonas cōtrahētū itē an p̄ciū interuenerit
r̄ solutū fuerit in qua moneta p̄ quā: cui: quo loco:
die: hora: q̄bus p̄ntibus r̄ sp̄ de cā sciētie: de auditu
fama. certitudine. credulitate r̄ similibus circūstan
tūis aliis q̄ ad veritatē faciūt eliciēdā r̄ detegendā
falsitatē de testi. cū causā r̄ plenissime in spe. de tes.
s̄. iā de īterrogatoriis. Et cautū est q̄ h̄mōi īterro
gatiōes disticte forment̄ ponēdo añ quālibz. itē vel
p̄simile: vt tradit doct̄ia guil. ī spe. de testi. s̄. nunc

secretaria Inq̄a.

62

de interrogatorijs et fiunt interrogatoria circa perso-
nas testium et circa dicta testium. Sed dicit Guil.
in spe. de testi. §. iam de interrogatorijs. x. in suma
q̄ duo sunt genera interrogatoriorum seu questionum
vnu genus fit ad destruendum dicta testium. Aliud ad
fundandum eius exceptionem contra quam testes pducuntur
quia testis deponere debet p vtraque pte dicit tamen.
Jo. an. in addi. q̄ interrogatio non debet continere
nouum capitulum p aduersario. Exēplum. Titius
producit testes contra seyum ad pbandum mutuum
seyus dat interrogatoria petendo testes interroga-
ri sup solutione mutui scilicet an soluerit. hoc faciendum
non est qz seyus de hoc habet facere capitulum
et titius interrogatoria. Primus gen^o interrogato-
riorum fit dupliciter videlicet vel ratione psonae te-
stis vt quia est excommunicatus instructus suborna-
tus vel suspectus vel alias minus idoneus ad testi-
ficandum vel ratione dicti / vt puta quia deponit con-
traria vel vacillat vel non reddit aptam causam dicti
sui. De diuersis autē interrogatorijs et formis inter-
rogationum ponit guil. in spe de testi. §. nunc de inter-
rogatorijs. De hoc etiā in. c. presentium de testi. li. vi.
Et de interrogatorijs et ibi ponitur forma in glo. et
ante non habuimus textum de eis. De materia ista no-
de testi. in. c. per tuas et in. c. cum causam et ibi no. q̄
si aliqua necessaria interrogatio fuerit omissa post
publicationem attestacionum petitur a iudice et iterum
interrogat vt quod omissum est restauretur. Idem
guillelmus in specu. de testi. §. nunc videndum in
fi. Et ista interrogatoria vel copia de istis non de-
bent dari parti producēti testes ppter subordinatio-
nis timorem qz eis habitis posset instruere testes vt

concorditer ad interrogata responderent et sic per hoc tolleretur efficacia interrogatoriorum que ad hoc sunt inuenta ut falsitas facilius deprehendat: sed datur iudici qui debet illas moderare superflua et inutilia rescando. Si autem ps non facit nec dat interrogatoria tunc iudex faciet illa que habent in causa causas de testi. Et consultit Hostiense. quod potius fiant superflua quam aliquid necessarium obmittatur duabus de causis. Primo quod si factum est interrogatorium et obmittat aliquid necessarium non negligenter vel dolose suppletur seu repetetur non obstante publicatione ut super dictum est. Secundo quod forte iudex ex officio suo plura rescabit quam expedire videtur. ita no. i. ca. presentium de testi. li. vi. super glo. interrogatoria. Factis responsionibus ad positiones actoris releuatur per tale confessionem a probatione et tunc non restat aliud nisi si confessum condemnare quod non sunt partes iudicis in consentiente nisi ut pronunciet de transac. c. preterea. Aduertat tamen diligenter an omnes positiones suas reus sit confessus. si ergo aliquas positiones reus sit confessus videat an per confessatas eius intentio probata sit. et tunc sententiam postulet ipse actor et proprios sunt negationes in iudicis per quas oportet ponentem onus probationis subire. Unde si reus omnes vel aliquas positiones negauit tunc habet actor suam intentionem probare. ff. de proba. l. eum qui vide alias. v. q. vlti. actor. Actor ergo petat terminum sibi dari ad probandum. et iudex statuet sibi terminum competentem pro prima dilatione quia debet habere tres dilationes. de testi. c. ultra tertiam no. de dila. c. ii. vel secundum alios statuatur vnus terminus pro omnibus tribus dilationibus. videlicet. i.

62
ff. iij. dilationibus. Primum tñ seruatur de quo in
spe. de proba. i. pñ 7 no. alle. c. ij. de dila. plenius in
ca. in causis de test. i. glo. fi. tamē p̄ma dilatione iudex
nō dabit sc̄daz nisi ex iusta causa / unde vt d̄t ibi
Inno. secunda vel tercia dilatio dabitur qñ petens
illam ostendit se impeditum i p̄ma. Quantū autē
spaciū tēporis continere debeant iste dilatōes has
betur i. §. spaciuz. iij. q. iij. De testiū p̄ductōe. Ru.
Actor ergo q̄ vult producere testes faciet eos p̄ ius
dicem vocari qz testis se iugerens ex hoc quodā mō
se suspectū reddit vt. C. de testi. autēz rogati faciat
citari aduersariuz vt videat eos iurare alias recep
tio testium contra absentem non vocatuz facta nō
valeret vt in ca. ij. de test. ¶ Additio ¶ Sed queri
tur an dicta testiū parte non citata receptorz faciat
falti aliquale iudiciū bar. i. l. res hereditarias. ff. d̄
crimie expicate heredi. tenet q̄ sic. sed ipsemet bar.
i. l. maritus. ff. de questio. tenet q̄ non et ista opi.
est verior 7 probatur per tex. i. c. ij. de test. sup vers
bo nullius momenti. 7c. Iudices autēz raro per se
recipiunt testes vel eos examinant sz alijs commit
tunt de quo queritur Hostiensis vt scribit Jo. an. i
capitu. presentium de test. libz. vi. super glo. de iter
rogatorijs. De quo in speculato. ti. de test. §. nunc
tractandum. ver. i. 3 autem dixerī. Nam i probatio
nibus pendet tota vis cause Deberēt ergo iudices
potius committere alia q̄ testium examē facit. xvi.
distinctio quiescamus sed ex quo est onerosum er
go de facili alicui committunt. Si tamē vtiqz com
mittere velent debent non simplicibus sed idoneis
discretis et honestis delegare de test. si qui testium
de test. cogen. ca. i. de constan. 7 aff. c. i. Quia tamē

quādoq; testes tales sunt q̄ nō p̄nt neq; tenētur s̄
nire ad indicez pro testimonio ferēdo sed iudex ad
eos mittere vel ire debet propter p̄uilegium v̄l im-
potētiam ipsorum testium videlz si testes sunt egre-
gie persone v̄ll mulieres / seu senes / vel remoti / vel
q̄ producit est paup. r̄c. de quo i. c. p̄dicto. c. si q̄ tes-
tū r̄ ibi s̄ hoc dantur x̄sus. vñ tunc ē iusta cā com-
mittendi alijs exceptionem r̄ examinationez vt ibi
r̄ no. de test. cum cām p̄us tamē q̄ scribat vel com-
mittat iudex recipiat cautionem ab eo contra quez
producentur q̄ mittat v̄l vadat ifra terminuz com-
petentem ad videndum iurare partes vt dicit guil-
i spe. de test. §. qualiter. x̄. sunt autē testes. s̄ hoc tñ
ē dicendum vt no. in. c. constitutus de fideiussor. in
glo. ante pe. r̄ sup ea de rescrip. statum. glo. penul.
lib. vi. Et sit commissio sub hac forma.

Commissio examis testium alteri facta:

Decanus iudex cause r̄ partiū ifra scriptaruz
a se ap. specialiter delegat^o officiali tali v̄l no-
tario tali publico vel alteri cui committitur. salutē
i domio. Quia talis actor in causa quaz mouet ta-
li reo i iudicio coram uobis ad itentionē suam fun-
dandū nonnullos itēdit producere testes quozū re-
ceptioni r̄ examinationi personaliter itendere non
valem^o. Idcirco de vestra legalitate r̄ discretionē
plurimum cōfisi vobis committimus r̄ mādāmus
quatenus testes quos idēz actor vel p̄curator ei^o
vobis duxerit nominādos ad p̄ntiam vestrā cōno-
cetis. receptoq; secundum formam iuris et iudicij
morē ab eis iuramento sup itentōe r̄ articulus p̄s-

tibus inclusis vel vobis pro parte actoris exhiben-
dis et interrogatorijs partis alterius si vobis dabu-
tur cogatis eosdem veritati testimoniu phibere atte-
stationibus i publicam formaz redactis sigillo ve-
stro causas fideliter et secreta iclusas p nūcium fide-
lē et idoneuz nobis i talem diem remittatis Vel sic
Talis iudex etc. Salutē i dño Moueritis q i causa
q iter talē ex vna et talē parte ex altera vertitur i iu-
dicio nobis partes hincinde nonnullos volētes pdu-
cere testes p fundanda sua intentione quos coraz
nobis difficile foret producere et partibus onerosos
Idcirco discretioni vestre cōmittimus ac firmiter
et districte precipiendo mandamus qūs testes q̄s
pars vtraq̄s producere curauerit coram vobis in-
fra spacium vnius mensis vel talez diem legaliter
recipere ac eos super articulis a partib⁹ hincinde
in cā h̄mōi datis et scdm interrogatoria partium q̄
vobis vna cū p̄ntibus transmittimus scdm datā a
deo vobis prudētiā diligēter examiāre curet ser-
uata forma debita et cōsueta. **Depositiones ipsorū**
testiū cum articulis et interrogatorijs predictis ac
toto processu quez super hoc coraz vobis haberi cō-
tigerit sub sigillo vestro fideliter inclusas nobis q̄
totius poteritis remittere studeatis. aliquādo op-
ponitur etiam in forma commissionis de recipien-
dis testibus reprobatorijs sub ista forma q̄ si forte
alterutra partium testes alterius reprobare volue-
rit testes super reprobatione huiusmodi producen-
dos infra .xv. dies post dictum mensem immediate
sequentes fidelit̄ admittere et examiāre solícite stude-
atis. ¶ Additio. Et aduerte qz si forma ista nō ser-
uaret̄ n̄ possit talis iudex recipere testes s̄ reprobatoe

testium productorum qz testium reprobatio non esse
commissa et cui est commissa receptio nisi sit expresse com-
missa ut in spe. ti. de testi. §. qualiter. x. illud quoque
Aliquando est addita clausula / v3 significetis nobis
quanta fides possit ipsis testibus haberi. Ista clau-
sula ponitur de fideiussor. c. constitutus in fine / vbi
de hoc de quo etiam nota. i. c. qm contra falsas et p-
ba. De ista commissione seu remissione et eius forma
dr in. c. de testi. li. vi. vbi papa facit remissionem ad p-
tes pro testibus producendis et de receptioibus testium
an possit ulterius committere habetur de re iud. c. i.
bertoldus in cle. iudices de off. dele. pot est iudex
hoc officium committere tabellioni seu notario cause
et sic exercebit utrumque officium scilicet receptiois te-
stium et rescriptionis et ita in Inno. i. c. qm contra
falsam et proba. Et hoc est tenet generalis consuetudo
et dicitur ibi Hostien. q. sanum est consilium q. de com-
missione iudicis tabellioni facta fides fiat non per
ipsum tabellionem cui facta est commissio. sed per
instrumentum alterius tabellionis vel sigillo auten-
tico sigillatas litteras. Cum ergo p. producit testes
suos coram iudice vel eo cui est commissum dnt te-
stes iurare dicere veritatem. qz sine iuramento dictis
eorum non creditur quoniam tunc sint religiosi nisi iu-
ramentum a partibus remittatur ut in ca. nup. et i. c.
tuis de testi. de quo in spe. ti. de testi. §. sequitur. Que
iurare debent testes Ru. Forma autem iuramenti te-
stis habetur de testibus fraternitatis in ult. glos. qz
iurabunt q. dicent totam veritatem iudici vel cui
miserit quam sciuerit de illa causa seu re et sup. qua
iurant. Item q. nullam referant falsitatem. Item q.
p. utraq. parte dicet iudici veritatem quam sciunt

Item q̄ dicent oēs veritatem / siue fuerit īterrogas-
 ti siue non. Itē q̄ non nec p̄cio nec amore nec odio
 nec p̄ aliquo alio mō testimoniū dicāt. Et de facto
 addit sextum v̄z q̄ secretum teneāt dictuz suū vsq̄
 ad publicationē / de q̄ etiā ī spe. de testi. §. sequitur.
 Et debāt iurare tactis euangelis vt. iij. q. ix. horta-
 mur. An x̄o si nō apparet testē tetigisse taliter euā-
 geliū illud p̄sumat tractat Jo. an. in addi. spe. in. §.
 prime. alle. sup̄ x̄bo r̄ no. Qñ aut̄ v̄z p̄bari consā-
 guinitas ad dirimendum matrimoniū est specialis
 forma iuramētī testiūz de qua i. c. l̄z de test. Pars
 aut̄ p̄tra quā testes p̄ducūtur sit p̄ns ī productiōe
 testiū vt videat p̄sonas ipsoꝝ testiū quales sint an
 sint tales q̄ non possunt testificari et faciat p̄testa-
 tiones q̄ dicere velit ī p̄sonas testiūz r̄ dicta eorūz
 alias post publicationē attestatiōnūz non pōt hoc
 nisi ī duobus causis videlicet nisi iuret q̄ ex malicia
 hoc nō p̄cedit vel nisi ostendat post publicationēz
 hoc se didicisse quod obijcit ī p̄sonas vt in. c. p̄ntiū
 de testi. li. vi. r̄ debet ista p̄testatio fieri t̄p̄e p̄ducti-
 onis testiū vt i. c. ex parte. e. ti. tñ ista p̄testatiōe
 facta si testes aliquid dixerint quod est pro potesta-
 te eis de facili nō crederetur vt in alle. c. presentiūz
 in fi. qualiter tamen hoc intelligitur ibi notat. Et
 ista oīa puta testiū receptionē eorū iuramenta / et
 partiū p̄testationes tabellio scribat in actis de
 p̄ba. c. quoniā contra falsam. Et erit forma talis.
 Forma actuum in actis signādorū. Rub. Anno
 tali die tali. r̄c. talis actor vel eius p̄curator corāz
 tali iudice vel tali cōmissario comparuit B. r̄. L. te-
 stes ibidez apparētes p̄ducit petens eos per dēū
 dñm iudicē vel p̄missarium recipi r̄ admitti. Et ad

uerso talis reus vel talis eius procurator ibidem ap-
parens prestabat expresse q̄ i psonas testiuꝝ h̄mōf
vellet dicere vel obijcere: seu eos post depositionuꝝ
apturā reprobare. predictus ergo dñs iudex vel cō-
missarius testes p̄noīatos recepit q̄ oēs r̄ singuli ta-
ctis euāgelij solitū prestiterūt iuramētū r̄c. Que
sint p̄tes iudicis i testiuꝝ examinatione **Ru.** Tan-
dem iudex v̄l cōmissarius p̄cedēdo ad exaīationē
testiū vocabit ad se testes r̄ singulos sigillatim r̄ se-
crete examinabit exēplo Daniellis qui falsos sacer-
dotes p̄tra susannā p̄ductos secrete examinavit vt
habet Daniellis. xiiij. r̄ no. de testi. c. iij. i. g. non ē ita
vbi de hoc. r̄ dicet ei amice falsidic⁹ testis tribus ē
obnoxius p̄sonis scz deo cuius p̄ntiaz: cū sit vbiq̄:
p̄temnit. Itē iudici quō mētiēdo fallit. Itē parti in-
nocētī quam falso testimonio ledit. de cri. fal. c. i. r̄
quō testis q̄ veritatē occultat r̄ dicit mēdacium re⁹
est qz p̄mus p̄desse non vult. sc̄ds nocere desiderat
vt ibi no. bñ cū iuraueris dicere veritatē p̄ illud iu-
ramētū obsecro te aīaz tuā salues r̄ q̄d scis de tali
negocio dicas. Deinde p̄ponat sibi qualiter iter ta-
lē r̄ talem causa vertitur super tali re. r̄c. ¶ Dein-
de legat vel exponat sibi p̄imum articulum super
illo teste r̄ interroget an sciat eū esse verū. r̄ si testis
euz vex esse dicat. querat ab eo de cā sc̄ie ex qua cā
eū scit esse verū. r̄ secundū alia interrogatoriā q̄ da-
ta sunt circa illum articulū eū diligēter r̄ sigillatim
interroget. Deinde facta interrogatione de his que
in p̄mo articulo continentur r̄ interrogatorijs cir-
ca eum datis r̄ factis depositionibus r̄ responsioni-
bus per testes ea. tūc descendat examinatos ad se-
cundum articulum. tandem ad tertiuꝝ r̄ sic de alijs

Adhibeat tñ cautelā si vltim fuerit q̄ p̄mo querat
a teste in gñe q̄d sciat de tali cā q̄ vertit̄ inter tales
rē. anq̄ aliquē articulū sibi legat. vel qñq̄ interro-
get de vltimis r̄ medijs articulis istam prepostera
tionē seruando vt per hoc facilius apprehēdere va-
leat an sit testis subornatus vel instructus. an non
nec suadeat ei. nec ip̄z inducat vt aliqd̄ certe dicat
sed q̄rat i gñe nec etiam i ducat eum ad dicendū se
scire quod credit vel ecōuerso de quo in spe. de testi-
. s. nūc tractanduz. Et notarius scribat isto modo.
Forma depositionū i actis signandoz Ru. Anno
mēse die talibus. talis testis iurat⁹ sup p̄rio artien-
lo q̄ sic incipit Item ponit i p̄mis rē. sibi lecto dilige-
ter r̄ exposito examinat⁹ dixit se articulū ignorare
vel dixit vera esse q̄ i ip̄so articulo cōtinētur i terros-
gatus de cā sciētie seu quō sciret r̄ndit q̄ interfuit r̄
ita fieri vidit r̄ audiuit. Interrogat⁹ de t̄pe scdm q̄
i terrogatoria data fuerunt r̄ndit q̄ anno tali. Item
super secundo articulo qui sic icipit. Item ponit rē
sibi lecto r̄ clare exposito dixit r̄ sic de alijs. Querit̄
tur r̄ de causis r̄ circūstantijs secundum formam i
terrogatoriorum circa quēlibet articulū datoruz r̄
r̄nsiones ip̄ius testis qualescūq̄ fuerunt redigant̄ i
scriptis scdm formā de qua. s. r̄ sicut a teste p̄ferū
nichil mutādo vel detrahēdo r̄ diligenti vulgare in-
terp̄tes i latinuz r̄ ecq̄ nec scribat dixisse testē credo
vbi dixit sc̄to vl̄ ecōtra nā taliter posset dicta testis
redigere i actis vel i scriptis q̄ auferret ins hñti et
sic se sibi ad restitutionē seu satisfacionē obligabit
Cauteat etiā ne scribat talis testis dixit p̄ oia sicut
tal p̄m⁹ vl̄ scdm cū cuiuslibz testis dictū p̄ se itegrū
erit vt no. d̄. x̄bo. sig. c. nichil obstat de quo ibi plene
i. ij.

Additio. **S**z posset queri an testis possit dare depositionē suam ī scriptis bar. in. l. theopompus ff. de dote. prele. t3 q sic sed bal. t3 ptrariū. l. ī bone fidei. C. de iureiu. 7 panoz. in. c. de testibus extra d testi. 7 hec opi. est verior 7 pbat̄ur per tex. i. l. iij. §. item diuus. ff. de testi. 7 in. c. testes. iij. q. ix. 7 hoc verum nisi talis testis esset mutus qz tūc posset dare in scriptis. Nota spe. ti. de testi. §. nunc tractādum versi. qui de muto. Et aduertēdū qz vbi sup articulo principalis testis opponit examinatoz seu tabellio nō v3 vti his v3 talis testis requisitus seu interrogat⁹ sup articulo tali respōdit talia sed scribat seu dicat talis iurat⁹ sup articulo tali dixit sic. Sed vbi de causa sciente vel circūstantijs extra articulū p̄cipalem queritur tunc his verbis tabellio scribendo vtitur. Talis interrogatus seu requisitus quō sciret vel de tempore seu de loco taliter respondit rē. de quo in spe. de testi. §. nunc tractandū. Aduerte diligenter. Quomodo etiam in examinatione testium q̄dam considerāda sunt: v3 qz sit prudens / expertus / diligens / 7 attentus / fidelis et caueat prudenter et discrete attendendo qualitatem 7 vultū ipsius testis. 7 quedaz circa ipsos testes videlicet an sint inimici / consanguinei / infames. rē. Et quedā circa dicta: videlicet an aptam cām reddat rē. ponit Guil. in spe. ti. de testi. §. nunc tractandum Et aut̄ hec plenius pateant debz etiaz examinatoz iudex vel cōmissarius attendere an testis vacillet an titubet seu cuz trepidatione loquatur. 7 si vacillet debet hoc scribi in actis per tabellionē sed an tabellio debet hoc scribere ad preceptuz iudicis examinantis rē. etiam si tabellio nichil de dubita

66

tionem vel vacillationem ppendat nota. de pba. c. qm̄
cōtra falsam. et in spe. ti. de testi. §. nūc tractādū. §.
consideret et sequēti. et dicitur ibi q̄ sic triplici rōne
Primo qz iudex habet auctoritatē ī examinando
testes: sed tabellio solū in scribēdo. Secūdo qz ius
dex est superior unde sibi magis credēdū ē. Tertio
quia tabellio attentus circa scripturā nō ita atten
dere potest circa variationē / titubationē / ruborem
palorē vel mutuationē faciei ipsius testis sicut ius
dex quia semper potest oculos ad testes habere. Er
go sibi magis est credēdū. potest tamē tabellio suā
cōscientiā saluādo sic scribere hoc casu. et iudex mi
chi tabellioni dixit vt scriberem q̄ testis vacillabat
sz scriptura esset efficacior. si adverteret p̄ tabellio
nē: et sic michi videbat q̄ vacillabat dummodo rei
veritas sic se habebat. Debēt etiā quantum possunt
etiā veritate expr̄mere vacillationis modū: scilz ta
lis testis dubitando vel tremēdo vel sudādo pre t̄
more loquebat̄ vel pallidus efficiebat̄ vel h̄mōi. et
hoc teste vel recedente vel ignorāte. In continent̄
tamē ex quo testis exiuit posset iudex si vellet testē
ex hoc punire / de quo nota. in alle. c. quoniā contra
falsam: et per iuno. et hosti in spe. §. xi. alle.

De remissione attestacionum.

Dicit̄ aut̄ testes recepti sūt et examiat̄. si hoc
factum est p̄ aliquem excōmissione iudicis ip
se redactis attestacionibus in scriptis ipsas cuz ar
ticulis et interrogatorijs ac alijs coram eo sup̄ hoc
actis iudicij remittat sic scribendo.

Liij

C Forma remissionis littere.

Honorabili viro. M. iudici tali salutem in dño
mandatū vestrū mihi iniunctū p suscipiēdo
et exequēdo effectu: testes quostalis ī causa tali co
rā me pducere voluit: vel testes michi p talē nomi
natos citauit: et ab eis per talē actorē vel tales eius
procuratorē in presentia talis rei v' talis pcurato
ris sui in pena contumacie. rei p me ad hoc citati r
non comparentis pductis iuramētū iuxta morē q
ipsi oēs et singuli tactis sanctis euangelijs recepti
prestiterūt ipsoq sup articulis actoris secundū in
terrogatoria ipsius rei mihi cōmissa cuz diligentia
quam potui examinare curauī quorū depositiones
per talē notariū in scriptis redactas sub sigilli mei
impressione inclusas vna cū articulis interrogato
ris citationibus / ptestatiōibus / testiū iuramentis
et alijs corāz me in negotio huiusmodi actis factis
et productis p latozem presentium quem ad hoc d
vtriusqz partis consensu tanq ydoneuz r fidelē du
xi assumendum vobis remitto. Aliquādo additur
illa clausula: et ptibus talem terminuz in quo se co
ram vobis representare per se vel per pcuratorē te
neantur assignari Et quod in forma dicit de testiū
iuramētis. ideo posui qz iuramēta huiusmodi sūt
in actis scribenda vt tactū est supra / vnde nō suffi
ceret ponere in attestacionibus sic talis testis iura
tus dixit &c. quia ista assertio seu narratio est de pre
teritis / nec per eā apparet de presentia iudicis vel
partis contra quaz pro ducitur / nec dies prestiti iu
ramenti. de quibus omnibus constare debet de te
sti. c. ij. de proba. c. quoni ā: ita dixit Jo. an. in addi.
spe. de testi. §. sequitur. Si tamē scriptum reperitur

In actis testem coram iudice iurasse partibus p[re]sen-
 tibus: bene p[re]sumit iurasse ut debuit scilicet cum ta-
 ctura eu[an]gelioꝝ ut etiam dixi supra ⁊ plene p. Jo.
 an. in loco statim allegato: si nō appareat testē iuras-
 se hoc nō p[re]sumit. ¶ **Additio.** ¶ Sed hic posset q[ue]ri
 an valeat d[omi]n[u]m testis si primo deponat postea iuret
 bal. in. l. i. iurandi. C. de testi. dicit q[uo]d si iuramentū
 est connexum hoc est incontinenti p[re]stitum valet si
 vero ex intervallo nō valet. Et debet testis recipi et
 venire expensis p[ro]ducētis: ut i. c. statutus. §. penul.
 de rescrip. li. vi. nec pars alia p[ro] eo q[uo]d dat interroga-
 toria tenet ad illas p[ro]tribuere. Et tenet p[ro]ducens
 illas ministrare testi. anteq[uam] iter arripiat ad eūdem
 ⁊ q[uo] nō habet ratio illar[um] expensar[um] quas testis do-
 mi facturus erat ⁊ q[uo] soluat etiā expensas p[ro] ve-
 ctura equor[um] si conditio persone testis hoc requirat
 etiam si testis habet p[ro]p[ri]ū equū. tractat Jo. an. in
 addi. spe. de testi. §. sequitur. Utrū autē valeat depo-
 sitio testis factā post terminū datū ad p[ro]bādū p[ro]ducē-
 dū ⁊ recipiēdū testes no. in spec. §. p[ro]xi. alle. x. isq[ue]
 cui ⁊ c. ⁊ ibi late p[er] io. an. in addi. spe. Finalit[er] placet
 distinctio guil. ibi posita primo ⁊ scdo mēbris: salvo
 eo q[uo]d no. i. sp. de dila. §. i. x. illud q[uo]d i. sine. Postq[uam]
 sic p[ro]ducti ⁊ examinati testes sunt. si hoc tactū ē in
 p[ri]ma dilatiōe ⁊ sufficiēs ē facta p[ro]ductio. p[re]cedit ad
 publicatiōez attestatiōnū. si nō est sufficiēs ⁊ p[ro]du-
 cēs petit scdaz vel tertiā dilatiōē. si iusta cā subest
 dabit[ur] cū cause cognitiōe scda vel t[er]tia dilatio: ut s̄ di-
 ctū est ⁊ no. de dila. c. ij. de test. i. causis cuz similib[us]
 Quarta dilatio nō dabit[ur] nisi cū q[ui]sdaz solēnitare le-
 gali de q[ua] ⁊ q[ui]lis fit illa solēnit[er]. vide i. c. ultra t[er]ram
 de test. ⁊ ibi plene. De publicatiōe attestatiōnū Ru-
 lūij.

Testibus sic pductis et examinatis partes renūciēt
productioni et postulent attestatiōes publicari vel
saltē pars pducēs id perat. Iudex ergo volēs atte
stationes publicare vocabit ptes qz eis absentib⁹
et nō vocatis nō d3 apire. de re iud. c. i. Et maxie ha
bet vocare illā q̄ quā sunt pducte: vt si vellent possit
aliquid in apertione ptestari. Partib⁹ ergo sic vo
catis et pntibus vel altera p contumaciam absente
pcedit iudex ad publicationē isto modo qz p̄cipiet
notario q̄ legat coram se et partibus publice in iu
dicio dicta testium vel ipsemet legat. et si sūt multe
vel plix sufficit vn⁹ legere p oibus. quo facto iu
dex dicit iste sunt attestatiōes in causa tali habentis
eas publicatas vel p publicatis de q̄ in spe. de testi
s. satis vtiliter in prin. dicit tñ Jo. an. in addi. ibi
dem de facto seruari q̄ legit aliqd de vna attesta
tionū in p̄cipio et de vna in p̄gressu et de vna i fi.
satis tñ est iudicē p̄nūciare illas p publicatis ha
beri et ita cōiter in p̄tribus istis seruatur. et oīa ista
p tabellionē redigūtur i actis isto mō Forma actu
um in actis signandoz. Hu. Anno die mēse talib⁹
et. Talis actor vel talis eius pcurator p vna: et ta
lis reus vel pcurator ipsius parte ex altera ad pu
blicādū vel publicari faciendū et audiendū dicta te
stium pro pte ipsius actoris citati comparuerūt corā
p̄dicto dño iudice sedente p tribunali et testibus p
ducendis renūciarunt ac dicta testium predictoz
publicari consenserunt et expresse postulauerunt/
ac copiam ipsarum sibi fieri et decerni attestatiōnū
h̄mōi petierunt predictus autem reus terminū ad
dicendum contra personas et dicta testium competē
tem sibi petijt assignari. prefatus ergo dominus ius

dec attestaciones hñioi vel partes talē ipsaruz atte-
 stationū publice coram se legi fecit quo facto ipsas
 attestaciones voluit ꝛ pnūciauit pro aptis ꝛ publi-
 catis haberi et copiam ipsīs partibus vel earū ꝛcu-
 ratoribus hec petētibus fieri et dari decreuit : et ta-
 li reo vel eius ꝛcuratori talē diē ad dicēdū vꝛ obū-
 ciendū in psonas et dicta testiū pro termio assigna-
 uit. *Alia forma. Ru. Vel sic breuiter. Lecter publi-
 care sunt he attestaciones in pñtia partiū vel earū
 ꝛcuratorū consentientiū ꝛ publicationē fieri petē-
 tium. vel in presentia talis actoris seu sui ꝛcura-
 toris publicationē fieri postulantis in penam con-
 tumacie talis rei ad hoc citati minime cōparentis.
 Anno die tali. Et est notandū qꝫ in renunciatiōe ta-
 li habeatur ista cautela qꝫ scz fiat renunciatio soluz
 ꝛductioni testium non ꝛbationi in genere/ qz tūc
 nō possent produci instrumenta que alias product
 possent vsqꝫ ad conclusionē cause de si. instru. cum
 dilectus Item qꝫ vna partiū nō renūciat nisi ꝛ alia
 renūciat de quo in spe. de testi. §. vlt. ꝛ. itē notādus
 ꝛ. ꝛ. si. ꝛ abbatē de testi. in. c. de testibꝫ: qz alia ꝛ
 que nō renūciasset posset ꝛducere testes añ publi-
 cationē et talis renūciatio admittit facultatē ꝛdu-
 cendi testes sup eodē articulo. de quo plene in. c. cū
 venisset de testi. Attestatiōibus publicatis solz sup
 eis disputari: vt dicit i. c. i. causis de testi. De repro-
 batiōe testiū ꝛ dictoz suoz. Ru. Testes ꝛo qñqꝫ re-
 ꝛbari pñt. Et an hoc liceat vel qñ post publicatio-
 nē hētur in. c. pñtiū de testi. li. vi. Impugnā etiam
 vt alias dixi facte ꝛ testes ꝛbatiōes rōe dictoz eos-
 rū testiū Videamꝫ de pño ratiōe psonaz repellunt
 testes seu reprobantur aliqui ꝛpter crimen/ aliqui*

prop̄t̄ suspitionē aliq̄i pp̄t̄ defectū. Prop̄t̄ crimi-
nē vt qz est latro raptor piurus. infamis: vel alias
criminosus. d̄ tes. c. testimoniū 7. c. sicut nobis. c. cū si-
milib⁹. Prop̄t̄ suspitionē: vt qz est p̄r̄ v̄l̄ p̄sanguine⁹
vel soci⁹: familiaris: affinis: piur: vassallus: libert⁹
v̄ditor v̄l̄ fidelissor ei⁹ q̄ eū producit de quo. iij. q.
iij. §. itē testis d̄ tes. insup 7. c. cū nūci⁹. et. c. i. lris et
plene i spe. de test. §. i. Prop̄t̄ defectū pōt̄ poni exē-
plū vt i impubere. de quo tñ in spe. de test. §. i. item
excipit scz q̄ ē impubes vel furiosus vel iudeus de
testi. iudei 7. c. l3. ¶ **Aditio.** An autē fact⁹ pubes
possit testificare de his que vidit in etate pupillari.
glo. in. l. iij. super verbo impubes. ff. de testi. tenet q̄
sic. quā tamē limita: nisi factus pubes vellent testi-
ficari de his q̄ vidit tēpore quo non erat voli capax
seu discretionē nō habebat. tenet dy. i. l. excipiūtur
ff. ad silleciabal. in dicta. l. iij. 7 pro istozū opi. est gl.
singularis in. c. relati xxxvij. dis. Et generalit̄ req̄-
runt̄ in testib⁹ septē q̄ his versibus ponunt̄. Condi-
tio / sexus / etas / discretio / fama. Et fortuna fides in
testibus ista req̄res. Istos versus ponit glo. in. c. ij.
de tes. glo. ij. 7 insup gl. allegat ad singulas p̄cordā-
tias. Iudex ergo facta publicatione assignabit p̄ti-
bus terminū infra quē recipient copiam attestatio-
num quia copiam facere tenetur iudex de probati.
quoniam contra / et originalia debet iudex v̄l̄ tabel-
lio apud se retinere. vt ibi notatur. de idē copia ha-
bita per partes iudex dabit aliquē terminum reo
infra quē testes actoris si potest repellit. 7 post istū
terminum non audietur reprobatio. de proba. licz
de quo etiam in specu. de testi. §. publicatis. **Quan-**
do tamen aute publicationem attestatioꝝ testes

reprobantur et repelluntur de quo videlicet an ex-
 ceptio contra testes pponi debeat et probari an pu-
 blicationem attestationum: vel an post fieri potest
 magna est diversitas inter doc. tenetur tamē cōclu-
 sive q̄ exceptio legitima que opponit cōtra testes
 semp a principio sit faciēda: et iudex nō recipiens
 gravaretur sic esset loc⁹ appellationi. Sed an recipe-
 re debet statim p̄bationem sup tali exceptione vel
 hoc differre vsq̄ post publicationē stat i arbitrio iu-
 dicis ab isto excipiuntur tres casus de quib⁹ in ca.
 ex pte ade de testi. in glo. huiusmodi et super ea. Et
 iudex i tali arbitratione dz advertere plura videli-
 cet an illud de quo excipitur habeat eandem equita-
 tem cū predictis casibus exceptis / vt sic ex eadem
 equitate p̄bationes prius recipiat. Item an sit pu-
 blicum quod excipitur. Item an habeāt p̄bationes
 Item an sit presumptio contra excipientē q̄ faciat
 hoc causa differendi: et secundū hñoi et alias diuer-
 sas circumstantias facti videbit iudex an expediat
 pri⁹ recipere testes reprobatorios vñ nō. In dubio
 tamen differat reprobatio de quo i ca. ex pte supra
 alle. ibi p̄ io. an. sup predicta glo. et ita est i arbitrio
 rei opponere exceptionem contra testes a principio
 vel illā differre ad tempus disputationuz dūmodo
 de hoc ante p̄testetur iuxta dispositionez ca. presen-
 tium de testi. Sed in arbitrio iudicis est regularit̄
 probationes huiusmodi exceptionū statim recipere
 vel ipsas in tēpus predictū differre / dūmodo attrē-
 tis facti circūstātis bene arbitretur. Et dicitur re-
 gulariter qz in tribus casibus probationes statim
 admittūtur vt. s. parat. Et si post reprobationē te-
 stiū reprobatoriorū iducunt testes reprobatorij isti

testes reprobatorij possunt p testes alios reproba-
ri sed vltorius non admittit reprobatio: vt est casus
in. c. licet. iij. de testi. et de hoc datur versus. In teste
testis in hunc sed non datur vltra. Et in excep. contra
testes quando reprobantur pretextu criminis debet
fieri specificatio criminis contra cuiuslibet personam
vt in. c. presentium de testi. li. vi. Exceptio tamen be-
ne admittit sine tali specificatione. et tunc debet fieri
specificatio ante testium receptionem vt ibi super
glo. notat. de qua specificatione intelligat vide ibi
de in glo. ne esse et super ea. Et sequitur forma exce-
ptionis contra personas testium.

Formas exceptionis contra personas

Hoc modo exceptionis contra personas testium
sic potest poni. Excipiendo contra testes per ta-
lem productos coram vobis honorabili vero domino iudi-
ce in causa que inter talem actorem ex vna et talem
reum parte ex altera super re tali vel debito vertitur per
curatorio nomine procurator predicti rei dicit quod testes
huiusmodi ad testimonium contra ipsorum reum non sunt
admittendi. sed ad testificandi officio seu actu exclu-
dendi et repellendi. Et dicit quod testes tales. A. B. C. iux-
ta ordinem et numerum testium non sunt admittendi nec
computandi nec eis seu eorum dictis dari debet fides vel
exhiberi nec dicta eorum in aliquo sunt sequenda: sed tan-
quam morbosa et infecta reprobanda et relinquenda ex
eo quod talis testis fuit tempore depositionis adulter. et de
hoc confessus vel condemnatus. vel hoc potest proba-
ri: vt de testi. super eo. Item talis testis precio cor-
ruptus falsum testimonium dixit in huiusmodi cau-
sa. Nam cum deposuit me tali die contraxisse aut.

nione fui parissius. Itē talis et talis sunt levis opi
 nionis et suspecte vite et tales q̄ eorum i dicitur sta
 ri vel fides adhiberi i iudicio vel extra nō cōsuevit
 quare petit hñoi exceptiones admitti et probatio
 nes super eis recipi ac ipsis p̄bat̄ legitime pro p
 te sua sententiā absolutionis fieri. Item vtrum suf
 ficiat obūcere et probare q̄ testes corrupti fuerunt
 vel cum hoc exigatur p̄bat̄ falsitatis dicti ipsius
 testis notatur in. c. sicut nobis de testi. Itaz si exel
 pitur ante sententiam sufficit p̄bare corruptionez
 cū per hoc p̄bentur criminosi. et idem post sententiā
in causa appellationis vel alias in casu vbi senten
ria nō habet effectū rei iudicate vt no. in dicto. c. sicut
nobis. Sed vbi snia transiit in rem iudicatā
 tunc opz p̄bare falsitatem immo tunc etiā addidz
 q̄ iudex i sententiando fuit dicta testi ū corruptoz
 secutus per iura q̄ allegantur i. d. c. l3 i. ij. glo. et ibi
 ex tex. abas colligit sex exceptiones p̄tra testes. p̄
 ma de cōditōe. sc̄da de singularitate. tertia de ma
 la fama. quarta de leui opinione. quinta de falsita
 te sexta de corruptiōe. Iste tñ corruptiones nō om
 nes directe p̄cedūt p̄tra personas sed aliquę respi
 ciūt dicta testium. Vtrū autē testis puniatur p̄pter
 crimen sic in moduz exceptionis vt a testimonio re
 pellatur p̄batum cōtra eū legitur et no. de or. cog.
 c. ij. Et ita habemus quomodo p̄batōes per testes
 reprobantur ratione personarum.

¶ Quomodo impugnantur dicta testium.

¶ Ideamus ergo nunc quō dicta testium repro
 bantur et impugnantur qz attestaciones qua

alias non valerēt possent p̄ consensum partū etā
p̄tra partē citatā ratificari de quo no. de testi. cum
cām sup glo. ij. qz nisi. Et aduertēdū q̄ h̄ita copia
attestationū aduocati p̄ntium ī aliq̄bus ptib⁹ faci
unt rubricā vt ipsi v̄ iudex facili⁹ ad indaginez ve
ritatis pueniāt de istis rubricis qualiter sint facien
de tractat guil. in spe. de test. §. publicatis: videbit
em̄ causidicus vtriusq̄ ptis depositōes testiū ⁊ ad
uertat an articuli sint plene p̄bati vel nō. vñ aduo
catus illius q̄ p̄ducit testes signet articulū p̄ crucē
vel litterā vel aliud signū ⁊ vbi p̄ dicta testium ali
cuius p̄bat idem articulus ponat idem signū vel
litterā eādē ī margine circa eadē dicta. ⁊ vbi alij te
stes cum eo concordant faciat idem: ita v̄z q̄ scdm
pluralitatē ⁊ diuersitatez articulorum diuersificet
etiā l̄ras vel signa vt p̄ signoz vel litteraz diuersi
tatem appareat q̄ articuli per q̄ dicta sunt p̄bati ac
vbi ac in quibus testes concordant. possit em̄ poni
circa p̄m̄ articulū. A circa scdm B. ⁊ sic de alijs. ⁊
vbi per dicta alicuius testis p̄batus est primus ar
ticulus ibi etiā ī margine ponatur A vbi vero p̄
batus est scdm ponat B. ⁊ sic de alijs. Contra ad
uocatus rei cōtra quē testes p̄ducti sunt videret h̄z
⁊ designare p̄ h̄moi signa vel similia discordantias
⁊ p̄trietates dictoz testiū q̄ habeat eas in para
to vt facilius ⁊ clarius possit ipsa dicta impugna
re de quo plenius in spe. de testi. §. publicatis. Iste
tñ rubrice raro sunt in istis partibus.

Forma exceptōis contra dicta testium.
Possunt tñ sic formari exceptiones cōtra dicta
testiū p̄curator procuratoris noie talis rei ex

cipiendo contra dicta testiū pretenzorū producto
 rū pro parte talis actoris in cā quā mouet tali reo
 predicto corā vobis honorabili viro dño iudice. Et
 proponit et dicit qd ipa dicta testiū seu testimonia p̄
 tensa sunt singularia: obscura: dubia et incerta et te
 stes ipsi varū sunt et in dictis suis vacillāt et negati
 uā astruere et probare itēdunt nec cās dictorū suorū
 seu scie sue reddūt req̄siti vel reddūt malas insuffi
 cientes et ineptas r̄ssiones et alias nō probant ad
 qd probandū sunt inducti sibiq; i dictis suis eui
 dēter p̄dicunt. Item dicta ipsoz sunt nulla et ina
 lida ex eo qz minime iurauerūt vel deposuerūt nō
 iurati vel pte non citata nec p̄te iurauerūt vel de
 posuerūt super non iuratis. vel qz deposuit de scie
 tia in tpe i quo nondum natus erat testis ideo reie
 ctis et minime acceptis h̄moi testium dictis nullis
 et inualidis petit pcurator p̄dictus in causa conclus
 di et se ab actoris impetitione absolui ac ipsuz acto
 rem i expensis litis condemnari.

¶ Probatio forme.

Istarū exceptionūz alique puta tres habes
 i ca. cū ecclesia surrina de causa pos. et proprie
 Alique etiā ex. c. l3 de proba. Item alique ex ca. ii. et
 ca. tu. s. et c. nup de testi. Item alique istarū exceptio
 nū non idigent probatione sed veritas vel falsitas
 earum patet ex ipsis dictis. sufficit ergo sola allega
 tio et cōfessio dictorū nec valet probatio facti vt in ex
 ceptione de singularitate non redditionis cause cō
 trarietate et h̄moi. In quibus autez debeāt concor
 dare no. de testi. ca. ii. Et datur per Inno. Versus
 Res persone gradus locus hec sunt consona tēp̄

In his variando impediunt fides et substantia. Alie
requirunt probationem quia ut cum opponitur de nullitate
et aliqui incubit probatio producendi testes ex causis
antedictis. ut qui iurati deposuerunt vel qui per fuit ci-
tata etc. Aliqui vero opponenti seu excipienti ut si dica-
tur testis corruptus vel falsum dixisse de quo etiam per
Jo. an. in addi. spe. de testi. §. publicatis sepius alle.
¶ Additio. Et adverte quia tria sunt que detrahunt etiam
fidei testis si variet si vacillet si negativam probare sa-
tagit / ut no. in. c. cum ecclesia de causa possessionis. et per. Et ad-
vertendum quod aliqui opponunt de falsitate cum corruptione
aliqui de sola corruptione. Item aliqui solum de fal-
sitate / et hoc aliqui directe aliqui indirecte: falsitas
directa raro procedit post probationem nisi ex culpa
iudicis non facientis fieri debitam specificationem
de quo per Jo. an. in addi. spe. in loco proxime alleg.
Falsitas indirecta posset post probationem et aptio-
nem per testes probari / ut in. c. ex tenore de testi. et glos.
in cle. ii. de testi. ubi de hoc / sed tamen falsitas directa
admittitur post aperturam propter oblivionez debite
specificationis articuloz ut. §. dictum est. Sic et indi-
recta probatio falsitatis excludit post probationem
factam propter specificationem habitam ut ibi post Inno.
scripsit. Jo. an. nam si in articulis locum et tempus testes non
exposuerunt bene admittit post probationem probatio
falsitatis dictorum testium indirecte secus si in articulis
locus et tempus fuissent declarati / quia tunc post aperturam
volens etiam indirecte probare contrarium non audiretur
per cle. ii. de testi. Supra ista ergo probatione indirecta
falsitas dictorum testium posset sic formari.

¶ Forma exceptiois super indirecta probatione falsi.

72
fides dictorum testium

Excipiēdo pponit et dicit procurator talis rei vel
cōtra dicta testiū talis actoris q̄ testes h̄mōi
falsum tulerunt testimoniū vñ ad eorū h̄mōi dictuz
falsum ipse reus nō est condēnandus dixerit eī ip
sū reū tali die ī oppido montisacuti cum actore talē
cōtractū celebrasse et ipse reus eodem die fuit ī ciuitate
meldensi. vñ ipm tunc montisacuti psonalit vt
testes expmūt cōtraxisse ē ipossibile qd̄ p tales tes
tes idoneos probare est paratus p quare. rē. Et d̄
sūt supra d̄ de excipiēdo de cōtrarietate testiū hoc
stat qñ dicta non possent reduci ad cōcordiā alias
fieri potest semp testiū dicta sunt concordanda p
pter odii piuri et p quē modū hoc fieri pōt. legitur
et no. ī ca. cū tu et ī ca. in nostra de testib. et ibi. glo.
Et quando excipit q̄ nō reddūt apertā cām sciētie
secūdum q̄ testis q̄ interrogatus est de cā sciētie et
cām non reddit non valet eius dcm̄. et idem si red
dit malam vel ineptam de testi. cum cām. Si nō est
talis testis interrogatus de cā : tunc si data sunt p
partez alia interrogatoria idē est q̄ est. s. vt ibi no.
et in. c. presentium de tes. li. vi. Si vero non sunt da
ta iterrogatoria tunc dicunt aliqui q̄ bene valet di
ctum testis de quo in. c. cum causaz de testi. Dicit
tamen quidam q̄ iudex nō querens de causa tene
tur parti ad interesse p. l. si quando. C. de testi. in fi.
qd̄ alij restringunt vbi est notabilis negligētia qd̄
putat Jo. an verum ī foro penitēiali si cā expressa
parti non nocuisset. sed in iudiciali petitio non ha
beret effectum nisi ipse reus confiteret. de quo per
eundē in spe. de testi. §. i. Et itelligitur de causa scie
sez quō scit illud quod dicit. et nō de causa acti illi

k. i.

us de quo deposuit qz de illo nō tenet dicere quis
de illo posset interrogari de re iudi. sup hoc Et istas
exceptiones p̄ personas ⁊ dicta testiuꝝ tabellio res-
gistrabit in actis hoc modo. Anno tali die tali com-
parentibus corā tali iudice tali actore v̄ eius ꝑcu-
ratorē ex vna ⁊ tali reo vel tali eiꝝ ꝑcuratorē ex al-
tera partibus: ꝑdictꝝ reus vel eius ꝑcurator excep-
tiones contra personas ⁊ dicta testiū actoris exhi-
buit infra scriptas ex aduerso ipse actor v̄ eiꝝ ꝑcu-
rator copiam ip̄az ꝑ iudicē sibi decerni ⁊ fieri ac ter-
minū ꝑpetētē ad r̄ndendū seu ad replicanduz cōtra
eas sibi ꝑpetierit assignari postulauit. ꝑrefatꝝ er-
go iudex copiam petita reo tandē decreuit. ⁊ idē ta-
lē ad dicēdū ꝑtra exceptiones ꝑdictas sibi ꝑtermi-
no ꝑfixit. Actuz ꝛc. Vel sic breuiter scribat tabel-
lio in fine exceptionum. Istis exceptionibus ꝑ talē
exhibitis anno tali die tali in ꝑntia talis rei v̄ sui
ꝑcuratoris cōtradicitur seu replicabit die tali. ꝛc.
Replica actoris contra excep. rei i ꝑsonas ⁊ testiū
dicta factas. Contra autē illas exceptiones rei fa-
ctas contra ꝑsonas vel dicta testiū posset replica-
re: videlicet dicere testem criminofuz fuisse ⁊ de cri-
mine emendatum ergo in civili admittēdū. ꝛc. de
testi. testimoniū. Infamē restituit infuisse fame de
re iudi. cum. J. ⁊. A. vel dicendo absentē citatū ad
vidēdū iuuare. Et ista forma replicatōis patet ex
superioribus. Et qz plures sūt modi ꝑbādi seu spēs
ꝑbationū de qbꝝ notat. c. cū ad sedē de resti. spo. i
glo. nota. iiii. et super ea ⁊ i specu. de ꝑba. §. viden-
dū autē. v3 per testes: per instrumenta per euidentia
facti presumptionē / per famā / per dilationes iura-
menti: Si ergo actoris intentio nō est ꝑbata per te

res potest recurrere ad instrumenta si hz illa et produ-
 cere an conclusionem cause etiam post publicationem
 de fide instru. cum dilectus nisi datus esset ei lapsus
 terminus a iudice ad oia produca. post quez sup. p-
 ductio non audiretur in ista instatia: de quo no. i. cle.
 sepe de xbo. sig. eo salvo qd dicit glo. i. xbo. obstan-
 te: ibi ubi ergo ¶ Aditio. Nota tamen qd lz post co-
 clusionem in causa non sit licitum producere instrumē-
 ta nisi in casibus in quibus iudex pcedit ex officio po-
 test fieri talis pductio si iudici visum fuerit expe-
 dire et hoc lz panoz. in c. cum dilectus de fide instru.
 et vide ibidem per fely. ponentes plures casus in quibus
 licitum est post talem conclusionem producere instrumē-
 ta Quid autem sit instrumentum et quot sunt spes in-
 strumentorum. et quibus adhibeat fides et qualiter et quomodo
 scripture pducte in iudicio impugnetur et de aliis cir-
 ca hoc plene in spe. de instru. edi. per totum. Et vides
 at pars contra quam producitur instrumentum quod copia
 eius petat et terminum ad impugnandum illud in termi-
 no si poterit impugnet quia alias eo ipso quod instrumē-
 tum publicum fuerit pductum et auersarius vel oppo-
 nens tacuit videtur ipsius approbasse de offi. dele-
 grati no. hosti. in. c. quoniam contra falsam de proba. et
 ibi etiam plene nota. quomodo instrumentum debet redigi in
 actis vel principium vel finis ponendo tamen de
 tenore quod esset equiuocatio etc. de quo i. c. contingit
 de fi. instru. et ibi plene. Si igitur actor pbavit in-
 tentionem suam per testes vel instrumenta reus si
 habet peremptorias exceptiones opponat eas. ut
 deat tamen quod ipsas probet quia si fundata actoris
 intentione reus opponat peremptorias et in eius
 deficiat probatione condemnabitur actoris in expensis

k. ij.

quas fecit postquam reus recepit inducias et si alias non
est soluendo est arbitrius iudicis puniendus. Ista
est petitio decretalis finem de do. et contu. si tñ eas
vult incontinenti probare sed sibi deficiat probatio non
est locus pene ut ibi non debent ergo duo concurrere
ad hoc ut excipiens patiatur hanc penam scilicet quod
fundata sit actoris intentio. et non incontinenti reus
assumat onus probandi ut ibi non. Potest ergo reus op
ponere exceptiones rei iudicate vel transacte. et for
mas illas habere supra ut potest excipere de pacto
non petendo. vel de prescriptione vel solutione de
biti facta sub hac forma. Forma exceptionis prescri
ptioni R. u. Coram vobis honorabili viro domino
iudice. etc. procurator procuratorio nomine talis pro
ponit excipiendo ad intentionem actoris talis pime
nda seu elidendam et dicit quod ipse reus domum tale
quam actor ab eo vendicat possedit pacifice annis.
xxx. et ultra eam continue possidet et prescripsit bo
na fide quare petit ipsum reum ab impetitione acto
ris absolui per vestram diffinitiuam sententiam et
eundem actorem sibi in expensis litis condemnari legiti
mis Vel sic in exceptione solutionis

¶ Exceptio solutionis.

Coram vobis etc. Ad elidendam et efficialiter pe
rimendam talis actoris intentionem procurator
talis rei proponit et sic excipiendo quod etiam si debi
tum pretensum per ipsum actorem a predicto reo pe
titum esset legitime et sufficienter probatum ipse tñ
reus de eodem debito pretenso illud sibi numeran
do realiter et in pecunia numerata soluendo satis
fecit cum autem solutione eius quod debetur om-

nis obligatio sit sublata. Idcirco predictus pcurator noie quo supra petit etc. ut in pcedenti forma. et sic de alijs exceptionib⁹. Et reus exceptionē peremptoriā p eum oblatā vel ppositam pbare debet qz in excipiēdo reus fit actor et ita transfert i eū onus pbādī. ff. de excep. l. i. et i. l. i. exceptio. ff. de pbatio saltem regulariter: quia in certis casibus non pba bit excipiēs sed actor: ut i exceptione nō numerate pecunie vel dotis: de quo etiā in spe. de excep. §. viso. Si autē non pbat eam reus ex illo nō obtinebit actor nisi pbet intētione suam de excep. cū venerabilis de quo etiā in spe. de excep. §. viso. v. illudqz. Et diligenter aduertat aduocatus rei quibus vobis vtatur in concipiēda exceptione de quo in spe. §. pri. alle. Et tabellio registrando huiusmodi actuz exceptionis pemprozie opposite scribat hoc modo Comparauit in iudicio corā tali iudice anno tali talis reus vltalis pcurator suus et infra scriptā pemptoriam obtulit exceptionē. Ex aduerso iudice adhuc p tribūali sedēte talis actor vltalis pcurator eius comparēs copiaz illarū exceptionū sibi decer ni p iudicem et fieri petit. ac competentē terminum ad dicendum contra easdem seu replicandum assi gnari. Cui predictus iudex copiam huiusmodi exceptionum contra easdem si voluerit. Acta. etc. Vel sic Exhibitis his exceptionibus per talem reuz vel talē eius pcuratorem in presentia talis actoris vel sui pcuratoris. Anno tali die tali: replicabitur die tali. Si autem in termino sic dato actori ad replicā duz actor nullam opponat replicationem quia forte non habet et sic forte admittit exceptio rei. Et ad probandum dabit reus articulos d materia hu k i q

iusmodi exceptionis et illos probabit si poterit per testes vel instrumenta

Renunciatio probationum
ante conclusionem tamen

Postquam autem ut premissum est in causa processus est. ut quia lis est contestata. iuramentum calumnie prestatum. dati sunt articuli et positiones et depositiones testium vel instrumentorum inducitur: exceptiones opposite replicationes formate et duplicationes subsecute: cum partes non habeant quid ulterius in causa proponant ulteriozibus proponendis renunciant et postulant in causa concludi. Et ista omnia sunt in actis redigenda de proba. c. quoniam. Et si una pars renunciat seu velit renunciare et alia dicit quod adhuc habet aliqua proponere quare dicit quod si vult renunciare tunc iudex assignabit ei terminum competentem infra quem proponat quicquid velit de quo in spe. de renu. in prin. Et videtur aliquibus quod idem sit renunciare et concludere: et hoc tenet Hof. de cau. pos. pastoralis: tamen tex. et Inno. in. c. quoniam de proba. ponunt illa ut diuersa. Et quod eorum quodlibet sit actus per se. tenet Guil. in spe. de renu. conclu. in. x. et notatur. Et sic potest dici quod per renunciationem renunciatur probationibus et allegationibus factis per conclusionem inducitur renunciatio allegationum iurium. Dicit tamen Jo. an. in addi. specu. in loco preal. quod in renunciationibus huiusmodi sunt ponderanda verba et status cause et consuetudo fori: quia si fit renunciatio allegationum et omnium probabilium certum est quod ista renunciatio est conclusio: ut no. in ca. cum dilectus de fi. instru. in glo. i. Et ideo putat ipse si fiat renunciatio allegationem iuris et

73
facti et hoc quando status cause patit concludi Idē si
habet consuetudo fori verbū allegationū cōprehen-
dere et factum et p̄ illud solū concludi. et tūc renūciat
allegationibus p̄ hoc etiā intelligit̄ conclusum: de
quo etiā p̄ modernos i cle. spe de verbo. sign. p̄do/
test ergo sic registrari in actis renūciatio et cōclusio
p̄ tabellionē. Anno tali die tali. Constitutis coram
tali iudice p̄tibus predictis puta tali actore et tali
reo vel eorū p̄curatoribus ip̄e partes in causa hu-
iusmodi allegationibus vlteriorib⁹ mutuo renūcia-
uerūt petētes concludi in causa eadem. in qua etiā
Inquātū in eis erat concluderūt / vnde iudex p̄dict⁹
huiusmodi renūciationē admittendo in ipsa causa
cum eisdem partibus vlt earū p̄curatoribus vt pre-
fertur concludētibus et cōcludi petentib⁹ et volentib⁹
conclusit et habere voluit p̄ concluso etc. Actū
etc. Facta conclusione in cā amplius p̄bationi non
est locus etiā p̄ instrumēta / vt in dicto. c. cū dile-
ctus de fid. instru. Iudex tñ ex officio interrogare
p̄t post cōclusionē de facto si aliquid dubitationis
fuerit. vt in. c. cuz io. in. e. ti. sed hoc iudex nō faciet
ad petitionē partis: vt ibi no. et in ca. in p̄sentia. de
p̄ba. in fi. glo. iij. et c. per tuas de testi. Quomō aut̄
fiāt allegationes iuris tractat Guil. in spe. de dispu.
ci alle. per totum. Et sic sumus expediti de secunda
parte principali ordinis iudiciarij.

C Sequitur de sententijs interlocu-
torijs super emergenti pronunciatjs.

H Atēq̄ veniamus ad tertiam partē scilicet de
sententia et alijs que eam sequuntur quonias
k. iij

aliqui aliqua emergunt in lite seu in causa sup quibus
iudex hz interloqui. nā licz sup incidēti nō sit neces
se pñuciare tñ sup emergenti est pronuciandum
vt no: de or. cog. c. i. Et qd sit incidēs vel emergens
ibi no. Et iō de interlocutoriis loquamur et que suā
sit interlocutoria. no. in cle. vnica de seques. pos. in.
v. glo. et vide no. in. c. i. de appel. li. vi. Super excep
tionib⁹ dilatoriis videlz an libellus sit offerendus
vel nō: vt an ei sit respondēduz: vel an causa sit tra
ctanda corā ipso iudice vel non vel vtrū dilatio pe
tita sit concedenda vel nō. et sic de alijs exceptionē
bus iudex pñuciabit interloquēdo sub hac forma

¶ Forma sententię interlocutorie

D. Decanus etc. Cū in tali cā q̄ inter tales acto
rem ex vna et talē reū de et sup re vel debito
tali pte ex altera in iudicio corā nobis verif p par
te p̄dicti rei oblata fuit exceptio talis et vel talis di
latio petita vlt sit ppositū excipiēdo libello sibi per
actorē oblato non eē r̄spondēduz: vel actorē ab agēdo
repellēduz. p eo q̄ maioris esset excōicationis vñ
culo inodatu⁹ etc. vel nobis i hac cā nō p̄petere iuris
dictionē: p eo q̄ t̄p̄e impetratiōis rescripti ip̄e ip̄e
trans fuit maioris excōicationis suā inodatus vel
ligatus Nos vñ et diligēter p̄sideratis super hac
parte hinc de corā nobis p̄ductis: p̄positis et al
legatis habito etiam consilio cum peritis pronuci
amus decernimus et declaramus p̄dictaz exceptio
nez admittendā non esse seu ea non obstante in cā
huiusmodi ad vltiora p̄cedendū fore ac per nos
ac coram nobis procedi debere. Vel sic est legitis

ma exceptio dicimus & pronunciamus ipsam exceptio-
nem esse admittendam et admittimus actorem p-
pter excommunicationis vinculum ab agendo ex-
cludendum et repellendum fore & excludimus seu
repellimus / seu non obstante predicta exceptione
iurisdictionem et cognitionem huiusmodi non compe-
tisse neque competere / seu libello predicto per ipsos reus
respondendum non esse sed eundem reum ab instantia iudicis
fore absolvendum & absolvimus et ipsum actorem sibi in
expensis legitimis condenamur taxationem nobis
imposterum reseruando. Et tunc in fine interlocutorie
tabellio scribat isto modo. Lecta est & lata hec inter-
locutoria anno tali die tali in presentia ipsorum partium
vel procuratorum presentibus testibus. **B. B. L.** & de
istis / et de aliis interlocutoriarum formis vide in spe.
de exceptioni in §. viso. Et interlocutoria que fertur
inter principium cause & finem non super principali: sed
super incidentibus questionibus vel emergentibus de
appel. significatibus de test. c. significauerunt. Et tran-
sit interlocutoria in rem iudicatum quo ad partem si
ab ea infra .x. dies non fuerit appellatum ut in .c. cum de-
lectus in fi. de elec. & in .e. cum dilecti de appel. sed non
quo ad iudicem quoniam posset eam reuocare etiam
post .x. dies de quo tamen dicendum est ut plene no. in
ca. cum cessante de appel. ubi distinguitur tres species
interlocutoriarum / quia quedam interlocutorie pre-
parant vel ordinant litem. quedam vero emergen-
tia seu incidentia in lite decidunt quedam aliquid
restitui / vel dari vel non dari fieri vel non fieri / vel
aliquid equipollens iubent. **¶** **A**dditio. **¶** **N**ota-
tum quod hec interlocutoria possit reuocari per iudicem etiam
paribus inuitis tamen sententia diffinitiva semel la-

ta non potest ulterius reuocari p̄ illum met iudicēz
etiā de consensu partium vt est glo. singularis in. l.
si diuersa. C. de trāc. Concludēdo tñ ibi tenēt doct.
q̄ omīs interlocutoria mutari potest ex causa sine
causa non maxime post. x. dies sine volūtate partis
pro qua est lata vñ si iudex sine causa iusta interlocu-
toriam reuocat poterit appellari. Formas autēz
diuersas reuocationis interlocutoriaz ponit guil.
in spe. de excep. §. viso quia potest sic dicere iudex.

¶ Reuocatio interlocutorie.

Nos talis iudex. ꝛc. quia ī causa tali. ꝛc. p̄die
super tali exceptiōe p̄ talem reum opposita p̄
nūciamus interloquēdo eādē exceptionē nō esse
admittendā: vel cōtra tales sic p̄cessimus ꝛc. Ita
bito postmodū cōsilio peritorūz inuenimus nos ipsi
grauasse vel indebite cōtra euz p̄cessisse idcirco vñ
cōsilio saniori interlocutoriam ipsam vel p̄cessuz
huiusmodi expresse reuocamus. Quidā tamē iudi-
ces erubescētes factuz suū reuocare sic dicūt. nos
talis iudex ꝛc. Si te tales in aliquo grauauimus il-
lud reuocamus. Sed talis reuocatio dubia est con-
ditionalis et incerta ꝛ non admitenda: vñ appellās
nō obstāte tali reuocatione nichilomin⁹ insistere po-
test executioni sue appellatiōis si pura non sit reuo-
catio. Quidā etiā iudices sic dicunt: frater si te gra-
uauimus in aliq̄ sumus parati reuocare illud de cō-
silio sapiētū et p̄figimus tibi tales terminū ad cō-
parēdū infra quē volumus plenius deliberare. Et
dicit guil. vbi supra q̄ hec forma p̄batur in ca. ad a-
stolice de re iudi. li. vi. §. eratq̄ parata. Glo. c. cum
cessante de appel. dat aliam formāz interlocutorie

273
reuocatiōis grauaminis: vt si iudex dicat nō credo
te grauasse sed si grauauit te in aliquo illud reuoco.
Sed ista forma q̄ duo mēbra p̄tinet quo ad vtrūq̄
nō est sana q̄ in p̄cipio docet mētiri/ q̄ potest eē
q̄ iudex contrariū credat. Et p̄pter tales cautelas
vel doctrinas videndū est quod notat guil. in spec.
de excep. §. pe. in vlti. colū. Quo ad secūdū mēbrū
est conditionalis et incerta. vt. s. dixi Unde Host. dat
talem formā videlicet vt sic dicat iudex ad eū cōtra
quem lata est sententia interlocutoria. Tu dicis te
grauatum p̄ talem interlocutoriā quod nō cōfiteor
ego tamē reuoco tue satisfaciēs volūtati ne de iure
saltē conqueri possis. Et similis alia forma tradit
ca. nisi specialis. de auctoritate et vsu pal. Et q̄d di-
cit iudex in reuocatione q̄d nō confiteor caute dicit
quia p̄ hoc nō sequit̄ q̄ neget se grauasse. Et aliq̄
iudices consueuerunt statuere terminū appellanti
ad docendū de grauamē/ sed ab hoc ipse appellās
non tenetur de quo in. c. si a iudice/ de appel. lib. vi.
¶ Additio. **¶** Sz an reuocatio grauaminis possit
fieri p̄tibus nō vocatis gemy. in. c. si a iudice de ap-
pel. li. vi. tenet q̄ nō ymo debet fieri partibus p̄nti-
bus vel saltim ad hoc vocatis: alias posset iudex il-
ludere appellāti reuocādo quā mē in eius absentia
et si forte reuocauerit ignorāte appellāte. debebit si
bi h̄mōi reuocatio intīmari quo ad hoc vt p̄cedere
possit iudex a quo. Et sic est finis.

¶ Sequitur tertia pars de sn̄a diffinitiuā.

¶ Hūc sequit̄ de sn̄a diffinitiuā et p̄tō q̄d sit sn̄a.
¶ Nunc videamus de tertia pte ordinis iudicis
¶ Q̄rij: scilicet de sententia et illis que eā sequunt̄

Et guil. in spe. de sententia pro. in princi. diffiniens
do sententiā dicit q̄ snia est iudicialis diffinitio con-
trouersie finē imponēs condēnationē vel absoluti-
onē continens. Dicit̄ em̄ snia iudicialis diffinitio
controuersie finē imponens vt in. l. i. ff. de re iudi. r̄
vz continere condēnationem vel absolutionē de ar-
cu. c. illa. de hoc in vlti. glo. Vel aliqd̄ qd̄ tantuz va-
leat de ver. sig. in his. **A**trum autem sententia diffi-
nitua sit de actis cause. ita q̄ stinet̄ inter acta. tra-
ctatio. an in addi. spe. de sen. pla. in prin. r̄ ibi pōit̄
argumēta p̄ r̄ contra. q̄bus omissis videtur tenere
q̄ sic. r̄ maxime per. ca. cum eterni. de re iudi. li. vi.
sententie concipiende et ferēde ponūt̄ inter acta
et agenda cause. Et d̄z fieri sententia diffinitua par-
tibus p̄ntibus vel altera absente p̄ contumaciā ita
q̄ citetur ad sententiam audiendam. de testi. c. cum
olim in si. alias si feratur cōtra absentē nō citatum
non tenet vt no. de re iudi. tenor in glo. penul. r̄ sup̄
ea. ¶ **A**dditio. ¶ **A**n autem valeat sententia si fue-
rit lata de nocte. panor. in. c. consulit. refert Jo. an.
tenere q̄ si pars excipiat et appellat vel recedit nō
valet snia si vero non excipiat vel si excipiat non ta-
men appellat neq̄ recedit valet talis sententia licz
iudex male faciat. Sūt tamē multi casus in quib⁹
potest sententia fieri de nocte etiam parte opponē-
te qui notantur in dicto ca. consulit in auctē. de iu-
di. §. sedebunt colla. vi. **Q**uero an sententia non la-
ta in termino citationis / sed sequenti vel secunda
aut tertia die parte vltērius non citata valeat de
hoc in ca. consulit de officio delega. r̄ per do. in. l.
cum pro eo. C. quando prouo. non est necesse. r̄ in. l.
si vt proponis. codi. quomodo et quando iudex. et

bar. in. l. aut qui aliter. C. quod vi au clam. et in. l. si finita. §. iulius de dam. infe. Et necesse est hoc casu qd exprimat peremptorie vbi vnica sit citatio de hoc. xxxij. q. iij. de illicita in si. magne glo. et in spe. de citati. §. viso. et per io. an. i. c. cum bertoldus. de re iudi. i. iij. glo. et de accu. ad petitionem nisi i casis in quibus sine figura iudicii proceditur vt i cle. sepe de ver. sig. circa si. ibi etiã de hoc i glo. sup. ver. non pemptorie. Si autẽ i snia contineatur euz contra quez lata est fuisse citatum an stetur snie. ita qd nõ sit necessaria alia pbatio citatõis tractat Guil. i spe. §. sen. prola. §. nunc autem xxi. et nota. Et plenius per Jo. an. ibidem in addi. quia iuris subtilitate necesse est pbare peremptorie. Et si quis vellet tenere qd victor non habeat hoc probare victus tamen potest probare se citatum non fuisse producendo acta. et si inter illa non apparet citatio habebit p non citato nisi probetur contrarium. Etrum autem presumatur condemnatum fuisse presentem i snia si aliqd nõ dicatur vel expmatur i ea no. Guil. i spe. loco prox. allega.

¶ Que contineri debeant i sententia.

Sententia diffinitiuã debet gñaliter sex continere. Primo nomen iudicis et ei⁹ qualitatem puta an sit delegatus vel ordinarius. Secundo nomina litigatorum. Tertio tenores petitionis in iudicio porrecte. Quarto substantiam pcessus cause puta litis contestationem iuramenti prestationem et similia. Quinto qd fiat mentio in sententia pres fuisse presentes vel per contumaciam absentes de quo. §. Sexto qd cõtineat condemnationem vel ab

solutionem vel aliquid equiualens / de quo etiã s̄
tractatum est: et ita enumerat etiam Huil. in spe.
de sen. pla. §. qualiter autem iuxta fi.

C Forme sententię in actione reali.

Ita actiõ ergo reali põt sic dictari seu forma-
ri sententiã. In noie dñi amen officialis vñ iu-
dex ⁊. Orta inter A actorez ex vna ⁊ B reuzde ⁊ su-
per tali fũdo vñ domo parte ex altera materia que-
stionis. Idem A libelluz obtulit hac forma. ⁊ pon-
tur totius tenor libelli i sententiã. Lite igitur coraz
nobis legitime contestata ⁊ prestito a partibus vel
earum procuratoribus hincinde calũnie iuramẽto
factisq; ⁊ oblatiõ petitionib; ⁊ articulis ⁊ ad ipsas
positiones ⁊ articulos respõsionibus subsecutis te-
stibus ⁊ istrumentis productis et attestacionibus
publicatis ⁊ oppositis et cõtra dicta testiũ nonnul-
lis exceptionib; ⁊ replicationibus factis tãdẽ renũ-
ciatis per partes vel procuratores partium hincin-
de probationibus cũ ipsis pcuratoribus partiũ cõ-
cludentibus ⁊ concludi petẽtib; i ipsa causa con-
clusimus et habuimus p concluso. Nos igitur di-
ligenter vists ⁊ auditis iuribus rationibus proba-
tionibus ⁊ allegationibus partium cognitissq; ⁊ in-
uestigatis ad plenuz ipsius cause meritis delibera-
tione prehabita diligenti ⁊ communicato consilio
iurisperitoꝝ christi nomine inuocato partibus pro-
pter hoc in nostra presentia constitutis ⁊ sententiã
fieri postulantiibus vel tali actore vel tali reo p̄sens-
te ⁊ sententiã fieri petente tali reo vel actore ad
hoc peremptorie citato contumaciter se. absẽtãte
cuius absẽtia dei presentia suppleatur pro tribu-

nali sedentes habentes pre oculis solum deū sētē
 tiando ī his scriptis pronunciamus decernimus ⁊
 declaramus p̄dictuz fundū ad p̄fatū A actorē per
 tinuisse de iure ⁊ p̄tinere p̄fatumq̄. B. reū h̄mōi oc
 cupasse ⁊ detinuisse occupare illicite ⁊ detinere ⁊ ip
 suz fundum memorato actori ad iudicandū ac reū
 p̄dictum ad restituendum ⁊ libere dimittendum
 funduz eūdem eidem actori condemnandū fore ⁊
 compellenduz adiudicamusq̄ ⁊ condemnamus ip
 sum reū supradicto actori in fructibus a tempore
 mote litis citra p̄ceptis vel a tēpore occupationis
 vel detentionis vel in tot modis vel maldris fru
 zenti ⁊c. ratione fructuz p̄ceptoz ⁊ ī expensis le
 gittimis nichilominus condēnantes quaruz expē
 sarum taxationē nobis impostremum reseruamus
 Vel si debeat fieri sentētia p̄ reo absolutoria forte
 qz actor non p̄bavit vel reus probavit de iure suo
 tunc ita formetur.

C Forma sententie pro reo.

In nomine domini amen vsqz ibi p̄nūciam⁹
 decernimus ⁊ declaramus p̄dictum **I**n reū
 a p̄fati. **I**n. actoris impetitione absoluendum / et
 idem actori super petitione sua ⁊ fundo p̄dicto si
 lentium perpetuum imponendum fore ac absolui
 mus ⁊ imponimus / ac nostra diffinitiva sententia
 mediante condemnamus eundem actorem eidez
 reo in legitimis expensis litis ⁊c. Quaruz expēsa
 rum ⁊c. In cuius rei testimoniuz ⁊c. Declaratio sē
 tentie Rubrica. **I**sta sentētia incipit. In nomine do
 mini vt. xliij. dist. in nomine. de testibus ī nomine.
 domini melius ad proposituz in capitulo veritatis

Dolo et contuma. Et non scribit sine dirigat alleu-
vz partib⁹ v^l alij v^l vniuersis rē. qz si iudex scribe-
ret vniuersis rē. Noueritis qz in causa tali pronun-
cia mus rē. tales littere seu scripture non valerent
nec facerēt fidē qz essent potius testimoniales seu
recitatorie preteritorū q̄ assertorie p̄ntium vt not.
Suil. in spe. de sen. prola. §. iuxta. x. r nota. qz qdā
iudices. Nota etiaz in. ca. ad aplice de re iudi. li. vi
Item in snia fit narratio p̄cessus ad quem effectū
hoc sit no. in spe. de sen. pla. §. restat. x. in summa.
Notatur etiaz per Inno. r Hosti. i. c. cum i iure. de
offi. dele. vbi etiam notatur quid fieri debeat si per
alium tabellionem scribatur sententia: et acta per
alium fuerint scripta. Itē in sententia dicitur. nos
visis auditis r diligenter inspectis iuribilib⁹ p̄ba. r
alle. partium r qz iudex secundum alle. r p̄ba. coraz
eo debet iudicare non secundum conscientiaz quaz
habet vt priuatus sed secundum conscientiam ex actis
probationibus et allegationibus informata. iij.
q. viij. iudicet de quo de offi. dele. pastoralis in gl.
ar. cōtra r de offi. ordi. c. i. ¶ Additio. De isto arti-
culo an iudex debeat iudicare secundū allegata r p̄-
bata vel secundum conscientiam quam habet vt p̄-
uatus tam i causa civili q̄ i criminali vide per ges-
my in. c. i. de re iudi. li. vi. r de hoc vide per fely. in.
c. pastoralis. §. qz vero de offi. dele. vbi presupposi-
ta cōt̄ opti. qz iudex debeat iudicare scōm alle. r pro-
ba. limitat illam sex limitationibus valde vtilib⁹
ex q̄bus remanet tota materia clarificata vide etiā
de ista materia in spe. de disputa. r alleg. §. vlti. x.
licet autem. et ibi de hoc per Johan. an. i addi. spe.
vbi ponit rationes quorundam theologorum q̄ te

nēt strariss r illas soluit r q̄le remediuz habeat iu
 dex tunc ibi no. qz condemnet si pōt secundū cons
 scientiam. si non potest diligenter cām alteri v̄ ad
 superiorē remittat. Item seq̄tur in sn̄a cognitis r
 Inuestigatis ad plenū cause meritis r̄c. nā ferri nō
 debet sententia nisi liqueat de meritis cause d̄ quo
 i. c. prout de do. et contu. cum si. Sētentia em̄ nō est
 precipitāda vt i. l. ij. de sen. ex pe. reci. in cle. pasto
 ralis de re iudi. imo cū peritis sup ea ferēda cōsiliū
 haberi debet de do. r contu. cum olim d̄ consue. ad
 nostraz. de quo ibi. Et qualiter iudex deliberare de
 beat r cōsiliū p̄torū req̄rere r diligens cū peritis
 super negocio conferre inspiciendo petitionē iuxta
 quam sententia est ferenda seu formanda de accu.
 qualiter. ij. d̄ sy. l. hely. r̄c. positiones r articulos p̄
 bationes r alia acta cause. r̄c. tradit guil. in spe. de
 req̄ confi. r ergo d̄r i senten. deliberatione preha
 bita cōmunicato consilio cū perit. r̄c. Item subdi
 de sententia partibus p̄pter hoc i nostra presentia
 constitut. r sententiam ferri postulantibus. r̄c. De
 isto ponit guil. in spe. rubricam specialem scz de pe
 ti. sen. r eius cautela. ibi de hoc. Item quando alte
 ra partium est absens per contumaciam solet dic̄ i
 sententia cuius absentia dei p̄ntia suppleat de quo
 in canone de manifesta. ij. q. i. r in. c. xitatis de do.
 r contu. Item pro tribunali sedētes r habētes pre
 oculis deum solum: de quo in. c. cuz eterni. de re iu
 di. li. vi. vnde sedendo dz iudex ferre sententiaz stā
 do nō valeret. vt in. c. vlti. de re iudi. li. vi. r q̄ sit rō
 no. ibi. Nec dz per gratiā vel sortes cōtra iusticiāz
 vel consciētiaz iudicare alias sustinebit penas de
 quibus in. c. cum eterni supradicto Item illis ver

l. i.

his vtitur iudex in sententia / pronunciamus / decernimus. et non tamen refert an sic dicat principio / statuo vel ordino ut. ca. in his de verbo. significatio naz quis dicat lex non valere sententiam que absolutionem non continet ut in. l. p̄ses. C. de senten. et interlocu. om. iudi. ut tactum est supra solum intelligi debet si non continet condemnationem vel absolutionem vel equipollens. de quo in spe. de sen. pla. §. nunc autem et nota quod non est vis. Hec refert etiam an sententia feratur sub verbis prime vel tertie persone / de qua in specu. eo. titu. §. iuxta et non valet: de quo dicitur ut ibi. Item dicitur in sententia sententiando seu sententialiter in his scriptis et. hoc ideo quod sententia definitiva debet etiam de scriptis recitari et proferri et per ipsum iudicem et non per alium legi / alias nulla est de quo in. c. vlti. de re iudi. li. vi. non tamen est necessarium exprimi in sententia in his scriptis dum modo alias in scriptis feratur: licet alias sit cautus de quo in spe. eo. ti. §. iuxta non valet etiam superius al. et in. d. c. vlti. de re iudi. li. vi. Et quod sequitur in sententia predictus fundum ad prefatum actores pertinuisse et. hoc patet declaratum circa petitionem in libello petitam et contentam secundum quam ut dictus est sententia fieri debet. Item condemnat iudex victum in expensis ipsis actori quod fieri debet ut in. l. cum qui temere. ff. de iudi. et in. c. calumniaz de penis nisi ipse victus habuerit probabilem causam litigandam que eum excusaret. ut in predicto ca. calumnia. notatur in ca. finem de dolo et contu. in magna glo. et super ea. Et tunc quando iudex omittit condemnationem expensarum debet causam exprimere in sententia propter quam victum victori in expensis non condem-

nauerit. vt ibi no. 7. pbatur in auten. de iudi. §. nō
 oportet colla. vi. Et est iste vnus casus qui in sen/
 tētia exp̄mi debet scz causa illa. Septem alij casus
 notantur in. c. sicut nobis de sen. 7 re iudica. Fely.
 etiam in dicto. c. sicut nobis addit quattuor casus
 in quibus etiam est opus exp̄mere causam alias re
 gulariter in sententia non debz exp̄mi causa immo
 falsuz esset exp̄mere. qz facile posset mala cā expri
 mi 7 bona subtrici. 7 ita nō valeret sententia de q̄
 in. c. ex pte de concessi. pben. de resti. in integ. ex lit
 teris Xli. nos igitur et hoc etiam obtinet interlocu
 toris si tamen iudex aliquas causas exprimi tunc
 post specialia submittat clausulam ḡnalem scilicet
 ex his 7 alijs nos mouentibus 7c. Et sic sub tali ge
 neralitate comprehendit sententiā seu decisionem
 cām iustificantem vt no. de re iudic. abbate. lib. vi.
 Sententia ī actione personali sic potest formari.

¶ Forma sententie in actione personali.

In nomine domini amen vt in precedenti for
 ma vsqz ibi pnūciamus decernimus 7 decla
 ramus predictuz. H. reuz predicto. H. actori in de
 bito huiusmodi esse condemnādum 7 ad eius solu
 tionem compellendum necnon in expensis litis le
 gitimis eum reum p̄fato actori cōdemnamus taxa
 tionem expensarum huiusmodi nobis imposteruz
 reseruantes. An autem sententia concipienda sit ī
 p̄sona pcuratoris vel domini de elec. querelam in
 glosa. concipienda 7 sup ea. Sed licet multum hoc
 instant doctores 7 maxime legiste. tamē nō placet
 l. ij.

Jo. an. legalis subtilitas in hoc casu. qz si pcurator
fuerit in cā in noīe dñi quale peccatuz est si dñs cō
demnatur. vnde graue esset dicere sentētiāz ppter
hoc nullam quod vidētur dicere legisse in. l. i. C. d
senz interlocutio. om. iu. d. ostiē. tamē i eo. c. que
relam motus ista subtilitate legali ponit sentētiāz
in causa matrimoniali consulendo qz iudex p nunc
ciet isto modo p nūciamus / decernimus ⁊ declara
mus titum fore maritum berte ⁊ pcuratorē ipsius
nomine ad matrimoniuz de quo actum est condē
namus precipiendo vt dictus titus deinceps eidē
berte adhereat vt vxori et eaz tam in lecto q̄ extra
lectum maritali affectione pertractet p q̄ forma al
legat. c. ex parte ⁊. c. veniens de spon. Alie sentētia
ruz forme de facili possunt haberi qz libellus bene
formatus in quacunqz actione dat formam senten
tie concipiende que ex forma petitoruz i libello p
cedere debet vt alle. est supra. Et vt supra patet in
sentētia absolutoria reus absoluit ab impeditioe
actoris ⁊ actori silentiuz imponit. qz vtrūqz istoruz
ponendum sit in sententia ⁊ quare habetur in cap.
cum ecclesia sutirna de cau. pos. ⁊ p in fi. et in. c. du
dū in fi. de conuersi. coniu. cū similibus ⁊ no. i spe.
de sen. pla. §. vt autem. ⁊. quare autem vtraqz Et
lata sententia notarius subscribit sententie annuz
diem ⁊ testes hoc modo. Lata ⁊ lecta est hec sentē
tia diffinitiuā ⁊ c. vt supra in subscriptione iterlocu
tozie sentētie. Vel sic redigatur sententia i formam
publici instrumenti hoc modo. In quorum omnū
et singulorum testimonium presentes litteras seu
presens publicum instrumentum per talem nota
rium publicuz ⁊ cause huiusmodi coraz nobis sub

scribi et publicari mādauimus nostros fecimus sigilli appensione muniri. Datum et actum loco tali quo ad nos reddenduz iura p̄ tribunali sedere cōsueuimus: in ditione tali p̄tificatus et talibus clericis vel laicis ad p̄missa specialiter vocatis et rogatis.

¶ Sequitur de appellatione:

Data sentētia diffinitiuā si ab ea nō appellet pars contra quē est lata infra. x. dies trāsit ī rē iudicatam facit. c. quod ad cōsultationē de re iud. et idem de interlocutorijs: quo ad p̄tem: vt in. c. cū dilecti. de ele. in fi. et etiā tactum est supra. Unde aduertendum q̄ aliter appellat̄ ab interlocutoria et aliter a diffinitiuā. nā cū appellatio interponitur ab interlocutoria vel alio grauamine oportet qd̄ in scriptis fiat et cū exp̄ssione cause iuste seu iniuriam it̄locutorie vel graua minis. Ista duo substantiē red̄rūt ad appellationē validā etiam si cā sit notoria de quo p̄ Jo. an. i. c. cordi de appel. li. vi. in nouella. nisi qm̄ in maioribus et reseruat̄ interponit̄ appellatio de quo in. c. vt debitus in fi. e. ti. Et sunt. xiiij. que concurrere debēt in appellatione an̄ sn̄iam ad ip̄am appellationē vallādā q̄ colliguntur et enumerantur in. c. cum dilectus de appel. et ibi p̄ Hosti. sup̄ verbo firmatum. Primum q̄ cā in appellatione exp̄ssa sit vera. Secundū q̄ exceptio opponatur. Tertium q̄ coram iudice proponatur nisi excuset iusta cā. Quartum q̄ appellet. Quintum q̄ coram iudice nisi ex causa. Sextuz q̄ exceptio non admittatur: scilicet q̄ expectetur repulsa exceptione. Septimum q̄ p̄pter istam repulsionem

liij.

appelletur. Octauus q̄ exceptio opposita sic legitima. Nonum q̄ grauamen illatum sit vel cominatum. Decimū q̄ in scriptis fiat appellatio vt s̄. Undecimū q̄ petatur apostoli. Duodecimum q̄ si petierit appellatus veniat appellans instructus iuxta. c. cordi de ap. libro. vi. Decimū tertium q̄ appellatio interponatur infra. x. dies vt in. c. cordi s̄. alle. et in spe parte. ij. c. ti. §. qualiter et in sūma. et hoc in appellatione iudiciali. Sed in appellatione extrajudiciali ista omnia non requiruntur: quia ibi non exigitur veritas cause sed sufficit verisimilitudo. Item non requiritur ibi grauamen illatio vel cominatio sed sufficit q̄ teneatur inferri in futurum. de istis et alijs differentijs scilicet in quibus differunt appellatio iudicialis et extra iudicialis vel etiam in quibus conueniunt solet notari in ca. bone de ap. vbi notantur tres differentie et tres conuenientie. Quando autem appellatur a diffinitiva sententia. tunc sufficit q̄ lata sententia ille contra que fertur si vult appellare potest verbo apud acta dummodo hoc faciat incontinēti iudice adhuc per tribunalē sedente antequam diuertat ad alios actus: vt in. l. litigatoribus. C. eo. ti. canonisata. ij. q. vi. in fi. X. litigatoribus no. de ap. ca. i. li. vi. in fi. Sed si ex intervallo videlicet cum iudex diuertit se post latam sententiā ad aliquos extraneos actus vel ad prandium &c. velit appellare: tunc necesse est etiam appellare in scriptis sicut ab interlocutoria: vt in. l. ij. ff. e. ti. et C. e. ti. l. eos. §. sin autem.

Et ista est vera opinio licet quidam exponant illico quod ponitur in. l. predicta id est eadē die vt no. d. c. cordi. ¶ **Aditio.** ¶ Quid si appellans dicat appello et requirat notarium vt scribat qualiter ipse appellat an dicatur appellare in scriptis. baldus in ad

di. spe. ti. de ap. x. dubiū fuit. §. iiii. Item a diffinitiva appellatur: sine expōsitione cause vt ibi ⁊ in iurib⁹ prime allegatis: vnde sufficit appellāti dicere appello a tali diffinitiva sententia tanq̄ iniqua ⁊c. de quo etiā in spe. de ap. §. qualiter in p̄nci. Et tū ibidē diffiniendo appellationem dicit q̄ appellatio est sentētie vel grauaminis releuatio p̄ reclamationem a minori ad maiorem iudicē facta p̄textu iniqui iudicis grauaminis vel iniuste sententie. Hostiensis etiaz ponit plures diffinitiones in summa eodē ti. §. i. Potest ergo sic formari appellatio a grauamine vel interlocutoria iudicis ⁊c.

Forma appellationis a grauamine vel interlocutoria.

Quā vobis domino iudice tali videlz ordinarario v̄l delegato: ⁊ te notario ac testib⁹ p̄sentibus. Ego talis principalis v̄l talis ei⁹ pcurator pcuratorio noīe talis actoris ppono ⁊ dico aīo appellādi q̄ licet in causa que inter tales actorē ex vna ⁊ p̄dictū. ff. reum de et sup tali re v̄l debito pte ex altera vertit in iudicio corā vob⁹ dño iudice p̄dicto exceptionē talē opposuerint ⁊ ponant tenor seu saltē mēs ⁊ effectus ip̄ius executōis ⁊ in appellatione exp̄matur. Et tūc subiūgat si velit eaz p vos admitti: alias si velit competēdo eam p vos admitti vel secūdum cōtenta et petita in ip̄a p̄nunciari. Nostamen domine iudex huiusmodi exceptione legitime sp̄ret ⁊ neglecta ipsā saltē tacite repellendo. in ip̄a causa ad talē vel talē actū exceptionē

liiij

mee contrarium pcessistis: vel eandem exceptionē
per vos ⁊ p vestraz quam tulistis interlocutoriam
pnūciādo sic vel sic minus iuste repulistis: vñ als
ī causa huiusmodi p talem vestrā cōminationē seu
actū vel preceptū tale me in debite grauastis: vnde
ab interlocutoria hñoi iniqua ⁊ iniusta. seu a p̄di-
cte exceptionis nō admissione vel saltem tacita re-
pulsione: vel a tali vestra cōminatione seu p̄cepto
talī tāq̄ grauamine in his scriptis ad talē ep̄m vñ
ad sanctā sedem apostolicā ⁊ sanctissimuz ī christo
patrez ⁊ dominū dñm papā talez puoco ⁊ appello
⁊ apostolos p̄mo secundo ⁊ tertio ⁊ cū debita īstan-
tia michi dari peto / subūciens p̄dictum. **¶** A. reū cuz
adherētib⁹ suis p̄stationi domini pape talis: vñ
domini pape ⁊ sedis ap̄lice ⁊ speciali f̄ protestor q̄
appellationez hñoi possint corrigere emendare ⁊
innouare / et eam ītimare volo ⁊ p̄seq̄ prout michi
videbit̄ expedire. **Declaratio forme huius appella-
tionis. ¶** Dicitur primo in forma. corā vobis: qz
coraz iudice ⁊ eius v̄sentia est appellandū / vt. ij. q.
vi. b̄iduum de appella. suggestuz si eius p̄ntia p̄t
haberi / vel nisi iustus metus excuset: tūc debet p̄te-
stari volēs. appellare iuxta formam. c. vlti. e. ti. Et
si plures sunt iudices / quozuz p̄sentia simul habes-
ri non potest tunc fiat secundum q̄ habetur in cle.
i. e. ti. quia tūc potest coram ipsis vel maiori parte
ip̄ozum appellare ⁊ apostoli peti possunt separati
vt ibi. **¶** Additio. **¶** Quid autez si sunt plures iu-
dices a quibus appellat̄ / quozum vnus defert ap-
pellationi alter refutat / quid faciet appellans. vi-
de p̄ gemy. in. c. cum appellationib⁹ de appella-
tionibus. li. vi. Aliqui in appellationibus solent p̄mit

tere cū appellatōis remedii ad releuatōnē oppres
 forū in iure sit inuentū. de ap. cū speciali. §. porro et
 in. l. p̄fecti p̄torio. ff. de mino. cū si: sed de hoc nō est
 curandum. qz ista sunt verba iuris quoz non est ne
 cessaria p̄positio: sed verba facti sunt p̄ponenda &
 quo in. c. si quis iuste de elect. li. vi. Itē dicit ordin
 nario vel delegato et. qz debet exprimi iudicis qua
 litas que cōsiderēda est maxime quādo sup appella
 tione impetrat & excep. dilecti no. de appel. ex in
 sinuatione. Postea fit mētio i forma appellatōis
 de p̄cessu cause et de grauamine seu interlocutoria et
 cā iniūctatis quāminis seu interlocutorie exprimat.
 qz hoc est necesse qm̄ ante sententiā appellatur vti
 ctuz est supra. nā tunc nō sufficit dicē appello a ta
 li interlocutoria tāq̄ iniusta et iniqua qd̄ sufficit in
 appellatione a diffinitiuā de quo no. in. ca. vlti. de
 no. ope. nun. Item dicit in forma appellationis q̄
 iudex nō admittit exceptionē sed ea sp̄reta p̄cessit v̄t
 ip̄am p̄ interlocutoriā repulit/ naz duobus modis
 iudex repellit exceptionē: videlz tacite et exp̄sse. Ta
 cite qm̄ exceptione neglecta iudex p̄cedit ad ea que
 se nō cōpatiunt cū exceptione p̄posita: vt & appel
 ex p̄te secūdū. Ber. et eo. ti. dilecto et in spec. de ex
 cep. §. ij. x. et nota etiā p̄ Jo. mo. in. c. i. de appel. li.
 vi. et tunc pōt appellari hoc exp̄sso in appellatione:
 videlicet q̄ p̄cedat iudex exceptione non admitta
 Et exp̄sse repellit puta quando p̄ interlocutoriaz
 p̄nunciat contra excipientem. Quid autem faciē
 dum sit quando iudex non repellit exp̄sse/ nec etiā
 tacite puta procedendo vt dictum est in delibera
 do forte vt excipiens fatigatus laboribus et expen
 sis ex diuersis terminis quos iudex ad delibera

dum assignauit / cedere liti vel ab exceptiōe recede
re rogatur no. i. d. c. dilecto de appel. qz vt dicit Ho
stien. ibi si iudex tertio req̄situs humiliter expecta
to responso tpe congruo non responderit / expresso
tali ḡuamine poterit appellari / de quo plenius ibi
Item dicitur in forma appellationis a tali interlo
cutoria vel tali grauamine ꝛc. possunt etiam plura
grauamina exprimi in appellatione sed caueat ap
pellās q̄ sint legitima et vera / nā cācellaria vnum
solum recipit grauamen vel vnā appellationis cau
sam de quo in. c. cuz causam de appel. sup quolibet
tamen grauamine dat vnum singulare vel speciale
rescriptum ad quosdaz iudices / vt ibi no. et ex sola
causa in appellatione exp̄ssa ꝛ non ex aliqua p̄cedē
ti vel superueniēti appellatio iustificari poterit vel
impugnari / vt in cle. appellanti. eo. ti. Item dicitur
in appellatione. ad talem episcopū: vel papam vel
aliū. Et si simpliciter diceret appello. nō expresso
an ad episcopū vel papam: vel aliū ad quē videas
tur appellasse / vel si dicat appello ad maiorem no.
in ca. vt debitus de ap. et dicitur ibi q̄ intelligitur
ad primum appellasse / de quo etiam in spe. eo. ti.
¶ Nunc tractemus. ¶ Si. quid si quis ꝛ. se. ¶ Utrum
autem valeat appellatio alternatiua / videlicet sub
hac forma Appello ad archiepiscopū vel papā quā
do ab episcopo appellatur: v̄ sic appello ad episco
pum vel archiepiscopum cuz appellatur ab inferio
ri ab ep̄o no. de officio delega. si is cui. li. vi. in glo.
penul. et sup ea et melius in questiōe posita sup re
gula in alternatiuis de regu. in. lib. vi. Et dicitur in
concludendo q̄ in p̄mo casu scilicet quando appel
latur ab episcopo ad archiepiscopum vel papam te

net appellatio dūmodo appellās eligat certuz tem-
 pus infra q̄ debuit appellare: videlicet infra decē
 diuz. In secundo casu valet appellatio / qz tunc in
 quantum exp̄mit de archiēp̄o. hoc est inutile: quia
 eo casu non potest ad archiēp̄z appellare ep̄scopo
 medio omisso. de appellationi. dilecti. l. vlti. sed inq̄
 tum ad ep̄scopum est vtile / vt in regulis iuris vti-
 le p̄ inutile de regu. iuris libro sexto. Et quomodo
 gradatim siue seriatim est appellandum si tñ omit-
 titur mediue ⁊ nō opponitur exceptio an teneat ap-
 pellatio vel hoc casu valeat cōsuetudo vel vsus no-
 tatur in dicto. c. dilecti. Et si vnus appellantiuz vel
 litigantium agp̄ellet ad archiēp̄m alius ad papaz
 quid iuris vide in. c. si duobus de appellatōi. ¶ Ad-
 ditio. ¶ An autem valeat appellatio generalis ⁊ ī
 certa puta appello ad iudicem competentem: vide
 p̄ panormita. in. c. inter cetera ⁊ ibi latius p̄ philip-
 pum de p̄sio / et an a sententia sortis seu fortune
 appellari possit vide p̄ eundem philippum in rubri-
 ca de appellationi. Item subiungitur in appella-
 tione apostolos. i. ij. iij. et cum instantia peto ⁊c. d̄ hoc
 ij. q. vi. post appellationem. §. vltimo. ad finem ⁊ in
 .l. a iudicibus. C. co. titu. sufficit tamen q̄ illa peti-
 tio fiat vnico coniectu: vt in clementina qūis rigor
 de appel. et de istis apostolis ifra patebit: ⁊ non est
 de substantia appellationis q̄ in ea petantur dum-
 modo petātur postea infra. xxx. dies vt in. l. i. ff. de
 appellationi. de quo in specu. p̄te quarta de ap. §. se-
 quitur ad finem. ⁊ no. in alleg. cle. qūis de appella-
 tioni. in glosa lex dicit. Postea in forma sequitur
 de adherentibus quomodo appellans se ⁊ adherē-
 tes sibi submittit p̄tectioni eius ad quem appellat

De istis adherētibus habetur in. c. vt circa de elec.
li. vi. Diuersas formas appellationum a graua mi
ne vel interlocutorijs ponit guil. in spe. pte. iij. §. i.
Et vt supra tactum est cā debet exp̄mi in appellati
one añ suā interpositā. et illa d̄ esse rōnalis r̄ve
ra. vnde quilibz appellās habet pbare duo scz cau
sam appellationis esse legitimā et ad hoc pbandū
non requirūtur testes vel instrumenta sed est in ar
bitrio boni viri scz iudicis: videlicet an causa sit ta
lis que pbata debeat legitima reputari vt in. c. vt
debitus de appel. Item pbare d̄ appellans ipsaz
causam appellationis fore veram r̄ ad hoc requiri
tur pbatio vt in. c. cum speciali. e. ti. nisi appellans
obtulisset se pbaturū veritatem cause corā iudice a
quo alias non fuisset admissus r̄ p tanto appellaf
set de quo dicēdū est vt in. c. interposita. e. ti. ¶ Ad
ditio ¶ Aduerte tamen ad hoc quis in. c. interposi
ta assignantur due regule generales ad istaz mate
riam appellationis ab interlocutoria quarum pri
ma est q̄ ad iustificandā apellationem non sufficit
appellasse ex causa legitima nisi corā iudice appel
lationis pbetur vera et ista regula fallit in. x. casi
bus no. p̄ philip. de perusio in dicto. c. secunda re
gula q̄ eo. ip̄o q̄ coram iudice a quo exceptio v̄ pe
titio p̄ma facit legitima pponit et sup illa offertur
pbatio si iudex nō admittat cēsetur iustificata ap
pellatio et ista regula fallit etiaz in. xvi. casibus no
tatis p̄ eundez philip. in dicto. c. interposita quos vi
de et perpetuo nota. Debet ergo causa appellatio
nis esse vera alias appellatio esset frustratoria. vt
in. ca. vt debitus supra allegato.

¶ Forma appellationis a diffinitiva:

Appellatio a diffinitiva poterit sic formari qñ
 in scriptis ex intervallo appellat corā vobis
 tali iudice ego talis principalis vel talis pcurator
 ꝛc. vt supra i ꝑcedenti forma dico ꝛ ppono aīo ap-
 pellādi ꝑ .x. diebus nondū elapsis i cā tali q̄ inter
 me ex vna ꝛ talē aduersariū meū pte ex alfa ꝛ ꝛ su-
 per re vel debito tali asserto vertebat in iudicio co-
 rā vobis snīaz ꝑtra me ꝛ ꝑ aduersario meo tulistis
 diffinitivā si sentent a dici iure mereatur me ꝑ ean-
 dem sentētiā vestram ꝑtensam eidez meo aduer-
 sario in petitione ꝑ eum minus iuste condemnādū
 censuistis vel eundem aduersarium a mea impeti-
 tione absoluendo ꝛ michi super petitis ꝑpetuuz si-
 lentium imponendo ꝛdcirco ab eadem sententia ꝑ-
 tensa tanq̄ iūqua ꝛ iniusta ipsius nullitate semper
 salva in his scriptis ad talē appello. ꝛc. vt supra in
 alia forma. Vel breuis possit sic dictari ista appel-
 latio a tali sententia ꝑtensa diffinitiva ꝑ vos vos
 minum iudicem in tali causa contra me ꝛ ꝑ aduer-
 sario meo tali lata tanq̄ iniūqua ꝛ iniusta in his scri-
 ptis appello ad talē sedem. ꝛc. An autez dies late
 sententie sit inserenda in appellatione vel persona
 aduersarij in ea exprimenda ꝛ quid si plures habz
 quis aduersarios vnū exprimit ꝛ alium subticet. ꝛ
 de quibuscunqz alijs tractat spe. ꝑre. iij. de appel.
 ꝛ. i. ꝛ. si vero appellat. nec de istis est curādūꝛ mul-
 tuz qz notarius qui de appellatione conficit instru-
 mentum talia debet declarare. ꝛ sic de die late sen-
 tentie constabit ꝑ instrumentum sententie de die ve-
 ro interposite appellationis instrumentum appella-

latiōis patebit. Qñ vero appelletur illico a snia vi
ua voce apud acta non est necesse dare formā quia
p sniam q̄ immediate lata est ⁊ a qua icontinēti ap
pellatur sat̄ cōstare potest q̄s cōtra quem a qua sē
tentia a quo iudice ad vel quē iudicē appellat̄ licet
in ista appellatione nō exprimātur. Dicat ergo ille
cōtra quē lata est sententia. Ego talis a tali snia rā
q̄ iniqua iniusta ad talē supiorē appello. Et aliquñ
snia p̄ter plura capitula ī vno ferē p̄ vna pre: ⁊ in
alio p̄ alia ⁊ sic vtraq̄ ps appellat̄ p̄ ea de quo i. c.
raynūcius et in cap. raynaldus de testa. ⁊ vlti. vo.
Notarius autem sic conficiat sup̄ appellatione ins
strumentuz appellationis In nomine domini a. m.
Anno tali iditione tali pontificatus. P. i. pape. ii.
Anno tali / die tali / hora tali v̄l quasi in oppido ta
li / in domo tali / vel loco tali / coram iudice tali / in
mei notarij publici suscripti ⁊ testium suscriptoruz
p̄sentia p̄sonaliter cōstitutus discretus vir talis p̄n
cipalis v̄l eius p̄curator p̄curatorio nomie habēs
in manibus suis vnā papiri cedulā ifra scriptam
appellationem in se continentem quam appella
tionem interposuit ⁊ p̄legit alta intelligibili et sono
ra voce p̄ut in ip̄a cedula continebatur seu secūdi
eiusdem cedule appel. formam et tenorem appella
uit apostolos petijt p̄testabatur ⁊ alia fecit sicut ex
p̄mitur in eadē. Quis appellationis tenor de ver
bo ad verbum sequitur ⁊ est talis Coraz. ⁊ c. Quis
appellatiōe sic interposita ⁊ apostolis petitis a iu
dice supradicto. idēz iudex appellationem eandē p̄
lectā ⁊ iterpositā habuit copiā eiusdez appella
tionis interposite ab appellāte petijt ⁊ eā sibi eundez
appellātem vel eius p̄curatorē traditā recepit ⁊ t̄

lē terminū iuris ad dandū apostolos sibi et p̄ euz re
 cipiēdū eosdē ei p̄ termino assignauit vel infra ter
 minū iuris se apostolos datur̄ p̄mīsit eidem sup̄ q̄
 bus oībus et singulis idē appellās v̄l̄ ip̄ius p̄cura
 tor me notariū publicū vt sibi vnū vel plura cōfice
 rem instrumenta req̄sūt. Acta sunt hec /anno/indī
 ctione/mense/die/hora/et loco/q̄bus. s̄. r̄c. presentī
 bus. r̄c. Et appellatio semp̄ p̄t̄ interponi siue dies
 feriata sit siue nō. Et peti p̄t̄ aplī etiā extra locum
 iudicij: in loco t̄n̄ congruo et honesto et hora congrua: nō
 q̄n̄ iudex est in balneo vel in mensa vt ī cle. q̄uis r̄
 gor de ap. Et sufficit appellationē interponi corā
 iudice scriptā offerre licz ip̄ius appellationis tenor
 nō legatur vt in. c. appellatio. e. ti. li. vi. Et q̄d̄ d̄r̄ in
 instrumento q̄ iudex assignauit certū diē ad dādū vel
 recipiēdū apostolos vel dicit se daturū infra termī
 nū iuris v̄l̄ in terminū iuris q̄ est. xxx. diez hoc p̄t̄
 iudex et ī arbitrio suo vt p̄bat cle. q̄uis rigor s̄. al.
 Et isti. xxx. dies currūt a t̄p̄e interponis appellationis
 nis et nō a die sn̄e vel grauaminis vt t̄z ibi Benzel
 et cū eo t̄z rota, p̄pter motiua et rōnes quas inducit
 l̄z Jo. an. in. di. cle. teneat q̄ a die late sententię. Et
 nisi appellans petat apostolos infra. xxx. dies vel ī
 termino p̄ iudicē assignato. appellationi renūciat.
 vt in dicta cle. q̄uis. ¶ **Additio.** Quid si appellās
 nō potest habere copiā iudicis vel nō audet petere
 q̄ iudex ē seuerus vel multū ferox sufficit p̄testari
 corā honestis p̄sonis vt no. gemy. i. c. ab eo d̄ ap. li.
 vi. Et iudex tenetur illos dare appellāti et petēti a
 lias ip̄ius processus non valebit vt in clemen. i. et
 ca. ab eo. eo. titu. libro. vi. et appellans nichilomin
 nus p̄t̄ p̄seq̄ appellationē suā vt in cle. q̄uis in fi.

Et ibi io. etiam in glo. an gratis dare debeant apo-
stoli vel expensis ipsius appellantis.

¶ Quid sint apostoli.

Et sūt apostoli quedā lfe breuis forme vñ ver-
borum. qz scriptura nō est de substātia iudicē
ad quez appellat̄ istruens / motum iudicis a quo ⁊
totius appellationis circūstantias breuiter cōpre-
hendens pbatur. ū. q. vi. post appellationē ⁊. c. for-
ma. Et dicūtur opostoli ab apos quod ē supra ⁊ sto-
lon missio quasi missio ad superiores. Et debent cō-
tinere quis appellat: a quo: cōtra quē sup quo: ⁊ ex
qua causa Et an iste a quo appellat̄ deferat appel-
lationi vel non. ⁊ quare hoc fiat vñ nō vt notat̄ i. l.
vnica de libel. dimis. ⁊ i. c. cordi. s̄ appel. li. vi. flo.
etiā i. d. de. q̄uis. e. ti. superius alle. et in spe. pte. i.
c. ti. s̄. penul. Et sunt plures species apostolorū nā
quidam sunt conuentionales. vt qñ pars admittit
Alij dimissorij: quando dimisit appellationez. siue
in iudicio: siue extra iudicium iudicē eam refutāte
de appel. c. sepe. ⁊ in. c. oblate: Alij sunt testimonia-
les qz testificantur de appellatione facta coram iu-
dice vel alijs honestis psonis. Alij sunt dilatorij p
quos apparet q̄ iudex appellationi d̄tulit ⁊ appel-
lantē a sua iurisdictione exemit ⁊ causam ⁊ ad quē
appellatum est remittit. Alij sunt reuerentiales vt
qñ ppter reuerentiam superioris appellationi de-
fertur vt in. l. eos. s̄. sup his. C. de appel. Alij sunt
refutatorij p quos apparet q̄ iudex nō d̄fert appel-
latōi scz cuz appellatio ē friuola ⁊ frustratoria tali
b⁹ ei oppellatiōib⁹ nō ē deferēdū a iudice nec d̄eq̄-
tate iuris deferē. vt in. c. cum appellationibus. de
appel. li. vi. Unde vt sciat cui appellationi est dese-

cendum vel non. Sciendū q̄ quadruplex est appel-
 latio. Est em̄ q̄dam appellatio manifeste frustrato-
 ria vt q̄n appellat̄ ī crimine notorio. Alia est latēs
 frustratoria vt q̄n ī appellatione exprimitur notabi-
 lis vel rōnabilis cā. sed est falsa. Et est latens p̄ba-
 bilis vt q̄n exprimitur ī ea causa iusta sed a iure nō
 expressa. Et postremo alia manifesta probabilis vt
 quando exprimitur causa iusta a iure expressa mani-
 feste notorie vt lite non contesta. c. ij. et sic attendit-
 tur etiam qualitas appellationis attenditur etiam
 qualitas iudicis: videlicet an sit delegatus cū clau-
 sula appellatione remota vel sine tali clausula seu
 ordinarius. Prima appellatio repellitur a iure et
 a iudice quocūq̄. Secūda repellitur a iure sed a iu-
 dice admittit̄ quocūq̄ p̄stet de falsitate cause. Ter-
 tia admittit̄ a iure et a iudice nisi sit datus cuz clau-
 sula appellatione remota iste nō tenetur deferre ap-
 pellationi. Quarta admittitur a iure a iudice. et ita
 post pe. et abba. no. Jo. an. in. ca. pasto. de appel. Et
 q̄nq̄ iudex assignat appellanti terminū in datione
 apostolorum ad appellationis sue p̄secutionem vt
 in ca. cum sit romana de appel. cuz concor. Anrum
 autem istius termini assignatio habeat vim dilatio-
 nis solet notari in ca. allega. de appella. plenius in
 c. cū appellationib⁹. e. ti. li. vi. Et d̄r ibi q̄ nō q̄r ista
 ponunt̄ ibi vt diuersa. Si vero dicit notarius q̄ iu-
 dex benigne recipit appellationē an itelligitur de-
 latū no. in spe. de appella. §. nūc dicamus in fi. Et
 dicit ibi guil. q̄ nō videbit̄ iudex detulisse. Sed q̄d
 si iudex simpliciter dat apostolos non exprimēdo an
 deferat vel nō dicit Ab q̄ deferre videtur. Ita no.
 ipse in capitu. dilecto de appellati. Item si dat acta

m. i.

pro apostolis quod tunc detulisse intelligatur ita decisus
est in rota. An autem postquam iudex detulit appellati
oni potest dilationem ipsam reuocare. vide de ap. con
stitutus. ij. de accu. meminimus de ap. cum appella
tionibus li. vi. Et tenent doc. quod non possit etiam
re integra manente l. 3. Jo. tenet scriptum per duas ratio
nes prima quod interlocutoria potest reuocare igitur
et dilationem. Secunda quod appellans potest reuocare appel
lationem. igitur pari ratione iudex de dilationem. sed iste
rationes non ligant ut ibi no. Et quando iudex de
tulit appellati. an post de dilationem potest statuere
terminum appellanti. no. etiam in alle. c. cum appel
lationibus per bern. in. c. ij. de ma. strac. strac. iter dic
et in glo. iij. et tenet quod sic. et probat Jo. an. in. d. c. cum
appellationibus in nouel per plures rationes ut ibi per
et est aduertendum quod aliqui iudex defert appellati
aliqui per appellata sed ob reuerentiam iudiciali iudex
de appellati recipe per xpo de illa approbare ut
no. de ap. c. interposita postea ergo utriusque scilicet iudi
cis et appellantis est ap. improbare appellati ut
appellans etiam iudice inuito potest approbare et etiam
eccontra iudex potest eam admittere quous displiceat per
ti et sic in hoc equiparantur iudex et appellans sed iu
dex et appellans equipantur in vno vbi in termino ad
signando. ut in. c. personas et in. c. oblate de ap. Sed
in potestate solius appellatis est an appellet vel no
et sub qua forma. caueat tamen ille ne erret ut in. c. i. e.
ti. li. vi. In potestate et arbitrio solius appellati
est an velit principale negocium tractari in curia vel
no. ut in. c. cordi s. alle. Effectus de lationis est quod per
eam abdicatur iurisdicatio iudicis a quo et in super
iorem ad quem transfertur ut in. c. cum appellati

b^o sepe alle. ¶ **Aditio.** Quid si iudex deferat ap-
 pellationi et postea vult reuocare dilationem re ite-
 gra an possit gemy. i. c. cu appellatiõibus de appel-
 li. vi. tenet q non quod pbatur p textu i. d. c. cu ap-
 pellationibus qz deferendo abdicauit a se iurisdic-
 tionẽ / ideo reuocare nõ põt cu reuocatio sit iuris-
 dictionis vt no. i. c. si a iudice de ap. li. vi. et i. c. quis
 de offi. dele. et p hac decisioẽ facit id qd no. p do. b
 rota decisioẽ. ccclv. incipiente vtruz si appeller. et c.
 vbi dicunt q iudex appellatõis q pnũciat male
 appellatũ et bñ pcessum remittẽdo cam ad pmũ iu-
 dicẽ nõ põt reuocare suã pnũciationẽ l. ab illa fue-
 rit appellatũ qz pnũciatõẽ facta desijt esse iudex.
 l. iudex. ff. de re iudi. c. i. lris de offi. dele. Effect^o x^o
 termini assignationis e q si i termino appel. nõ pfe-
 qtur appellatiõẽ suã iducit renũciatio et desertio
 appellatõis et act^o a quo emissa e appellatio manet
 ratus vt in. c. cum sit et in. c. cu reprehensibilis. et in
 capitulo sepe de appel. Et terminus iste hoĩ statui-
 tur vel additur ad arripiẽdũ iter. vel ad repẽsenta-
 dũ se supiori ad quẽ est appellatus. de quo i. c. pso-
 nas in glo. i. et sup ea. Istius tñ termini diuersi ins-
 surgũt et causant effect^o scõz q in ipius assignatõẽ
 aliqua cõcurrũt vel nõ. nã aliqñ appellatio solum
 recipitur a iudice ita q cum assignatõẽ termini cõ-
 currit dilatio iudicis aliqñ solũ appellatur a parte
 aliqñ concurrunt vtrũq recipitur a iudice et a parte
 approbatur / aliquando neutruz fit qz nec recipitur
 nec approbatur si ergo appellatio recipitur a iudi-
 ce vel etiã approbatur a parte tunc terminus hoĩs
 hz vñm pemptorie ita q nõ venientẽ pstituit contu-
 macẽ sic q in articulo appellatiõis cõtra eũ vt cõ

m. ij.

tra cōtumaces pcedi potest ⁊ tenet mittere pcuratorem sufficientem saltez ad articulum appellationis expeditum vt in. c. sepe. ⁊ in. c. nicholao de ap. Idem ⁊ fortius vbi vtrūq; concurrat scz receptio iudicis ⁊ approbatio partis. sed vbi neutrum interuenit qz nec recipitur a iudice nec approbat a parte tūc sufficit mittere pcuratorem ad ipetrandum ⁊ dīcendum tm̄ nec pceditur in articulo appellatiōis cōtra absētē vt no. ī dicto. c. nicolao licet glo. ibi vī des tenere cōtrariū. Si autē recipitur ⁊ approbat appellatio. ⁊ cum hoc petat appellans q; veniat appellatus instructus tunc dīz mittere pcuratorem instructū sufficienter nedū ad articulu appellatiōis sed etiā ad cām pncipalē vt in. c. cordi. de ap. li. vi.

¶ Forma apostolorum dīmissoriorum

Forma apostolorum q̄ dīmissorū vocantur ē talis. Sanctissimo in christo patri ⁊ domino domino. **R.** diuina puidencia sacrosancte romane ⁊ vniuersalis ecclesie summo pōtifici. **T**alis episcopus v̄ officialis eius deuotus fidelis ac obediens deuota pedum oscula beatorū. **R**ouerit sanctitas vestra q; cum in causa que inter **A.** ex vna pte ⁊ **B.** ex altera pte de ⁊ super re vel deposito tali vel de ⁊ super domo vel fundo tali coram me in iudicio vertebatur sententiam pro p̄dicto. **A.** ⁊ contra. **B.** p̄ fatum tui diffinitiuam vel interlocutoriam sic vel sic pronūciando super exceptione tali. ⁊ c̄. **E**t quia ab huiusmodi sententia diffinitiuā vel interlocutoria idem. **B.** ad sanctitatem vestram ⁊ sanctam sedem apostolicam appellauit idcirco ipsum. **B.** ap̄

pellantem a meo iudicio dimitto et ad eiusdez. v. s. examen his litteris dirigo sibi litteris huiusmodi sigillo meo sigillatas concedes in testimonium pmissorum Datum etc. Et hoc cum appellatum est ad papam si vero appellatum est ad inferiorem puta ad episcopum vel archiepiscopum scribatur sub eadem forma verbis competentibus mutatis dicendo. Reuerendo vel reuerentissimo etc. Aliqui vero non dirigunt superiori sed scribunt vniuersis. Aliqui breuiter expediendo dicunt ad appellatorem verbo vel in cedula nuda scribunt in hec verba vel similia. Quia tu a me appellasti a tali sententia mea diffinitiva vel interlocutoria ideo ab obseruatione mei iudicii his apostolis te remitto et ad eius examen ad quem appellasti dirigo. Et si voluerit sibi statuere terminum sit ille trium vel quattuor mensium spacium vel die talez statuo pro termino ad iter arripendum pro appellationis tue prosecutione facienda vel ad presentandum te conspectui sedis apostolice vel alterius superioris ad quem appellasti.

Forma apostolorum reuerentialium

Forma apostolorum reuerentialium potest esse talis. Sanctissimo vel reuerentissimo etc. ut supra. Talis actor vel talis reus in tali causa que inter ipsum ex vna et tale parte ex altera de et super tali re vel eius occasione iudicio coram me vertebatur a sententia diffinitiva vel interlocutoria etc. ad sanctitatem vel reuerentiam vestram appellauit et quous appellatio sua michi frivola videbatur tamen ob reuerentiam vestram eidez sue defero appellationi: statuendo sibi terminum etc.

m. lxx

Forma apostolorum refutatoriorum
quando est appellatus ab interlocutoria

Sanctissimo vel reuerendissimo / vt supra. Ho-
uerit sanctitas vel reuerentia vestra q̄ talis a
me in tali causa que coram me inter ipsum & talem
super re tali vertebatur / ad sanctitatem vestrā vel
reuerentiā appellauit &c. Et quia huiusmodi appel-
lacio est friuola ex tali causa. ideo cum h̄mōi appel-
lationibus. nec ius deferat / nec sit per iudices defe-
rendum nec ego defero hoc apostolos refutatorios
sibi tradidi atq; trado. In quo testimoniu &c. vt su-
pra. Et ponitur ista forma de interlocutoria. quia
quādo a diffinitua appellatur tunc necesse est de-
ferre qz ius defert de iure iu. venientes. i. de ap. nō
soluz. li. vi. Iudices modernis tēporib⁹ raro tales
litteras d̄rigūt ad superiores sed facilliter se de his a-
postolis expediētes dicūt verbo ad appellantes v̄
eius pcuratorē sub hac forma. Appellatiōi tue ob
reuerentiā sedis apostolice vel talis superioris ad quē
appellatū est deferimus seu defero. et talē tibi ter-
minū prefigo ad appellatiōē tuā psequendā. Et
quia appellatio tua nobis videt̄ friuola ideo ei nō
deferimus h̄c responsionē tibi p apostolis refuta-
toris concedentes. Et hec faciūt iudices sibi p no-
tariū loco apostolorum scribi / et scribit notarius si
vult appellatiōē apostolorum dationem in eadē car-
ta seu in vno et eodem instrumento ponendo in fi.
instrumenti appellatiōis de quo supra: Item i an-
no indictione p̄ficatus quibus supra. die tali mē-
se tali loco tali coram iudice predicto ac mei notarij
publici et testium infra scriptorum presentia perse

naliter cōstitutus p̄dictus. ¶ appellans / vel talis
 eius procurator / apostolos per dictū dominū iudi-
 cem super appellatione sua predicta cū instātia hu-
 militer sibi dari postulauit cui ipse iudex sibi dan-
 do apostolos in hec verba respondit vel cedula scri-
 ptā tradidit i ea contenta p̄ apostolis sibi dedit cu-
 ius tenor talis est / et scribat tenorem seu formam
 apostolorum ⁊ subiūgat postea sup quibus omni-
 bus et singulis vt supra in instrumento appellatio-
 nis. Si autem iudex terminum datum ad dandum
 et recipiendū apostolos progat ad aliū diē. an tūc
 iterato appellās tenet cōparere seu apostolos pes-
 tere. Vel si respondit iudex apostolos se daturū cer-
 to termino non prefixo quid iuris legitur et notat
 in clementina quāuis rigor superius alle. Et ita sunt
 ista expedita que sequitur sententias quādo ab ea
 appellatur / quis tunc sententiam nō debet exequi
 cum p̄ appellationem sit suspensa / vt in dicto. c. ves-
 nientes de iureiur. immo quicquid post sententias
 etiam ante appellationē p̄ iudicem vel aduersariū
 fit. totum reuocabitur p̄ modū attemptati de quo
 plentius in. c. non solum supra allega. Si vero a sen-
 tentia nō fuerit appellatū et sic transit in rem iudi-
 catam. tunc ipsa sententia debet exequi. alias parū
 p̄desset sententias dare nisi mandarētur executio-
 ni / vt de re iudica. c. cum aliquibus. Aduertendus
 est tamen q̄ sunt quedam sententie que nunq̄ trā-
 seunt in rem iudicatam / vt sunt sententie quarum
 obseruantia induceret periculum anime s̄ re iudi-
 tenor et ca. consanguinei de frigi. et maleficia capi-
 tulo fraternitatis cum si.

¶ Additio.

¶ Nota tamē q̄ in oībus casib⁹ in q̄bus sententia

m. iij

non transit in rem iudicatam tamen tali sententia standum est donec contrarium ostendatur. Ita tenet Ioan. et panoz. in. c. tenoz de re iudicata. Quedam sunt que statim transeunt in rem iudicatam: ut est sententia excōis de ap. c. pastoralis de sentē. excōi. p. tuas que tamen ppe non est sentētia et hoc verum qz statim transit in rem iudicatam quo ad priuatam vtilitatem: sed quo ad publicā vtilitatem tāgentem piculū animarum nunq̄ transit arti. c. pia de exce. li. vi. Nam semp̄ auditur conquerēs de iusta excōicatio ne de offi. dele. cū cōtingat: r. c. excōicatio de rescri. Sūt r. quidā casus i quibus diffinitiva sentētia statim transit in rem iudicatam que no. de re iudi. su p. rubrica. Quedam sententie tenēt mediu: quia trāseunt in rem iudicatam non statim sed post. x. dies: r. illud regulariter obtinet in sententiis vbi extrema sunt causalia: ut notatur de re iudi. super rubrica in ca. consanguinei. eo. ti. et hoc qsi sentētia r. licet sit iusta secus tñ si esset nulla: qz tñc nō trāsit de re iudi. ca. i. Et modos nullitatis ponit Guillelmus in speculo de sententia p. lata. §. iuxta pposituz. Et dicit sentētia nulla ut sequit quia lata est cōtra ius pstitutiōis nulla vero nō trāsit in rem iudicatam iniusta sic ut dictū est. Et solet sic distingu: quādo op̄ sententia ē nulla nec seruat: ut si cōtra ius cōstitutiōis est lata exp̄sse qñq̄ est nulla sed seruat̄ donec de nullitate cōstet: ut si est lata p. falsos testes vel falsa instrumenta / qz illa est nulla in veritate sed est aliqua in opiniōe de q̄ de exceptionib⁹ cū venerabilis qñq̄ nulla est et transit in rem iudicatam post. xx. annos ut ibi no. de quo p. Hostien. in. c. cū bertoldus. Sententia ergo que transit in rem iudicatam in actione

psonali mandabitur executioni post tpus quadris
 mestre quia illud tpus condemnatis in actioe pso
 nali pcedit a iure vt in .c. conquerēti de offi. del. pōt
 tamē hmoi tpus artari vel plongari p iudicem ex
 causa sine causa autem nō potest alias si artauerit
 sine cā supplet a lege. vt ibi no. i spe. de sen. executi
 .§. videndū in pnci. Et si fiat executio in hmoi actio
 ne psonali isto modo vel ordine: quia p̄cipietur reo
 q̄ pecuniā in qua est condēnatus actori sibi soluat
 et an tpe condēnatus ad ipsius pecunie solutionez
 p̄cise cogi debeat actore instante et petente tractat
 Jo. an. in addi. spe. q̄ Guil. In ista questione tenuit
 cōdemnatus si habeat pecuniā ad illud teneri si ve
 ro nō habeat victus i pecunia vnde satisfaciatur exe
 cutio fiat in rebus suis. et p̄mo in mobilibus sic q̄
 capiātur mobilia si que possidet si mobilis non h̄z
 recurritur ad imobilia: si neq̄ imobilia possidet p̄
 uenitur ad noīa siue iura scilicet ad ip̄ius cōdemna
 ti nominati debitores sic tamē q̄ nomina debitorū
 debita consentiū et non negantiū sub pignore ca
 piētur. de quo in spe. de sen. execu. §. sequit̄ videre.
 ¶ Additio. ¶ Nota tamen q̄ qñ executio venit fiē
 da sup bonis alicuius et sunt aliqua bona que sūt
 in p̄trouersia nō est fiēda sup illis executio si repiā
 tur alia bona que non sint in controuersia ita tenet
 bal. in addi. spe. ti. de executioe sentētie. x. executio
 ne. In actione reali statī executio fit postq̄ sentētia
 transiit in rem iudicatā: vnde si actum est ad fūdus
 vel ad domū mittēdus est actor in possessionē eius
 dem rei. de re iudi. c. cū bertoldus in fi. nec t̄lic suffi
 cit dare pignora sed requiritur corporalis traditio
 possessiōis: vt in .c. cū aliquibus de re iudi. Et quo

mō iudex mādat executori suo q̄ eādez rem actori
ad iudicatā p̄soluat / seu eius rei verā ⁊ corporales
possessionem det actori. Guillelmus ponit in spec.
de senten. execu. in. d. §. seq̄tur. Et huiusmodi prece
ptum scribi debet in acti p̄ notariuz isto modo. Ta
lis iudex curie talis exequendo sententiā diffinitivā
nā in cā tali p̄ eū datā vel p̄ talem iudicem incrio
rem vel ipsius delegatum latā / manu talis notarij
scriptā vel suscriptā ac ipsius iudicis sigillo et ōdis
cti notarij signo sigillatā et signatā ꝑcepit et inun
xit tali executori seu cursori siue nuncio q̄ rem tale
tali actori p̄ predictā sententiā iudicatam / ac eius
possessionem corporalem det et assignet eidez acto
ri ꝑdictum reum amouendo ab eadez. Acta sūter:
¶ Vel fit ꝑceptum p̄ litteras iudicis dirigendas execu
torij. et tunc potest scribi sub hac forma.

¶ Mādatur iudicis factum executori
ad exequendum sententiam.

Talis iudex talis rectori diuinorum ⁊c. Salm
tem in domino. P̄idem acta inter talē acto
rem ex vna / et talem reum de et super re tali fundo
v̄l domo ⁊ eius occasiōe p̄te ex altera materia que
tionis et cā huiusmodi intentata et introducta in
iudicio coram nobis in causa eadem iure ⁊ iudicia
rio ordine obseruato procedentes sententiā tulim
us diffinitiuā predicto actori rem petitiā per euz
adiudicādo ac p̄fatum reum ad traditionem seu
restitutionem rei eiusdem ⁊ in expensis litis condē
nando prout in sententia nostra plenius cōtinetur

27

verum quia parum pdest sententiā ferre nisi execu-
tioni demādetur. idcirco p parte memorati octozif
humiliter requisiti ad predicte sentētie executionē
duximus pcedendū vobis ergo ī virtute sacte obe-
dientie firmiter et districte precipiendo mandam⁹
quatenus pefatum. **It.** actorem incorporalē ⁊ res
lem predicte rei vt pferatur ad iudicate possessionē
inducatis ac ipsam rem et eius possessionē tradatis
et assignatis: supradictū reum eiusdē rei detentorē
abinde remouendo mouētes eūdem. **It.** reum quē
nos pemptorie p presentes monemus: vt infra sex
dierum spacium a notificatione sibi facta cōputan-
do quorum duos p pmo ⁊ c. ab eiusdem rei detētio-
ne et occupatione desistens eam pfato actori vacuā
et liberā tradat et ad ipius corpalem ⁊ pacificā pos-
sionem admittat: sibiq; summā. xx. florenorum seu
librarū denariorū talium p expensis p eum in lite
pdicta factis coram nobis restituat et p soluat et a-
lias pdictę nostre sententie humiliter pareat ⁊ intē-
dat alioquin contra ipm p censuram ecclesiasticam
et alia iuris auxilia prout de iure poterimus pces-
demus dicte nostre executioni / vt supra in formis
aliorum mandatorum. Et si executio illius pcepti
iudicis sit p cursorē seu nuncium habebit referre
iudici diem et formā executionis. Et quicquid fas-
tum est per eum / et isto modo executio scribitur in
actis. **It.** talis curie cursor nuncius sed executor res-
tulit se de mandato iudicis in v. m. executionis sen-
tentie talis in tali causa late, die tali ⁊ cetera dedis-
se et assignasse talem corporealem possessionem ta-
lis fundi etdem victori per eandem sententiam ad
iudicati quem talis denictus tenuit et occupauit.

Utrum autē delegatus ordinariū posset exequi sen-
tentiā suā no. in. c. si quis contra. de foro compe. vel
hoc possint minores iudices no. in. c. cū ab eccliaz
de offi. ordi. cū remissi. Et qz sunt opiniones potest
dici qz delegatus ordinariū et alij minores iudices
hoc possūt p censurā ecclesiasticā que est simplicis
iurisdictionis ⁊ non p traditionem possessionis q̄ ē
mixti imperij. Et delegatus pncipis exequitur sen-
tentiā suā infra annum post annuz totaliter ex-
pirat sua potestas: ita etiā qz excoīcatum p eū infra
annum āno elapso nō absoluit: vt legit ⁊ no. de offi.
deleg querenti. Iudices tamē indifferēter exequūt
sententias suas p excoīcationem ⁊ p missionē
Ex quibus autē causis vel p quas exceptiones im-
pediri potest executio sententie plene no. in. c. de ce-
tero de re iu. et in spe. de sen. execu. §. vlti. Sed quo-
ture petatur executio no. in eo. ti. §. breuiter. et dicit
ibi Guil. qz victor habet duo auxilia p que consequi-
tur executionem scilicet officium iudicis ⁊ actionē
iudicati. non autem p actionem in factum et in hoc
dicit errare mltos aduocatos. Et summarie pcedi-
tur sine datione libelli ⁊ litis p̄estatione de quo vi-
cendum vt ibi. Licet autem sententia transferit in
rem iudicatam et sic factenda est ipsius executio vt
dictum est victus tamen quandoqz releuatur reme-
dio supplicatōis vt in. c. ex litteris de resti. in inte
de quo ī spe. de supplica. per totuz: vel beneficio re-
stitutionis in integrum: vt eo. ti. per totuz vel bene-
ficio restitutionis in integrum: vt eo. ti. per totum.
Additio. **A**nū tamen nota qz licet appellatio
ne pende. te impediatur executio tamen pendente
supplicatione vel petitione restitutōis in integruz

non impeditur executio sed non potest fieri secundum modum traditum in autentica que supplicatio. C. de p̄cibus impatori offerē. et in. c. suscitata. de resti. in integrū. Et tunc ex quo sic impetrat p̄cipaliter p̄ceditur in causa restitutionis ordine iuris obseruato ut de offi. iudi. c. ij. et ista cā tūc finiri d̄z et expediri infra quadriennium. ut in cle. vnica. de restitu. in integ. Et libellos in materia restitutionis in integruz ponit Guil. in spe. tpe. iiii. de resti. in integru. Sed qz raro hec in partibus istis p̄tractatur igitur illa obmitto.

De absolutōe a sententia excōicationis.

Sed ut dictum est aliqui reus nō parens sententie excōicatur. aliqui per cōtumaciaz quia citatus non comparet ut visum est supra in principio p̄cessus. Et qua volens parere et absolutionez petens debet absolui ut i. c. cū. cōtingat de offi. d̄le ideo ut habeantur forme absolutionū. Scienduz est qz si quis est excōicatus p̄ contumacia si vult parere iuri absoluend⁹ est sub forma iuris si offerat cautionē de parēdo iuri et soluēdo expēsas rōne sue cōtumacie per aduersariuz factas. de ap. c. qua frōte de iudi. c. i. et ij. Et hoc si sententia est iusta qz si est iniusta d̄z absolui sine difficultate ut de r̄scrip. ca. ab excōicato cum concordantis. Et intelligenduz etiam est quando excōmunicatus est p̄ cōtumacia vel offēsa dubia. **Ad ditio.** **T**erū aut hmōi cautio debeat esse cum pignozibus vel fideiussoribus vel an sufficiat cautio nuda vide per panoz. in. c. ex parte de verborum significa. Nam si quis excōmunicatus

aticatus ē pro manifesta contumacia v^t offensa no-
toria. non absoluitur nisi satisfactione p̄missa vt in.
c. ex pte de verbo signi. quo ad manifestas offensas
de manifesta contumacia pbatur in. c. venerabilis
·6. secus de senten. excom. libro sexto.

Forma absolutionis sub forma iuris.

Ista. **M.** talis iudex tali actori v^t plebano. Sa-
lutē in dño. Qz talis excōicatus a nobis p̄ p̄uma-
cia ad instātiā talis paratū se offert stare iuri coraz
nobis vñ ipm ab h̄m̄oi sentētia excōis absoluimus
in dei noie in his scriptis. ⁊ talem diem in quo p̄di-
cto actori satisfaciatur et iuri parcat coraz nobis sibi
p̄ termino p̄emptorio assignam⁹. Quare vobis mā-
damus q̄tūs eundez. **M.** sic absolutum publice nū-
cietis volentes autem p̄dictum terminū actori me-
morato tempestiue nunciari vel intimari. **ꝛ** Datū
ꝛ. **ꝛ** Vel breui⁹ sic. **O**fficialis v^t iudex talis tali ple-
bano. Salutem ī domino. **ꝛ**. quia talis a nobis ex-
cōicatus pro contumacia ad instātiā talis paratus
est die seu feria tali stare iuri corā nobis. **ꝛ** Ande ip-
sum sub forma iuris absoluimus mādatēs. vobis
quatenus eundem sic absolutum publice nuncietis
⁊ p̄dictum terminū volumus actori memorato ma-
ture intimari. **Datū ꝛ**. ⁊ ista forma ab ordinariis
frequentat. In aliquibus locis excōicatus p̄ iudis-
cem absoluitur. et absolutus a vinculo excōicatōis
remittitur ad sacerdotes ad reconciliādum de pec-
cato inobedientie p̄ quo fuit excōicatus. ⁊ h̄m̄oi re-
cōsiliationis forma ponit guil. in spe. de sen. pla. ⁊
debet autem fieri absolutio cum psalmo peni tētia

n. rē. Possēt etiā formā absolutōis dilatarī & extē
 di narrando p̄cessū habitū & contumacie qualita-
 tem & alia sicut faciunt quidā delegati sub hac for-
 ma v̄l simili. **M.** decanus v̄l p̄positus ecclesie iudex
 delegatus. rē. Aniuersis & singulis p̄positis & deca-
 nis rē. q̄buscunq; p̄ ciuitates dyocesis tales vel ta-
 lia v̄bilibet constitutis qui p̄sentibus fuerint req̄si-
 ti. Salutem in dño & mādatis nostris immo veri⁹
 apostolicis firmiter obedire cum ī cā que inter. **M.**
 actorem ex vnā &. **P.** reuz ex altera de & super tali
 re vel debito x̄titur corā vobis & p̄dictus. **M.** actor
 predicto. **P.** reo libelluz in scriptis obtulisset nos
 eidem reo diem talem ad respondēdum eidem vel
 exceptionē dilatoriam sibi forsitan competentē p̄-
 ponendum p̄ termino p̄emptorio durim⁹ assignā-
 dum Sed qz in huiusmodi termino idem reus mi-
 nime comparauit p̄ se vel responsales p̄ et exceptio-
 nes p̄ponere aut predicto libello r̄fidere contuma-
 citer recusauit / idcirco idem. **P.** reus pro contuma-
 cia h̄moi monitione p̄uia fuit p̄ nos v̄iculo excōi-
 cationis innodatus. ¶ Nunc autem reus ip̄e se re-
 presentans corā nobis petijt humiliter et deuote
 ab h̄moi excommunicationis sententia seu v̄iculo
 se absolui offerens iudicio s̄isti seu de parendo iuri-
 cautionem p̄stans & dicens se paratuz parti aduer-
 se satisfacere congrue de expensis. Unde citato ad
 hoc aduersario et presente vel contumaciter absen-
 te ac recepto ab ip̄so excōmunicato pri⁹ iuramento
 secundum formā iuris de parendo mādatis ecclesie
 et congrua satisfactione expensarū cum ab huius-
 modi excōis v̄iculo absoluimus vt supra in forma
 p̄cedenti. Et cautelā de custodiēda & reseruanda

absolutione dat guil. i spe. ij. de sen. prola. S. n. sic ve
ro. x. absolutio. 7. in. g. c. p. posuit de cle. excō. mini.
Et si quis excōicatus fuit p debito vel p re iudica
ta vel p crimine vel p offēsa manifesta 7 satisfecit
tunc simpliciter absoluitur sub hac forma. Officia
lis talis rē. Qu talis excōicatus p re iudicata vlt p
tali offensa manifesta ad istantiaz talis de hmoi re
iudicata seu offensa satisfecit idcirco eū absolutio
nē petētem absoluiamus i dei nomie in his scriptis
mandantes. rē. vt. s. ¶ Additio ¶ Quid si q̄s fue
rit excōicatus pluribus excōicatiōib⁹ vlt vna excōi
catiōe a plurib⁹ causis an requirātur plures abso
lutōes vel an sufficit vnica p oibus panoz. in. c. est
p cā de snia excōis t3 vnica sufficere dū tñ de oib⁹
excōicatiōib⁹ seu causis fiat mentio i absolutione
De absolutione ad cautellam qñ fiat no. i. c. aplice
de excep. 7 plene i. c. solent de sen. excom. li. vi.
¶ Et sic est finis iudiciū ordinarij 7 tertie ptis 7 p
consequens totius operis.

¶ Sequitur alius tractatus qñ sez iudex d plano p
cedit q̄ valet ad intelligentiam predictorum.

¶ Adimus de pcessu ordinario qui regularif
observat i causis. sed est quidaz specialis q̄
observatur quando pcedit iudex simpliciter 7 sum
marie sine strepitu 7 figura iudiciū. Et quis ordo
tunc seruandus est traditur i cle. sepe. d. xbo signi
ficatio. quia libellus de necessario non offertur est
tamē dāda petitio sūmmaria i scriptis vlt facienda
verbo 7 in actis redigenda. Item pcedit sine con
testatōe 7 sine conclusione q̄ tñ in pcessu ordinario
sunt de substantia vt dictum est. potest etiam sentē

tiam ferre stando quod in alijs nō pōt vt etiam sibi
 visum est et valet citatio ad sententiam audiendā
 etiā non peremptoria. que als sufficiens non esset
 Item in isto pcessu fortius q̄ alio debz iudex em
 putare magnā dilationē / refrenare iurgia partiu
 et restium multitudinē. Et pcedere pōt tpe feriato
 in fauorem hoīm interdicto. Et ita sunt plura in p
 cessu isto specialia. scz. ix. vel. x. vt no. Eul. de mon
 te lau. in alle. cle. sepe i glo. ¶ **A**dditio. ¶ **I**n qb⁹
 aut causis possit iudex pcedere summarie ⁊ de pla
 no vide in. l. iij. §. ibidem. ff. ad exhibendum p bar.
 in extrauagati ad reprimendā ⁊ in clemē. dispēdio
 sam de iudicijs. Et pcessuz hmōi iudex tenetur ali
 qñ obseruare: aliqñ pōt si vult. quia si princeps mā
 dat sic pcedere. vt in conseruatoribus studioz fa
 cit tunc ita iudex tenetur pcedere. valet tamen p
 cessus si ordo iudiciarius ptibus nō contradicenti
 bus fuerit obseruatus: vt in cle. sepe. s. alle. sed pōt
 iudex sic pcedere si velit. scz in causis priuilegiatis
 a iure super tali pcessu. ⁊ iste sunt. iij. cause bñfici
 ales / matrimoniales / decimaruz / ⁊ vsurarum. ⁊ in
 istis rel. nq̄tur potestati iudicis si velit pcedere sim
 pliciter ⁊ de plano vel ordinē iudiciariū obseruare
 vt in cle. dispēditosaz de iudi. vbi de hoc in glo. nō
 licet et qz pōt iudex vt dictū est in istis causis obser
 uare ordinem vel non et sic libellum exigere. Qua
 liter ergo in cā beneficiāli formādus sit libellus vi
 deamus ⁊ potest sic concipi.

In beneficiāli cā sic formatur libellus.

Quam vobis honorabili viro domino audito
 re vel iudice rē. proponit procurator procura
 n. i.

torio noīe discreti viri. a. canonici ecclesie btē ma-
rie verdunēsis conquerēdo aduersus B se clericuz
asserētē talis dyocesis ⁊ quēlibet aliū ꝑ ee in iudi-
cio legitime iterueniētē. ⁊ dī q̄ lz p̄fatus. a. vigo-
re grē aplīce eidē de canonicatu sub expectatōe ꝑ
bēde de ecclīa sc̄e marie predicte in speciali fact⁹
canonic⁹ ⁊ p̄bēda ꝑ mortē quondā eiusdē ecclesie
dū vixit canonici p̄bēdati tūc vocās ꝑ certū execu-
torē ad hoc a sc̄a sede aplīca specialiter deputatū
fuerit ⁊ sunt collati. ⁊ sibi eisdē ꝑuisum ac ipse. B.
ad canonicatū ⁊ p̄bendā h̄mōi ꝑ eūdē executorē
inuestitus existat sic q̄ idē canonic⁹ ⁊ p̄bēda cuz
iuribus ⁊ ptinentis suis vnīuersis ptineāt ⁊ ptine-
re debeāt ad eundē tñ p̄fat⁹ B ad eosdez canonicatū
⁊ p̄bēdā se intrusit de facto ⁊ intrudī fecit ꝑocu-
rauit ac intrusioneꝝ de se factā ratā habēdo ꝑdictos
canonicatū ⁊ p̄bēdā detinuit ⁊ occupauit v̄tinet
et occupat fructus reddit⁹ ⁊ ꝑuenus iura ⁊ obuē-
tiones ꝑueniētes ex eisdē ꝑcepit ⁊ imburfauit ꝑci-
pit et ibursat. seq̄ p̄fato. a. opposuit ⁊ ꝑponit ac
eū īpediuit ⁊ īpedit fecitq̄ ⁊ facit ꝑ intrusionem oc-
cupacionē / et alia supradicta quomin⁹ ipse a cano-
nicat⁹ ⁊ p̄bēde h̄mōi ac iurū ⁊ ptinētiay earū dē
possessionē seu quasi assequi possit ⁊ habere in aīe
sue piculū ⁊ ꝑdicti a ꝑiudiciū ⁊ detrimētū. Qua-
re agit ⁊ petit ꝑcurator q̄ s̄ ꝑcuratorio noīe q̄tūs
vos dñe auditor sc̄i iudex reuerende ꝑecognito q̄
tum sufficit de ꝑmissis ꝑnūciētis decernatis ⁊ d̄
claretis canonicatū ⁊ p̄bēdā ꝑdictos ad memo-
ratū ⁊ pertinuisse de iure ⁊ ptinere ad eos eidē a ad
iudicādū fore ac iudicari debere ⁊ adiudicētis. In-
trusionēq̄ detensionē occupationē ⁊ alia ꝑmissa

temerariā illicitā et iustā fuisse et esse. Et p̄dictum
 Occupatorē ab occupatione impedimentis et alijs
 predictis cōpescēdū et cōpescatis sibi de prefatis si
 lentū iponēdum et iponatis super eisdem. ac a ca-
 nonicatu et prebenda et eorū detentōe eū remouen-
 dū et remoueat. P̄dictūq; A i possessione seu q̄
 si eorūde canonatus et preben. iuriūq; et p̄tinetiū
 ipsoꝝ iducendū et iductuz defendendū atq; iduca-
 tis et defendatis seu induci et defendi precipiatis
 Ip̄m B p̄dicto A in fructibus p̄ceptis et expēsis
 litis legitimis nichilominus cōdemnādo p̄ vestraz
 diffinitivā suā et eius executionē. Nec petit cōiū-
 ctim et diuisim. Ad necessariā p̄bationem se solum
 astringens officiū vestrū in oībus premisis et sin-
 gulis quantum opus fuerit humiliter implorādo.
 Saluo iure corrigendi addendi minuendi et cetera
 vt est moris Iste libellus p̄cedit quādo agenti b̄n-
 ficiū iam est collatum. ita q̄ est suū et habet ius
 in re. Si vero nondum esset sibi collatum vel de eo
 prouisum. sed conferendum ita q̄ non esset suū. s; sibi
 debituz esset ius ad rez. De quo in cle. auditor
 de rescriptis in glosa. si pronunciet Tunc secundū
 hoc deberet mutari libellus sc; narrādo quomodo
 beneficiū tale ex tali causa sibi esset debitū et peten-
 do id sibi debitum et conferendum p̄nunciari. Et
 tunc auditor qui pronunciat illud ei debitū potest
 sibi sine nouo mandato de illo p̄uidere v. circuit?
 cuitetur vt in alle. clemen. auditor de rescriptis.
 ¶ Additio. ¶ Utrum autem iusta collatio q̄ fit p̄
 auditorem dicat̄ executio iuris debiti et an quilib; d̄
 legatus etiam extra curiam possit facere istam col-
 lationem vide per ymo in dicta clemen. auditor.

n. ii.

Vel etiam debet fieri mutatio libelli secundū qualita-
tatem facti ⁊ plures libelloꝝ formas ponit Guil. in
spe. de pben. Si bñficiū est de iure patronatus tūc
presentatus sic former libellum suum.

¶ Quando beneficium est de iure patronatus.

Quā vobis. ⁊c. Et dicit q̄ l3. A. predictus ad
ecclesiam vel vicariā talē per mortē quondā
ultimi rectoris eiusdem vacātem p̄ dictum clerici
cum vel laici ipsius ecclesie vel vicarie verū patro-
nū et in iure patronatus ecclesie vel vicarie eiusdē
possessione vel quasi existentem ac p̄ tali habitum
eō. ter ⁊. reputatū vobis dño p̄posito vel archidiacono
vel officiali infra t̄ps debitū quadrimesire p̄sen-
tatus existat ad inuestiendum tamen p̄dictus B.
p̄ntationi h̄mōi facte et inuestiture faciende se op-
posuit et opponit temere. impediuit et impedit fri-
uole ac fecit et facit minus iuste quominus presen-
tatio p̄dicta p̄ vos admīssa fuerit suū debitum for-
tita atq̄ sortiatur effectum Agit igitur ⁊ petit p̄cu-
rator p̄dictus noīe quo supra p̄ vos p̄cognito q̄ntū
sufficit de premīssis p̄nunciari decerni ⁊ declarari
p̄ntationē de p̄fato A vt prefertur factā fuisse ⁊ eē
admittendā et admitti ip̄m q̄ A ad ecclesiaz vel vi-
cariam p̄dictam instituendū et inuestiendum fore
institui et inuestiri ac in corporalem et realē ipsius
ecclesie seu vicarie iurisiq̄ ⁊ p̄tinentiarū eiusdē pos-
sionē vel quasi inducendū ⁊ iduci p̄dicto q̄ B ad-
uersario sup̄ oppositione et impedimentis ab eccle-
sia ipsa seu vicaria perpetuum silentium imponen-
dum ⁊ imponi Et ab ipsis impedimētis ⁊ oppositis

98
one esse compescendū et cōpesci vestra sententia dif-
finitiva et censura ecclesiastica mediante. Nec petit
coniunctim et diuisim vna cum expensis litis. etc.

¶ Declaratio forme

Ista petitio colligitur p̄ Anno. in. c. cuz bertol-
dus de re iudicata. Et quidā addit in libello
peto presentationē meā admitti et p̄sentationē ad-
uersarij p̄ non patronū et eū qui nullū ius p̄ntandi
habet factā cessari etc. de quo i alle. c. cū bertoldus
Sed non est curandū. Et si aduersarius p̄sentatus
a non patrono iam esset institutus secundū hoc ali-
ter formaretur petitio isto modo. Peto talem a nō
patrono nec iuris patronatus possessore presenta-
tum et male institutum ab illo beneficio ammoue-
ri et meā presentationē a vero patrono factam ad-
mitti ipsum beneficium michi adiudicari et me ad-
mitti ipsum beneficium michi adiudicari et me ad
illud institui etc. ut in. c. cū bertoldus supra alle. Et
si forte presentator i veritate nō est patronus s̄z so-
lū possidet ius patronatus cū bona fide. tūc p̄ntat^o
non dicat in libello ip̄m esse patronū. Sed ip̄z fuis-
se tempore presentationis et esse in possessione vel
quasi iuris patronatus. Et sufficit ut in. c. consulta-
tionibus de iure patro. de quo etiā in. c. ij. de resti. i
inte. cum si ¶ Additio. Quid si pendente lite inter
petitorē et possessorē super iure patronus fiat pres-
entatio per possessorē et postea succūbat possessor
an debeat repelli presentatus. vide per eundē pa-
nor. in dicto. c. consultationibus. Cum autem de iure
patronatus agitur inter patronos qualiter tunc
cōcipiatur libellus ponit guil. in speculo de iure pa-

n. iij.

tro. Et potest sic formari

Forma libelli cum controuersia et inter patronos de iure patronatus

Quam vobis etc. proponit conquerendo in iure procurator procuratoris nomine discreti viri. A. laici aduersus. B. laicum. Et dicit quod ius patronatus talis ecclesie vel vicarie ad predictum. a. pertinet et pertinere debeat de iure. Item quod a fuerit tempore spoliationis infrascripte in possessione vel quasi iuris patronatus ecclesie vel vicarie eiusdem. tunc predictus. b. de anno et mense tali quodam. D. ad ecclesiam seu vicariam predictam tunc certo modo vacante vobis presentavit ipsum. a. possessione vel quasi iuris patronatus predicti spoliando. Quare agit et petit procurator predictus quatenus vos domine iudex precognitis quantum sufficit de premissis pronuncietis / decernatis / et declaretis ius patronatus ecclesie vel vicarie predicte ad prefatum. a. pertinuisse et pertinere presentationes et spoliationes predictas ut temerarias et illicitas iniustas esse et fuisse at eundem. a. in pristinum statum possessionem seu quasi eiusdem iuris reponendum restituendum et reducendum fore restitui reponi et reduci debere / restituatisque reponatis / et reducatis per vestram sententiam diffinitiuam etc. Per istum libellum intentatur possessoriu et petitorio possit etiam alterum tantum intentari ut etiam dictum est in alio processu circa formas libellorum. Et ista causa super iure patronatus non est beneficialis cum de titulo beneficiali non agatur unde in eadem procedendum est ordine iudiciario obseruato: et super primo libello possunt sic formari positiones in articulis.

In primis ponit et probare intendit quod in dyoce

si verdunensi in terra barenfis est et fuit a. xxx. vel
 xl. annis circa vel ultra et a tempore et p tempore
 spaciū de cuius initio hominū memoria non existit
 quoddā oppiduz cōiter nuncupatū de bamothi ca
 stro habēs diuersas ecclias collegiatas parrochia
 les ⁊ aliam palaz et notorie. Itē q̄ in eodē oppido
 inter alias ecclesias ibidē fuit a p̄dicto tōe ⁊ p̄ idēz
 temp⁹ et est collegiata ecclesia beate virginis Ma
 rie sic cōiter nuncupata seu appellata habēs p̄posi
 tum decanum et capitulum ac certas et distinctas
 prebēdas ac iuxta alia ecclie collegiate publice ac
 manifeste ⁊c. Itēz q̄ de premissis oibus ⁊ singulis
 fuit et est publica vox et fama. Itēz ponit q̄ sanctis
 simus dñs noster talis diuina prouidētia papa mo
 dernus p̄dicto. a. gratiā faciendo specialez die ta
 li mense tali canonicatū in tali ecclesia p̄dicta p̄es
 dicto a contulit ⁊ ipsum p̄ decanum et capitulū re
 cipi mandauit in canonicū et fratres: stallūq̄ i cho
 ro et locum in capitulo cū iuris canonicalis plenti
 tudine eidē assignari Itē q̄ prebenda si qua tūc va
 caret aut quam impostremū vacare contingeret ec
 clesia in eadez quā p̄dictus. a. infra vnus mēsis
 spaciū acceptaret p̄dictus dñs noster papa ei de
 z a. cuz oibus iuribus et pertinentiis suis vniuersis
 conferri et de eis sibi prouideri. ac ipsum ad eandē
 et ipsius iuris ac p̄nientiarum eiusdem possessio
 nem vel quasi inuestiri et induci inductum tueri et
 defendi voluit et mandauit. Itē q̄ idem dñs no
 ster papa ad collationē. p̄uisionē inuestiturā ⁊ als
 grē p̄dicte debitā et effectualē executionē faciendā
 certū vel certos executores deputauit. Itē q̄ p̄fa
 tus. a. gratiā p̄dictam sibi vt premitit factā ratā

n.iiij.

habens et gratā sup eā litteras in forma ꝑsueta ex
trahi ꝛ sibi ꝑcessus ꝑ executorē fieri ꝑcurauit. Itē
qꝫ de ꝑdictis oībus et sigulis fuit et est publicavor
et fama. item ponit ꝛ ꝑbare intēdit qꝫ de anno dñi
M. cccc. lxi. die mēse tali et ante quondā. H. ecclie
fuit canonicus ꝑdicte beate Marie talis loci prebē
datus ꝛ certos canonicatū ꝛ ꝑbendā in eadē ecclia
habuit ꝛ possedit itē qꝫ idē A. canonicus de anno ꝛ
mēse ꝑdictis de tali die extra: Hoc. concludit ꝛ dī
xit extremū qđqꝫ ꝑ ipsius obitū canonicatꝫ ꝛ prebē
ꝑdicta quos i ꝑfara ecclia obtinebat vacare in
ceperūt vacauerūt et cōiter vacare putabantꝫ palaz
et manifeste. Itē qꝫ A ꝑdictus vel talis eiꝫ ꝑcura
tor ꝑdictus canonicatū et prebendā sic vacātes tā
qꝫ gratie ꝑdicte vigore sibi ꝛ nulli alteri a iure de
bitos die tali mensis ꝑdicti ꝑtestatione consueta
acceptauit. item qꝫ ꝑ ꝑdicte gratie executorē. A ꝑ
dictus canonicatū et prebē sibi conferri ꝛ de eisdē
sibi ꝑuideri. ac si in ipsoꝝ iuriū ꝛ ꝑtinētiay ꝑsessi
onē seu qñi inuestiri obtinuit die tali. item qꝫ de ꝑre
missis oībus ꝛ singulis ē publicata vox ꝛ fama. itē
ponit qꝫ A ꝑdictꝫ tꝑe gratie sibi facte et collatio
nū ꝑuisionū inuestiture ꝑdictoꝝ fuit et est clericꝫ
seu sacerdos ꝛc. itez ponit qꝫ A ꝑdictꝫ tꝑore gra
tie sibi facte in cōtione fidelīū de legitimo matrimo
nio ꝑcreatus est et alias abilis ydoneus ad ecclia
sticū beneficiū maxime canonicatū ꝛ prebendaz su
ꝑdictos obtinēdū itē qꝫ B. aduersarius ꝑdicti.
A. ꝑdictis canonicatu ꝛ prebēda ꝑst ꝑdicti quō
dam. C. mortem se intrusit seu intrudī fecit et ꝑcu
rauit ipsoꝝ canonicatū ꝛ prebendā detinuit et oc
cupauit/ detinet et occupat fru. reddi/ et ꝑuentꝫ ex

eisdē pueniētes pcepit ⁊ ibursauit pcepit ⁊ ibursat
 ac p̄fatū ⁊ ipediuit ⁊ ipedit / fecit ⁊ facit p intrusio
 nē occupationē ⁊ alia p̄missa q̄minus gr̄a collatio
 p̄uisio ⁊ iuestiura ⁊ alia p̄missa suuz debitū sortiri
 possint effectū ⁊ sortiant. Et q̄ p̄dict⁹ a possessionē
 canonicat⁹ ⁊ p̄bēde predictarū assēq̄ nō possit libera
 ⁊ habere. Dat̄ isup libellū p pte sua oblatū ac pdu
 cta ⁊ pdncēda in hac cā iqtū faciūt p pte sua ⁊ po
 sitionibus ⁊ articulis d̄ notarijs signis ⁊ sigillis sal
 uo iur̄ addēdi minuēdi corrigēdi declarādi ⁊c. vt ē
 moris. Q̄n̄ b̄ficiū est de iure patronatus tūc ex li
 bello seu petitiōe formant̄ positiones isto modo

C Positiones et articuli in alia forma

Positiones ⁊ articuli vt. s̄. vt in alijs formis. Im
 primis ponit ⁊ pbare intēdit q̄ in oppido tali
 talis dyoce. a. x. xx. xxx. vel. xl. ānis citra vel ultra ⁊
 a tpe vel p tēpus cui⁹ cōtrariū seu iūtiū nō est in ho
 minū memoria fuit ⁊ ē certa ecclesia parrochialis
 cōiter nūcupata seu appellata ecclesia sancti talis.
 ⁊c. q̄q̄ in ecclesia eadē fuerint et sunt certe vicarie
 ppetue a secularibus clericis solite gubernari. Itē
 q̄ inter alias vicarias perpetuas in eadem ecclesia
 existētes est et fuit a tempore ⁊ p tempus de quo su
 pra / et est certa vicaria ad altare talis sancti ⁊c. pa
 lam ⁊ notorie. Item q̄ vicaria huiusmodi perpetua
 per talem laycuz instaurata est ⁊ fundata ac de bo
 nis suis dotata ⁊ per loci ep̄m seu dyocelanum con
 firmata. Item q̄ ius patronatus eiusdē vicarie eidē
 instauratorū ⁊ suis heredibus reseruatus extitit ⁊ p
 tinuit et pertinet ad eosdē. item q̄ de p̄missis oī
 bus et singulis fuit ⁊ est publica vox et fama. Item
 q̄ predictus. It̄. fuit p̄fati quondā instauratoris

filii et legitimus et naturalis eidem patri suo in bonis p eum relictis et maxime in iure patronatus predictae vicarie in solidum heres successit ac hereditas paterna cum iure predicto patronatus fuit et ad eum tanquam ad verum et ad proximorem heredem deuoluta Item quod idem. H. filius et heres quondam D. predictae vicarie vicarium ad eandem vicariam tunc certo modo vacantem vobis domino officiali presentauit. et quod eadem presentatio admissa fuit p vos. et eidem quodam presentatus ad presentationem eandem ad predictam vicariam institutus cum tenuit et pacifice possedit. Item quod predictus. H. fuit et est in iurispatronatus memorate vicarie possessione vel quasi. Item si de premisis omnibus et singulis etc. Item quod de anno tali die mense tali bone memorie quondam. D. predictus vicarius ut premititur vicarie predictae nouissimus fuit viam vniuersae carnis ingressus. Item quod p eiusdem quondam. D. nouissimum se predicti vicarii rectoris mortem ipsa vicaria incepit vacare vacuitas et vacare reputata fuit et palam notorie. Item quod predictus. H. ipsius vicarie patronatus et iurispatronatus eiusdem possessor prefatum. a ad eandem vicariam sic vacantem die tali mense tali talis anni supradicti. vobis domino officiali p suas litteras certas ipsius sigillo sigillatas presentauit. Item quod tempore presentationis huiusmodi idem. H. presentatus fuit. put est in etate legitima et in minoribus ordinibus et in comunione fidelium aliasque abilis et idoneus ad beneficium huiusmodi obtinendum. Item quod. B. aduersarius memoratus pretextu eiusdem presentationis p non patronum nec iuris patronatus possessorem de ipso facte predicto. a. et presentationi de eo ut pres

fertur per verum patronum facte opposuit sebe facto et opponit et impediuit et impedit / fecit et facit quod minus eadem presentatio per vos admissa fuit et est per institutionem et inuestituram ac alias suum debitum sortita atque sortiatum effectum. Item quod de premissis. etc. Dat etiam libellus seu petitionem etc. Saluo iure corrigendi etc. Et si presentatus est a patrono qui non est in possessione presentandi. Vel forte est possessor iuris patronatus bona fide licet in veritate non sit patronatus. secundum hoc formentur articuli ut dictum est circa libellum in hac materia

Additio. **A**duerte tamen quod licet patronus non possit presentare seipsum tamen bene potest presentare filium suum ut no. in. c. per vestras de iure patronatus potest etiam presentare compatronum ut no. spe. ti. de iure patrona. x. et no.

Forma libelli in causa matrimoniali.

Quia vobis honorabili viro preposito vel officiali proponit procurator procuratorio nomine. A. aduersus. B. puellam et quancumque aliam personam pro ipsa in iudicio legitime interuenientem et dicit in iure conquerendo quod licet inter a. et b. predictos matrimonium legitime sit contractum per mutuum et simultaneum consensum vtriusque verbis de presenti ad hoc aptis vltrocitroque iuratum utroque dicente. ego accipio te in meam / et ego recipio te in meum nec te dimittam pro meliori vel deteriori sub aratione mutua etiam subsecuta vel artis datis hic inde et receptis tamen. b. predicta matrimonium huiusmodi per carnalem copulam consummare cum predicto

A tanq̄ p̄ marito suo ac eū adherēdo ei vxori affec-
tione pertractare recusat in periculum anime sue
quare agit et petit p̄curator p̄dictus quo supra no-
mine p̄ vos p̄nūciari et declarari sentialiter ⁊ diffi-
nitue matrimoniū inter **A.** ⁊ **B.** p̄dictos fuisse ⁊ ef-
se contractū di. ta. q̄. **B.** eidem. **A.** in vxorē ad iudi-
candū et ad matrimonium de quo agitur et ipsius
consumationem faciendū vt sibi cōdemnādū ⁊ cō-
pelliendū fore ad iudicare cōdemnari ⁊ cōpelli iu-
sticia mediante hoc petrona cū expensis litis. p̄o-
test etiam matrimonium contrahi p̄ alia verba de
quo in. c. litteris ⁊ in. c. si inter de spōsa. ⁊ sic forma-
tur libellus scōm q̄ habet se factū. Si vero matri-
moniū iam esset carnali copula cōsummatū ⁊ aliq̄
diu ipsi iuges simul cohabitassent sed tandē alter
eorū ab altero se diuertit. tūc dimissus p̄t agere pe-
titorio vel possessorio. opz tamen restitutionem pe-
tentem p̄bare coniugiū et copulaz qz ista possessio
non habetur sine iure vt de resti. spo. c. ex cōquesti-
one. ⁊ c. ex transmissa. e. ti. ¶ **Additio.** ¶ **Notatū** q̄
est lata di. ferētia an agatur de cā matrimoniale pe-
titorio v̄ possessorio qz p̄mo casu oportz p̄bare ple-
ne q̄ verum matrimonium et validum intercessit.
secūdo casu sufficis p̄bare matrimoniū fuisse h̄cta-
tū lz ex toto nō p̄betur legitimitas matrimoniū sa-
tis em̄ est q̄ p̄betur prima fronte legitimū quo ad
principia valida licet opponatur aliqs defectus in-
trinsecus quia per tales oppositionē non impediēt
restitutio vt in ca. ex conquestione et in. c. ex trans-
missa de resti. spoli. ita tenet panoz. i. c. ex pte ⁊ i. di-
cto ca. ex transmissa saluo tñ quod habet in. c. lras
eo. ti. et tunc formatur sic libellus.

Sic formatur libellus quando alter coniugii post
cardinalem copulam ab altero diuertit.

Quia vobis honorabili dño archidiacono vel
officiali rē. pponit pcurator pcuratorio nos
mine **A** viri conquerēdo i iure aduersus **B** mulie
rē. et dicit q̄ licet ondū **B** mulier supradicta cū pre
fato **A** contraxerit matrimoniū ⁊ traditione ⁊ car
nali copula subsecutis sibi in loco tali p plures an
nos cohabitauit tanq̄ vxor eū in oībus affectione
vxoria ptractando tamen de anno tali tali die mē
se tali ipsa. **B.** nescit quo spiritu seducta a p̄fato **A**
diuertit sine iudicio ecclesie ⁊ eum dimisit. ppria te
meritate cū possessione seu quasi ipsius. ⁊ iure con
galis eū destituendo temere ⁊ spoliando in aīe sue
detrimentū. **A**git igit ⁊ petit pcurator p̄dictus no
mie pcuratorio quo supra. quaten⁹ p̄cognito de p̄
missis q̄tuz sufficit. pcuretis decernatis et declare
tis diuisionē dimissionē et spoliationē p̄dictas fuis
se ⁊ esse temerarias illicitas ⁊ iniustas ac temere ⁊
illicite de facto p̄sumptas ⁊ ipm **A** ad possessionez
seu quasi p̄dicte coniugis sue ⁊ iuris cōiugal' in ea re
stituēdū et reducendum fore. ac reducatis et resti
tuatis et ipsam **B** vt ad eundez **A** quem inconsul
te dimisit redeat ⁊ coniugalia obsequia sibi prestat
vt prius compellandaz cogendam ⁊ condemnādā
esse cogatis campellatis ⁊ cōdemneris p vestrā dif
finitiuam sententiam censura ecclesiastica median
te ⁊ alia remedia opportuna hoc petit. Si aut vxor
opponat marito restitutione petēti exceptionē con
sanguinitas in casu p̄hibito an faciēda sit restitū
tio. habet in. c. litteras de restit. spoli. **De materia**

etiam libelli in. c. ex cōfessione. e. ff. de hoc. Aliqñ
agitur inter cōiuges ad diuortium ⁊ hoc dupliciter
qz qñqz ad separationē q̄tum ad vinculum qñqz q̄
tum ad thorum tm̄ et mutuā seruitutē vnde primo
cum agitur ad dissolutionem vinculi saltem de fa-
cto contracti tunc concipiatur sic libellus.

¶ Quando agitur ad dissolutionem vīculi sic for-
matur libellus.

Quia vobis rē. ppōit pcurator noīe pcuratorio. A. viri aduers⁹ B mulierē ⁊ dī q
lz. a. ⁊. b. p̄dicti sibi inuicem attinēt ⁊ sūt i
tertio v̄l q̄rto gradu consāguinitatis cōiuncti v̄l lz
p̄dicti. a. ⁊. b. affines exñt i p̄mo affinitatis gñe ⁊ i
p̄mo sc̄do tertio aut quarto gradu ip̄i tm̄ de factō ma-
trimoniū contraxerunt simul illud ex carnali copu-
la consumādo. quare agit ⁊ petit predictus pcura-
tor noīe quo s̄ p vos cognito q̄tuz sufficit de p̄mis-
sis pnūciari decerni ⁊ declarari inter. a. ⁊. b. predi-
ctos obstante consanguinitatis vel affinitatis ipe-
dimento predictū matrimoniū nō eē vel subsistere
nō posse ip̄osqz sicut d̄ facto p̄traxerunt de facto di-
uortīados vel separādos. ⁊ a cohabitatiōe ⁊ mutua
ta seruitute ac vīculo facti absoluendos diuortīari
⁊ absolui variqz predicto. a licētiā ad vota alia con-
uolādi snialiter et diffinitīue hec petit v̄rm de hoc
officium humiliter ip̄lorādo et idem de alijs ipedi-
mentis q̄ habēt de iure matrimoniū ip̄edire muta-
tis mutādis. **¶** Additio. Sed querit qd si m̄rimo-
niū fuerit declaratū nullū p̄pter cōsāguinitatē v̄l
affinitatē aut aliud ip̄edimētū an dos debeat resti-
tui mulieri vel an debeat confiscari et qua actione

possit repeti vide. l. l. i. C. de conditionibus ob cau-
sam in. l. auunculo. ff. de conditionibus sine causa et in. l.
qui contra. C. de iessis nuptiis. In secundo videlicet
cum agit ad separationem thori quod fit propter adul-
terium sic concipiatur libellus.

Quando agitur ad separationem thori propter ad-
ulterium sic formatur libellus.

Quia vobis. etc. proponit procurator nomine procura-
torio. a. mariti contra. b. mulierem
eiusdem. a. uxorem eam accusando seu denunciando ut
quod predicta. b. uxor post factum matrimonium iter ip-
sam et predictum. a. de anno/die tali/mese tali cum. l. vi-
ro in tali loco in tali camera in lege coniugii committendo
et thori violando adulterium perpetravit seu eidem. l.
adhesit publice adheret cum eodem adulterando. quar-
petit. p. dicitur nomine quo si quis percognito factum suffi-
cit de premissis pronuncietis decernatis et declaretur
predictos. a. et b. coniuges ad instantiam et petitionem ip-
sius a mariti propter predictum adulterium uxoris sepa-
randum et divorciandum fore quo ad thorum et mutuam
cohabitationem seu servitutem atque separetis per vestram
sententiam definitivam. aliquando additur et dote eidem ad
iudicandum et ad iudicatis ut in. c. plerumque de dona-
tionibus inter virum et uxorem. Huius modo agitur de crimine
adulterii. similiter debet in libello exprimi tem-
pus et locus. sed in scripto non est necessaria. de quo
et de materia huius libelli habetur in capitulo tuo
de procuratoribus et in capitulo primo ut lite non con-
testata. cum remissioni. **E**t quando sic agitur de
adulterio quo ad separationem thori non est causa matri-
monialis quia non agit sed federe matrimonii sed de crimi-

adulteri ideo i pcessu talis cause dz ordo iudiciari
us obseruari de hoc etiã hẽtur. i. d. c. vt lite nõ ptes.
sicut in sili diximus de cã bñficiali ⁊ cã sup iure pa
tronat. ¶ Additio. Sz querit an vxor possit accu
sare maritũ de adulterio: siue marit' vxorẽ panor.
in. c. tua de pecu. dicit q' d' adulterio põt agi triplici
ter. Primo ad penitẽtiã pagendã ⁊ ad hãc admit
titur quilz. ij. q. i. si peccauerit. c. nouit de iudi. Ses
cũdo põt agi criminaliter ad penã. l. iulie iponẽdã
⁊ hoc modo nõ auditur vxor contra maritũ. l. i. C.
de adulterijs. Tertio põt agi de crimine adulteri
ciuiliter quo ad sepationẽ thori et ad effectũ lucrã
di dotẽ vel donationẽ ppter nuptias ⁊ hoc modo
admittitur vxor ptra maritũ sicut maritus contra
vxorẽ vt no. in. c. plerũq; de dona. inter virũ et vxó
rẽ. Sup libello in cã matrimoniali qñ agit de con
iungendo positiones et articuli sic formantur.

¶ Positiones et articuli sic formantur
quando agitur de coniungendo.

Ite in p̄mis ponit ⁊ pbare itẽdit q' anno dñi
rẽ. mense tali die tali. rẽ. A. ⁊. B. i domo tali
v' tali loco sueneft adinuicẽ p̄hendo ⁊ ibidẽ de cõ
trahẽdo p eos matrimonio simul p̄ctum habuerũt
ita q' tadẽ p tractatus h̄mõi ad cõcordiã veniẽtes
matrimoniu p consensũ mutuũ ibidem insimul cõ
traxerũt. Item q' cõsensum h̄mõi matrimonialem
ipi. A. ⁊. B. verbis de p̄senti ap̄tis vltro citroq; inti
mauerũt expresse dicente. Ego te accipio in meũ ⁊
ego te in meã ⁊ p meliori vel peiori te dimittere n̄
intẽdo. Itẽ q' in signũ matrimoniu inter eosdẽ A ⁊
B cõtracti vt p̄fertur ipse A eidẽ B. spõse, sue vnũ
anulum aureũ ⁊ ipsa B eidem A sponso suo vnũ

circulum argenteum tradidit que hinc inde sic data
 arte nomine receperunt. Item q̄ t̄pe contractus pre
 articulati A et B p̄dicti puberes et alias apti et ido
 nei fuerunt ad matrimonium contrahendum palam
 et notorie. Item q̄ de premissis omnibus et singu
 lis fuit et est publica vox et fama. Possunt etiã p
 aliũ modum fieri articuli isto modo. In primis po
 nit et p̄bare intendit q̄ A et B et C predicti die tali
 anni currētis vna cũ certis alijs personis fuerũt i
 tali loco cõgregati. Itẽ q̄ p̄fatus A p̄fate puel
 le vel mulieri supplicauit vt cum eo matrimoniu
 contraheret seu ipsum in maritum recipere vel du
 cere dignaretur / p̄mittens eam habere in vxorem
 et nunq̄ eam dimittere p̄ meliori vel deteriori. itẽ
 q̄ predicta B in ipsuz. A consentiens statim dicit
 q̄ cum eo libenter vellet cõtrahere et euz ducere v̄
 recipere vel habere in maritũ. Itẽ q̄ idẽ A et B. ea
 dem matrimonium contraxerunt ad inuicem vnus al
 teruz mutuo consensu consuetis verbis expresse re
 ciendo dicente. A. seipsaz B recipere et de cetero
 habere velle in vxorem / et nunq̄ eam pro meliori
 vel peiori dimittere. et similiter .B. dicente ipsum
 A in suuz recipere et habere velle maritũ r̄c. Quã
 do agitur ad disiungendũ p̄pter impedimentum po
 sitiones et articuli sic i libello formantur.

Cositiones et articuli quando agitur ad disun
 gendum propter impedimentum.

Positiones et articulos r̄c. Et pono q̄ vocetur
 Titia et Seycus de quoruz matrimonio agit̄
 In p̄mis ponit et probare itendit q̄ in tali loco opa
 pido vel villa erãt oli et morabatur quõdam Mar
 tinus et Berta. Item q̄ fuerunt vir. et vxor. et se taz

les nominauerūt gesserunt habuerūt ⁊ tenuerūt ⁊
ab alijs cōiter tenti nomiati. habiti et reputati fue
runt. Item q̄ ex predicto quondaz. M. Descendit
Lotarius qui fuit filius naturalis eiusdem quod ē
palam et notorium. Itē q̄ idem. L. p̄dictū Seyuz
genuit ipseq̄ Lotarius pater fuit eiusdē Seyi Itē
q̄ ex alio latere de predicta Berta Titiaz p̄dictā fi
liam suaz procreauit. Itē q̄ de p̄missis oibus ⁊ sin
gulis. r̄c. Itē q̄ Sey⁹ ⁊ Titia p̄noiati sic existētes
in tertio gradu consanguinitatis coniuncti t̄p̄e tal
li iuicez de facto ⁊ q̄tum in eis fuit matrimonium
contraxerūt ⁊ carnali copula subsecuta sibi tāq̄ cō
iuges mutuo adhererunt. et adherent de facto.

Libellus in actione iuriarum quādo agitur ad
iteresse et ciuilliter.

Quā vobis r̄c. p̄ponit p̄curator noīe discreti
viri Titij conquerendo in iure aduersus Sē
pronij seu quēcūq̄ alius p̄ ipso in iudicio legitime
iterueniētē r̄c. q̄ lz Titius p̄fatus fuerit ab an
no discretionis sue homo pacificus bone fame sta
tus integri. laudabilis vite ⁊ conuersationis hone
ste de legitimo matrimonio genit⁹ ⁊ vt talis ac p̄
tali cōiter habitus nominatus ⁊ reputat⁹. Tamen
de anno currētī. die tali. mēse tali. in tali domo vel
vico predictus Sēpronius nescit quo spū duct⁹ me
moratum Titijz aīo iuriandi x̄bis afficit iniurio
sc̄ dicēdo expresse ⁊ noiando ip̄m titium filiū mere
triciis vel hereticū vel neq̄ pessimū vel de eo malaz
cantauit cātilenā vel carnē seu famosum libelluz
de ipso scripsit videlz ī tali forma. r̄c. Quam iuriā
sic eidem titio p̄ eūdez semp̄roniuz illataz idem T

tuis renouauit ad se et reuocat ac eam pro suo existimauit et existimat interesse ad tot marcas seu florenorum vel librarum denariorum summam malens de suis tantam perdidisse si haberet commode quam iniuriam sibi irrogatam tolerare vestra tamen iudiciali salua taxatione agit igitur et petit procurator quo supra nomine quibus constitutum de premissis pronuncietis decernatis et declaretis predicta verba pronuntiato sempromio prefato titio seu contra eum ut prefertur dicta seu probata presumpta fuisse et esse temeraria illicita et iniuriosa temere illicita et iniuriose presumpta / et in predicti titii iniuriis attemptata. ipsumque sempromium propterea eidem titio ad interesse teneri ac eum sibi in predicta unam marcarum seu florenorum aut librarum summam pro interesse vestra ut premititur salua taxatione iudiciali condemnandum et ad satisfactionem compellendum fore et condemnatis et compellatis per vestram sententiam definitiuam.

Processiones et articuli in actione iniuriarum.

In primis ponit et probare intendit quod titius predictus ab antiquis discretionis sue fuit et est hodie homo pacificus / bone fame: opinionis et vite laudabilis conversationis honeste ac talis et pro tali tectus et communiter reputatus notorie. Item quod de anno currenti die tali mensis Julij sempromius predictus malo ut creditur spiritu ductus verbis turpibus et iniuriosis titium predictum affecit. sibique publice dixit eum meretricis filium vel hereticum seu nequam pessimum nominando expresse et appellando temere a se sibi iniuriatum vel tale de eo carauit carilena seu tale carmen famosum vel tale scripsit libellum famosum

o.ij.

Item q̄ Titius p̄dictus passus iuriam eandē
fratī postq̄ sibi illatā itellexit reuocauit prout reuo
cat ad animā ⁊ ipsaz estimauit ⁊ estimat p̄ suo iter
esse ad tot marcas v̄ florenos vel libras denarioꝝ
talis monete p̄ q̄bus non veller talismodi iuriā su
stinere salua v̄ra iudiciali taxatōe. Item q̄ p̄dict⁹
Sēproni⁹ t̄pe illate iurie supradicte fuit capax do
li/sane mētis ⁊ alias talis qui pōt iuriam irroga
re. Item q̄ de premissis oibus ⁊c. Et ita habemus
libellos/articulos ⁊ positiones in causis benefici
alibus m̄rimonialibus ⁊ iuriarū. Nunc de defen
sionibus reorum ī h̄mōi causis videamus.

In causa beneficiali potest sic excipere reus ī vi
peremptorie.

In p̄tensa b̄nificiali cā. q̄ iter. a. ex vna et. b. ex
altera pte x̄tī corā vobis d̄no iudice ⁊c. p̄cu
rator p̄curatorio noīe. b. p̄dicti p̄ponit et d̄t ex
cipiēdo q̄ b̄nificiū de quo est questio iter ipas ptes
p̄dicto. a minie debet: nec ius aliquod h̄z in eo ma
xime qz ḡra p̄tensa p̄ eū ipetrata fuit et est surrepti
cia pe r veri taciturnitatē/vel falsi suggestionez vel
expressionē obr̄ta. Tacuit eū impetrando se b̄nifi
ciū in tali ecclīa obtinere: de quo nullā ī eiusdē gra
tie ipetratione fecit mētione vel expressit fruct⁹ ta
lis b̄nificij. xx. marcap̄ valorē annuatī nō excedere
cū t̄fi valeāt. xxx. marcas ānuatī vel false se exp̄ssit
clericū cū nōdū habuerit p̄mā tōsurā: vel b̄nificium
est post ipetrationem h̄fe p̄secutus: quod cum b̄nifi
cio de quo est controuersia de iure tenere non pōt
quod ḡre h̄mōi p̄tense renunciauit iuris dispositio
ne. Vel similes potest ponere exceptiones.

Exceptio q̄n b̄nificium est d̄ iurē patronatus.

Procurator pcuratorio noie. b. presentati po-
nit in vim pemptorie et dicit excipiēdo q̄ pres-
sentatio predicti. b. p vos dñm iudicē est admitten-
da de iure. et idē. b. p̄sentatus ad bñficiū instituēd⁹
de quo agit. quia si nō constet eū esse patronū et ip-
sius bñficiū ius patronatus habere a quo ip̄e. b. ē
presentatus fuit tamē presentatiōis tēpore ⁊ ē idēz
p̄ntator in possessione vel quasi ipsius iuris patro-
natus bona fide. vnde dato q̄ etiā ex aduerso esset
p̄batū p̄sentatores alterius partis predicti bñficiū
fore patronū / qz tñ ius patronatus nō ip̄e sed p̄sen-
tator ip̄sius. b. possedit et possidet ip̄sius possessoris
presentatio est p̄ferenda de iure et admittenda / vel
dicit excipiēdo q̄ cū. b. ip̄e p̄ patronos numero plu-
res presentatus existat et plures patronum voces
hēat p̄ferendus est tanq̄ in iure potior et inuestien-
dus. cum ip̄e a tribus et alter a duobus sit tantus
presentatus.

Exceptio i actione m̄rimoniali qñ agit d̄ cōiugēdo
deligendū intētione talis actoris in cā quā
Asup pretēso matrimonio p̄sequitur aduersus
talem reā in iudicio corā vobis pcuratorio noie p-
curator e⁹ idē ree p̄ponit excipiēdo ⁊ dicit q̄ ip̄sius
actoris intentiō quo ad vinculu⁹ matrimoniale nō
est legitime probata seu in aliquo fūdata ⁊ dato q̄
de cōtractu p̄tensio sufficienter cōstaret. quia tñ ip̄e
actoris rea sibi attinēt et sunt consanguinei in quar-
to gradu. vel sūt affines in p̄mo genere affinitatis
et in tertio vel in quarto gradu. vel inter eos est co-
gnatio spūalis cū p̄r ip̄si⁹ ree leuauerit actorē de sa-
cro baptisimatis fōte vnde h̄mōi cōsanguinitas vel
affinitas seu spūalis cognatio impedimēto existēte

o. iij

inter eos matrimonium esse non potest. quare petit procurator predictus nomine quo supra per vos denunciari matrimonium inter ipsas partes legitime contractum non posse. dicamus ream ab actoris impetitione absolvendam fore et eidem actori silentium esse imponendum ac absoluatis et imponatis diffinitive etc.

Ad matrimonium dirimendum propter legitimum impedimentum sic excipitur

Procurator procuratorio nomine talis rei ponit in modum exceptionis ad perimendum intentionem talis mulieris siue uxoris matrimonium minus iuste accusantis et dicit quod dato quod consanguinitatis et affinitatis vel spiritualis cognationis impedimentum pro parte uxoris allegatum sufficienter et legitime sit probatum matrimonium tamen inter eos contractum huiusmodi preassignati impedimenti occasione non est dirimendum cum super tali impedimento pretenso per sedem apostolicam dudum sit dispensatum et ipsius impedimentum sublatum. nec valet etiam eo obstante matrimonium inter partes legitime contractum dirimi. Quare agit et petit procurator predictus prefato nomine quod denuncietis / decernatis et declaretis prefate mulieri super actione seu denunciatione matrimonii occasione preassignati impedimenti silentium imponendum fore et imponatis diffinitive. etc. Quod si agitur ad separationem thori propter adulteriam excipi potest illo modo in vim peremptorie.

Ad separationem thori propter adulterium in vim peremptorie sic excipitur.

Proponit procurator nomine procuratorio talis mulieris per tale maritum suum de pretenso adulterio accusatam ad separationem thori. Et dicit quod si adulterium pretensum ipsius mulieris esset sufficienter probatum

divorciū tñ ppter mariti desideratū et petitū nō est inter ipos piuges elidendū ex eo qz ipse maritus eā dē vxorē suā tradidit adulterādā vel ipsa mulier fuit violēter oppressa vel ipse maritus post adulterium p eū pmissū eā sibi reconciliauit vel eū de talis modi adulterio commissio mīme accusare curavit quare petit r.c.vt. s.

In actione iniuriarum potest reus sic excipere.

Exciendo p pte discreti viri. **A.** pponit ipsi pcurator pcuratorio noīe corā vobis dño iudice et dicit qz pretēsa iniuria quā **A.** actor p **B.** p̄dictū sibi asserit irrogatā pbata nō est legitime nec ipsius actoris intētio fūdata p testes vel iustīa vel quouismodo alia pbatiōe. Sed dato minime tñ cōcesso qz de hñoi iniuria sufficiēter p̄staret. tñ lapsu anni dudū ē sublata seu tacite vel expresse remissa. nam eo die quo ipsa iniuria illata est et pretēditur postq̄ ipse **B.** et dē. **A.** iniuria vel conuitiū dixi ipsi **A.** et **B.** simul comederūt. Quare p̄dictus pcurator nomine quo supra petit. **B.** reūp̄fātū a memorata petitione absolui. et eidem. **A.** sup iniuriis p̄tensis et etiā p̄secutis p̄petuum silētū imponēdū seu imponi ac ipsi p̄dicto. **B.** in expensis litis cōdemnandum.

Libellus quando appellatur in iudicio an diffinitiuam.

In causis appellationū libelli formā scōz formas ipsarū. vñ qz alia ē appellatio iudicialis alia extra iudicialis. P̄tē appellatio aliquādo iterponitur an sententiā aliquādo ab ipsa sn̄a diffinitiuā. si autē appellatur in iudicio an diffinitiuā potest in appellationibus libellus sic formari **Coraz**
o.ūj.

vobis honorabiliviro dño iudice cause appellatōis
et partitū infra scriptarū a se. ap. delegato vel corā
vobis dño officiali ꝛ. curie ep̄alis vel archiep̄alis.
ꝛ. pcurator noīe pcuratorio discreti viri Titū ap
pellātis aduersus Sēpronū appellatū ꝛ quecūq;
aliū p eo ī iudicio legitime interueniētē pponit et
dicit q̄ licet ī questione seu causa que inter Titū ꝛ
Sempronū predictos de et sup re tali v̄ debito ta
li corā tali iudice ordinario vel delegato in iudicio
vertebat. p pte predicti Titū ppositū fuit excipiē
do q̄ pretēso libello sibi p predictū Sēpronū obla
to nō erat r̄hidendū: vel positioni tali q̄ ipertinens
erat non erat respondendū: v̄ licet p parte ipsius
Titū contra Sempronū predictū tūc actorem fuit
opposita exceptio excōicationis ꝛ pbata qua obfā
te idē actor v̄terius sup psecutione cause pretense
nō erat audiēdus sed ab agēdis fuerat repellēdus
idē tñ iudex exceptionem h̄mōi negavit admittere
vel cām nō esse admittendā interlocuēdo p̄nuncia
uit pperā et iniuste: vel eā tacite repellendo ī causa
ea dē ad talē vel talē actū eidē exceptioni sue cōtra
riā pcessit v̄nde predictus Titus p hoc se grauati
sentiens a denegatione admissionis h̄mōi v̄ repul
sione et nō admissiōe predictę exceptionis sue v̄ a
predicta puerfa interlocutoria iudicis tāq; iniqua
et iniusta ad se ap. vel dñm ep̄m v̄ archiep̄m predi
ctū et ei⁹ curiā in scriptis appellavit infra decē dies
vt. s̄. Appellatiōe huiusmodi interposita apostolos
tempore congruo petit et recepit huiusmodi appel
lationis cām p sanctissimum in x̄po patres ꝛ domi
num nostrum talem papam modernū obtinuit de
legari hoc quando est delegatus. Quare pcurator

predictus noſe quo ſupra petit per vos ꝓnunciari
 decerni et declarari predictum iudicem male ꝓꝓe-
 ram et iniuſte ꝓceſſiſſe: vel per eũ male et inique in-
 terlocuſũ fuiſſe vel ꝓnunciatum dictũq; Titũ ab
 eadẽ interlocutoria ꝓreſa bene et legitime appel-
 latũ fore ipamq; interlocutoria ꝓreſignatã caſſã
 dam ei reuocandã eſſe caſſari et reuocari debere ſẽ-
 tentiamq; excoicationis poſt appellationẽ eandẽ
 predictam ꝓ eundẽ iudicẽ in dictũ Titũ de facto
 latã quicquid poſt appellationem eandẽ predictaz
 ꝓ eundẽ iudicem vel partem aduerſaz in negotio
 huius in ipſius appellatõe ꝓiudiciũ fuerit artẽpta
 tũ reuocari: caſſari irritũ et nullũ ꝓnunciari et predi-
 ctũ Sempromiũ eidẽ Titio in expenſis litis condẽ-
 nari. hoc petit coniuſtim et diuiſim ſaluo iure ad-
 dendi minuẽdi &c.

Libellus in cã appellatõis interpoſite a diffinitiuã.

Quia vobis &c. ꝓponit ꝓcurator noſe ꝓcu-
 ratoro Titũ appellantis aduerſus Sempromiũ
 appellatũ et quẽcuq; alium in iudicio ꝓ eo
 ltime interuentum: et dicit q; nup in cauſa que inter
 Titũ et Sempromiũ ꝓdictos de et ſuper re tali
 vel debito tali vel eius occasione xtebatur in iudi-
 cio corã tali iudice ꝓpoſito ordiario vñ officiali ei⁹
 &c. Itẽ iudex ꝓdicto Titio non vocato de meritis
 cauſe ſufficiẽter nõ cognito iure et iuris ordine ꝓ-
 termiſſo ex arrupto et ꝓcipitãti ſnãz ſi ſnie nomẽ
 mereſ hẽre ꝓ ſẽpromio ꝓdicto et ꝓtra eũdẽ. Titũ
 tulit diffinitiuã: ipſũq; titũ eidẽ ſẽpromio vltra ꝓ-
 dita nichilomin⁹ i expẽſis litis condẽnãdo vel eũdẽ
 ſẽpromiũ ab ipſi⁹ titũ iꝓeritione abſoluẽdo et eidẽ
 titio ſup ꝓetitõis ꝓ eũ iꝓonẽdo ſilẽtium ꝓꝓerã et in

inuste Et qz p pte eiusdē titij. a snia ptesa hmoi tāq
iniq̄ z iusta fuit in scriptis appellatū infra .x. dies
incōtinēti postq̄ ipsa snia nūcupata lata fuit p̄usq̄
iudex ip̄e pferēs ad alia se diuenteret vna voce ap
pellauit ad se. ap. vel p̄dictū dñm ep̄m v̄ archiep̄s
v̄ eius curiā. z apostoli tpe p̄gruo petiti z recepti z
hmoi cāe cognitio seu decisio p sedē predictā vobis
demādata. si ē dlegat⁹ idcirco pcurator p̄dict⁹ noie
quo supra petit q̄tūs p̄nūcietis: declaratis: z decer
natis sniam predictā fuisse et esse iniquā z iniustāz
p̄perā iniq̄ z iniuste latā ipsāq̄ cassādā irritādā res
tractādā z reuocādā fore cassari infirmari z rera
ctari debere. atq̄ cassatis irritatis infirmatis z reuo
cetis. p̄dictū Sēpronij Titio supradicto ad petita
cōdēnādo/et ad tradictionē restitutionē seu soluti
onē p̄pellēdū ac cōdēnetis z cōpellatis p v̄raz diffi
nitinā sniaz. Aliq̄ petēdo sic p̄cludūt. peto p̄nūcia
ri decerni et declarari sniam p̄dictā cū oib⁹ inde ac
ab ea secutis nullā fore cassā z irritā ip̄o iure vel de
facto. platā v̄ als ip̄az tāq̄ iustā cassādā annullā
dā irritādā z infirmādā fore &c. Et tūc etiā in narra
tiōe libelli ponit q̄tio snia lata ē nulla ex tali cā sic
q̄ ab ea appellari necesse si fuisset tñ ad cautelā tñ
z ne ip̄e p̄tra quē lata fuit cā ratificare intēderet s̄
vt sibi p̄uidet saluo nullitatis b̄nificio ip̄se ab ea
appellauit vt in. c. dilecto de ap. z ibi p̄ hōs. q̄ sic tra
dit formā.

¶ Super primo libello appella
torio positiones et articuli sic formantur.

Positiones et articulos infra scriptos z cōtēta
et descripta in eis omnia z singula narrative
z dispositiue dat/ facit /et exhibet procurator noie
pcuratorio Titij appellantis in cā appellationisq̄

Inter eundē titū ex vna et sēpronium appellatū ex
 pre altera vertit corā vobis dño iudice ꝛc. Quib⁹
 oibus ꝛ singulis. Sēpronū p̄dictum r̄ndere petit
 sigillatim et sufficienter ꝛ clare p̄ iuramētū asserēs
 se negata p̄baturum necessaria d̄ntarar p̄batione
 vel sic. P̄positiones et articulos infra scriptos ac cō
 tēta et descripta in eis omnia et singula narratiue
 et dispositiue dat facit et exhibet p̄curator noīe p̄cu
 ratorio. Titij ꝛc. vt īmediante supra. In primis po
 nit et probare intendit q̄ nuper inter titium et sem
 proniuz p̄dictos de sup fundo vel agro seu domo
 tali vel sup debito tali. tot libras denariorum talis
 monete coram tali iudice suborta seu suscitata ma
 teria questionis ꝛc. Vel sic et alter in primis ponit
 ꝛ p̄bare intēdit q̄ alius Sempronius p̄dictus p̄fa
 tum. Titium sup re tali vel debito v̄ eius occasiōe
 corā tali iudice in iudiciū traxit et in causam peten
 do in libello p̄tēso quē obrulit eūdem Titij sibi
 condēnari ꝛ cōpelli ad restitutionē rei p̄dicte v̄ de
 biti solutionē supradicti. Item q̄ in cā h̄mōi coram
 predicto iudice fuit p̄ parte titij p̄positū excipie
 do q̄ libello p̄tēso seu p̄assignato ex tali causa p̄
 parte ipsius titij nō erat respondendū ad petitiuz p̄
 hoc dictū iudicē p̄nūciari ꝛ ipm titiū a sui instantia
 iudiciū absolut v̄ q̄ petitioni tali ipsius Titij p̄ eo
 quia imp̄tinens erat nō fuit respondēdū ꝛc. vt in li
 bello. Itē quidex p̄dictus excep. h̄mōi admittere
 denegavit vel eā nō admittēdā p̄ sn̄iaz interlocuto
 riā p̄tensā quā tulit in his scriptis p̄nūciauit v̄ eā
 dē exceptionē tacite repellēdo ī cā p̄dicta ad v̄teri
 oris ad actum talem vel tales p̄fate exceptioni cō
 trarium processit perperam iniuste inique et inane

Item q̄ ipse Titius p̄ hoc se grauatum sentiēs ab
h̄mōi dimissione/ denegatione seu depulsione ⁊ nō
admissione p̄dicte exceptiōis sue: vel a p̄tensa inter
locutoria iudicis p̄dicti tanquā iniqua ⁊ iniusta ad
sedem sanctā apostolicā ⁊ sanctissimū in christo pa
trem et d̄m nostrū papam talem modernū vel ad
d̄m ep̄m vel archiep̄m vel etiam curiaz in scriptis
et infra .x. dies appellauit. Itē q̄ super appellatio
ne huiusmodi idē Titius appellās apostolos a p̄di
cto iudice instante et congruo t̄pe petijt et recepit.
Itē q̄ Titius appellās memorat⁹ p̄dicte appellatio
nis sue p̄secutioni insistens h̄mōi appellatiōis cau
sā infra t̄ps debitū p̄ predictū d̄m papaz obtinuit
vobis delegati vel si est ordinarius dicat infra t̄p⁹
debitū corā vobis introduxit. ⁊ alias circa p̄secuti
onē h̄mōi institit put instat corā vobis ⁊c. Itē q̄ d̄
premissis oib⁹ et singulis ⁊c. Et licet sic possent for
mari libellus et articuli i causis appellatiōnū ante
diffinitiuaz. t̄n aliqui iudices et presertim in curia.
Romana non faciūt dari libellū ⁊ articulos i h̄mōi
causis de quo ⁊ an debeat dari v̄ nō no. de testamē
tis. c. raynaldus in glo. et ita et super ea cū remissi.
Sed in eis p̄cedūt isto modo. q̄ primo pars absēs
citaf ad p̄cedēdū et p̄cedi videndū in cā h̄mōi put
de iure debeat procedi et alia iura et munimēta sū
dari iurisdictionē iudicis ac alia faciēda ad deuo
lutionē cause q̄bus p̄ductis citatur pars vel si ē p̄
sens datur sibi terminus ad dicendū et excipiendū
cōtra appellatiōnē et alia p̄ducta. Deinde assigna
to termino ipsis p̄tibus v̄z appellanti ad iustifican
dam appellatiōnē suā et impugnādū p̄cessus iudic
is p̄loris ⁊ contra ipsi appellato ad iustificandū

processu appellationē impugnādā. rē. In causa appellationis a diffinitiva seruatur ordo iuris sicut i principali. et ibi articulus appellationis nō ē separat⁹ a negotio principali. et tūc sic formātur articuli et pōnes

Positiones et articuli sic formant i cā appellationis vbi articulus appellationis non est separat⁹ a negotio principali.

Positiones et articulos rē. i primis ponit et p bare intendit q pdem de āno tali corā tali iudice preposito archidiacono vel officiali rē. inter tūc tium ex vna actorē et Sēproniu reū pdictos de et super domo vel fūdo tali vel debito et eius occasione parte ex altera qstio fuit et cā in iudicio dtedatur. Itēz q pdictus iudex i cā hmoī taliter qualiter ex arrupto et iure atqz iudiciario ordie ptermisso pcedēs cā nō ad plenū examinata sniam diffinitiuā si ita nuncupari mereat taliter p pdicto Sempronio tulit per quā ipm Titu i petitis condemnauit vel per quā absoluit eundē Semproniu ab impetitiōe Titu supradicta. Eidē etiā Titio perpetuum silentium super petitis per eum iposuit perperam et iūq A qua qdē snia lata fuit p parte ipsius Titu infra x. dies vel incontinenti priusq iudex ipse ad alios actus se diuertit et eo adhuc sedēte p tribunali vīua voce apud acta ad sedem apostolicaz vel domū num episcopum vel archiepū et ipsius curie appellatus apostolicz petiti tempore congruo et recepti. item q pdictus Tituis apostolos rē. Et si post sētentiam vel appellationē per iudicē vel per aduersarium in negotio est aliquid attētatum in preiudiciū appellantis. de hoc etiaz in articulis. et cete. Et potest sic formari articulus. Itēz ponit q post pres

Dictam sententiã latã vel appellationẽ interpositam
iudex memoratus in negotio hñioi i ipsis appellã
tis preiudiciũ pcessit ad talẽ vel talẽ actũ vñ i ipm
appellantẽ tulit sniam excõicationis de facto: vñ p
dictus aduersarius appellatus ipsũ appellantẽ do
mo vel predicta ipsius possessione spoliavit .rc. vel
in ipsũ appellantẽ tulit sniam excõicationis d factõ
vel predictus aduersarius appellatus ipsuz appel
lantem domo vñ predicta ipsius possessione spolia
uit. .rc. ¶ Additio. ¶ Atroz autem innouata vñ at
temptata appellatione pẽdente debeãt pmitus re
uocari anteq̃ constet de veritate ⁊ iusticia appella
tionis no. in. c. nõ solũ de appellatõibus li. vi. ⁊ an.
appel. deserta possit peti reuocatio attemptatorũ
vide ibidem.

¶ Appellatus potest sic se defendere cõtra appel
lationem excipiendo et ipsam impnguando.

Procuratorẽ noie pcuratorio Sẽpronij appel
lati excipiẽdo p appellationem pretensã titij
ponit ⁊ dicit q̃ ipsa pretẽsa appellatio nulla ẽ ⁊ cas
sa p eo q̃ nõ est interposita: infra. x. dies vñ interpo
sita eũ p est q̃ mãdatũ nõ habuit appellandi. vel lz
ab interlocutoria grauamine vel etiã d̃iffinitua ex
interuallo sit appellatũ nõ tñ i scriptis sed xba tã
tũ vel qz lz fuerit interposita appellatio apostoli tñ
infra tps cõgruum petiti nõ fuerũt nec recepti vel
ipsa appellatio iusto cessante metu ipedita ifra ter
minum talem a iudice statutum a quo vel infra an
num nõ est p appellantẽ psecuta vnde iuris fictioe
et dispositione deserta est appellatio derelicta et di
missa et causa ipsa coraz proprio iudice tractanda

116
et finienda siue sententianda vltima definitiua executioni non est demandata: vel si sit appellatum ipsa tamen appellatio ex falsa et frustratoria causa est omissa ac male et iniqua interposita et pro potestate iudicis bone et iuste processum ex tali causa. etc. Quare petit procurator predictus nomine quo. scilicet. quibus pronuncietis discernatis et declaretis predictam appellationem pretermissam ex causis premissis fuisse et esse nullam irritam et inanem vltimam desertam derelictam dimissam vltimam predictum titulum male et frivole appellatum pro iudice a quo bene et legitime processum et iuste pronunciatum et interlocutus ipsa quoque asserta appellatione non obstante predictum iudicem priorem sua posse et debere iurisdictione vltima et procedere in principali vel sententiam predictam fuisse et esse executioni demandandam: et ipsius appellantis idem appellato in expensis litis condemnandum atque condemnatis iusticia exigente salvo iure addendi minuendi ut est moris. etc.

Explicit practica domini panormitani de modo procedendi tam in iudicio plenario quam summario nouiter correctam et emendatam per magistrum Vitalem de thebe. facultatis decretorum ordinarium legentem cum multis additionibus locis oportunis insertis. Impressa parisiis per nicolaum de pratis Impensis Johannis perit. Anno domini Millesimo quingentesimo octauo Die. viij. mensis Nouembris.

